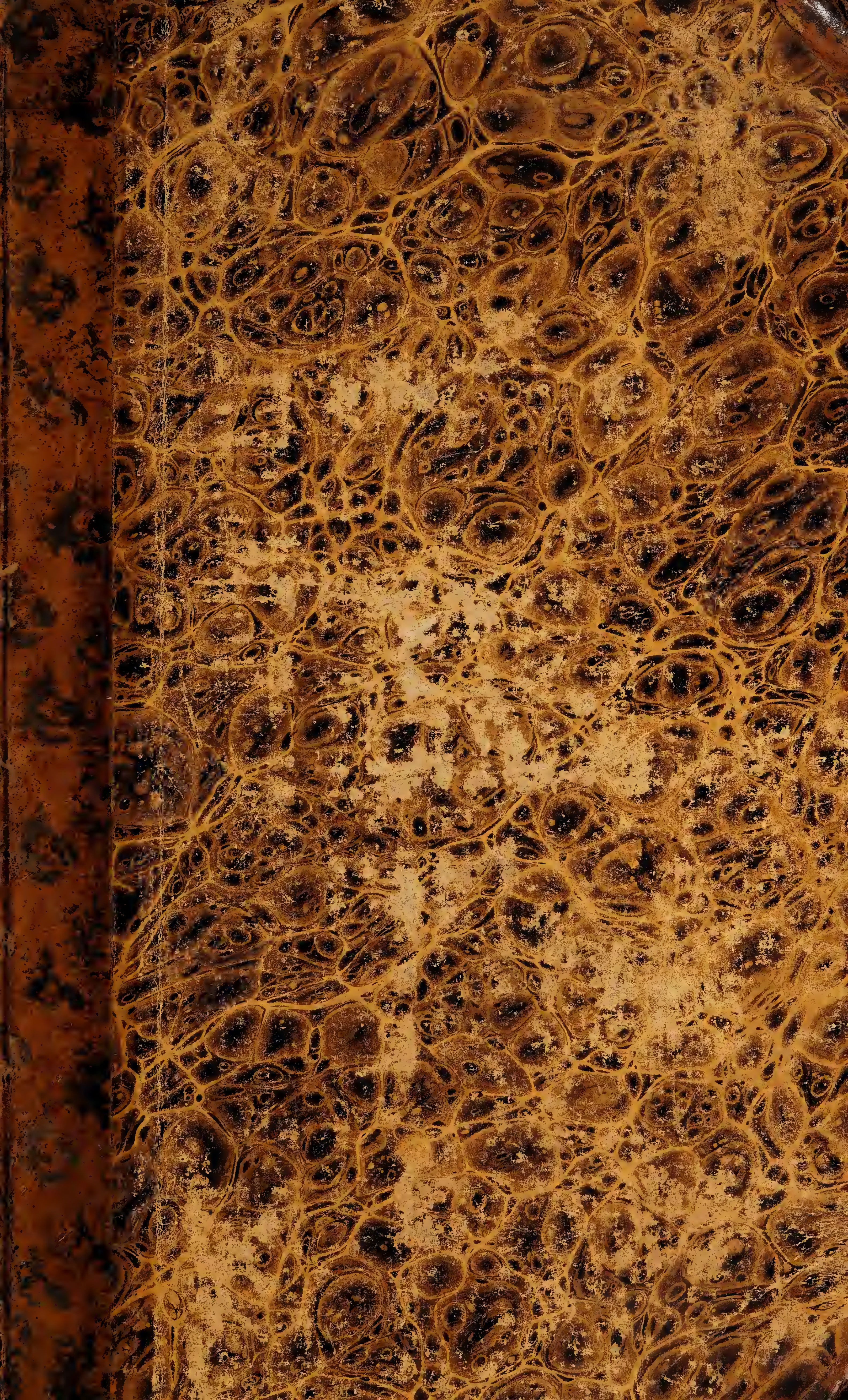

VALENTINI NOBILIS AB HILDENBRAND,

CAESAR. REG. AD REGIMEN AUSTRIAE INFERIORIS CONSILIARII, PRAXEOS CLINICAE IN UNIVERSITATE VINDOBONENSI PROFESSORIS, DIRECTORIS NOSOCOMII UNIVERSALIS, BREPHOTROPHEI ETC.

INSTITUTIONES
PRACTICO MEDICAE.

EDIDIT,

REDEGIT, AC PROPRIIS LECTIONIBUS ADCOMMODAVIT

FILIUS

FRANCISCUS NOBILIS AB HILDENBRAND,

MED. DOCT. ARTIS OCULARIAE MAGISTER, PRAXEOS CLINICAE IN UNIVERSITATE TICINENSI PROFESSOR, DIRECTOR NOSOCOMII UNIVERSALIS, BREPHOTROPHEI ETC.

TOMUS TERTIUS.

CONTINENS:

DOCTRINAM DE FEBRIBUS INFLAMMATORIIS COMITATIS, ET INFLAMMATIONIBUS TOPICIS IN SPECIE.

VIENNAE AUSTRIAE.

APUD J. G. HEUBNER.

1822.

FEBRES

INFLAMMATORIAE COMITATAE

ET

INLAMMATIONES TOPICAE

IN SPECIE.

INFLAMMATIONES TOPICAE
IN SPECIE.

Jannau, Diss. de inflammationibus febre acuta stipatis. Jenae 1750.
Mantovani, Lezioni di Terapia speciale sulle inflammazioni. 3. Vol. Pavia 1820.

1. Sequendo divisionem inflammationum, in secundo hujus Pyretologiae volumine (§. 471) praemissam, ac proprio Schemate expositam, tractatum nosologico-therapeuticum de Febribus inflammatoriis topica adfectione comitatis a Phlegmone, ejusque diversis, in praxi obviis, speciebus ordiemur.

I. FEBRES INFLAMMATORIAE COMITE PHLEGMONE.

PHLEGMONE.

Brambilla, über die Phlegmone und ihre Ausgänge. Wien 1786.

2. Phlegmone, aliis inflammatio legitima, vera, genuina, pura, omnium in praxi occurrentium inflammationis specierum exemplar et archetypum constituit, atque se-

quentibus distinguitur characteribus, 1) ex substrato, 2) ex causis producentibus, 3) e symptomatibus et decursu, et 4) terminationum ratione depromptis.

3. Substratum phlegmones sistit omnis organismi pars vasis capillaribus ac venis instructa, cujus quidem ratio jam vel inde patet, quod plerumque e causis violentioribus et stimulis positivis originem ducat. — Quatenus autem tela cellularis prototypum texturae organicae ponit, in quo, praeter contractionis praedominium, vis plastica eminenter viget (1); eatenus etiam potius substratum illius reactionis morbosae dici potest, cujus essentialis character in abnormi incitationis et vegetationis augmento (Vol. II. §. 276) consistit. Inde evenit, quod corpus cribrosum superficiei corporis, textus utpote cellularis et adiposus, organa parenchymatosa et glandulosa, legitimae inflammationi per eminentiam obnoxia sint, et quidem eo magis, quo manifestius evolutum habent typum arteriosum. — Organa structurae simplicioris, magis compactae, vel quae ex parte minoris vasorum capillarium rubrorum copiae ad morbosas reactiones minus prompta cernuntur, phlegmonae rarius subjecta esse solent, uti v. g. membranae serosae et fibrosae, medulla nervosa (2). Requiruntur in hocce casu incitamenta potentiora, ipsaque irritatio inde nata ad verae phlogoseos gradum nonnisi raro evehitur, inter sim-

plicis congestionis limites potius consistens. — Id tandem adhuc subjungere oportet, phlegmonen in diversis, et disparibus, quoad fabricam et functionem, organis eodem tempore, et ex eadem causa oriri posse: in textu cellulari, musculis, vasis, nervis; ubi e contrario specificarum inflammationum forma ad definitum quoddam systema vel organon restringi consuevit.

(1) Hartmann, der Geist des Menschen. Wien 1820. S. 103.

(2) Bichat, Anatomie 1. Th. 1. Abth. S. 164.

4. Causae, phlegmonae producendae pares, sunt omnes stimuli positivi maxime absoluti, ac prae caeteris mechanici. Potentiae relative incitantes nonnisi tunc phlegmonosam inflammationem pariunt, ubi ex parte praeexistentis dispositionis, aut concursus plurium majorem efficaciae gradum adquirunt. Quatenus autem haecce incitamenta ei loco, cui immediate adplicantur, prae aliis infensa fiunt; eatenus etiam phlegmone vix non constanter idiopathicum constituit malum. Causae immateriales, aut aliae per consensum dissita organa incitantes, congestionem quidem haud raro inducunt, haec vero ad phlegmones potentiam non exaltatur, nisi novae concurrant circumstantiae, turgidam partem exstimulantes. — Specifica diathesis, quae phlegmones genesi faveret, non existit, nisi eam excipere velimus organismi conditionem,

quam vulnerabilitatem nuncupare nonnullis placuit pathologis.

5. Symptomata potiora inflammationis phlegmonosae sunt: rubor intensus (nisi capillaribus vasculis inops foret organon adfectum); tumor notabilis et durus; dolor vehemens, oscillatorius, fixus, assiduus, mox oppressivus, mox punctorius vel urens pro diversa partis adfectae sensilitate; calor aegro non solum molestus, verum etiam manui tangenti perceptibilis, ast non adeo ingrate mordax, ac in erysipelate; febris comes continua, inflammatoria, acuta, incipiens cum horrore solemni, decurrens cum aestu magno, reactione systematis arteriosi summe intensa, dyscrasia phlogistica, cutis functione tamen raro laesa; in solemnes crises propensa. — Ea vero esse solet phaenomenorum ad se invicem relatio; ut vix ullum prae alio praevaleat. Maxima e contrario symptomatum disparitas specificas distinguere solet phlogoses, acerrimus v. g. dolor absque tumore partis, intensus ruber sine dolore.

6. Phlegmone fixam conservat sedem ac nullam prorsus in metaschematismos ostendit proclivitatem, quod jam ex idiopathica origine facile concipitur. — Decurrit semper acute, ita quidem, ut nunc tertio, nunc quinto, vel septimo die summum adtingat fastigium, quo adepto vel resolvitur, vel in recentes productiones nititur. — Chronicum decursum

tunc solum fingit, cum vel simplicis congestionis limites non excedit, vel ex parte permantis causae, dispositionis pravae, vel recentis stimuli accedentis, catenam replicatae recidivae offert.

7. Relate ad exitus sequentibus distinguitur inflammatio phlegmonosa: Dum resolvitur, longe minorem patefacit nisum in recidivam, quam inflammationes specificae. Benignam vero dum respuit resolutionem, in omnia quidem transire potest inflammationum consectaria, per eminentiam tamen nititur in posthuma organica cum nisu in coagulum: in concretionem, hypoclepsin lymphatico-plasticam, in parectama, indurationem ac ante omnia in suppurationem. Exitus specificos non agnoscit, priorumque diversitas per substratum organi inflammati determinatur. — Ipsa demum febris, phlegmonosas comitans inflammationes, rarius in characterem nervosum nititur, ac in anomalias universim minus prona observatur; unde ab aliis febrium inflammatoriarum formis, uti a catarrhalibus, erysipelaceis et exanthematicis notabiliter differt.

8. Therapia phlegmones nihil specifici includit. Si causa nota et amovenda, amoveatur, vel saltem obtundatur. In casu contrario sola methodus antiphlogistica, omnem indicationis indirectae paginam absolvit, dummodo morbus non fuerit complicatus, aliove modo anomalus.

Genesis inflammationis legitimae specificis non regitur circumstantiis, ac proinde etiam in cura peculiarem ad eas respectum non imponit.

Phlegmone, ceu prototypus inflammationis semper aequalem et identicam naturam manifestat, si excipiamus complicationes, et anomalias, quibus morbus quivis obnoxius esse potest. Ideo etiam nullas alias distinguere licet species, et varietates, quam eas, quae a diversitate organi adfecti dependent. Ulterior itaque phlegmonosarum inflammationum divisio earumque symptomatum expositio juxta substratum speciale erit suscipienda. — Rationi autem summe consentaneum videtur, ut omnium primo in communes et particulares dirimantur; quarum primae distinctorum organismi systematum, homogenea fabrica et functione convenientium phlogoses amplectuntur; secundae speciales diversorum organorum structura et officio variantium adfectiones includunt. Utraque familia praeter inflammationes veras simul congestiones simplices continet, quatenus harum in priores transitus frequentissimus est, origo eadem, ac differentia ultima nonnisi in gradu et modo, quo vasa capillaria ab indifferentiae statu recedunt, consistit.

9. Unanimi medicorum omnis aevi conventione phlegmasiarum denominationes ab organo adfecto, idiomate graeco expresso, desumuntur, ultimam vocis syllabam in itis mutando. Videtur enim usu apud Medicos veteres obtinuis-

se, ut partis adfectae nomini adderent terminationem itis, quando inflammatorium imprimis ejusdem partis morbum designare volebant; unde ἀρθρῖτις dicitur quasi τῶν ἀρθρῶν νοσός et πλευρῖτις τῶν πλευρῶν (1). Quatenus autem haecce phrasis, sive vocabulorum metamorphosis linguae graecae propria est, sponte liquet, nomina radicalia ejusdem prosapiae esse debere, ut monstrosi hermaphroditi compositio vitetur.

(1) Svietenii Commentar. §. 771.

A. INFLAMMATIONES COMMUNES.

Perret, Aperçus sur les phénomènes généraux de l'inflammation, considerés dans les différentes systèmes. Paris. An XI.

Dzondi, über die Nothwendigkeit und Wichtigkeit der Unterscheidung der Entzündung nach den verschiedenen Systemen, oder Urgebilden. — In Graefe's und Walter's Journ. für Chirurgie. 1. B. 2. H. 1820.

10. Quantae utilitatis fuerit ingeniosa illa, quam immortalis Bichatus omnium primus excoluit, organismi in homogenea, e quibus componitur, systemata partitio, celerrima Physiologiae ultimis decenniis incrementa abunde testantur. Ast certe non minor ex eodem fonte redundat pro perficiendo Nosologiae studio thesaurus, quem proh dolor! magna medicorum, de reliquo meritissimorum turma nauci fecisse videtur.

11. Cum itaque praeter Pinelium (1), Reilium (2), Thomsonium (3) et Brichetauum (4), quibus saltem fragmenta quaedam uti-

lissima in acceptis referenda habemus, pauci solum huicce objecto adlaboraverint, tanto majores in eo perlustrando sese obtruserunt difficultates, quarum nonnullae in ipsa materie abstrusa latent. Ita plurimorum systematum recondita sedes; eorundem inter se communio et implicatio inseparabilis; quorumdam minor in processu vitali dignitas; functio inde obscura, sensibusque, dum a norma secedit, minus obvia; inflammationis ab uno systemate ad alterum transitus; analogia symptomatum; nexus cum macrocosmo multis adhuc dubiis obvelatus, haud indifferentia offerunt obstacula, quae indaganti Pathologo opponuntur.

(1) Pinel, Nosographie philosophique. Paris 1813.
(2) Reil, über die Erkenntnifs und Cur der Fieber. Halle 1799.
(3) Thomson, Lectures on inflammation etc. Edinb. 1813.
(4) Dictionaire des Sciences médicales. — Art. Inflammation.

12. Systematis organici nomine intelligimus definitam seriem et complexum organorum, quae non solum quoad formam, miscelam utpote ac texturam (intuitu somatico), sed etiam quoad efficientiam dynamicam specialius modificatam, et functionem, cui praesunt, inter se conveniunt. — Quatenus ejusmodi concatenatio organorum similarium eodem textu eademque fabrica gaudet, in unum eundemque scopum conspirat, vitam quasi propriam individualem, au-

tonomam, sive rectius, specifice modificatam ducit, eatenus etiam particulari adsociationis, et sympathiae lege unitur, aequali erga injurias externas receptivitate pollet, atque similium aegritudinum seriei obnoxia cernitur, etsi summe differentium instrumentorum partem constituat. Ita v. g. membrana arachnoidea, et peritonaeum, perfecte similares ac ad idem systema (membranarum serosarum) spectantes partes juxta easdem leges pathologicas infirmae redduntur, ac in eosdem prorsus nituntur exitus.

13. Quemadmodum inter singulas ejusdem systematis sphaeras intima viget sympathia; ita inter systemata diversi generis manifesta observatur antithesis, structurae et functionis diversitati innixa. Inde nascitur, quandam organi sphaeram per menses inflammatam esse posse, quin phlogosis ad reliquas, etsi contiguas, diffundatur partes. Exemplo sit Ophthalmia catarrhalis chronica, quae vix non semper immunem relinquit scleroticam.

14. Singula organa ex totidem, ad generalia organismi systemata referendis, partibus integrantibus componuntur, talique ratione complexum sive coacervationem plurium systematum sibi invicem junctorum, et implicatorum constituunt, et partialem quasi imaginem vitae universae praesentant. Quo magis igitur composita sunt organa, eo majorem cum diversis reliqui organismi partibus relationem tum sympathicam,

tum antagonisticam manifestent, est necesse. Inde prae simplicibus facilius laeduntur, et dum ad morbosum vergunt statum, multifaria systemata in mutuum commercium trahunt, numerosis stipantur phaenomenis, tum localibus, cum consensualibus, atque febriles turbas vix non constanter excitant.

15. Ast nonnisi raro compositum quoddam organon per omnem ambitum, ac in omnibus, e quibus componitur, systematibus inflammari solet; phlogistica enim reactio plerumque ad unam alteramve sphaeram limitatur, talique pacto varias, etsi eandem originem agnoverit, formas exhibet, quarum differentia unice ex scrupuloso systematum cardinalium discrimine explicari poterit.

16. Ipsa inflammationis symptomata generalia, uti rubor, tumor, dolor, calor, juxta supra dictam systematis eminenter adfecti diversitatem in eodem organo notabiliter variant. Singulorum porro organorum, praesertim compositorum, major minorve in inflammationes dispositio dependet a praedominio unius alteriusve systematis, ac a specifico, qui inde cuivis parti imprimitur, charactere. Cum autem inflammationis summatim consideratae substratum sistant vasa capillaria, liquet sponte, eo majorem esse organorum proclivitatem in phlogosin; hanc ipsam eo perfectius evolvi, ac phlegmones imaginem eo clarius patefacere, quo magis in illis praevalet

systema vasorum capillarium, aliis plasticum dictum. Exemplo sint glandulae, textus cellularis, organa parenchymatosa, quae eadem ex ratione quoque in productiones organicas facilius nituntur.

17. Ex hisce praemissis abunde elucescit, rationalem illam ac physiologicae basi superstructam distinctionem inflammationis, secundum diversa organismi systemata, ad collustrandam symptomatologiam, nosographiam, diagnosin, exituumque doctrinam plurimum contribuere. Ast etiam therapia suum inde lucrum facit; organa enim, quae in statu pathologico analogis reguntur legibus, nonnisi analogis ad normam, sive salutem reduci poterunt modis. Inde mirum non videbitur, cur ophthalmia catarrhalis et dysenteria inflammatoria iisdem prorsus sanentur remediis, etsi primo intuitu morbi toto coelo diversi adpareant; speciale enim unius cujusque substratum membrana mucosa largitur. Ipsa demum methodus antiphlogistica juxta systematis eminenter adfecti differentiam, plurimis succumbit modificationibus; quo magis enim vasculosa fuerit pars inflammata, eo majorem utilitatem et necessitatem sibi vindicat venaesectio, cujus e contrario infructuosus redditur usus, dum organon vasculis inops tenet phlogosis. Remediorum tandem, quorum electiva in certa systemata actio innotuit, aptus selectus fieri nequit, nisi debita systematis laesi ratio habeatur.

18. Systemata organica, praeeunte Bichato, in duas distribui possunt classes. Prima complectitur systemata per universum organismum distributa, ita, ut quodvis eorum ad efformanda reliqua concurrat, omnium adparatuum organicorum basin efficiat, atque prototypum omnis organisationis largiatur. Huc spectant systema cellulare, systema nervosum, et systema vasorum; quod ultimum in tres potiores subdividitur sphaeras, arteriosam, venosam, et lymphaticam, centrum in vasis capillaribus, ceu indifferentiae puncto agnoscentes. Haecce trina systematum organicorum partitio, triplici respondet functionum cardinalium, ac efficientiae vitalis diversitati, reproductioni, utpote, sensilitati, ac irritabilitati.

19. Altera classis continet systemata minus universalia, e prioribus conflata, illisque subalterna, quae saepe locales tantum adparatus constituunt. Huc referuntur systema dermaticum, s. musculare, s. glandularum, s. viscerum, s. articulorum, s. ossium, et cartilaginum. Tali ordine argumentum, omni intuitu, arduum persequi conabimur, ut facilior pro tractatu inflammationum particularium aperiatur via.

INFLAMMATIO TEXTUS CELLULOSI.

20. Phlegmone textus cellulosi, si-

ve corporis cribrosi, ac tunicae adiposae, universam superficiem ambientis, omnes characteres, quos legitimae inflammationi proprios esse diximus (§. 5.) per eminentiam agnoscit; quare etiam ulteriori explanationi facile supersedere possumus. Sufficit summe generales, queis distinguitur, proprietates adnotasse, quas inter referuntur: tumor sphaeroideus, in fastigium elevatus, quandoque late per totum membrum diffusus; calor, et rubor intensus; dolor pulsatorius, pungens, tensivus; febris vehemens; facilis ac promptus in suppurationem, indurationem, vel gangraenam transitus; decursus inde acutus; originis plerumque primariae et idiopathicae, rarius secundariae, et symptomaticae, atque tunc vix non constanter metastaticae, uti post febres graves.

21. Ejus modificationem particularem sistit furunculus, Graecis Dothion, Germ. Blutschwär, tumor utpote tuberculosus, durus, rotundus, profunde rubens, circumscriptus, dolorificus, in fastigium altum elevatus, nucis avellanae magnitudine, lente, ac difficulter suppurans. Apostema pluribus foraminibus ruptum materiem purulentam, densam, plerumque sanguine mixtam fundit, nucleo, e fibris densis, et crassis, subalbidis compacto, in centro tumoris remanente, qui in pus verti recusat, et quamdiu ibi haeret, formationem cicatricis impedit. Quamprimum vero trombus ille cellulosus sepa-

ratur, vel arte educitur, locus exulceratus plerumque cito sanatur, ast particularem semper retinet, spongiae analogam texturam, teste Bichato, a destructa tela cellulari pendentem.

22. Substratum speciale furunculorum glandulae sebaceae, et folliculi cutanei, una cum cellulosi textus (fors et panniculi adiposi) portione constituunt. Etiamsi per universam corporis superficiem nasci videantur; frequentissime tamen in iis occurrunt locis, in quibus major separatur adipis copia, uti in facie, in collo, sub axillis, ad dorsum, nates, femora. Furunculus, qui ad marginem palpebrarum, in glandulis Meibomii exsurgit, hordeoli nomine insigniri solet.

23. Furunculi mox phlogosin mere topicam sistunt, ortam e causis localibus, plerumque chemicis, uti a sudore acri non absterso, spurcitie; mox universalem magis labem praesentant; pluribus in partibus eodem tempore, aut successiva serie propullulant, speciem exanthematis tuberosi referentes, febriles motus haud raro excitant, atque specifica quasi diathesi furunculosa foventur. Quandoque post morbos graviores, et diuturnos cum emolumento nascuntur, atque subjectis obesis eminenter infensi observantur.

24. Plurium furunculorum confluentium congeries dolentissimam ac summe ominosam efformat phlegmones favosae speciem, cui propter lividum, et nigrescentem colorem

nomen carbunculi, sive Anthracis imponitur. Hocce malum, quod sporadice occurrit, ac non raro homines obesos post usum thermarum sulfurearum invadere vidimus, rapido crescit passu, atque dum maximum adtigit culmen, in gangraenam, et saniosam textus cellulosi colliquationem abit, sub quo transitu febris in principio inflammatoria characterem nervoso-putridum summe malignum induit. Prae aliis partibus dorsum infestare consuevit.

25. Dum anthracis origo in malefico quodam epidemiae genio, vel in specifico miasmate pestilentiali fundatur, forma quoque modificationem aliquam patitur; super phlegmonosam enim basin phlyctaenae, et bullae pemphigosae prorumpunt, quae brevi dissiliunt, plagam lividam, atram, ad margines dolentissimam, cito in latum vergentem, cum summo in gangraenam nisu relinquunt. Ejusmodi carbunculus praeter telam cellularem simul corpus papillare corii occupat, ideoque omni jure ad exanthemata relegatur, quoad formam ad vesiculosa, quoad naturam, et originem ad miasmatica; et, in quantum Pestis orientalis constitutivum ac essentialem comitem praebet, carbo pestilentialis nuncupatur.

INFLAMMATIO NERVORUM.

NEVRITIS.

Ploucquet, Diss. de myositide et nevritide. Tub. 1790.
Nasse, Diss. de nevritide. Hallae 1801.

26. Omnis, quae in nervorum pulpa, eorumque vagina sedem figit, phlogosis vel congestio activa, in sensu lato, Nevritidis nomine insignitur.

27. Quamquam nervi, ceu sensilitatis conductores, impressionibus externis percipiendis summopere idonei sint, atque hoc intuitu eminenti in phlogoses dispositione praediti esse debere viderentur, nihilosecius tamen rariora sunt verae nervorum inflammationis exempla. Ast longe majorem, quam olim credebatur, congestionis activae frequentiam esse, sedulae rimatorum eximiorum observationes abunde confirmarunt; neque ullum amplius superest dubium plures nevrosium species, uti sunt prosopalgia, ischias, hydrophobia, convulsiones, typhus etc. proximum fontem in symphoretico vel phlogistico nervorum statu, etsi non semper, tamen sat crebro agnoscere. Cur autem congestiones activae in nevrilemmate saepius, quam in pulpa nervorum nascantur, et cur adeo raro ad potentiam inflammationis eleventur, concipi poterit tum ex natura substrati, vasorum capillarium inopis, tum ex summa dignitate systematis sensiferi, quod citius in processum vitalem influere cessat, quam inflammatio gravior evolvi possit.

28. Constans signum, dum nevrilemma inflammatur (Nevrilemmatitis), esse solet acerbus dolor juxta nervi decursum et propaginem diffusus, spasmorum adinstar per vices recrude-

scens, a leviori tactu, partisque adfectae perfrictione insigniter auctus, a fortiori e contrario compressione, praesertim ad nervi truncum adplicita, pro momento saltem, complacandus. Jungitur simul calor tantillum incitatus, atque sensus flammae ingratus, quin tamen conspicuus sublevetur tumor. Accedit demum laesa functio illius organi, cui adfectus prospicit nervus. Frequentiores hujus Nevritidis species sunt, quae rheumatico e fonte prosiliunt.

29. Longe obscurius incedit phlogosis pulpae nervosae (Nevromyelitis); confunduntur enim tunc phaenomena, quae inflammationem in genere denotare solent, plurimum imperfecte evoluta, cum symptomatibus nervosis hyperaesthesiam, vel spasmum indicantibus. Toties inde nonnisi e juvantibus et nocentibus, vel ex oculari inspectione, aegro jamjam defuncto, occultae nevritidis existentia innotescit.

30. Inter causas inflammationis nervorum recenseri merentur omnes stimuli mechanici aut chemici, uti vulnera, fracturae ossium, ustiones; porro specificae quaedam potentiae systemati nervoso per excellentiam infensae, uti opium, miasma typhosum, venenum hydrophobicum, electricitas positiva, animi pathemata, quae eodem tempore, quo nervorum ramos offendunt, vix non semper sensorium commune ad vividiores reactiones incitant. Lux, sonus, effluvia odo-

rifera particulares pro nervo optico, acustico aut olfactorio injurias sistunt.

31. Potiores nevritidis exitus sunt posthuma dynamica (Vol. II. §. 295 etc.), hypoclepsis serosa, et gangraena. Morbosam serosi laticis collectionem, quam in vagina nervi ischiatici post infauste terminatum ejusdem nominis morbum invenire licet, pro nevrilemmatitidis chronicae effectu potius, quam pro mali causa, uti celeb. Cottunius voluit, declarari debet.

32. Therapia inflammationis nervorum, aliorumque organorum, quae intensiorem sensilitatis gradum offerunt, solis antiphlogisticis nunquam absolvitur, eorum majorem cautelam injungit, atque aptam cum remediis narcoticis combinationem exposcit. Insignem vero in leniendis chronicae nevritidis effectibus laudem sibi promeruerunt oxyda, et sales quorumdam metallorum, praecipue praeparata saturni, zinci, bismuthi, et mercurii, quorum sedantes virtutes a quibusdam neotericis acriter propugnantur.

INFLAMMATIO VASORUM.

ANGIOITIS.

J. Schmuck, Diss. sist. observationes med. de vasorum sanguiferor. inflammatione. Heidelb. 1793.

J. G. Sasse, Diss. de vasor. sanguiferorum inflammatione. Hal. 1797.

Spangenberg, über die Entzündung der Arterien und deren Ausgänge. In Horn's Archiv. Band V. S. 269.

Hodgson, Abhandlungen über die Krankheiten der Arterien und Venen. Aus dem Engl. von Kreysig. Hannover 1818.

33. Inflammatio diversorum, qui corpus humanum perreptant, canalium, (Angioitis), non minus ac illa nervorum, antiquitus plurimum praetervisa, recentiorum primo medicorum adcuratiori observatione, ac praesertim magni P. Frankii experientiis clarius innotuit.

34. Juxta vasorum diversitatem tres distinguuntur inflammationis species, arteriarum utpote, Artereitis; venarum, Phlebitis, et vasorum absorbentium, Lymphangioitis.

1. *ARTEREITIS.*

35. Inter phlogoses venarum salientium principalem attentionem meretur aortae inflammatio, Aortitis; cujus mentionem jam in Aretaei Cappadocis, observatoris illius graecae antiquitatis exactissimi, opere aureo invenire licet: »Quibusdam et arteria secundum dorsum inflammatur, quod pulsatio in alteris praecordiis manifestat.«

Araetaei Cappadocis, de Causis et signis acutor. morbor. Lib. II. C. 8. Edit. Boerh.

36. Quae aortae in thorace decurrentis inflammationem comitantur symptomata, cum illis carditidis prorsus collimant, propter intimam cordis cum aorta thoracica connexionem functionisque identitatem; quare etiam ad lectum aegrorum cum certitudine vix unquam

cognosci poterit. — A quibusdam practicis propria huic inflammationi dicuntur tussis constans et valde tumultuaria, dysphagia, ructus non levantes, dolor et pulsatio versus claviculam sinistram (1). Si tamen verum fateri licet, parum interest, ut subtilis illa inter cordis, et magnae arteriae thoracis inflammationem distinctio fiat, cum inde neque prognosis, neque therapia modificationes patiatur.

(1) Kreysig, Krankheiten des Herzens. 2 Th. S. 124.

37. Quo magis aortae phlogosis a circulationis centro distat, et quo magis versus imi ventris viscera extenditur, eo facilius dignosci poterit, praesertim si acutum tenet decursum. — Praeter universalem et insignem luctam in toto systemate circulatorio parietes arteriarum inter et liquorem contentum, quam calor, et sitis intensissima, pulsuum ratio, turgor vitalis, sanguinisque phlogistica crasis, uno verbo: febris angiosthenica vehementissima facile patefacit, insolita quoque aortae ventralis, ad scrobiculum cordis maxime conspicua, suboritur palpitatio, plerumque aequalis, cordisque motui, obscuriori reddito, synchrona. Haecce pulsatio, aegris summe molesta, continuam producit inquietudinem ita, ut in nullo fere situ acquiescere possint, minime vero in dorso, juxta cujus longitudinem adeo vehementes persentiunt ictus, ut neque somnum capere possint. Obtusa natalgia, sive dedolationis lumborum species, cum

intestini ardoris, aut flammae descendentis sensu constanter observari solet; aeger vero sese comburi existimat. Anxietas, spirandi summa difficultas, tussis pertinax, et inanis, aliaque peripneumoniae symptomata tanto evidentius evolvuntur, quanto vicinior thoraci fuerit aortae ventralis inflammatio. A suspiriis replicate tentatis aliquod levamen, etsi transitorium, percipitur. Summo autem systematis arteriosi incendio nullatenus respondet superficiei externae color, incitatus enim in principio morbi turgor vitalis, sub ejus fastigio non raro in squalidum pallorem vertitur, cujus phaenomeni ratio e sanguinis massa versus majores vasorum truncos repulsa concipi poterit.

38. Angioitis in chronicum nitens decursum, multo magis arduum diagnoseos objectum sistit, atque plurimis in casibus nonnisi conjecturae occasionem praebet; etenim per se sola vix unquam existit, sed plerumque in connubio cum organicis vasorum vitiis, uti cum aneurismate, polypo, ossificatione decurrit, quorum malorum vel causam, vel effectum constituit.

39. Cognitio inflammationis arteriarum minoris diametri, praesertim in extremitatibus, desumitur ex dolore fixo, urente, ex pulsatione insolita ac vehementi, calore partis mirum in modum aucto, febre inflammatoria, nec non ex causa praegressa, plurimum mechanica, vel ex organico quodam vitio arteriarum ramificationibus infenso, atque propriis signis eruendo.

40. Causis, arteriarum phlogoses producere solitis, adnumerari prae aliis debent violentiae traumaticae, quae distendendo, lacerando, pungendo, contundendo agunt. Ob magis profundam vero canalium arteriosorum situationem partium adjacentium, vel saltem superficialium laesio contemporanea vix non semper efficitur. Reliquae causae majoribus truncis, ac in specie aortae, inflammandis pares combinant exacte cum illis carditidi propriis, atque non raro in atmosphaerae, climatis, vel epidemiae constitutione sunt quaerendae, cujus malefico influxu alterata sanguinis crasis majoremque stimulandi vim adepta, principem angioitidis culpam gestare videtur. Oxygenium et calor specificos pro systemate vasorum stimulos sistunt. Inter potentias chemicas spirituosa, primum sibi vindicant locum, praesertim liquores cremati, sive alcoholici, vinorum certae species, uti vina generosa, densa, vetusta, quae, dum majori sorbillantur copia, manifestissimam irritationem angioiticam incendunt. An non ebrietas specimen transitoriae angioitidis, vel saltem angiostheniae dici posset? Quidam auctores aortae inflammationem e catarrhis, e rheumatismis pertinacibus (1), e retropulsis exanthematibus, ac e blennorrhoea genitalium diutina ortam referunt.

(1) Testa, sulle malatie del cuore.

41. Inflammatio vasorum majorum plerumque infelici eventu terminatur; ea tamen

cum differentia, quod angioitis acuta intra paucos dies e medio tollat aegrum, nobilissimo circulationis et respirationis munere sublato; chronica e contrario variis consectariis immedicabilibus infaustum finem imponere soleat.

42. Potioribus angioitidis posthumis adnumerantur: tunicarum incrassationes, pseudomembranae, et concrementa polyposa, ceu effectus hypoclepseos lymphatico-plasticae; ossificationes membranae internae; aneurismata (in stricto eximii Scarpae sensu) destructo per lentam phlogosin membranarum robore ac elatere, undae sanguinis resistendae necessario; suppurationes, quae quidem lentissimo, et clandestino procedunt passu, ast eo magis irresolubiles partium adjacentium devastationes, viscerum consumptiones, vertebrarum cariem, Kyphosin, ac tabem purulentam gignunt, quorum scaturiginem saepe saepius perquam difficulter, vel conjectura tantum adsequi licet. Quae de formatione puris intra cancellos alveorum arteriosorum a nonnullis medicis notantur exempla, dubia nobis videntur, potius ad hypoclepsin puriformem releganda, cujus origo ex internae arteriarum tunicae (serosae) phlogosi facilius concipitur; novimus enim neque pus, neque alium humorem secretorium a sanguinis massa immediate separari posse, idque unice vasorum capillarium munus esse. — Arteriae acuta angioitide peremptorum speciosum ac subtilissi-

mum exhibent rete, vasculis capillaribus innumeris, sanguinem citra normam vehentibus, conflatum.

43. Concretio arteriae dissectae aut ligatae, ceu salubris efficientiae plasticae nisus, nihil aliud est, quam exitus artereitidis adhaesivae, mechanico stimulo inductae, ac propter serosam internae tunicae naturam in hypoclepsin plasticam tendentis. Omni adtentione dignae, relate ad hocce objectum sunt Antonii Scarpae (1), indefessi scrutatoris, observationes et experientiae, quae multa et utilissima circa arteriarum ligaturas lumina spargunt.

(1) Memoria sulla legatura delle principali arterie. Pavia 1817.

44. Medela inflammationis vasorum majorum iisdem dirigitur regulis, quas in capite de carditide, et pneumonitide fusius exponere oportebit. — Venaesectiones generosae, et repetitae, ast, ob animi deliquia facile secutura, prudenter dirigendae, sacram semper in lugubri hocce malo sistunt anchoram. Reliqua adminicula ex vasto adparatu antiphlogistico depromuntur seligendo ea, quae per eminentiam in systema arteriosum agunt, ejusque justo magis exorbitantes reactiones non minus, ac sanguinis effervescentiam sedant. Praeter usum potuum temperantium, emulsionum nitratarum, acidorum vegetabilium, specificos quoque digitalis purpureae et sacchari saturni virtutes debita circumspectione

tentare licet, postquam iteratae phlebotomiae desideratas praestare recusarunt opes. Frigida epithemata loco pulsanti adplicita semper notabilem euphoriam adducere vidimus, quare etiam internus glaciei conditae usus convenire potest.

PHLEBITIS.

Longuet, Inflammation des veines. Paris 1815.
Puchelt, das Venensystem in seinen krankhaften Verhältnissen. Leipzig 1818.

45. Venarum inflammatio, illius arteriarum adinstar, vel e dynamicis tum externis, tum internis proficiscitur causis, vel vero mechanicis aut chemicis potentiis, violento magis modo agentibus procreatur. — Primo in casu majores venosi systematis truncos infestat, uti venas cavas, pulmonales, venam sine pari, venamque portarum; ad lectum aegrorum tamen cognosci aut determinari vix poterit, cum ejus phaenomena illis inflammationis aortae (nam et venae majores pulsant) organorumque continguorum summe analoga sint. — Dum ejusmodi anceps occurrit casus, sufficit determinasse, quod focus inflammationis in vasis sanguiferis majoribus, vel in eo organo lateat, cujus ramus venosus principalem phlogisticae irritationis partem alit.

46. Altera phlebitidis species, quae nimirum ex violentis originem trahit potentiis, in qualicumque occurrere potest corporis regione. Praeter notionem causae procatarcticae, ejusque agendi rationis, venae inflammatae ideam conci-

pimus ex tumore et rubore circumscripto, dolore ardente, qui, chordae tensae adinstar, juxta venae sauciatae decursum propagatur, atque ex turgore notabili, quasi farciminoso, venarum adjacentium, quibus omnibus febriles turbae constanter succedunt.

47. Communissimam phlebitidis externae prophasin largitur venaesectio inepte facta, saepius in eodem loco repetita, vel alia qualiscumque pertusam venam irritans circumstantia, praesertim vituperandus quorumdam chirurgorum mos, inflictum ante horas vulnus, si recentis emissionis necessitas urget, rudi marginum, vix conglutinatorum diductione aperiendi (Adersprengen). Non infrequentes etiam esse solent inflammationes varicum, praesertim haemorrhoidalium. Meckel et Osiander aliquot exempla inflammationis venae umbilicalis morte terminatae observarunt (1), quae inflammatio cum erysipelate neonatorum in arcto nexu existere videtur.

(1) Sasse, Diss. de vasorum sanguiferorum inflammatione. Pag. 32.

48. Exitus phlogoseos venarum majorum iidem sunt, quos inflammatis arteriis proprios esse diximus (§. 42). Sauciata vero ope lanceolae vena, non minus ac varix inflammatus plerumque in suppurationem abeunt.

49. De cura phlebitidis nihil notandum venit, quod particularem, relate ad substratum venosum, adtentionem mereretur.

50. Ab Aretaci temporibus, qui venae cavae inflammationem clarissima descriptione delineavit (1), usque ad saeculum mox praeteritum adtentionem medicorum effugisse videntur venarum phlogoses, quarum frequentiam prae caeteris comprobavit J. Hunter (2), plurimis ad objecti collustrationem usus experimentis. Serius eidem argumento dilucidando specialius insudarunt Abernetty, Sherwen, P. Frank, Meckel, et Sasse; horumque utiles observationes Reilius in sua Pyretologia (3) collegit.

(1) Aretaei Cappad. de Caus. et signis Acut. Lib. II. Cap. 8.
(2) Medic. Commentar. 3 T. pag. 465.
(3) Reil's, Fieberlehre. 2 B. 5. Cap.

LYMPHANGIOITIS.

51. Extra omnem dubitationis aleam positum est, vasa absorbentia, non minus ac alias organismi partes, inflammari posse, si positivorum stimulorum influxui exponuntur. Latet autem in ipsa alveorum lymphaticorum structura, et quidem maxime in irritabilitate et sensibilitate organica languidiori, quod minorem in processum phlogisticum manifestent dispositionem, quod hic ipse congestionis simplicis limites raro excedat, lentum praediligat decurrendi modum, ac ideo saepe saepius oculatissimi observatoris adtentionem effugiat.

52. Praeter consuetas potentias irritantes,

tum mechanicas, cum chemicas, vasorum lymphaticorum phlogosin producere solent certae quaedam dyscrasiae, quae mox a vitiato assimilationis munere, mox a specifico fomite miasmatico vel venenato nascuntur. Huc spectant: dyscrasia scrofulosa, et variolosa; resorptio ichoris, uti in ulceribus malignis, cancro, carie, miasmatum et venenorum, in specie virus blennorrhoici, venerei, veneni hydrophoborum; morsus et puncturae viperarum, vesparum; — hydrargyri, tanquam remedii systema lymphaticum eminenter excitantis, usus protractus, praesertim externus; dolorosae inflammationes extremitatum, uti panaritium, periostitis, gonarthrocace, per consensum propagatae.

53. Nisi summe scrupulosus habeatur causarum occasionalium, atque praexistentis labis morbosae in systemate lymphatico respectus, perquam difficilis esse solet lymphangioitidis diagnosis. Potioribus phaenomenis accensentur: dolor tensivus, non vehemens, superficialis, juxta vasorum decursum diffusus; striae sub cute rubicundae, radiatae, valde sensibiles, quandoque funis nodosi adinstar usque ad proximas glandulas lymphaticas protensae, quae pariter tument ac dolent; dysphoria membri adfecti; ac febris irritativa. — Obscurissima vero manet inflammationis in vasis resorbentibus profunde decurrentibus, ductuve thoracico latentis conjectura.

54. Quatenus lymphangioitis plerumque sym-

pathicam vel symptomaticam constituit passionem; eatenus etiam in organicas metamorphoses raro abit, verum resolvi amat primitivo irritamento sublato. — Chronicae vasorum lymphaticorum phlogoses diathesi scrofulosa, aliave cacotrophia fotae, quandoque tumoribus lymphaticis originem dant. — Inflammationes traumaticae consuetos exitus petunt.

55. Therapia plus minusve antiphlogistica debitam simul coëxistentis labis universalis rationem, nec non specificae causae, si fieri potest, amotionem injungit.

INFLAMMATIO MEMBRANARUM.

HYMENITIS.

56. Inflammationem diversarum membranarum, texturam organismi humani componentium, generali nomine hymenitidis insignimus, cujus tot species in praxi occurrunt, quot systema dermaticum includit sphaeras sibi subjectas.

57. Neglecta ab antiquis membranarum in processu vitali dignitas, earumque anatomica indago, prae aliis, Bichati incomparabilis adtentionem excitavit (1), quo laudabiliter praeeunte, complures recentioris aevi Medici sterilem huncce campum, physiologico aeque ac pathologico intuitu, excolere adnitebantur, ita quidem, ut hodie jam utilissimos inde fructus colligere licuerit.

(1) Bichat, Abhandlung über die Häute. Aus dem Französischen v. Dörner. Tübingen 1802.

58. Systema dermaticum quatuor principales amplectitur sphaeras, quarum quaevis non solum textura et fabrica, verum etiam functione, modo, quo cum aliis symphatice vel antagonistice nectitur, vel separatur, pari in easdem injurias receptivitate, ac morborum ipsorum, quibus subjacet similitudine, abunde distinguitur; sunt nempe membranae muçosae, serosae, fibrosae, et corium. Hinc etiam quatuor, quoad speciale substratum differentes, inflammationes membranarum stabiliri debent: 1) Phlegmhymenitis (a φλέγμα pituita, et ὕμεν membrana); 2) Orrhymenitis (ab ὄῤῥος serum); 3) Inophlogisma (ἴς, ἰνὸς fibra); et 4) Dermatitis.

59. Quae plures, magisque explicatas conditiones, pro subeundo processu phlogistico necessarias offerunt, sphaerae systematis membranarum, uti corium et membranae mucosae, ceu organa vasis capillaribus ditissima, multo facilius inflammantur, ipsaque earum irritatio morbosa ad verae inflammationis potentiam frequenter evolvitur; ubi e contrario in partibus serosis, et praesertim fibrosis simplicis symphoreseos cancellos rarissime excedit.

60. Diagnosis harum phlegmasiarum desumitur e generalibus inflammationis signis, cum specificae functionis, singulis membranarum sphaeris juxta normam competentis laesione computatis. Ita phleginhymenitis alterata muci se-

cretione et excretione; orrhymenitis dolore acerbo, punctorio, tensivo, remittente, et vago, — serosi vaporis exhalatione vitiata, — productione concrementorum calcareorum, ac nisu in metaschematismum; dermatitis omnibus externis phlogoseos signis, et successivo epidermidis secessu distinguitur.

61. Sunt autem nonnisi causae specificae et relativo modo agentes, quae singulas membranarum superficies eum in modum irritare valent, ut subortae inflammationis symptomata illarum limites non excedant, atque hymenitis segregata et solitaria compareat. Has inflammationes membranarum *illegitimas*, sive *specificas* nuncupamus, suo loco fusius exponendas.

62. Causae e contrario violentiores, tanquam stimuli positivi absoluti, et phlegmonae producendae unice idonei, quarum etiam altior gradus requiritur, ut in membranis simplicibus, serosis v. g. et praesertim fibrosis, phlogisticus status induci queat, — vix non semper actionem suam ad organa jubjecta, et vicina extendunt; unde *hymenitidis* hocce in casu *phlegmonosae* signa cum phaenomenis organi subjacentis vel contigui, in suo munere laesi, junguntur. Ideo v. g. dermatitis traumatica textum cellulosum constanter in sphaeram reactionis morbosae trahit: erysipelas phlegmonodes; ideo pleuritis biastica (violenta) absque pulmonum synchrona phlogosi nunquam occurrit.

63. Ex hisce praemissis facile liquet superfluum fore, hic singulas hymenitidis species pensiculatim exponere, cum alioquin in tractatu de inflammationibus particularibus fusius pertractari debeant.

INFLAMMATIO MUSCULORUM.

MYOSITIS.

Isenflamm, Diss. de musculorum pathologia. Erl. 1774.
Ploucquet, Diss. de myositide et nevritide. Tub. 1790.

64. Omnis aevi medicorum experientiae docuerunt, fibram muscularem rarissime inflammari, atque illas, quae visae fuerunt, musculorum phlogoses et suppurationes, horum potius vaginas, textumque cellularem interpositum adfecisse.

65. Si spectamus, irritabilitatem in partibus carnosis ad summum evolutam esse gradum, revera difficulter hujus phaenomeni rationem concipimus, nisi eam in nimis stricta et simplicissima musculorum structura, ac admodum lenta, cui subjiciuntur, elementorum permutatione quaerere vellemus.

66. Ex hacce minori musculorum in phlogosin pronitate liquet etiam necessitas potentiarum magis violentarum, ut similis produci queat effectus. Causis procatarcticis myositidis prae aliis accenseri merentur: traumata, distensiones, ac distorsiones fibrarum muscularium, lapsu, nixu, ponderum elevatione inductae, laesiones aponeurosium aut tendinum, rheumata

pravo tractamine, aut alius irritamenti accessu exacerbata. Myositis rheumatica vero non in fibris carneis, sed in vaginulis seroso-fibrosis substratum agnoscit, uti suo loco docebitur.

67. Phaenomena, e quibus ad praesentiam inflammationis, vel, quod multo crebius accidit, symphoreseos activae in aliquo musculo obortae concludere licet, sunt dolor vehemens, lacerans (reiſsend), fixus; motus difficultas, aut perfecta immobilitas artus, quin alia pateat causa, subsultus tendinum, vel tetanica vicinorum musculorum rigiditas, febris inflammatoria comes.

68. Excepta myositide traumatica, quae omnibus locis oriri potest, frequentiores in praxi species sunt inflammatio linguae, musculorum intercostalium, et abdominalium, diaphragmatis, et psoae, quarum fusiorem descriptionem suo inseremus loco. An non etiam tetanus ad myositidem reduci posset? Venaesectionum saltem a quibusdam practicis proclamata utilitas id quedammodo confirmare videretur. —

69. Quemadmodum musculi automatici, qui ad organicam referuntur vitam, uti aesophagus, cor, ventriculus, intestina, vesica urinaria, a musculis voluntariis anatomico et physiologico intuitu discrepant, quatenus in se ipsos revoluti conceptacula sistunt variae figurae, ossibus nullibi adhaerent, nec veris instruuntur tendinibus;

ita etiam eorum phlogoses a consueto myositidis typo deflectunt, ac ideo potius splanchnitidis speciebus inseruntur.

70. Potiores, quos inflammatio musculi praediligere solet, exitus, sunt posthuma dynamica, irritabilitatis excessu, vel languore secundario inducta; unde tetani aut paralyseos origo. Atque hoc intuitu myositis cum nevritide aliquam ostendit analogiam, quam similiter dualistica anthitesi mox hypererethisiam, mox torporem relinquere diximus. — Inter consectaria organica transudatio lymphae a medicis, ceu communissima notatur; haec autem denuo confirmaret eminens myositidis substratum serosas carnium vaginulas potius, quam fibras musculares esse, illis enim per excellentiam nisus in hypoclepsin competit. Suppuratio, quae traumaticas musculorum inflammationes, vel rheumata diuturna, aut male tractata excipere visa est, plerumque maligni moris esse consuevit, adeo, ut totam massam in saniosum liquorem dissolvat. — Denique obnoxii sunt musculi peculiari cacomorphosi organicae, cum per abnormem reproductionem, cumulatis phlogisticis principiis, in massam adiposo-ceream vertantur (1), quo lentam phlogosin plurimum contribuere, summe verisimile est. Aliarum saltem inflammationum transitum in substantiae organicae specificas mutatiores (exallaxes) jam alibi (Vol. II. §. 315) indicavimus.

(1) Ueber die Verwandlung des Muskelfleisches in Fett-Substanz, von Martin dem Aeltern und Jüngern. (Reil's Archiv IV. p. 189. etc.)

INFLAMMATIO GLANDULARUM.

ADENITIS.

71. Considerata majori glandularum ad subeundam inflammationem pronitate, — cujus rationem non solum vasorum capillarium nimietas, ac textura cellulosa, sed etiam intima, quam cum systemate irritabili, et reproductivo conservant, relatio includit, — sine negotio Adenitidis frequentia concipitur. Ideo etiam saepe saepius potentiae relativo modo incitantes ei producendae sufficiunt.

72. Generalia, quae glandulam inflammatam comitantur, phaenomena sunt: tumor notabilis, durus, calens, circumscriptus, sphaeroideus, dolor obtusus, pulsatorius, minoris, quam in membranaceis organis observari solet, intensitatis; secretionis specificae munus, cui glandula praeest, nunc praeter normam incitatum, nunc plane interceptum, prouti gradus inflammationis minor, vel major fuerit, saepe saepius in qualitate vitiatum; febris comes glandulae dignitati, ac inflammationis vehementiae respondens; quandoque sympathicae in pluribus ejusdem ordinis organis irritationes.

73. Inflammatio glandularum, tanquam simplex productum stimuli cujuscumque, sive abso-

luti, sive relativi, considerata absque ullo ad specificam causae producentis actionem, vel dyscrasiae particularis existentiam habito respectu, nullam omnino differentiam admittit, nisi quae e glandulae ipsius diversa structura et functione dependet.

74. Primam prosapiam componunt inflammationes glandularum lymphaticarum (Lymphadenitis), quae, quod ad originem, decursum, et symptomata, cum vasorum absorbentium phlogosi plurimum conveniunt. Parum dolent, nisi molestas excipiamus tensiones, quae per contiguorum vasorum ramificationes disperguntur, lente decurrunt ob minorem substrati in sphaera organica dignitatem; dum resolvi recusant, in suppurationem et sclerosin nituntur; quoad originem nunc sympathicos sistunt alius irritationis, vel vicinae, vel remotae, adfectus, quo in casu, dum congestionis simplicis limites non excedunt, in organica quoque non abeunt vitia; vel vero specificae cujusdam dyscrasiae, scrofulosae, aut venereae sobolem. Admodum frequens glandularum inguinalium inflammatio bubonis nomine nota est.

75. Altera familia includit phlogoses glandularum conglomeratarum, quas inter glandulae lacrymales, salivales, mammae, pancreas, glandula prostata, et testes primum locum tenent. Inflammationis sedes; substrati ac secretionis in qualitate, et quantitate alteratae diver-

sitas diagnosin plerumque facilem reddere solent, ipsasque denominationes regunt. Ita dacryadenitis, sialadenitis, mastitis etc., de quibus in specialis pyretologiae decursu.

76. Inflammationes viscerum glandulosorum, uti hepatis, renum, ovariorum splanchnitidis speciebus inseruntur; glandularum e contrario muciparum et sebacearum illae ad relativas systematis dermatici sphaeras pertinent.

77. Praeter generales injurias, inflammationi creandae pares, adenitidis origini specialius favere novimus quasdam dyscrasias, et specificos fomites miasmaticos; uti est cachexia scrofulosa, particularis, quae scirrhosin et carcinoma invitat, reproductionis organicae labes, miasma venereum, pestilentiale. Existunt denique adhuc certa quaedam stimulorum genera, quibus singulae secretiones incitari, et in qualitate alterari solent, modo nondum sufficienter noto, ac a nonnullis secundum electivae adfinitatis leges concepto. Ita mercurius pro glandulis salivalibus, cantharides pro renibus specificum suppeditant irritamentum.

78. Omnes glandulae, ipsaque organa illis analoga, dum inflammantur, eminentem patefaciunt nisum in suppurationem, in parectama, et indurationem; id autem particularis habent, quod si obduruerint, creberrimas patiantur recidivas, quibus non solum durities augetur (scirrhus), sed etiam specifica liquatio-

nis funestissimae species inducitur, canceraticae nomine nota.

79. Phlogoses glandularum, quae ductibus excretoriis carent, atque secernere dicuntur, quin excernant, uti sunt glandula thyroides, thymus, et capsulae suprarenales, ob substrati naturam et functionem densis adhuc tenebris obvolutam, ipsamque ideo diagnosin summe ambiguam, a plerisque auctoribus praeteritas cernimus. — Manifestae autem horum organorum mysteriosorum cacomorphoses, cadaverum autopsia detectae, quas in aliis partibus constantem inflammationis effectum esse novimus, praegressae et obscure delitescentis phlogoseos existentiam abunde vindicant. Eruta fors quondam eorum dignitas et finis in organismo sano, majus quoque circa morbosas adfectiones lumen spargere poterit.

INFLAMMATIO VISCERUM.

SPLANCHNITIS.

80. Nimia functionis et structurae viscerum diversitas generales, qui eorum inflammationem distinguere possent, characteres exponere vetat. Quare nonnisi pauca subjungenda restant, reliqua ad specialem tractatum de inflammationibus particularibus relegando.

81. Principalis viscerum in parenchymatosa et utriformia (schlauchartig) discessus, notabilem quoque inflammationis differen-

tiam ponit. Viscera parenchymatosa, quae in formationem solidorum, humorumque crasin plurimum influunt, uti pulmones, hepar, lien, facilius inflammantur, clariorem phlegmones imaginem praesentant, in organicas cacomorphoses libenter nituntur, cum systemate nervoso minus cohaerent, sub decursu inflammationis parum dolent, et peculiaribus dyscrasiis evolvendis favent; pulmones phlogisticae, hepar biliosae, scorbuticae lien. Quae vero utris formam habent, uti ventriculus, intestina, vesica urinaria, diversis substantiis animalibus colligendis et retinendis destinata, in statu phlogoseos cum variis speciebus hymenitidis conveniunt, acerbos dolores pariunt, symptomatibus nervosis frequenter stipantur, transitum in hypoclepsin et gangraenam praediligunt, et constanter contentorum vel retentione, vel uberiori secessu comitata cernuntur.

INFLAMMATIO JUNCTURARUM.

ARTHRITIS.

82. Quamquam membranae synoviales et ligamenta capsularia, quae proprie juncturas constituunt, jam prius (§. 58) expositis membranarum speciebus includuntur, cum haec ad fibrosas, illae ad serosas membranas pertineant; nihilominus tamen inflammationes articulationum separare voluimus, quoniam hae proprium quasi systema formant, harmonicam componendo catenam, atque mirifica sympathia in statu tam sano, quam morboso junguntur.

83. In ipsa partium juncturas componentium structura, vasis capillaribus ferme experte, sufficiens latet ratio minoris in phlogosin dispositionis; inde etiam est, quod stimulorum relative agentium influxus nonnisi congestionem simplicem inducere soleat. Ut igitur vera inflammatio evolvi possit, requiruntur vel incitamenta potentiora, ipsi articulationi immediate adplicita, uti sunt omnia traumata; vel concursus plurium causarum relative incitantium, quae simul sumptae stimuli absoluti vices agunt; vel demum eminens quaedam in organo diathesis, qua stimulorum actio sufflammatur.

84. Arthritidem phlegmonosam, quam a rheumatica caute distinguere oportet, indicant: dolor acerrimus, fixus, rodens; intumescentia juncturae summopore calens, colore externo parum alterato; membrum flectendi impatentia, et maximi sub quovis tentamine cruciatus; febris comes inflammatoria; causa praegressa violenta, in adfectum locum directa; absentia phaenomenorum rheumaticae diathesi propriorum.

85. Frequentissima species arthritidis idiopathicae, nunc acutae, nunc lentae, ist illa, quae in femoris acetabulo sedem figit, Cotylitis. Altera ad articulationem genu evolvitur, in hypoclepsin celeri plerumque passu abit, et prouti latex seroso-lymphaticus, qui transudat, vel in cavo articulationis, vel in bursis synovialibus juxta genu decurrentibus colligitur, nunc

hydrarthrum, nunc spongosin, sive tumorem album producit.

86. Praeterea arthritidi phlegmonosae sat familiaris esse consuevit transitus in suppurationem, et quidem tanto magis, si cacochymia quaedam una existit, scrofulosa, venerea, aliave. Evolutum in junctura suppurationis germen, in liquationem saniosam cito vertitur, ossium apophyses arrodit, atque immedicabilem producit articulationis destructionem, Arthrocacis nomine notam. Inde praeter generalia exulcerationis symptomata, varia pro partis adfectae diversitate nascuntur mala, anchyloses, immobilitates, luxationes sic dictae spontaneae, claudicatio, quorum exactiores notiones cupiens, classicam consulat Rustii monographiam (1).

(1) Rust, Arthrokakologie. Wien 1817.

87. Specificus tandem membranarum serosarum, ad quarum familiam etiam synoviales pertinent, in ossificationes nisus articulis pariter competit, atque coalitum juncturae irresolubilem, anchylosin, producit, effectum secedentis materiae plasticae, calcareo principio impraegnatae.

INFLAMMATIO TENDINUM, APONEUROSIUM ET LIGAMENTORUM.

DESMITIS.

Goelicke, Diss. de tendinum adfectibus. 1734.
Koch, Diss. de morbis bursarum tendinum mucosarum. Lips. 1790.
Goetz, Diss. de morbis ligamentorum etc. Hallae 1798.

88. Inflammationem tendinum, aponeurosium, et ligamentorum, citra articulationum territorium (exceptis utpote capsulis), per varias corporis ditiones distributorum, generali Desmitidis, quod aptissimum nobis videbatur, nomine compellamus, derivato a δεσμος, ligamentum.

89. Quod de raritate inflammationis legitimae in cunctis membranis fibrosis protulimus (§. 59), id etiam de supradictis partibus, ad idem systema spectantibus, valet. Sensibilitatis organicae minimus gradus, vasorumque capillarium penuria, praesertim in tendinibus, nisi summe violentae accedant causae, phlogisticum processum quidem evolvi recusant; ast semel inducta phlogosis plerumque pertinax esse consuevit (1). Convenimus autem cum Boerhaavii immortalis adserto, quo, sive tendo, sive nervus inflammetur, inflammationem potius in tunica vaginali obtinere adfirmatur.

(1) Cheston's, Untersuchungen und Beobachtungen.
(2) Boerhaave, de morbis nervorum. Francof. 1762. Tom. I. pag. 223.

90. Singulare, quod ligamentorum, et aponeurosium laesiones et inflammationes plerumque comitatur, phaenomenon est dolor acerrimus, quem nec recentiorum Physiologorum conamina hucdum explicare potuerant in organorum nervis quasi carentium serie. Praeterea partes aponeuroticae, et ligamentosae, dum inflammantur, id commune habent, quod neque tumorem, ne-

que ruborem insignem producant; quod in consueta inflammationis posthuma, suppurationem utpote, indurationem et gangraenam, nullum nisum agnoscant, ipsumque in hypoclepsin transitum excludant, unde ab inflammationibus organorum serosorum essentialiter differunt (1); quod tandem sympathicae sub altiori morbi gradu evolutae passiones constanter ad systema musculare referantur, unde mox tetanus, mox convulsiones.

(1) Bichat, über die Häute. Tübingen 1802. S. 192.

91. Communissima hujus generis inflammatio est illa, quae in partibus ligamentosis, et aponeuroticis phalangum, ipsis nervorum surculis, ac periosteo non exclusis suam sedem figit, atque Latinis panaritium, Graecis Paronychia (παρα juxta, et ονυχος unguis) quibusdam recentioribus Dactylitis (δακτυλος, digitus), Germanis Nagelgeschwür, Wurm am Finger, Italis Patereccio nuncupatur (1).

(1) Hegner, Diss. de Paronychia. Basil. 1780.

92. Diversae a medicis et chirurgis hujus mali species referuntur (1), quarum nonnullae inflammationis gradum, aliae substratum eminenter adfectum, ac sedem plus minusve profundam pro differentia agnoscunt. Majori simplicitate a Sprengelio (2) bifariam dividitur.

(1) Boerhaave, de morbis nervorum. Francof. 1762. T. I. pag. 238.

(2) Sprengel, Institutiones Pathologiae specialis. Vol. I. §. 316.

93. Paronychia externa, quae praeter tendines, et aponeuroses phalangum simul externas partes occupat, textum nempe cellulosum, ipsamque cutim, ad phlegmonen vel erysipelas quidem inclinat, ast propter partium fibrosarum passionem peculiari modo modificata decurrit. Nascitur dolor pungens, lancinans, acutissimus, ac pulsatorius, cum tumore ardente, rubro, renitente phalangis extremae; obrigescit digitus, inflammantur vasa absorbentia, glandulae axillares tumescunt, atque totum brachium dolet; noctu tormenta constanter augentur, ac febris incenditur vehemens cum insomniis tumultuosis. — Post aliquot dies vesiculae surgunt albidae, latice seroso farctae, atque manifesta suboriuntur initiantis abscessus signa, quo maturato ac rupto ulcus simplex, vel sinuosum remanet, unguem plerumque depascens.

94. Altera paronychiae species, quae profundiorem in ipso periosteo, et papillis nerveis ungue tectis sedem agnoscit, priori adhuc majora producit tormenta, assiduo urgentia, eum peculiarem sensum, tamquam filo aeneo, cultello, aut serra digitus praecideretur, creantia. Tumor fere abest, ast plura per consensum sociantur symptomata, maxime nervosa, uti spasmi, spirandi difficultas, singultus, vomitus, subsultus tendinum, virium jactura, febris ardens, cum pulsibus contractis, exiguis, quibus praecedentibus vel gangraena evolvitur, vel chronica ulceratio cum destructione tendinum et carie ossium.

95. Causae panaritii vulgatiores sunt violentiae externae, uti praecisio incauta unguium, reduviarum, et clavorum pedis; aciculae vel aristae sub unguem intrusae, insectorum puncturae, irritamenta chemica, ut calcis vivae tractatio, (unde obnoxii sunt ii morbo opifices, qui chartam scriptoriam fabricantur, qui saponem conficiunt, caementarii); tandem metastases sub acutis morbis ad phalanges factae.

96. Therapia paronychiae iisdem prorsus, quae curam antiphlogisticam dirigunt, regulis subjacet. Habito sedis magis superficialis respectu, a topicis auxiliis semper plus, quam ab internis medicamentis sperandum; unde etiam medela plerumque chirurgis committi solet.

INFLAMMATIO OSSIUM.

OSTEITIS.

Clossius, über die Krankheiten der Knochen. Tübingen 1798.

B. Boyer, Vorlesungen über die Knochenkrankheiten. Herausgegeben von Spangenberg. Leipzig 1804.

Schramm, Diss. de ossium inflammatione. Altdorf 1805.

97. Ossium substantia propter notabilem vasorum rubrorum copiam, texturamque cellulosam, illustris Antonii Scarpae experimentis praeclare evictam (1), majorem sane, quam olim credebatur, in phlogoses dispositionem fovet. Sicuti autem rete vasorum capillarium periosteo tam interno, quam externo per eminentiam competit, ipsaque osseae substantiae et me-

dullae permutatio nonnisi mediantibus hisce membranis perficitur; ita quoque omnis inflammatio ossis (osteitis) a periosteo egreditur, ibidem principem focum figit, et ideo periosteitidis nomine indicatur.

(1) Scarpa, de penitiori ossium structura. Lips. 1799.

98. Symptomata, quibus ad cognitionem inflammationis ossium pervenimus: sunt dolor profundus, obtusus, rodens, urens, terebrans, tamquam os ab interioribus extrorsum diffinderetur; sensus pulsationis profundae, calor partis adauctus, tumor durus, quin color externus visibiliter alteretur; quandoque gelatinosi liquoris collectio in bursis synovialibus tendinum vicinorum speciem spongosis (tumoris albi) producit. Vesperi omnes cruciatus valde exacerbantur, itidem a calore lecti, musculorum partis adfectae exercitio; a spirituosis contra, ad minutam crapulam potis, levamen saltem transitorium percipiunt aegri, ipsum vero malum exasperant. — Defectus signorum, quae speciales partes inflammatas indicare solent, negativo modo ad confirmandam diagnosin concurrere potest. Si osteitis cuidam cacotrophiae universali jungitur, hujus quoque satellites patebunt.

99. Ossa spongiosa in phlogosin multo proniora observantur, favente praeprimis aetate juniori, quae majori in cunctis partibus succulentia distinguitur, atque specificam in morbos systematis ossei diathesin fovet. Senibus e con-

trario rarissime inflammantur ossa, propter principii terrestris praedominium, irritabilitatis vero et metamorphoseos progressivae languorem.

100. Periosteum externum interno frequentius inflammationi obnoxium esse solet, qua semel inducta notabilem contrahit sensibilitatis organicae, in sano statu vix conspicuae, gradum (1), atque hoc intuitu cum reliquis membranis fibrosis, ad quarum familiam reapse spectat, apprime collimat. Si autem processus phlogisticus ab interna ossium membrana orditur, nullus quandoque excitari solet dolor, ipseque morbus lente ac dolose gliscens facile medici adtentionem effugit, donec posthumis suis malis, suppuratione nempe, aut necrosi, praetervisam, nimis sero, patefaciat existentiam.

(1) Brandel, de sensibilitate ossium morbosa. Upsal. 1780.

101. Osteitis, ceu legitima inflammatio considerata, omnibus, quae hujus genesi favent, potentiis induci poterit; dummodo earum actio versus ossa dirigatur; frequentissimae tamen esse solent violentiae traumaticae, premendo, contundendo, frangendo, vel comminuendo agentes. Sunt autem adhuc specifici quidam osteitidis fontes, qui mox disponunt solum, mox vero excitantes largiuntur causas, uti cachexia rachitica, scorbutica, scrofulosa, dyscrasia variolosa, et syphilitica.

102. Qualiscumque originis fuerit ossium in-

flammatio, lente plerumque decurrit, cujus ratio in textura solidiori, minusque rapida elementorum permutatione quaerenda videtur. Febriles turbae sub decursu raro evolvuntur, urgente etiam saepe saepius altiori phlogoseos gradu; ossa enim, tamquam organa ignobiliora cum reliquis organismi systematibus exiguam conservant philadelphiam, minimam autem cum systemate nervorum, et vasorum.

103. Exitus communiores osteitidis sunt: suppuratio, sphacelus, parectama, induratio, malakia, et pseudorganisatio.

104. Suppuratio, vel potius colliquatio saniosa ossium, quum rarissima sit plastici puris formatio, sed ichoris acerrimi copiosa secretio, caries sive teredo nominatur. Haec in ossibus spongiosis vix limitari solet, nisi integra consumpta fuerit substantia. Ichor, ab exulceratis secedens ossibus, acerrimus ac foetidissimus esse consuevit, simulque exfoliatis osseae compagis particulis, quasi sabulosis aut nigris moleculis refertur, coloris brunescentis, argentum nigro colore inficiens.

105. Sphacelus, sive Necrosis cylindricis praesertim ossibus familiaris observatur. Modo lamina externa, modo majora ossis inflammati fragmenta emoriuntur, periphericae suppurationis ope a sanis partibus separanda. Regeneratio substantiae deperditae, particulari fieri

solet modo, ita, ut partem necroticam proprio quasi alveo undique includat.

Weidmann, Tract. de Necrosi ossium. Francof. 1793.
Ringelmann, de necrosi ossium. Rudolst. 1804.

106. Parectama, sive volumen ossis una cum ejus massa citra normam auctum, ita quidem, ut elementorum proportio, et intima miscela ne hilum alteretur, haud infrequens esse solet osteitidis effectus, quem praesertim morbus benignus, simplex, e mechanicis causis ortus, in subjectis cachectica aut virulenta dyscrasia defectis producit. Ejus genesis ex incitato per inflammationem nisu plastico, ex uberiori materiae osseae adpositione, illiusque regulari, quae plerumque per strata fieri solet, crystallisatione concipitur. Nomine calli simplicis, aut exostoseos benignae insignitur, atque in cylindricis et compactis ossibus praecipue observatur. Tumor ossis, cujus massa normalem duritie superat, exostosis eburnea dicitur, cujus contrarium vitium sistit osteomalakia, unice ossibus propria exallaxeos species, morbosa utpote substantiae per processum phlogisticum anomalum emollitio, in syphiliticis praesertim subjectis obvia.

107. Diversa luxuriantis, simulque in qualitate depravatae vegetationis producta, uti hyperostosis, hydrosteon, spina ventosa, osteosteatoma, illam prae aliis excipere solent osteitidem lentam et ano-

malam, quae in connubio cum dyscrasia scrofulosa, venerea, aliave decurrit, et prava medela exasperatur.

108. Ipse demum ossium fractorum coalitus, et callus inde natus, inflammatorio processui, adhaesivae partium solido-mollium inflammationi analogo, tribuendus est, cujus ope plastica efficitur granulatio.

109. Complurium itaque vitiorum, quae systemati osseo propria sunt, scaturiginem in periostei, ipsiusque substantiae osseae phlogosi, nunc acuta, nunc lenta, nunc simplici, nunc diversis dyscrasiis complicata quaerere oportet; — argumentum, quod majorem sane, quam hucusque factum est, adtentionem medicorum meretur.

110. Therapia inflammationis ossium particularibus non subjacet modificationibus, excipiendo illas, quae substrati differentia, et mali sedes dictant. Monendum solummodo restat, ab internis remediis antiphlogisticis parum levaminis induci, quum nimis remotus sit ossa inter et cardinalia organismi systemata nexus. Quare ad topica auxilia, uti ad cataplasmata emollientia, anodyna, resolventia, hirudinum repetitas adplicationes, ad vesicantia, vel etiam caustica, revellenti scopo in usum tracta, recurrere oportet.

111. Specifica, quae in systema osseum agerent remedia, nondum innotuerunt, atque jam ex hac ratione adeo difficilis redditur osteo-

pathiarum curatio. Summis tamen encomiis collaudari debent virtutes frictionum mercurialium generose repetitarum, atque sarsaparillae magnis dosibus exhibitae, quibus pertinacissimam periostitidem chronicam, obtusae contusionis effectum, post innumera remedia incassum tentata, feliciter victam mirati sumus. Sponte liquet non solum eorundem remediorum majorem esse efficaciam, sed etiam alius generis pharmaca suum sibi vindicare locum, si specifica quaedam osteitidem comitatur cacochymia.

112. Dentes, ceu compactissimae totius organismi partes, inflammationem non patiuntur, nisi excipere vellemus vaginulam surculorum nerveorum, substantiam dentis ingredientium, cujus phlogistica irritatio acerrimos producere solet dolores; ast nevrilemmatitis potius, quam odontitis dicenda.

Ploucquet, Thes. primas lineas Odontitidis sistens. Tubing 1794.

113. Cartilagines infimum fere in sphaera vegetativa locum occupant, vasis rubris et nervis carent, nullum sensibilitatis organicae vestigium manifestant, et ideo principalibus, quae ad subeundam inflammationem requiruntur, conditionibus privatae, hanc tunc nonnisi subire possunt, dum vel e perichondrio (membrana fibrosa periosteo analoga), vel e membrana synoviali egreditur. Inflammatio cartilaginum itaque, Chondritis, rarissimum sistit adfectum, qui

admodum lente decurrit, primam suae originis scaturiginem vel in osse, vel in membranis articulorum agnoscit, atque ex iisdem, quae osteitidi favent, injuriis proficiscitur; semel vero evoluta phlogosi cartilagines intumescunt, spongiosam magis texturam assumunt, vasis rubris instruuntur, nunquam tamen dolent. Processus plasticus, qui alioquin languidus est, per inflammationem plerumque penitus extinguitur, unde cartilagines inflammatae vel ossificantur, vel ichorosa colliquatione destruuntur, vel pedetentim marcescunt, emoriuntur ac evanescunt. Cartilago discisa non coalescit, neque suppurat, sed a pure partium contiguarum corroditur, quin imo nec inflammari dicitur, testantibus Doerneri experimentis (1), nisi prius saniosi liquoris influxu emolliatur.

(1) Doerner, Diss. de gravioribus quibusdam cartilaginum mutationibus. Tubing 1798.

B. INFLAMMATIONES PARTICULARES.

114. Quemadmodum inflammationes communes physiologico ordine prosecuti sumus, ita omnino etiam phlogoses, quae singulas et individuales partes, plus minusve compositas, ac particularibus finibus dicatas plectunt, eodem ordine exponi possent. Praeplacuit tamen anatomicus, intellectui tironum facilior, ac a plerisque Pathologis hodieque praelatus.

A. *INFLAMMATIONES CEPHALICAE.*

ENKEPHALITIS.

J. C. Brendelii, resp. Ellenbergeri, Diss. de phrenitide. Goett. 1756.

Schröder, resp. Fein, Diss. sist. de indole et sede phrenitidis et paraphrenitidis analecta. Goett. 1765.

Timmermann, Diss. de phrenitide idiopathica. Kil. 1778.

M. Stoll, de causa et sede phrenitidis. (Rat. med. Part. III. Sect. III.

Fischer, Diss. de cerebri ejusque membranarum inflammatione et suppuratione occulta. Goett. 1787.

Herpin, Inflammation des membranes de l'éncéphale. Paris An. XII.

115. Inflammatio cerebri, Germ. Gehirnentzündung, Graecis Phrenitis, Phrenesis, Phrenitiasis, Phrenismus, Spakelismus, Siriasis, dicta, a plerisque hodierni aevi medicis aptissima Enkephalitidis compellatione insignitur, derivata, ab ἐγκεφάλος, quod cerebrum significat. Phrenitidis nomen (a graeco φρην, mens) mentis exorbitantiam indicat, ac proinde ad illam nonnisi cerebralis inflammationis speciem adplicari posset, quae delirio furioso stipatur. Prorsus generica vero Sauvagesii expressio »kephalitis« merito excluditur.

116. Communissimum phlogoseos substratum sistit pia meninx, omnium vasculosissima, et arachnoidea, quae serosum exhalans vaporem, irrorandis cerebri maeandris et involucris est destinata. Pulpa e contrario praesertim in-

terior, non minus ac dura mater inflammari cunctatur, nisi violentiores concurrant potentiae. Ignota vero hodiedum, aut saltem obscura, quae meningum phlogosin (meningitidem) ab illa medullae cerebralis distinguere permitterent, phaenomena singuli substrati adfectus seorsim pertractare vetant. — Speciales, quas Boerhaavius stabilire voluit, differentias inflammationis meningum, substantiae corticalis et medullaris, priori dirissimum dolorem cum delirio, alteri soporem, ac tertiae convulsiones, ceu pathognomonicum tribuens symptoma, solidis experientiis confirmatas nondum habemus. Tanto minus itaque singularum partium, cerebri massam componentium phlogoses ad lectum aegrorum dignoscere licebit, tum ob eorundem distinctas functiones hucdum latentes, tum ob facillimam, imo inevitabilem phaenomenorum, in partibus adeo vicinis ac intime connexis, confusionem.

117. Quemadmodum inflammationis qualiscumque notio ab efficientiae vitalis organi adfecti exorbitantia, vel actione suppressa desumitur, ita quoque phlogosis cerebri e viribus et facultatibus ejusdem vel citra normam incitatis, vel vero in actionum libertate oppressis haud difficulter determinabitur; unde enkephalitidis definitio sequenti symptomatum essentialium complexu comprehendi potest: delirium furiosum, aut sopor apoplecticus febre angiosthenica comitatus.

ANALOGIAE ET DIFFERENTIAE.

118. Inter adfectus cephalicos, qui cum inflammatione cerebri confundi possent, propter aliquam formae analogiam, notari prae aliis meretur: 1) Typhus; 2) Mania; 3) Rabies; 4) Apoplexia.

119. Typhus, sive specifica illa febris contagiosae species, quae stupore capitis ac particulari exanthemate distinguitur, non raro in primo stadio enkephalum adeo vehementer irritatum ostendit, ut summe furiosum evolvatur delirium. Ast perspecta morbi e proprio miasmate origo, natura contagiosa, praesentia catarrhosae in membranis mucosis irritationis, exanthemate, atque ipsius delirii stupore juncti (typhomania) forma, essentialem ab encephalitide differentiam abunde indicant.

120. Mania furorem afebrilem praesentat, ac proinde essentiali encephalitidis deficitur comite, febre utpote inflammatoria. Illis tamen in casibus, ubi sub continuato et feroci delirio sanguinis circulus incitatur, ac secundariae versus caput efficiuntur congestiones, encephalitidi proxime accedit.

121. Rabiei nomine innotuit transitoria furoris species, quae vel ex animi pathemate voluntatis nisum impetuose excitante, uti ex ira, vindictae cupidine, veneris desiderio non expleto; vel ex proprio veneno per morsum com-

municato originem trahit, inquietudine maxima, ac invincibili propensione, violentas aliis inferendi manus, jungitur. Caret febre, dyscrasia phlogistica, ac definito, qui criticas pyrexias distinguit, durationis cyclo.

122. Apoplexia, enkephalitidi soporosae summe adfinis morbus, priorum adinstar, febrilibus destituitur turbis, nulla diathesi phlogistica, nulloque caloris augmento stipatur.

HYPOTYPOSIS.

123. Exordium inflammationis cerebri plerumque opportunitas quaedam praecedere solet, variae pro circumstantiarum diversitate, ast nunquam longae durationis. Hanc distinguunt sensus caloris et plenitudinis in capite, somnus inquietus, terificis aut gravantibus insomniis turbatus, oblivio transitoria, idearum confusio, caligines, vertigo, turgor faciei et oculorum, ac insolita in iram proclivitas. Quae ex causis traumaticis dependet encephalitis, opportunitatis signis destituitur.

124. Invadit cum horrore vehementi, cui brevi succedunt calor urens, sitis intensa, quandoque adipsia, jactatio corporis, lucis intolerantia, dolor capitis fixus, pulsans, vel comprimens, interdum dirissimus, intercedente per vices stupore. Aestus febrilis citissimo crescit passu; prae caeteris autem caput turget et calet, facies plena rubet; oculi prominent suffusi, aut

involuntarie lacrymantes, adeoque sensiles fiunt, ut omnem lucis aversentur impressionem; pupillae coarctantur; palpebrae libenter clauduntur; adspectus aegri evadit minax truculentus, ferox; auditus adeo acutus redditur, ut a fortiori ingratissime adficiatur sono, suborto saepe saepius aurium syrigmo. Haemorrhagia narium spontanea interdum levamen, saltem transitorium, adfert.

125. Maximam vero symptomatum seriem exhibet cerebrum in diversis suis functionibus aperte laesum; ab incitata utpote citra normam sensorii communis efficientia, perturbatur justa inter impressiones externas et operationes intellectuales catena, atque voluntatis nisus ad maximam incenditur potentiam sub diversi pathematis et gestus forma. Aegri summe inconcinnas exerunt actiones; diu noctuque, cum omni fere priventur somno, continuis ac multifariis agitantur phantasmatum ludibriis; mussitant, garriunt, vociferantur, temerariis adstantes increpant verbis, lectum deserere, fugam petere, et quaeque obvia obstacula vincere conantur; quidam jucundis occupantur et delectantur phantasiae ludis, cantant, jocantur, cachinnos commovent; alii e contrario ingratis agitati impressionibus continuo stomachantur, morosi, vel taciturni; alii denuo, quod saepissime succedit, in furiosum ac maleficum degenerant delirium, sub gestibus indecoris et minis replicatis adstantes adgrediuntur;

nunc illis, nunc sibi violentas inferre student manus, robur persaepe taurinum exerunt, atque continuato etiam per plures dies repagula vincendi conamine, vix delassantur; maniacorum adinstar dolosas quandoque celant intentiones, et concessa libertate denuo insaniunt, labiis indefesse motis ac in proboscidem prolongatis, salivam coll iunt, in adstantes spuunt, dentibus strident, blasphemant, exasperando sub tanta agitatione ac musculorum contentione cunctorum malorum catervam. Caput subinde automatice tentant, illum per vices quaerunt situm, sub quo minores molestias persentiunt, et non raro transitorio obruuntur sopore.

126. Ea ratione, qua systematis cerebralis maxima evolvitur hypersthenia, gangliaris sensibilitas ad notabilem deprimitur torporis gradum, unde fit, ut phrenitici rigidae tempestatis injuriis non adficiantur, absque potus et cibi desiderio per plures dies persistant, excernendorum necessitate non moveantur, nullos prorsus dolores accusent, omnis caeterum periculi prorsus inscii.

127. O p p o s i t a m huicce encephalitidi phreniticae f o r m a m manifestant illi aegri, in quibus sensorii facultatum libertas omnis opprimitur vasorum cerebralium turgore ad maximum gradum evecto; jacent tunc alto sopore, apoplecticorum more, obruti, vel saltem comate vigili adfecti obscuros tantum motus exerunt, cum tendinum subsultibus, respirio stertoroso,

excretionibus involuntariis, artuum paralytica flacciditate, ac adparente sensuum externorum torpore. Gravissima encephalitis phrenitica versus infaustam properans metam, constanter in soporosam mutatur.

128. Phaenomena utrique encephalitidis formae familiaria sunt: deglutiendi difficultas (dyscatabrosis), unde potus per nares libenter regurgitare solent; linguae siccitas; carotidum, et temporalium vibratio visibilis; respiratio sublimis, et nonnisi sub continuato musculorum exercitio accelerata; abdomen normale, nisi phrenitis ibidem fontem agnoscat; vomitus quandoque sympathicus, aeruginosus, urinae parcae, flammeae, vel tubidae, non raro retentae; alvus pigra; cutis transpirans, sanguis eductus coriaceus; pulsus veloces, pleni, fortes, duri, magni (cephalici veterum), raro suppressi.

129. Rapidum, quod multifaria illa, quoad intensitatem et numerum, symptomata adtingere solent, incrementum, inter tres, quatuorve dies ad summum evehitur culmen; consistunt demum per totidem ferme dies, quin tamen, quod etiam in incremento observatur, luculentis intercalentur remissionibus; unde acutissimus ille morbus quasi speciem febris continuae continentis praesentat.

130. Absoluto, quem natura praefixit, cyclo nunc quinque, nunc septem aut plurium dierum, criticae operationes succedunt, at-

que enkephalitidis (nisi praecox mors finem imponat) sub largis, sudoribus, urinis sedimentosis, alvo sponte aperta, et stillante persaepe e naribus sanguine, optatum succedit decrementum, plus, minusve promptum.

131. Inflammatio cerebri, quae capitis laesiones excipit, quasdam in decursu modificationes offert. Urgent praeprimis symptomata ab ipso traumate pendentia, et variant prouti nunc ossa cranii vel fracta, vel comminuta, vel depressa sunt; nunc sanguinis effusio, vel simplex cerebri commotio locum habet. Quo major fuerit commotionis gradus, vel effusi cruoris copia, eo evidentiora sunt encephalitidis soporosae phaenomena, atque in secundo casu automatici motus aegrorum versus quamdam capitis plagam, ac in dies crescens soporis intensitas, sub aptissima caeterum medela, observari solent.

Alex. Kölpin, de capitis laesionibus Meletemata. Hannov.

132. Etsi communiores inflammationis cerebri species plerumque acute decurrant; nequaquam tamen adeo rara sunt decursus chronici, ac nulli prorsus determinato typo adstricti exempla. In illis praesertim subjectis, quae organicum in cerebro ejusve meningibus tenent vitium, lenta fovetur congestio vasorum capillarium, vel et vera phlogosis, serie non interrupta recidivans, cephalicis symptomatibus diversae intensitatis stipata, quae inter dolor pervicax, vertigo,

sensuum ac mentis hallucinationes, cataphora, musculorum distensiones frequentissime observantur. Huncce morbosum sensorii communis statum enkephalitidis lentae, chronicae, vel occultae nomine insignimus.

133. Particularem phreneseos speciem ab Anglis et Americanis medicis nuper descriptam invenimus, delirium tremens compellatam, quae potatoribus propria, vehementi totius corporis tremore distinguitur, et princeps auxilium in sanguinis missione et opio agnoscit. Dissentiunt autem, utrum ad encephalitidem, vel ad maniam relegandum esset.

Sutton, Abhandl. über das Delirium tremens. Aus dem Englischen v. Heinecken. Bremen 1820.

CAUSAE.

134. Praeter generalia, quae dispositionem in febres inflammatorias, et inflammationes fovent, momenta, uti sunt temperamentum sanguineum, plethora, juventus, vitae genus lautum etc., enkephalitidis ortui prae aliis favent: peculiaris illa corporis constructio, quam habitum apoplecticum vocant, capite praegrandi, collo brevi, et turgida facie distinctum, intentio facultatum mentis; animi pathematum, praesertim irae, zelotypiae et vindictae cupidinis neglectum moderamen; vigiliae protractae; abusus spirituosorum et quorumdam narcoticorum, uti opii, belladonnae; capitis regimen nimis calidum, habitualis epistaxeos retentio.

135. Inter *excitantes causas* eminent prae caeteris illae, quae immediate in caput, et speciatim in cerebrum suas concentrant actiones, encephalitidem provocando *idiopathicam*. Huc referuntur omnes potentiae violentae, contusiones, ictus, vulnera, ossa cranii fracta vel depressa, commotio cerebri a casu in caput, vel in podicem, ab alapa inflicta, a ptarmicis, calor excessivus, radii solares versus caput nudatum directi, unde adeo frequentia phrenitidis ab insolatione exempla intra tropicos observare licet, quod pariter opificibus laterariis et messoribus accidit; analogum effectum producunt ignis foci, galera pellicea, coma nimis densa; mentis intentiones excessivae, studia protracta, imaginationis exercitia, animi passiones excitantes, ira, zelotypia, gaudium improvisum; lucis vividae continuatus influxus. Encephalitidem idiopathicam secundariam gignunt metastases purulentae, aut lacteae, exostoses venereae ossium calvariae, aliave organica vitia.

136. Quae a *miasmate typhoso* dependet cerebri irritatio, quandoque ad phlogoseos gradum evecta (Encephalitis typhosa) idiopathica quidem dici potest quoad originem; quatenus autem e specifica causa nascitur, e proprio nimirum miasmate contagioso, quod narcoticorum more agere novimus, simulque particulare agnoscit substratum, membranam utpote arachnoideam, ad specificas inflammationes releganda venit.

137. Potentiae nocivae, quae mox remota, mox vicina irritando organa suam actionem ad encephalum propagant per contiguitatem, et adsociationem partium, vel quae sanguinis orgasmum universalem incendunt, ejusque majorem versus caput impulsum efficiunt, ibidem non raro inflammationem creant, symptomaticam dicendam. Huc spectant inflammationes organorum cerebro vicinorum: aurium, oculorum, pericranii, vel etiam magis remotorum, refluxum sanguinis praepedientium, uti parotitis, angina gravis, erysipelas faciei, stomachi opplectio nimia; crapula; retentio evacuationum suetarum: mensium, haemorrhoidum, epistaxeos. Metaschematismi rheumatis, erysipelatis, exanthematis, nunquam phlegmonosam enkephalitidis formam producunt.

138. Sunt denique adhuc prophases, quae remota organa ad vividiores reactiones excitando efficientiam cerebralem per consensum et sympathiam exaltant, illamque phrenitidis speciem pariunt, quam, habito ad natales respectu, sympathicam dicimus. Organa potiora, quae speciali cum cerebro philadelphia connectuntur, sunt ventriculus, diaphragma, et systema sexuale.

139. Enkephalitidis sympathico-gastricae casus sunt illi, qui ex narcoticorum, opii, belladonnae, stramonii, fungorum venenatorum incauto usu, ex saburra acri, biliosa, aut verminosa nascuntur, aut qui ultima momenta lugu-

brium inediae effectuum comitari solent. — Diaphragmatis laesionem et inflammationem, praesertim dum tendineum tenet speculum phrenesi plus minusve feroci frequenter junctam observare licet, quare etiam diaphragmitidi, in gratiam eminentis hujus phaenomeni, paraphreneseos nomen impertitum est. — Organorum denique sexualium irritatio, quam vel eorundem phlogosis, vel sola cupido in alterum sexum ultra normam exaltata producit, persaepe sympathica phrenitide sociata incedit. Maximus satyriaseos et nymphomaniae gradus, quem non raro in veram rabiem degenerare novimus, proximum encephalitidi phreniticae adfectum sistit. Imo sub ipsa phrenitide idiopathica non raro sympathicam systematis sexualis adfectionem evolvi, peculiaris in quibusdam viris testiculorum anxietas docet.

140. Omnes adlatae potentiae nocivae, encephalitidi producendae pares, eo concurrunt, ut incitationem sensorii communis ad altiorem intendant gradum, vasorum capillarium turgorem simplicem, vel verum processum phlogisticum inducant. Earum nonnullae absolutos sistunt stimulos, atque nulla prorsus dispositione particulari indigent; aliae e contrario relative tantum agunt, ac encephalitidi procreandae impares redduntur, nisi quaedam opportunitas sub conflictu obsecundet.

141. Encephalitidis species ex relative inci-

tantibus causis ortae, et praesertim illae, quae sympathicae originis sunt; vix unquam ad eam evehuntur potentiam, ut veram constituant inflammationem, sed plerumque intra simplicis congestionis cancellos consistunt. Ea propter praefixo inflammationibus et febribus criticis typo non adstringuntur; omni momento, dummodo causa excitans auferatur, cessare possunt; in cacomorphoses organicas, perfectae solum inflammationi proprias, suppurationem utpote, indurationem et gangraenam non nituntur.

DIVISIONES.

142. Enkephalitis dividitur quoad originem in idiopathicam, symptomaticam, et sympathicam, in primariam et secundariam; — quoad decursum in acutam et chronicam; — quoad indolem specialem in phlegmonosam, rheumaticam, typhosam, metastaticam, nervosam; — quoad gradum in levem, gravem, et gravissimam. — Encephalitidis levior gradus nonnullis etiam Paraphrenitis dicitur. Quae ab aliis in hypersthenicam, et asthenicam celebratur partitio, principiis pathologiae rationalis, identico inflammationis characteri, ac experientiae repugnat.

TERMINATIONES.

IN SALUTEM.

143. Exitui inflammationis cerebri in sani-

tatem sequentes obsecundant conditiones: 1) Subjecti laudabilis constitutio; defectus labis haereditariae, vitii organici, habitus apoplectici; 2) Causa simplex, levis, dynamica, facile amovenda, per consensum cerebro inimica; 3) Symptomata leviora, morbus regularis, non complicatus; 4) Aptorum remediorum promptus usus, levamen inde conspicuum, faventium circumstantiarum concursus; 5) Crises salubres.

144. Ratio sanationis consistit vel in simplici excitantis causae ablatione, si morbus limites congestionis simplicis non excessit; vel in benefica crisi, vigentibus virium naturae conatibus effecta.

145. Primo in casu sanatio omni die obtinere potest, dummodo irritans causa circumstantiis propitiis, vel apta medela amoveatur, aut enervetur. Ubi vero irritatio topica cerebri ad gradum inflammationis verae, atque vitalitatis universalis incitatio ad potentiam febris criticae evehitur; omni artis medicae conamine, ipsiusque causae amotione enkephalitidis resolutio succedere nequit, nisi praefinitus morbi cyclus, ejusque, ut ita dicam, maturatio suum adsequatur terminum. Vires vitales tunc ad majorem energiam incensae, morbosam organismi conditionem quasi destruunt, debitam functionum integritatem et harmoniam repristinant, quod nunc quinto, nunc septimo, rarius decimo quarto die contingere solet. Evacuationes potiores, quae fau-

stam comitantur crisin, sunt: sudores profusi, urinae hypostaticae, alvus diarrhoica, narium haemorrhagia. Rarius succedunt parotides metastaticae, vel capitis erysipelata.

146. Perfecta salus tunc solum restituitur, ubi vel artis adminiculis, vel conatuum criticorum efficacia inflammationis plenaria resolutio obtinet, tamquam unicus, quo laesi organi integritas repristinari solet, modus. — In casu contrario posthuma reliquuntur mala, quae quidem non raro debita medela dissipari possunt, interdum vero omni medentis conatui resistunt, atque infausti exitus culpam sustinent.

IN ALIOS MORBOS.

147. Encephalitis, sub adversis orta et decurrens conditionibus, in varia nititur consectaria, tum dynamica, tum organica. — Dynamicis, quae cerebri phlogoses persaepe excipiunt, vitiis adnumerantur facultatum mentis sensuumque externorum alterationes, quae ad psychicam efficientiam mox languidam (hebetudo), mox exorbitantem (mania), mox hallucinantem (melancholia) referri possunt. — Inter vitia organica, suppuratio et hypoclepsis vulgatiora esse consuescunt.

148. Apostematis in meningibus, vel cerebri medulla formati praesentiam indicant: sensus ponderis, pressionis, vel frigoris ab illo

loco ad contiguas propagatus partes, in quo centrum suppurationis latet, et cui plerumque dolor pulsans ac fixus inhaeret; facultates sensiferae et intellectuales diversimode alteratae, convulsiones, paralyses, febris suppuratoria, una cum reliquis diathesi purulentae propriis phaenomenis.

149. Rarissimis in casibus cerebri abscessus naturae medicatricis ope ad sanationem perducitur, pure per nares, auresque eliminato. Longe frequentius in immedicabile transit ulcus, quod nunc citam mortem parit, apoplecticam aut convulsivam, nunc pedissequa phthisi cerebrali vitam lento exstinguit passu.

150. Transudatio seri, lymphae, aut materiae puriformis priori multo frequentius esse solet inflammationis, praesertim quae meninges plectit, consectarium. Quo minor fuerit encephalitidis, comitisque diatheseos phlogisticae gradus, eo minorem etiam liquor, qui per vasorum exhalantium fines secedit, manifestat plasticitatem, serosus dictus. Majori copia secretus ventriculos cerebri non solum innundat, verum etiam ad basin cranii colligitur, atque plus minusve conspicuam illuviem serosam producit, infantibus praesertim familiarem, ac hydrencephali acuti nomine notam, de quo plura suo loco adsignabuntur.

151. Favente e contrario dyscrasia sanguinis phlogistica intensiori, etiam materies, per fines alveorum exhalantium membranae arachnoi-

deae secedens, majori albuminis animalis copia foeta, ac in coagulum magis prona cernitur; unde mox lymphae plasticae nondum concretae, mox pseudomembranae, vel adhaesionis formae in dissectis cadaveribus patefit; mox plane alienam adsumit indolem, lactiformem, aut puri analogam. — Quandoque cerebri caveas insigni humoris serosi ac puriformis quantitate refertas, quin tamen unitas velamenti secernentis (arachnoideae) soluta esset, suppurationisve proinde idea formari posset, alias integram arachnoideae superficiem gelatina lymphatico-puriformi obductam invenire licet.

152. Signa certa, e quibus factam hypoclepsin dignoscere possemus, nondum innotuerunt; minus adhuc illa, quae humoris effusi specificam qualitatem indicarent. — Majori tamen cum probabilitate ejusmodi infaustum exitum suspicamur, si encephalitidis vigore de repente infracto, pristina functionum integritas non redit; imo soporis et oppressionis functionum tam intellectualium, quam sensiferarum signa praecipiti suboriuntur passu.

153. Quamvis transudatio morbosa omni momento encephalitidis graviter decurrentis nasci possit, ceu effectus incitatae vasorum capillarium reactionis; multo tamen crebrius illis contingit diebus, quibus vires vitales justo magis intensae, ac semet ipsas liberare intentae, salubres explosiones efficere adnituntur, invento tamen qualis-

cumque generis obstaculo adcumulatos laices per viam circuli educere nequeunt, sed per fines capillares partis adfectae eructare coguntur. Hocce in casu hypoclepsis quaevis erroneae criseos speciem refert.

154. Sunt denique et aliae adhuc metamorphoses organicae cerebri, quae tanquam effectus encephalitidis nunc acutae, nunc lentae considerari debent, uti indurationes pulpae cerebralis, incrassationes meningum, fungositates durae matris, ossificationes, etc. Harum tamen origo aeque, ac diognosis summis adhuc occulta est tenebris.

155. Pariter ratio nondum patet, cur haec encephalitis amentiam, illa amaurosin; una epilepsiam, chronicam vertiginem vel paralysin alia relinquat. Videtur quidem id non solum a metamorphoseos organicae relictae varietate, sed etiam ab ipsius sede pendere, qua modo unum, modo alterum organon sensorii communis speciale in suo perturbatur munere. — Ast mysteriosae hucdum functiones cerebri ulterius penetrare vetant.

IN MORTEM.

156. Sub oppositis, quae saluti restituendae favent, conditionibus encephalitis mortem adducit modo nunc directo, nunc indirecto.

157. Inflammatio ad eum gradum evecta, ut cerebri munus, ejusque absolute necessarius in

processum vitalem influxus exstinguatur, mortem parit apoplecticam, vel convulsivam; in praxi vulgatissimam, quam pariter repentina per crisin erroneam effusio adducit.

158. Alia leti species dependet a partiali substantiae corticalis, vel meningum gangraena et sphacelo, cujus genesis, quod sua sponte liquet, in illis tantum concipi poterit organis, quorum minor est in sustinendo processu vitali dignitas. In fatalem huncce exitum prae aliis encephalitidem gravissimam niti, jam Hippocrati compertum fuit, qui ei ideo etiam Sphakelismi nomen impertivit (1). Inter gravissimas illas cerebri inflammationes eminent traumaticae, quae cum fractura vel depressione ossium cranii, cum extravasatis cruentis, cum ipsius substantiae cerebralis jactura, vel comminutione junctae incedunt.

(1) De morbis. Lib. 2. Cap. 10. pag. 51. Edit. Linden.

159. Caeterae species mortis, plurimum indirectae causam agnoscunt in variis posthumis organicis, suppuratione, fungo durae matris, effusione, vel demum in mutato febris inflammatoriae charactere, quem nunc nervosum, nunc putridum fieri posse, experientia quotidie confirmat.

160. Cadavera encephalitide defunctorum mox consuetas offerunt massae et formae organicae abnormitates, quas inflammationibus induci novimus, modificatas tamen per specifi-

cam substantiae cerebralis texturam; mox nil prorsus patefaciunt, praeter maximum vasorum et sinuum turgorem, et quidem illo in casu, ubi inflammationis gradus adeo intensus, decursus praeceps, partisque specialius adfectae tanta fuerit dignitas, ut vitalis processus exstinguatur, antequam organica metamorphosis succedere queat.

161. Suppurationis genuinae loco vix non semper peculiaris substantiae cerebralis in massam melliformem, lardaceam, caseosam, aut granulosam degeneratio invenitur, quae specificam illam abscessuum cerebralium formam constituit. Videtur pulpa cerebralis illo destitui texturae tono et elatere, incitationisque arteriosae gradu, qui ad formationem veri ac plastici puris requiritur. Ob languentem nisum formativum etiam massae jactura nunquam regeneratur. — Multo frequentius deprehenduntur varii hypoclepseos morbosae effectus; effusiones seri liquidi, nunc limpidi, nunc cruenti, aut materiae puriformis in ventriculis cerebri, materiae gelatinosae, aliusve, arachnoideam obducentis, copia insignis, adhaesiones inter meninges. In quibusdam casibus cerebrum citra normam durum et compactum, in aliis e contrario emollitum et fere pultaceum adparet. Piae meningis vasa una cum sinubus nervosis, multo, atro, et coagulato sanguine turgent.

PROGNOSIS.

162. Praeter momenta, quae rationalem in genere dirigunt prognosin, atque e conditionibus inflammationum exitus dirigentibus desumuntur, uti sunt causae efficientes, symptomata, morbi gradus, decursus, anomaliae, complicationes etc.; empiricis saepe saepius uti oportet signis ad futurum eventum praedicendum, quem, etsi cum certitudine nunquam ominari liceat, antequam crises succedunt, majori tamen, minorive cum probabilitate conjectare possumus sub concursu quorumdam phaenomenorum multiplici experientia confirmatorum.

163. Signis, quae laetius admittunt praesagium, adnumerantur: haemorrhagia spontanea, excepta otorrhagia, urinae hypostaticae, alvus diarrhoica, delirium jocosum, resipiscentia frequens e dilirio, dolor ad pectus cum tussi, vel ad artus, sympathica encephalitidis origo. — Phrenitis symptomatica, ante exanthematum eruptionem orta, minus portendit periculum, quam quae morbo adulto supervenit.

164. Inter signa mali ominis spectant: haemorrhagia aurium, praesertim in encephalitide traumatica, lethargus cum delirio alternans, delirium morosum aut furibundum sine induciis, convulsiones, crocidismus, oculorum distorsio, pupilla dilatata ad lucem immobilis, masticatio ore vacuo, deglutitio difficilis, vomitus pertinax

aeruginosus, singultus, peripneumonia, ulcerum siccatio, versatilitas summa symptomatum — Ut tamen e mox adlatis signis praesagium quoddam exitus futuri institui possit, plurium semper requiritur praesentia.

THERAPIA.

165. Ad medelam encephalitidis tuto suscipiendam, exacta praeprimis causae producentis notio erit necessaria. Cognita si fuerit causa, et amovenda, amoveatur. In casu contrario saltem ad modum originis, ac primitivae conditionis pathologicae sedem adtentio dirigenda, ut illis, quae cura indirecta rationalis injungit, indicationibus satisfieri possit.

166. Encephalitis idiopathica omnibus illis eget remediis, quae morbis inflammatoriis; universim opponuntur, habito ad affectionem topicam respectu. Adparatus itaque antiphlogisticus, quo virium exorbitantiam deprimere, orgasmum compescere, discrasiam sanguinis plasticam corrigere, impulsum humorum versus encephalon refraenare, circuitum per vasa capillaria expedire, talique pacto instans, ex parte oppressae ac alteratae functionum cerebralium actionis, periculum eousque avertere adnitimur, donec medicatricis naturae conamina suam ad tollendas in organismo turbas symbolam contribuere valeant.

167. Cum autem de organi summe nobilis

adfectione agitur, ipsaque febris et diathesis phlogistica ad notabilem evoluta esse solet gradum; methodus antiphlogistica potentior requiritur.

168. Primum locum tenet sanguinis generosa et repetita missio, quam nunc e brachio, nunc e collo, nunc e pede instituendam suadent. Venae jugularis sectio illis in casibus arridet, ubi pertinax sopor eminentem constituit encephalitidis formam; urgente enim delirio furioso, ac inquietudine aegri continua, inflictum facile aperiri potest vulnus. Vena saphaena secatur, si catameniorum retentio praecipuum congestionis cerebralis fontem largitur. Etsi largas cruoris eductiones summe propitias esse haud negemus; duodecim tamen, aut quindecim unciarum dosin excedere vix audemus, animi deliquii metu perculsi, quod semper ominosum declaramus ob tantam sanguinis coagulabilitatem, unde concrementa polyposa in majoribus vasis nasci, atque circulum de repente sisti posse, nemo inficias ibit. — Numerum venaesectionum reiterandarum determinabit morbi gradus et renitentia, ipsiusque subjecti aetas et constitutio individualis. Quantae demum sub venarum apertura ac deligatione cautiones exigantur, e furioso aegrorum statu, summa inquietudine et continuo repagula vincendi nisu facile colligitur.

169. Praemissa una alterave phlebotomia ad

locales libenter recurrimus sanguinis depletiones, quas optime hirudinibus ad tempora, ad emissaria Santorini, vel retro aures adplicitis efficimus. — Dum a suppressa epistaxi habituali pendet cerebri phlogosis, pinnis narium cum emolumento admoventur. Subjectis robustis sex octove hirudines utrobique adplicitae sufficientem praestant detractionem.

170. A scarificationibus, quae sine notabili irritatione, ob inflicta vulnuscula, fieri nequeunt, abstinendum suademus, nisi profundus sopor, praeter sanguinis eductionem, simul revulsionis necessitatem injungat, quo in casu cucurbitam cruentam nuchae impositam sat promptum emolomentum adferre vidimus.

171. At inefficacem prorsus declaramus arteriae temporalis sectionem a quibusdam medicis propositam, quod hujus arteriae ramus nimis remotus est, quam ut sanguinis per carotides internas et vertebrales impulsus infringi possit, et quod congestio, in capillaribus obtinens meningum vasis, facilius venae, quam arteriae sectione minuitur.

172. Reliqua adminicula depromimus e vastissima remediorum purgantium, emollientium, et refrigerantium classe, quae omnia ad virium vitalium immoderatam exorbitantiam complacandam concurrunt.

173. Cathartica leniora, quae summam stimulorum imminuunt, reactiones fibrae irrita-

bilis temperant, humores inferiora versus sollicitant, et antogonisticam quandam, utut levissimam, tubi intestinalis irritationem cient, haud exiguas laudes sibi promeruere. Praeter sales medios, mannam, tamarindum, et mercurium dulcem, practicis universim arridet tartarus emeticus refracta dosi, cum quippe in finem exhibitus, ut specifico suo irritamento nauseante, quo nervos splanchnicos ferit, revulsionem a cerebro producat, atque blandam sustineat humorum entericorum secretionem.

174. Docuit experientia, aegros encephalitide adfectos insignes tartari stibiati doses perferre, quin vomitus cieatur, cujus ratio in exorbitante vel suppressa cerebri incitatione quaerenda videtur, quam semper cum systematis gangliaris sensibilitate imminuta junctam observamus. Quam primum autem ab hocce pharmaco vomendi conatus excitantur, vel prorsus abstinendum, vel dosis saltem imminuenda.

175. Aegris, qui medicamina recusant, ea vel clysterum ope, dosi tamen semper majori, vel clanculum e jusculo aut potu subministranda erunt.

176. Decocta emollientia, et potus refrigerantes, uti sunt emulsiones tenues cum nitro, decocta hordei cum oxymelle vel aceto, acida vegetabilia aquoso vehiculo diluta, uti succus limoniorum, reliquas indicationis antiphlogisticae paginas absolvunt, atque ab aegris etiam obstinatis libentius sumi solent.

177. Inter remedia externa, in communem curae deprimentis scopum conspirantia, spectant inprimis: epithemata frigida ad frontem, vel ad totum epicranium, abscissis prius capillis, diligenter replicata, quorum efficacia intenditur aceto, vel nitri, salisve ammoniaci solutione, fomenta Schmuckeriana. Beneficam eorum aetionem concipimus, tum ex detracto calorico, quod per exorbitantem in vasis capillaribus cerebri, et meningum incitationem justo magis evolvitur continuam fovens cerebralis efficientiae irritationem; tum ex imminuta vasorum turgidorum capacitate, atque infracta per frigoris influxum factoris vitalis expansivi potentia; quare etiam hujusmodi generis auxilia quibusdam medicis repercutientia vocantur.

178. Non adeo ad totalem incitationis vitalis exorbitantiam compescendam, quam potius ad localem adfectionem sublevandam egregie conducunt irritamenta cutis, excitata vel pediluviis acribus cum sale, lixivio, farina seminum sinapis (si furibundus aegri status non obstat), vel epispasticis, sinapismis ad plantam, vel dorsum pedis adplicitis.

179. Quousque encephalitis primitivam suam conservat indolem, eousque ab antiphlogistico non solum recedendum non erit tractamine, verum etiam ab omnibus sedulo cavendum stimulis. Nocebunt igitur spirituosa, aromatica, opiata et vesicantia. Similiter summe anceps, ne dicam peri-

culosa, nobis declaratur quorumdam neotericorum methodus, quo inflammationem cerebri narcoticis remediis deprimere student. Negligere videntur, quod princeps substratum encephalitidis sit sphaera irritabilis sensorii communis, et in specie vasa capillaria, quorum irritatio ad altiorem evecta est potentiam, hanc vero narcoticis deprimere velle vanum esset intentum. — Compertum praeterea habemus, omnia narcotica, ob phlogisticum, quo abundant, principium, encephalon per eminentiam tentare, congestionibus sanguinis favere, quin imo incauto usu etiam in sanis speciem phrenitidis inducere.

180. Regimen diaeteticum cum antiphlogistica cura in eundem scopum collimet, oportet. Atmosphaera aegrum ambiens esto pura, frigidiuscula, subhumida. Quam beneficus sit frigoris influxus, docuerunt exempla phreniticorum, qui fugam petendo resipuere. — Jam Hippocrates cubile fontanis, vel arborum ramis exornandum suasit, ut amoenum ambienti aurae concilietur frigus.

181. Nutrimento non egent phrenitici, ideo praeter jura tenuia et panatellas ab omni cibo libenter abstinemus, quem alioquin ipsi aegri recusant.

182. Stimulorum externorum, lucis, caloris, strepitus, odorum influxus sedulo arcendus; quare cubile tenebricosum esto, ac ab omni strepitu remotum, quem in finem plateae, quae ad ma-

gnatum palatia conducunt, stramine sterni solent. Situs aegri, per quantum fieri potest, servetur suberectus.

183. Maximam denique curam et sollicitudinem postulat alterata mentis et voluntatis conditio. Aegri saepius commonendi, humane persuadendi, nunquam tamen objurgandi, ludibrio habendi, vel in iram concitandi. Nonnulli medici deprimens quoddam animi pathema, praesertim terrorem ex industria concitandum suadent, ferocis delirii compescendi gratia. Phrenitici, qui fugam petere, sibi, vel aliis violentas manus inferre moliuntur, vel a custodibus in proposito impediendi, vel cingulis ligandi, ita tamen, ut omnis violentior membrorum compressio evitetur. Objecta, quibus vel sibi, vel adstantibus damnum inferre possent, uti cultri, vitra, sedulo removenda. Recordamur phrenitici, qui fracto vitro semet ipsum evirare tentavit.

184. Excretiones alvi et urinae, etsi nunquam tumultuarie promovendae, semper tamen conservandae sunt; atque dum spastica colli vesicae contractio lotii spontaneam vetat emissionem, catheteris ope succurrendum.

185. E n c e p h a l i t i s s y m p t o m a t i c a principalem mali primarii curam injungit, cujus vel effectum, vel eminens symptoma constituit. Inflammationes organorum vicinorum antiphlogisticis oppugnandae; oppletus stomachus vel emeticis, caute porrectis (praemissa utpote venae sectione),

vel catharticis evacuandus, ebrietatis status diluentibus, acidis et frigido tractamine compescendus; retentae evacuationes habituales revocandae, vel vicario quodam profluvio supplendae.

186. Analogam therapiam deposcit encephalitis sympathica; omnis enim medentis intentio versus protopathicum malum dirigatur, oportet. Violentas, quae a toxicatione narcotica in cerebro suboriuntur, turbas evacuantibus et antidotis componere studemus. Inter evacuantia praeplacet tartarus emeticus, tum, quod praeter vomitum catharsin simul ciet, tum quod propter solubilitatem suam furibundis aegris clandestine propinari, vel etiam forinsecus adplicari potest; praemissa tamen semper, ut supra notavimus, phlebotomia.

187. Quo gravior fuerit inductae narcoseos gradus, eo majores requiruntur emeticorum et purgantium doses. Potiora narticorum antidota in acidis vegetabilibus, potibusque diluentibus sunt quaerenda.

188. Cura phrenitidis diaphragmaticae suo loco adsignabitur. — Delirium denique furiosum, quod e potenti systematis sexualis irritatione originem trahit, hujus praecipuum inculcat respectum. Uteri, ovariorum, vel testiculorum phlogoses hirudinibus perinaeo, vel hypogastrio adplicitis, cataplasmatibus, fomentis emollientibus, semicupiis, pediluviis, epispasticis, aliisque dirivantibus leniendae, eodem-

que tempore a capite sanguinis adfluxus reprimendus.

189. Decrescentibus sub apto, ac circumstantiarum varietati adcommodato tractamine encephalitidis symptomatibus, paulatim a generosis recedatur remediis, praesertim a sanguinis emissionibus, ne moderata illa tollatur virium vitalium exorbitantia, quae pro criticis operationibus absolute requiritur. Imo convalescentia jamjam imminente, potibus temperantibus, atque repetitis capitis lotionibus frigidis eousque continuandum erit, donec omnia disparuerint erethismi cerebralis signa. Per longum tempus a potu vinoso et alcoholico, a studiis, animique commotionibus abstinendum, ne residua favilla, quae proclivitatem in morbum vix exantlatum fovet, in recens prorumpat incendium.

MORBI PERTINACIA ET ANOMALIAE.

190. Non semper conatus Medici adeo felici coronantur effectu, ut sub simplici, etsi generosa methodo antiphlogistica encephalitis ad optatum perducatur decrementum. Interdum enim sub replicatis sanguinis detractionibus, et sub continuato reliquorum remediorum usu obtinetur quidem illud, quod requiritur, incitationis vitalis per totum organismum auctae moderamen; quin imo virium vitalium energia tantillum labi incipit, et tamen pertinaciter resistunt symptomata cephalica, topicae phlogoseos effectus.

191. In hocce casu sinistro venaesectionibus ulterius replicatis nihil prorsus obtineri poterit, atque depressis, etiam ad infimum gradum, systematis arteriosi reactionibus congestiones locales non levabuntur; quapropter sub simili rerum positione ad methodum antagonisticam, sive revulsoriam refugere oportet, qua stases contumaces resolvuntur, quin reactiones arteriosae deprimantur. Sinapismi, et praesertim vesicantia inferioribus sub initio extremitatibus admota, laudabile suppeditant remedium; et si absque effectu maneret eorundem usus, encephalo propius adplicanda, cervici utpote, vel ipsi epicranio, capillis prius abrasis. Emulsa nitrosa affatim sorbillata deleterias, quae a cantharidibus quandoque nasci solent, reactiones compescere juvant.

192. Ubi vero sub generoso, ac diutius continuato regimine deprimente vires vitales reapse prosterni incipiunt, persistentibus topicae adfectionis symptomatibus, characteris nervosi primordia evolvi dicimus. Praeter revellentia, hocce in casu semper ambiguo, aliorum quoque remediorum necessitas urget, et quidem incitantium, quibus languentes, vel exhaustas virium reactiones ad illum promovere nitimur gradum, quo salutaris perfici potest crisis.

193. Habito tamen respectu ad primitivam morbi indolem facile redivivam, ac ad superstites congestiones in cerebro activas, e stimulan-

tium classe illa seligenda erunt, quae efficientiam nervosam reficere valent, quin circulationis motum incendant, uti sunt omnia diffusibilia, nervina, viribus recreandis paria, etsi per solos poros, ut ajunt, inorganicos in organismum suscipiantur, v. g. camphora, moschus, acetum fragrans, ammonia pura, nunc interne, refractis tamen dosibus, nunc externe forma aurae vel odoramenti adhibita.

194. Dum viribus fractis soporosus evolvitur status, transsudationis maximus minatur metus, quem avertere adnitimur reactiones vasorum absorbentium excitando, impulsum continuatum humorum versus caput minuendo, atque labentes vasorum capillarium nimis diu oppletorum vires una cum tono infracto prudenter restaurando. Praeter superius adlata diffusibilia a practicis laudantur flores arnicae; camphora mercurio dulci nupta; opiata, quibus tamen semper caute mercandum, et revulsiones repetitae, quibus alii frictiones mercuriales adjungunt. — Remediis stimulantibus potentioribus, praesertim expansivis nonnisi sub maximo astheniae gradu utimur.

195. Inter anomalias encephalitidis numerari adhuc merentur diversa symptomata insolita et accidentalia, quae sive periculosa, sive dumtaxat molesta fuerint, suum quoque exigunt respectum. Urinarum suppressioni, quae symptomata cephalica notabiliter exasperare solet, pro-

spicimus fomentis emollientibus ad hypogastrium, et perinaeum, clysteribus, semicupiis; et si pertinax resistit lotium, cathetere educendum, ipsaque vesicae punctura in casu desperato non negligenda. — Alvus obstinate clausa enematibus oleosis, vel salinis cienda; haemorrhagiae, quae levamen ferunt, moderate sustinendae, praesertim epistaxes spontaneae, quod vaporibus emollientibus, ac metopiis tepidis praestari solet; si, contra, effraenia fuerint profluvia, epithematibus, vel injectionibus frigidis et stipticis coërcenda.

POSTHUMA.

196. Communissimum, quod encephalitidem gravem, ac generoso adparatu antiphlogistico tractatam excipit, consectarium, est conspicuus virium languor cum pallore kenotico (vano, vasorum exinanitione orto), vertigine, sensuum cerebralium obnubilatione, facultatum mentalium hebetudine, nervorumque erethismo mirum in modum aucto. Hasce reliquias methodo potius curativae, quam morbo praegresso tribuendas, dissipare studemus regimine diaetetico selectissimo, cibis eupeptis, parca vini portione, aëre rurali, corporis motu moderato, abstinentia ab omni mentis intentione, animi quiete.

197. Reliqua posthuma pendent a diversis inflammationis rebellis exitibus, suppuratione, effusione, induratione; consistunt in variis facul-

tatum sensitivarum, mentalium, vel motuum voluntariorum aberrationibus, quae plerumque palliativam tantummodo curam admittunt, alio loco exponendam.

HYDROPS CEREBRI ACUTUS.

Rob. Whytt, Observations on the dropsy of the brain. Edinb. 1768.

Quin, Treatise on the dropsy of the brain. Lond. 1790.

Odier, Mémoire de la société royale de médecine. 1779. pag. 204.

Wichmann's, Ideen zur Diagnostik.

Kreysig, Diss. de hydrocephali inflammatorii pathologia. Vitemb. 1800.

Cheyne, Essay on the hydrocephalus acutus. Edinb. 1809.

Formey, von der Wassersucht der Gehirnhöhlen. Berlin 1810.

Portenschlag, vom Wasserkopf, ein Beytrag zur Monographie dieser Krankheit. Wien 1812.

Löbelstein-Löbel, Erkenntnifs und Heilung der Gehirnentzündung, des innern Wasserkopfes etc. Leipzig 1813.

Gölis, Abhandlung über die vorzüglichsten Krankheiten des kindlichen Alters. 1. B. Wien 1815. Von der hitzigen Gehirnhöhlenwassersucht.

Coindet, Mémoire sur l'hydrencephale, ou cephalite interne hydrencephalique. Paris et Genéve 1817.

198. Hydropem cerebri acutum, sive hydrocephalum inflammatorium, febribus angiosthenicis topica inflammatione comitatis ideo inserere placuit, quod ejus genesis a phlogistico processu in cerebro, vel saltem ab ei analoga congestione acuta derivari debet, cui febriles motus constanter adhaerent.

199. Substratum speciale hujus morbi constituit meninx arachnoidea, ceu membrana seroso vapori exhalando dicata; et nonnisi ejus in gratiam congestio harum partium activa, vel vera phlogosis adeo eminentem nisum in transsudationem offert, quam nihil aliud nisi effectum et exitum ipsius status phlogistici esse, absque difficultate concipitur. Quare etiam Meningitis hypocleptica vocari posset.

200. Quamvis hydrops cerebri inflammatorius veteribus ignotus fuisse non videtur, testantibus quibusdam locis Hippocratis (1), Aëtii (2), in primis vero Schenkii a Graffenberg (3), et Vesalii (4); ad clariorem tamen illius notionem, recentioris praesertim aevi medicorum experientiae et conamina plurimum contulerunt; quos inter albo lapillo notari merentur Rob. Whytt, Quin, Odier, Wichmann, Formey, Portenschlag, et Gölis.

(1) De morbis Lib. II. Cap. 6. Edit. Chanter. Tom. VII. pag. 556.

(2) Tetrabib. II. Serm. 2. Cap. I.

(3) Observationum medicar. Lib. I. Cap. 9.

(4) De humani corporis fabrica. Lib. I. Cap. 5. p. 17.

201. Huncce morbum, infantibus tenerioribus per eminentiam infensum; distincta antecedere solent praeludia, quorum syndrome stadium opportunitatis, aliis turgescentiae dictum, constituit. — Pusilli consuetam

amittunt hilaritatem et garrulitatem, erga res antea gratas fiunt morosi vel indifferentes, lente respondent, aegre gradiuntur et vacillant. — Somnus redditur inquietus, pavoribus interruptus; interdum perpetuo soporantur, vel saltem transitoria tentantur vertigine, carebaria, sensuumque obnubilatione, capite saepe saepius, quod sustentare nequeunt, antrorsum, vel postrorsum cadente.

202. Ingreditur demum morbus ipse citius ocyusve, phaenomenis plus minusve conspicuis, cerebri inflammatorium turgorem, aut veram phlogosin indicantibus. — Infantes conqueruntur de doloribus capitis, praesertim ad frontem, de molesta cervicis tensione, caput automatice tentant; lucem aversantur, pupilla contracta; strepitum fortiorem expavescunt; frons tangitur justo calidior, sudatiunculis madida, cum velociori temporalium vibratione, facies nunc turget, nunc pallet, vel oedematose inflata cernitur; nares siccae pruriunt; suspiria frequentia notabiles angores indicantia; summe inquieti miselli huc illuc jactantur, cibi et potus cupiditas exstinguitur, vomitus persaepe urget porraceus, qui tamen lenitur, dum supini cubant demisso capite; non desunt exempla abdominis inflati, tenesmi, vel ischuriae spasticae; alvus tamen plerumque stricta, faecibus, dum emittuntur, viscido muco intermixtis; indies augentur pavores nocturni, somnus inquietissimus, suspiriis, ge-

mitu, dentium stridore, tendinum subsultibus interceptus desideratam perturbat refectionem; cutis fit flaccida, sicca, exanthematis cujusdam circa labia et collum prorumpentis animadvertuntur vestigia; caloris in universo corpore augmentum, ast non constans; pulsus veloces, duri, contracti, non raro intermittentes; quandoque transitoria phrenesis, sopore interpolato; exacerbationes vespertinae solemnes.

203. Mox enumerata, quae quoad intensitatem et numerum notabiliter variare solent, phaenomena per duos, quatuor, sex aut et plures dies increscunt, primum formantes morbi cyclum, inflammatorium dictum.

204. Ad maximum culmen evecta meningum symphoresis, aut phlogosis, nisi efficaci vincatur medentis opere, in funestum nititur exitum, transsudationem utpote serosam, quam mox ceu effectum inflammationis pervicacis, omni decursus momento evolvi valentem, mox ceu crisin erroneam, diebus determinatis contingentem, considerare oportet.

205. Phaenomena, quae hypoclepsin inchoatam, ac rapido passu ad altiorem gradum increscentem indicant, sunt: sopor continuus, vel coma vigil cum desipientia miti, voce rauca, clangosa, capitis volumen plus minusve auctum; suspiria, ejulatus, lamenta, motus automatici, convulsiones; artuum tremor, tendinum saltus; fugax genarum rubor, halitus oris graveolens;

pupilla laxa, et dilatata, serius quoque ad lucem vividam immobilis; oculi lippi, turgidi, semiclausi, distorti, strabi; cophosis; anaesthesia catholica; leucophlegmatia; oedema faciei et crurum; paralyses; lotii et alvi invitus secessus; pulsus tremuli, intermittentes; spiritus ducendi summa difficultas; stertor; sudores viscidi; extremorum pallor, livor, et algor; emaciatio; deliquia; mors tandem apoplectica vel convulsiva.

206. Syndrome horum symptomatum alterum constituit stadium, hypoclepseos utpote, quod nonnulli specialius in illud transsudationis et paralyseos distinguere volunt. Desunt tamen definiti limites; atque communis omnium malorum fons unice in effusione seri est quaerendus. Duratio hujus periodi ab octo diebus ad duas septimanas extenditur, et sine dubio ab effusione lentius, rapidiusve contingente, nec non ab effusi laticis copia et qualitate determinatur.

207. Quemadmodum pleraque symptomata in stadio primo manifestum patefaciunt incitationis augmentum in cerebro, ejusque meningibus; ita secundae periodi comites oppressionem functionum sensorii communis ab effuso extra alveos liquore aperte demonstrant; quam quidem in primordiis adhuc quaedam signa irritationis sociant, tardius in astheniae statum transituram.

208. Cadavera tenellorum fatali hacce clade peremptorum conspicuam et notabilem

ostendunt seri limpidi, tenuis, flavicantis aut rubelli, interdum gelatinosi, puriformis, lactescentis copiam, quam inter arachnoideam et duram matrem, quam maxime autem in ventriculis et maeandris cerebri collectam videre licet. Vasa arachnoideae ac piae meningis turgida, praegressae phlogoseos indicia praebent; medulla cerebralis mollior, friabilis, atque suturae ossium cranii hiantes in constanti fere cum prioribus connubio observari solent.

209. Ad genesim hydrocephali acuti plurimum contribuit propria d i s p o s i t i o, quam aetas tenera, temperamentum phlegmaticum, laxa corporis compages, vitiosa capitis conformatio aliaeque processum reproductivum deprimentes, simulque in qualitate alterantes potentiae inducunt. Notari prae primis merentur aër humidus, victus pravus, motus corporis neglectus, violentiae sub partu, nociva fasciarum nimis arctarum adplicatio, tussis convulsiva, obstructiones viscerum abdominalium; remediorum somnificorum abusus, quo nefariae nutrices pusillos inquietos sopire student; replicatae cerebri commotiones, dyscrasia scrofulosa; vermitio; repentina achorum vel lactuminis exsiccatio, eorumve impedita evolutio.

210. Momentis p r o c a t a r c t i c i s accenseri solent: refrigerium capitis, incauta capillorum rescissio, commotiones per saltum, casum, vehementes cunarum motus, per colaphos; hystrio-

num et funambulorum ludi declinato diutius capite peracti; achores, crusta lactea, scabies, ulcera, aurifluxus repentine suppressa; exanthemata acuta retropulsa, praesertim scarlatina; vomitus rebellis; metaschematismi rheumatis, vel erysipelatis; inflammationes graviores oculorum, aurium, faucium; abusus spirituosorum et opii; incautus belladonnae, scopo tussim convulsivam domante exhibitae, usus; insolatio; nimis sollicita separatio pityriaseos capitis (furfurum infantibus communium), quam Germani vulgo G n e i ſ s appellant.

211. Momenta disponentia eo nituntur, ut erethismum sphaerae cerebralis intendant, robur contra imminuant; atque majorem humorum copiam versus caput alliciant; omnes itaque conditiones in suprema corporis parte adaugere juvant, quas alioquin aetate juniori generatim praedominari videmus, et quo praeter capitis volumen majus, dentitionis opus notabiliter contribuit.

212. Causae excitantes systema vasorum capillarium in meningibus, et praesertim in arachnoidea ad vividiores incitant reactiones, nunc simplicem congestionem, nunc veram phlogosin creando, quae tam ex parte substrati, quam ex parte praedispositionis nisum eminentem manifestat in transsudationem serosam, talique ratione hydropis acuti et secundarii originem ponit.

213. Ad majorem hujus morbi aevo hodierno frequentiam educationis modus sine dubio ali-

quam contribuit symbolam, prouti etiam nimia sollicitudo, salutares, quae in parte capitis capillata propullulant, efflorescientias exsiccandi. Relativa tamen, quae primo intuitu adparet infantum hydrocephalo acuto decumbentium multitudo, dependere videtur ab exactiori morbi, antiquis facile praetervisi, cognitione.

214. Hydrocephalus puerorum acutus vix non semper in m o r t e m terminatur, mediante apoplexia serosa, ac praecedentibus plurimum aliis nevrosibus ex eodem fonte oriundis, uti sunt amaurosis, cophosis, amentia, epilepsia, hemiplegia. Plerique pueri inter diem 13um et 17um perire solent, quod superius adlatam ideam de crisi idiostatica erronea, versus secundi cycli septenarii finem facta, quodammodo corroborat.

215. Sanationis spes ali vix potest, nisi in primo stadio adhuc versetur morbus; inflammationis utpote vigore et qualitate ita emendata, ut funestus praecaveatur exitus. Quamprimum clara patent effusionis factae indicia, desperatus omnino evadit casus.

216. C u r a hydrocephali acuti adcommodari debet stadiorum, atque indolis inde pendentis diversitati.

217. Quousque manifesta e suis signis eruitur meningum phlogosis, comite virium vitalium reactione incitata; eousque methodus antiphlogistica principem constituit curationis cardinem.

Vix unquam tamen tanta cum energia adhibenda erit, quanta in encephalitide adultorum saepe saepius absolute requiritur; tum quod exorbitantia universalis locali adfectioni non respondet, tum quod ipsa phlogosis topica ejus naturae est, quae, ob substrati qualitatem, generosis sanguinis missionibus non cedit; turgida enim vasa capillaria membranae arachnoideae cruoris e venis majoribus et remotis detractionem vix persentiunt.

218. Venaesectio debitis reiterata cautelis, hirudines, remedia emollientia, eccoprotica, potus diluentes, refrigerantes, fomenta Schmuckeriana, epispastica, et pediluvia acria, potiora praebent indicata, quae antiphlogisticis respondent indicationibus. Ob peculiarem vero phlogoseos in transsudationem nisum, eorum simul urget necessitas remediorum, quae funestum illum exitum avertere juvant; atque haec inter principem locum tenent mercurialia et digitalis.

219. E mercurialibus, quae specificas in plasticitate humorum corrigenda, vasorumque resorbentium actione expedienda exerunt vires, mitiora seligere oportet praeparata, uti calomel, mercurium solubilem Hahnemanni, et unguentum griseum pro frictionibus. Dosis hydrargyri interne propinandi, pro aegroti aetate, constitutione, receptivitate, ipsiusque morbi gradu varia proponitur, a granis duobus ad decem et ultra intra nychthemeri spatium consumendis. Quo crebrius inde alvus cietur, secedentibus in primis

faecibus cystica bile tinctis, eo efficacior plerumque observari solet absorptionis promotio.

220. Digitalis purpureae sedantes, simulque diureticas opes implorare fas est, ubi praemissas evacuationes desideratum non sequitur levamen. — Eminens infantum sensibilitas maximas jubet in usu potentis hujus pharmaci cautiones.

221. Utriusque remedii tanto magis necessaria redditur usurpatio, si incipiens vel facta hypoclepsis promptam seri effusi eductionem injungit. Languentem vasorum absorbentium actionem, praeter priorum doses majores, vesicantibus vel stibiatis acuere nitimur. Non minus a practicis laudantur flores arnicae, quos etiam remediis nervinis et stimulantibus nubere oportet, dum, absoluto phlogoseos cyclo, debilitatis ac nervosi characteris signa in conspectum veniunt.

NOTAEOMYELITIS.

J. P. Frank, de vertebralis columnae in morbis dignitate. Opuscul. med. T. II.

L. Brera, Cenni pathologici della Rachialgite. Livorn. 1810.

Chr. Fr. Harles, practische Bemerkungen über die Myelitis.

V. Racchetti, della struttura, delle funzioni, e malattie della midolla spinale. Milano 1816. p. 348.

Barbaroux, Diss. de medullae spinalis inflammatione. Taurini 1818.

Thom. Copeland, Bemerkungen über die Zufälle und die Behandlung der Krankheiten des Rückgrathes. Aus dem Englischen. Leipzig 1819.

222. Quemadmodum inflammatio medullae cerebralis (encephalomyelitis), ab illa meningum (meningitis) certis signis hucusque dignosci nequit; ita quoque inflammationis medullae spinalis differentiam ab illa velamentorum ambientium ad aegri lectum demonstrare non licet.

223. Jam apud veteres, et in specie apud Hippocratem (1) aliqua vestigia hujus morbi rarioris sub nomine pleuritidis dorsalis inveniuntur; clariores tamen notiones de pathologico statu spinae dorsi recentioris nonnisi aevi medicis in acceptis referendas habemus, et quidem prae aliis Petro Frankio, Soemmeringio, Brerae, Harlesio, et Racchettio.

(1) De morbis. Lib. 3. Cap. 21. Edit. Linden. Tom. 2. pag. 121.

224. Ut haecce inflammatio solito compellaretur more, myelitidis nomen plerique proposuerunt, derivatum a graeco μυελον, quod medullam indicat. Passionem autem inflammatoriam dorsalis quoque medullae, Hippocrati μυελον νοταιον dictae, simul expressurus, hanc notaeomyelitidem dicet, quo eandem ab aliarum medullae specierum phlogosi, nevromyelitide, osteomyelitide una distinguet. Rejiciendum vero prorsus erit, Rachialgitis, monstrosa compellatio, quae juxta etymologiam vocis inflammationem doloris dorsalis denotat, uti et Spinitis, nomen priori vix non magis barbarum.

225. Diagnosis phlogoseos medullae spinalis multis hodieque obsepitur difficultatibus, atque nonnisi sequentia latentis morbi praesentiam patefacere possunt phaenomena: dolores urentes, profundi in quadam columnae vertebralis regione, qui mox ad minorem plagam limitati crebro ab occipite ad nucham protensi, mox per majorem specus vertebralis tractum diffusi observantur, sub pressione vix ac nevix quidem augentur, at sub motibus incurvationeve trunci notabiliter increbescunt; — sensus formicationis, torporis, vel caloris interni per decursum spinae propagatus; anxietas summa cum sudoris frigidi extorsione, praecordiorumque constrictione; truncum, propter supra notatam, quovis, eoque vel minimo, conatu excitatam tormentorum exacerbationem, curvandi impotentia; situs ideo supinus praedilectus, ac plumbeum corporis pondus; — febris inflammatoria comes pulsibus parvis, duris, frequentibus, facile inaequalibus incedit; diversarum functionum, ab influxu nervorum spinalium immediate directarum, laesiones topicae inflammationis sedi respondentes, quae plerumque vel ad paralysin, vel ad quemdam torporem in organis musculosis et quidem praesertim in musculis thoracis, abdominis, extremitatum, intestinorum, vel vesicae reduci possunt; unde angores, dyspnoea, motus brachii alterius utrius, vel cruris utriusque sufflaminatus, alvi se-

cessus involuntarius (coprorrhoea), vel pertinax oppilatio, ischuria vel enuresis.

226. Quo magis versus superiora protenditur phlogosis, ita quidem, ut ipsam medullam oblongatam in consensum trahat, eo magis etiam phaenomena notaeomyelitidis cum illis encephalitidis conspirant, illamque morbi formam praesentant, quae nonnullis veteribus Σφακελισμος (mortificatio, interfectio) dicebatur, ob praecipitem, quam sequi viderunt, corporis siderationem.

227. Decursus quidem acutus, minus tamen praeceps, quam in cerebri inflammatione, animadvertitur. Circa diem 7um, 9um, 14um, vel resolvitur phlogisticus medullae dorsalis status sub sudoribus profusis, urinis hypostaticis, aut fluxu cruento nunc uterino, nunc haemorrhoidali; vel funesto exitu mortem parit.

228. Communissimum notaeomyelitidis substratum sistit pia meninx et arachnoidea, quae membranae medullam undiquaque ambientes ab conspicuam vasculorum sanguiferorum penuriam (saltem relate ad tunicas cerebri) fabricamque simplicem nonnisi tunc verae inflammationis ortum admittunt, ubi cum violentis confligunt potentiis. Ea propter etiam frequentiora myelitidis exempla ad simplicem reducuntur congestionem, minori periculo stipantur, diuturniorem tenent decursum, ac ideo myelitidis chronicae nomine insigniuntur, quam persaepe diversarum nevrosium mox causam, mox effectum esse

novimus. Nimia tamen quorumdam medicorum facilitas, omnem, quae in defunctis deprehenditur, vasorum medullae turgescentiam et varicositatem illico pro phlogistico processu declarandi sanae rationi omnino repugnat.

229. Dispositiones particulares, quae myelitidis origini faverent, nondum innotuerunt; videtur tamen onaniae, venerisque abusus in producendos medullae spinalis morbos eminentem exerere influxum.

230. Causis excitantibus accensentur omnes potentiae traumaticae, concussiones, ictus, vulnera, luxationes, distorsiones, vel fracturae vertebrarum, inepta hydrorrhachiae operatio, commotiones medullae spinalis a casu in podicem; irritamenta chemica, uti pus, vel sanies e corrosis vertebris secreta; — tophi et exostoses;, dyscrasia venerea, et scrofulosa; metastases; metaschematismi rheumatis, aut impetiginis cujusdam retropulsae; fluxus haemorrhoidum retentus.

321. Quandoque notaeomyelitis secundarium et consensualem encephalitidis effectum constituit, vel vero ab inflammatione vertebrae cujusdam (Spondylitis), aut ligamentorum spinae dorsi (Rachitis in stricto vocis sensu) dependet.

232. Quae resolvi non sinit spinalis medullae phlogosis, praesertim acuta, in organica terminari potest posthuma, quae inter hydrops spe-

cus vertebralis, hydrorrhachia, frequentissimum esse solet, hypoclepseos serosae effectus. — Quatenus ab incitata vasorum capillarium secernentium activitate dependet, ac plurimum repentine subnascitur, hydrorrhachia acuta compellari solet, summam habens cum hydrencephalo acuto analogiam, hujusque adinstar infantibus praesertim infensa. Ex eodem fonte quandoque effusiones humoris lymphatico-puriformis arachnoideam obducentis, vel et morbosae inter contiguas meningum superficies adhaesiones repetendae veniunt. Exulcerationes nonnisi rarissime in ipsa medulla spinali nascunter, sed ab exesis partibus columnae vertebralis eo propagantur, ibidemque eam modificationem ostendunt, quam pulpae cerebrali suppuranti propriam esse diximus.

233. Secundaria, quae e variis phlogoseos mox acutae, mox lentae exitibus funestis originem trahunt, mala sunt: paralyses, convulsiones, tremor; languor officinae digestricis, dyspepsia, dyschymia; extinctio plenaria cupidinis sexualis (anaphrodisia), vel saltem impotentia; tabes partialis, aut universalis cum febre hectica; devastationes fabricae organicae partium confinium, uti caries vertebrarum, gibbus (cyphosis), scoliosis, fistulae in cavum abdominis penetrantes, vel extrorsum patentes.

234. Mors duplici praesertim adduci solet modo: 1) Per apoplexiam medullarem,

per sublatam nempe principii vitalis conductionem, ac interceptam efficientiae nervosae inter singulas sphaeras systematis nervei concatenationem harmonicam; 2) Per mala secundaria: pedissequam corporis extenuationem, ac massae organicae liquationem.

235. Cura inflammationis medullae dorsalis ab illa encephalitidis ne hilum discrepat, nisi topica excipias subsidia, loco adfecto adcommodanda. Continuante causarum amovendarum actione, directae indicationi conceditur occasio, quam pro casus individualis varietate apte dirigere nemo medicorum ignorabit. — Si vero causa ignota vel jam amota, quin tamen effectus cessaverit, indirectis indicationibus ipsi morbi genio obviam eundum; atque adparatus antiphlogisticus omnem in sensum opponendus. Hinc venaesectiones repetitae; hirudines juxta dorsum, vel ano admotae; scarificationes debitis cautelis institutae; fomenta frigida, remedia temperentia, eccoprotica; clysteres emollientes, oleosi; pediluvia; semicupia; sinapismi; vesicantia ad extremitates inferiores; quies corporis scrupulose observata; situs horizontalis; regimen diaeteticum exquisitum.

236. Chronica myelitis mercurialibus, tartari stibiati refractis dosibus interne propinatis, vel eodem remedio, in scopum revellentem, juxta spinae decursum illinito, floribus arnicae, pharmacis nervinis caute directis, vesicantibus repli-

catis, iisque abundanter fluentibus, atque, si pertinax foret casus, ipso cauterio et fonticulis, Pottii ad mentem, columnae vertebrali utrinque impositis, tentanda erit, eoque magis activa methodo oppugnanda, si ossea simul vertebrarum compages lentam fovet phlogosin, aut suppurationem.

OPHTHALMITIS.

237. Quae pretiosissimum humanae fabricae organon plectit, phlogosin, oculorum utpote, etsi omni jure ad medici forum pertineat, ea, qua necessarium foret, dicendi copia pertractare superfluum censuimus, quum tyronibus cunctis speciale incumbat officium, Ophthalmiatrices, propria Cathedra professae, publicas lectiones adeundi.

OTITIS.

Brotbeck, Diss. de inflammatione aurium. Tub. 1667.
Saunders, the anatomy and diseasos of the human ear. London 1806.

238. Missam facimus inflammationem auriculae, quae communibus distinguitur phlegmones externae signis, particularibus, nisi quae a substrato specialius adfecto dependent, phaenomenis prorsus destitutam.

239. Objectum nostrae adtentionis constituit phlogosis auris internae, Otitis, sive Otalgia inflammatoria (ab ὦς, ωτος, auris), cujus frequentiam, praesertim dum ab epidemicis

dependet influxibus, non solum praxis confirmat, verum etiam ratio facili negotio concipere sinit, si animum ad eminentem hujus organi erethismum revolvimus.

240. Substratum otitidis praecipuum sistit membrana serosa et fibrosa, quae internam obducit cavi tympani, ac labyrinthi canalium superficiem. Inde quoque acutissimus concipitur, qui membranarum serosarum inflammationibus universim communis esse solet, dolor, in aure adhuc ad majorem potentiam evolutus, ob insignem, qui internam aurem permeant, nervorum copiam.

NOSOGRAPHIA.

241. Diagnosis otitidis depromitur ex sede doloris, functione organi laesa et febre inflammatoria comite, cujus intensitas topicae adfectionis gradui plerumque respondet.

242. Quin tumor forinsecus conspiciatur, atrocissimus urget in penetralibus auris alterutrius, vel utriusque dolor fixus, ardens, lancinans, pulsatilis, absque luculenta continuans remissione, libenter ad contiguas protensus membranas, et quidem homogeneas, uti ad meninges vel pericranium, unde adeo frequens hemicraniae copula. Sub tactu rudiori auris externae nullum observatur tormentorum augmentum; at contrarium accedit sub strepitu et clamore.

243. Ea ratione, qua sensus communis in-

ternae auris summopere exaltatur (doloris sub forma); etiam specifica ejusdem organi versus sonum intenditur sensibilitas (phthongodysphoria, oxycoia), unde auditus acutissimus, omnisque doloris a fortiori strepitu exacerbatio. Increscente tamen inflammationis gradu, nervi acustici acies facile obtunditur, atque sub acerrimo interdum dolore torpor sensus auditus adparet; (baryecoia, obauditio, cophosis, surditas). Utroque in casu simul qualitatem acusticae efficientiae alteratam observare licet, hallucinationes utpote diversas, syrigmi vel tinnitus sub forma obvias.

244. Extensa per tubam Eustachii ad fauces usque phlogosis masticationem et deglutitionem quandoque impedit; per consensum saepe saepius oculus ejusdem lateris rubet, ac involuntarie lacrymatur; sub graviori demum malo meningum subnascitur irritatio, unde pervigilia molesta, cephalaea, delirium, coma, convulsiones, syncope, apoplexia, symptomaticam indicantia encephalitidem.

245. Reliqua phaenomena otitidis sunt communes inflammationum satellites, uti faciei turgor et rubor, calor corporis urens, anxietas, pulsus frequentes, duri, vibrantes, vel contracti; febris uno verbo angiosthenica, quae nunc primaria, nunc mere secundaria et symptomatica esse potest.

246. Decursus otitidis phlegmonosae,

quam hic intelligimus, semper acutus est et praeceps, intra quinque septemve dies vel in salutem, vel in alium morbum nitens. Simplex auris internae symphoresis, gradus praesertim lenioris, ac permanente quodam fota irritamento, ad chronicum libenter inclinat decursum, atque otitidis lentae, aptius Otalgiae symphoreticae appellatione insignitur.

247. Analogos otitidi adfectus praebent otalgia rheumatica, prosopalgia, et odontalgia acuta, atque parotitis incipiens. A prioribus algematum speciebus differt aurium inflammatio vera: dolore ad aurem fixo, continuo, acuto, interno, et febri inflammatoria comite; a parotide incipiente vero facile distinguitur, quod haec tumore, duritie, atque externo stipetur retro auriculam dolore, qui sub tactu exasperatur.

CAUSAE.

248. Praeter generalia, quae morbis inflammatoriis favere solent, momenta, proclivitatem in otitides inducunt: particularis hujus organi sensilitas, quam non solum hominibus, sed etiam in quibusdam brutis v. g. in canibus, erga certos tonos, praecipue acutos, observamus; nimis sollicita aurium mundities ac defendentis ceruminis inopia; vitia organica.

249. Inter causas occasionales, primariam et idiopathicam auris phlogosin provo-

cantes, notari prae aliis merentur: omnia traumata, contusiones, violenta introductio auriscalpiorum, concussiones per alapam vel cunarum motus vehementes productae, corpora peregrina in meatum auditorium intrusa, uti pulveres, pisa fabae (praesertim, dum naturali calore et humiditate fotae, germinare incipiunt), cerasorum nuclei; insecta mole, motu, vel punctura irritantia, uti apes, vespae, muscae, pulices, et sic dicti fullones forficulati (Ohrwürmer), qui libenter humida et obscura quaerunt loca; ipsum cerumen copia, duritie, vel acredine peccans; substantiae acres auri, scopo cophosin leniente, immissa, uti camphora, olea destillata; calor excessivus; demum omnis sonus fortior, ceu specificus pro nervis acusticis stimulus, praesertim toni altiores et ingrati, quemadmodum illi metallorum concrepantium, vel admodum vehemens sonus, qualis tormentorum explosionibus concitatur.

250. Symptomaticam otitidem progignunt inflammationes faucium, parotides, erysipelas facici, impedita dentium prorruptio; habitualia profluvia retenta. — Refrigerium repentinum auri incaute admissum, rheumaticae otitidi propriam constituit prophasin.

251. Deuteropathicae otitidi producendae pares observantur metastases purulentae, v. g. post variolas; metaschematismi erysipelatis, arthritidis; exostoses venereae; caries ossis petrosi. Otitidis per meram sympathiam ortae

exemplum praebet illa, quae una aure jam adfecta, in altera suboritur.

TERMINATIONES.

252. Sub conditionibus secundis otitis vera in salutem abire non recusat, et quidem mediante resolutione perfecta; quo, prae caeteris, absentia vitii organici, gradus morbi levior, causa incitans potius dynamica, et requisita medela contribuit. Eodem tempore febris inflammatoria comes, coadjuvantibus virium vitalium molimінibus, ad declinationem pergit, subortis non raro evacuationibus beneficis per sudores, urinas, haemorrhagias narium spontaneas vel etiam per stillicidium serosum e tuba Eustachii.

253. Ast multo frequentius, praesertim dum gravior fuerit, in funesta nititur mala, tam dynamica, quam organica. — Obauditionem, vel et perfectam cophosin, post intensas et repetitas otitides haud raro permanentem, ceu dynamicum agnoscimus consectarium, citra ullam organi destructionem, ex solo efficientiae sensitivae languore oriundum.

254. Inter metamorphoses organicas ab inflammatione relictas, suppurationem et hypoclepsin communissimas esse, praxis docuit. Suppuratio, quae in seroso auris internae velamento efformatur, ossium auditus pervicacem sustinet cariem. Infausti hujus exitus signa desumuntur e doloris, jamjam decrescen-

tis, recenti ac inopinato augmento; cephalaea gravativa; calore, plenitudine, tensione aut pulsatione ad aurem internam, atque e febris suppuratoriae signis.

255. In gratiam substrati ille processus pyogeneticus facillime in exulcerationem, sive saniosam colliquationem vertitur, ossicula auditus consumit, cellulas apophyseos mastoideae, vel etiam internas labyrinthi partes arrodit ac destruit, omnem audiendi facultatem exstinguit ac plerumque medentis intentionibus pertinaciter resistit. Sanies acerimna et foetentissima, corroso tympano, extrorsum profluit, ac otorrhoeam chronicam mali moris sustinet; vel vero, infausto magis omine, introrsum directa, ac errosione in ipsum cranii cavum penetrante, cerebrum lethali inundat rivo, ac vitam sub funestissimis prodromis, convulsionibus, cephalaea dira, delirio, paralysi, apoplexia, brevi sufflaminat.

256. Minus periculosam consequentiam sistit h y p o c l e p s i s, sive transsudatio liquoris nunc serosi, nunc magis gelatinosi, aut puriformis, cujus genesin ab incitata, simulque in qualitate laesa secretione membranae serosae concipimus. In primo casu speciem hydropis, h y d r o t i s, praesentat, quem etsi certis signis dignoscere nondum liceat, cadaverum sectiones demonstrant. In altero pervicax continuare solet a u r i f l u x u s, chronicae medorrhoae analogus (Ohrentripper), comite obaudi-

tione, syrigmo continuo, vel cophosi perfecta, ac perenni in recidivas phlogoses nisu.

257. In mortem otitis directo modo abire nequit, quum organi integritas ad sustinendum processum vitalem nequaquam requiritur. Remotiorem tamen lethi causam largiri omnino potest, mediante utpote phrenitide secundaria, exulceratione chronica, vel puris in cavum encephali effusione.

258. Prognosis eventus futuri in otitide desumitur e causarum notione, earum plus minusve facili amotione, e vitiorum organicorum in aure interna absentia, vel praesentia, e morbi gradu, vehementia, pertinacia, anomalia, et complicationibus.

THERAPIA.

259. Cognita si fuerit otitidis causa, immediatam amotionem jubet, dummodo id artis opere obtineri queat. Heterogenea corpora meatui auditorio impacta, uti nuclei cerasorum, pisa, fabae, si sola inclinatio capitis in latus adfectum non juverit, chirurgica manu sunt extrahenda, v. g. ope volsellae aut specilli incurvati, cujus apices viscidos reddere oportet; insecta, quae viva educi nequeunt, oleo blando, melle, lacte, succo absynthii aut ledi palustris, auri caute instillatis, vel gossypio susceptis et prudenter immissis necanda, quem in finem etiam fumus tabaci adhiberi posset. Abstinendum tamen ab

omni irritamento, oleis stillatitiis, camphora, terebinthina, quae omnino phlogosin exasperare deberent. Cerumen induratum injectionibus mucilaginosis, vel oleosis emolliendum.

260. In reliquis otitidis speciebus medentis intentio eo dirigenda, ut non solum incitatam vasorum capillarium in aure interna reactionem compescat, sed etiam totius systematis circulatorii hypersteniam moderetur.

261. Praemissa venaesectione, eaque repetita, dum gravior urget phlogoseos topicae et universalis exorbitantiae vehementia, illico ad generosam, ac, optime hirudinum ope praestandam, depletionem localem recurrere oportet. Reliquas indicationis antiphlogisticae paginas absolvunt remedia leniter purgantia, potus temperantes, pediluvia, clysteres aperientes, atque topica, et quidem emollientissima, remedia auri admota, uti cataplasmata e seminibus lini contusis, vel e mica panis cum lacte parata, fomentationes ope spongiae decocto mucilaginoso imbutae, vapores tepidi, colutoria faucibus retinenda, ipsaeque injectiones aut potius instillationes lactis, mucilaginis gummi arabici dilutae, olei amygdalarum debitis cautelis factae.

262. Imminutis sub hacce medendi methodo incitationis arteriosae turbis, quin tamen optatum insequatur contumacis doloris lenimen, ad vesicantia et narcotica recurrendum, quae inter hyoscyamus et opium principem laudem merentur.

263. Regimen diaeteticum particulares sub cura hujus inflammationis non patitur exceptiones, nisi quod prae caeteris specificus pro auditus organo stimulus, sonus utpote fortior, per quantum fieri licet, arceatur.

264. Otitidis decrementum et convalescentia juxta generales regulas therapeuticas tractetur, oportet, desinendo paulatim a remediis generosis, diligenter e contrario lenioribus continuando, praesertim emollientibus topicis, ut, quae diutius plerumque perseverare solet, auris sensilitas pedetentim componatur, ac recidivae metus abigatur.

POSTHUMA.

265. Infelix otitidis in suppurationem transitus ab initio remediorum emollientium continuatum postulat usum, ut abscessus ad rupturam disponatur, et periphericae, quae illum cingit, phlogosi modus adhibeatur. Tympanum, si per majorem puris, vel saniei copiam extrorsum protruditur, cultro quantocyus incidendum, ut ulterioris devastationis periculum avertatur, vel saltem minuatur; decoctis demum emollientibus auri caute injectis saniosus liquor eluendus.

266. Postquam ex imminuto dolore notabile adparet irritationis topicae decrementum, pedetentim ad injectiones leniter adstringentes et incitantes, aliquoties in die replicatas transire licebit, ut exulcerationi limites ponantur, ac vitiata

secretio corrigatur. Laudata prae caeteris remedia sunt: decoctum hordei, vel aqua rosarum cum aceto plumbi; infusum herbae scordii, vel rutae cum tinctura myrrhae, atque vesicantia retro aures per plures septimanas in fluxu conservanda, quibus omnibus etiam in otorrhoea puriformi cum emolumento uti solemus.

267. Ut insecta, aestivo praesertim tempore, ab aure suppurante, quam foetoris specifici in gratiam libenter obsident, avertantur, maxima aegris inculcanda mundities, ipseque meatus gossypio occludendus.

GLOSSITIS.

Elsner, resp. Günther, Diss. de glossitide s. linguae inflammatione. Regiom. 1788.

Bloedau, Diss. de Glossitide. Jen. 1795.

Raggi, ragionamento accademico sulla glossitide. Pavia 1809.

268. **Inflammatio linguae, Glossitis** (a γλῶσσα, lingua), rariorem in praxi sistit phlogoseos speciem, etsi lingua potentiis irritantibus non minus frequenter, quam alia organa externa, exponatur. Ratio latere videtur in ipsa linguae structura; cunctos enim musculos in processum inflammatorium minus pronos esse abunde compertum habemus.

269. **Diagnosis** nullis prorsus difficultatibus premitur, cum symptomata inflammationis communia in lingua, ceu organo externo, in sensus medici cadant. Linguae tumor, rubor, et

calor, dolor acris, oris siccitas, vel immodicum salivae profluvium, comite febri inflammatoria syndromen phaenomenorum essentialium constituunt.

270. Quo magis tumet et turget lingua, eo plures quoque laeduntur, quae ab illa dependent, functiones. Loquela in primis redditur difficilis et tarda, dyslalia et mogilalia, vel prorsus impeditur, alalia; laeditur deglutitio, dyscatabrosis, vel etiam respiratio, dyspnoea. Quandoque linguae moles ad illud crescit volumen, ut totum impleat oris cavum, vel, cancellos excedens suos, postrorsum acta epiglottidem comprimat; isthmum faucium occludat, ac omni momento suffocationem minetur, vel plane extra oris antrum promineat, glossoptosis. Linguae inflammatae superficies plerumque denso et tenaci muco, vel lymphatico corio tecta cernitur. Mox copiosa secernitur saliva in fauces depluens, ac foedo spectaculo ex ore promanans: sialorrhoea; mox molestissima urget arescentis oris siccitas; gustatus in morbi principio plurimum acutior observatur, ob incitatum nervorum erethysmum (geustodysphoria); in decursu autem, praesertim dum ad insolitum gradum inflammatio increscit, non raro notabiliter obtunditur; (ageustia), e compressis sine dubio surculis nervosis per vasa nimis turgentia, ac ideo debilitatis nervosae spuriae ideam exhibet.

271. Reliquorum symptomatum catenam com-

ponunt: sitis clamosa, anxietas et inquietudo maxima, cephalaea, oculorum illacrymatio, faciei turgor vel squalor cum adspectu tristi, pulsus demum inflammationis topicae ac febris comitis intensitati respondentes.

272. Glossitis sub phaenomenis modo recensitis, numero tamen et gradu variantibus ad 5um, vel 7um excurrit diem, quo vel resolvitur sub sudoribus largis, urinis hypostaticis; vel critico salivae uberioris profluvio, vel in posthumum quoddam vergit malum.

273. Causae occasionales, quae communiter glossitidem producere consuescunt, ad potentias mechanicas, vel chemicas reduci possunt. In specie referri debent: vulnera, puncturae, morsus sub masticatione, trismo, aut epilepsiae accessibus contractus, incauta frenuli incisio, vel ranulae operatio, dentes acuti introrsum prominentes, vulgo Lupini dicti; puncturae insectorum venenatorum, apum, vesparum; ambustio; substantiae acres et causticae, linguae, praesertim excoriatae, adplicitae, uti piper, spiritus vini, fumus foliorum tabaci acrioris, et similia, quae praeter generales vires stimulantes, in quavis parte obvias, specificum pro organo gustatus stimulum suppeditant. — Inde glossitidis primariae et idiopathicae origo.

274. Symptomaticam et secundariam linguae phlogosin cient inflammationes partium vicinarum, tonsillarum, faucium, gingivarum, prae aliis vero

glandularum salivalium ex abusu mercurii; itidem aphthae membranam oris mucosam obsidentes; exulcerationes syphiliticae, quas in infantibus haud raro observamus infecta ubera sugentibus; ranula, calculi salivales. — Remotiori intuitu contribuere etiam possunt, favente praeprimis dispositione, refrigerium repentinum, cohibitio sudoris et menstruorum.

275. Quae resolutionem benignam respuit glossitis, gravior et pertinax, terminatur vel in gangraenam et sphacelum partialem, vel obdurescente prius massa linguae, e lympha plastica inter fibrarum muscularium spatia effusa, pedissequum invitat carcinoma. In suppurationem linguae phlogosis, aliorum musculorum more, rarissime tendit, nisi aphthosas membranae mucosae exulcerationes excipere velimus. Mortem adducit vel suffocatione sub maximo inflammationis vigore; vel malis posthumis.

276. Glossitis mercurialis particularem exerit nisum in pseudoorganisationes, sive hypersarcoses polyposas aut condylomatosas, quas ibi praesertim oriri videmus, ubi processui plastico et expansioni organicae, per inflammationem justo magis intentis, minora resistunt obstacula, e. g. ad dentium lacunas, quarum figurae et numero analogas in linguae marginibus excrescentias respondere videmus.

277. E terminationum modis etiam patet, quale universim institui possit praesagium. Caete-

ris paribus glossitis, praesertim levior, facilius resolvitur; ad altum vero evecta gradum notabile semper includit periculum; summa enim supponi debet causae producentis potentia, ut gravis in organo minus disposito concipiatur inflammatio.

278. Cura directa glossitidis consistit in causarum, quae eam produxerunt, aut sustinere juvant, amotione. Tollenda igitur dentium inaequalitas, corpora peregrina infixa extrahenda, habituales evacuationes revocandae, ranula exstirpanda; ab acribus abstinendum.

279. Reliquis indicationum momentis satisfacere contendimus remediis antiphlogisticis, gradui inflammationis adcommodatis. Hinc venaesectiones; hirudines sub mento, vel ad gingivas adplicitae; scarificationes iisdem in locis tentatae; sectio venae raninae, nisi linguae turgidae moles obstaret, cataplasmata circa collum, collutoria e decoctis, vel infusis herbarum emollientium cum lacte, injectiones similes ad tenacem mucum diluendum et eluendum; vapores tepidi frequenter ore hauriendi; potus temperantes, eccoprotica non acria, uti tamarindi, manna, cassia fistula, oleosa; pediluvia; clysteres aperientes.

280. Sub summo, qui suffocationem vel gangraenam minitatur, linguae turgore et livore suadentur etiam incisiones profundae juxta margines factae, sanguinis profluvio vaporibus et collutoriis emollientibus sustinendo. Laryngoto-

mia semper anceps suppeditat auxilium, nonnisi in desperato casu tentandum.

281. Lingua admodum dolens, arida, et extra os porrecta cremore lactis, oleo amygdalarum, vel mucilagine seminum cydoniorum saepius illinienda. Si fames urget sub deglutiendi impossibilitate, aeger enematibus nutrientibus sustentandus. Alii jura concentrata canulae a Libouton et Richter propositae, naribusque immittendae ope infundere suadent.

282. Glossitis secundaria et symptomatica principis mali sedulam exposcit curam. Quae ab ulceribus venereis dependet, mercurialibus oppugnanda; quae ab aphthis originem trahit, detergentibus ac leniter adstringentibus tentanda. In glossitide mercuriali eo nititur omnis cura, ut ulterior suspendatur hydrargyri usus, ut vicariae, purgantibus vel sudoriferis, excitentur secretiones, ut glandularum salivalium irritatio leniatur, utque dyscrasia scorbutica, quae largiori mercurialium et protracto usu induci solet, corrigatur. Insufficiens tamen plerumque redditur omnis medici intentio, quousque permanentes non cessaverint illius veneni effectus, ac definitus non excurrat cyclus, cui specifica illa phlogosis adstricta cernitur.

283. Posthuma glossitidis juxta generales regulas tractanda veniunt, habito praesertim ad substrati indolem respectu.

ULITIS.

Schelhammer, Diss. de parulide. Jen. 1692.
Serre, Abhandl. über die Flüsse und Entzündungen von denen die Zahnfleischgeschwüre herrühren. Wien und Leipzig 1791.

284. Gingiva, quae nihil aliud, quam oris membranam mucosam magis incrassatam sistit, non solum ob nervos, queis instruitur, sed quam maxime ob insignem vasorum capillarium rubrorum copiam, in phlogoses omnino proclivis observatur, quas modo a communibus, modo a specificis causis pendere videmus.

285. Inflammatio gingivarum, ulitis (ab οὖλον gingiva), minus recte parulis, dignoscitur e solitis inflammatorii status phaenomenis: rubore, tumore, calore aucto, tensione et dolore, nec non febri irritativa, si altioris fuerit gradus. Particularis autem structura gingivarum, quasi spongiosa, ipsiusque sensibilitatis organicae specifica fere, quam in statu sano offert, qualitas et modificatio efficit, ut levior praesertim irritationis gradus, doloris loco, ingratum producat pruritum, et titillationis sensum, quem partis adfectae compressione per linguam, per digitos, vel per dentiscalpia dentium interstitiis immissa lenire studemus. Analogum phaenomenon praesentat etiam irritatio palati duri.

286. Phlogosin, de qua hic sermo, nunc partialem, nunc magis extensam, consuetae invitare solent causae procatarcticae, quas,

in priori capite, glossitidi producendae pares diximus; praecipue traumata, ossicula acuta impacta, ambustio, acria et hydrargyrosis.

287. Specificam vero, hujus substrati inflammationi unice propriam, prophasin largitur dentitio difficilis et anomala, dysodontiasis, praesertim illa, quae primis post nativitatem mensibus succedit.

C. J. B. Ettmüller, über die Krankheiten der Zähne, des Zahnfleisches, und das schwere Zahnen der Kinder. Leipzig 1798.

A. Henke, Handbuch zur Erkenntnifs und Heilung der Kinderkrankheiten. Frankf. a. M. 1821. 1. B. pag. 286.

288. Quamvis cujuslibet aevi medici practicam illam agnoverint, et confirmatam viderint veritatem, quod nempe dentitionis opus quandoque diversorum malorum, in aetate maxime tenera, scaturiginem praebere possit; non defuerunt tamen et alii, quos inter sagacissimus eminet Wichmann (1), et Sternberg (2), contrarinm adfirmare studentes.

(1) Wichmann, Ideen zur Diagnostik. II.

(2) Erinnerungen und Zweifel gegen die Lehre vom Zahnen. Hannov. 1802.

289. Argumenta, quibus Wichmannus suam fulcire voluit sententiam, sunt sequentia: 1) Dentitio, tanquam evolutio naturalis, nunquam sistit morbum. 2) Gingiva ad marginem alveolarem est insensilis, atque a prorumpente dente floris adinstar aperitur potius, quam ut perfo-

diatur, vel laceretur. 3) Erupturo denti nullum opponitur periosteum, quod unice dolores producere posset. 4) Sub dentitionis opere raro morbosa nascuntur phaenomena, et quae observantur, vel jam antea existebant, vel ab accidentalibus, cum dentitionis opere conspirantibus causis dependent.

290. Primo argumento opponimus, quod, etiamsi dentitio, tamquam evolutio naturalis, morbum sistere nequeat, nihilosecius tamen hujus causam et fontem largiri facile possit, ubi ei nempe ex parte subjecti, vel per concursum variarum potentiarum laedentium obstacula ponuntur, normalis processus evolutionis perturbatur, insolitis comitibus inquinatur, uno verbo anomalus redditur. Id autem eo facilius concipitur, si consideramus dentitionem nequaquam in sola et simplici mandibulae metamorphosi consistere, sed totius organismi evolutionem progredientem eodem tempore contingere, quod praesertim vita animalis ad majorem perfectionem evecta confirmare juvat. Quommodo autem ejusmodi corporis revolutio cogitari potest, quin incitabilitas universim extollatur? Quo posito jam primum germen, sive diathesis in phlogosin ponitur. — Rem ulterius probant aliae organismi humani evolutiones, uti pubertas, menstruatio, graviditas, partus, puerperium ipsaque senectus, quae omnes haud raro multifaria incommoda creant, ac morborum gravissimorum culpam gerunt. — Imo

ipsa animalia sub analogis organismi mutationibus, uti aves, dum pennas deponunt, quadrupedes, dum pilos vel cornua mutant, varia phaenomena insolita, molesta, ac vere morbosa offerunt, uti languorem, anorexiam, sitim, diarrhoeam, emaciationem, febrim. In canibus sub dentitionis opere intolerabilem evolvi gingivarum pruritum, quem dura mordendo corpora lenire student, cuivis notum est.

291. Ad secundam et tertiam objectionem respondemus, quod gingivae, ceu membranae mucosae, non solum sensilitate non careant, sed e contrario, suborto irritationis statu, vehementissimos dolores suscitare queant; quod alveolorum interna superficies periosteo nequaquam destituta sit (1); quod si non periostei, saltem nervi cuivis denti prospicientis tensio sufficientem doloris, aliarumque turbarum causam offerre valeat; quod demum mere poëtica illa expressio: »gingivas floris adinstar aperiri« nullum prorsus valorem physiologicum includat, cum alioquin ipsis plebejis notum sit, nullam obtinere lacerationem sine sanguinis secessu cogitandam.

(1) Soemmering, über den Bau des menschlichen Körpers I. B. §. 227.

292. Quartum tandem argumentum prioribus adhuc minus firmo insistit talo. Nemo quidem inficias ibit, tempore dentitionis varia suboriri posse mala, quae a longe aliis causis pendent; absurdum tamen foret omnis adfectionis morbo-

sae cum dentitione incidentis, cujus praeter hanc nulla alia patet origo, hypotheticam potius supponere velle genesim, quam vel minimam admittere dentitionis, in normali processu impeditae, culpam. Sunt caeterum nimis constantes illi comites, qui hancce evolutionem a norma deflectentem, varioque titulo difficilem et anomalam distinguere solent, quam ut eorum praesentia mere accidentalis et coincidens declaretur, est quoque nimis manifestum levamen, quod illico sequitur, dum foras prominere incipiunt dentes; atque sufficiens habetur ratio originem eorum symptomatum concipiendi, quae impeditam dentis proruptionem sociare solent, ac ideo exacte in illam semper incidunt aetatis infantilis periodum, qua dentes propullulant; gingiva enim citra normam tumens, turgens vel resistens cum dente exitum quaerente necessario in conflictum venire debet.

Wagner, Diss. de dentitione difficili a dubiis Cl. Wichmanni vindicata. Jen. 1798.

293. Phaenomena potiora, quae dysodontiasin tenerae aetatis distinguunt, sunt: cephalaea, capitis et faciei turgor, genarum intensus ac circumscriptus rubor, lacrymatio, halitus calens et foetens, salivatio copiosa; pruritus gingivarum molestus, et voluptas ex pressione, vel frictione, unde continuus mordendi nisus; earundem rubor et calor intensus, prominentiae inaequales ad arcum mandibulae alveolarem, quae do-

lent, dum rudius comprimuntur; inquietudo et jactatio corporis, vomitus vel diarrhoea, atque febris inflammatoria (Zahnfieber), convulsionibus interdum, aut comatoso statu comitata.

294. Ante vero quam harum turbarum originem e dentitionis opere difficili derivare liceat, indagandum prius erit, utrum non alii existant earundem fontes, uti aphtae, colluvies gastrica, ulcera oris, ceu communiores tenellae compagis adfectus.

295. Dentium, quae puerili aetate contingit, permutatio raro anomala redditur; rarius adhuc dentitio adultorum, sive dentium sapientiae proventus, obstacula invenire solet, quae tamen, si occurrunt, multo difficilius a naturae viribus devincuntur, ac ideo tanto majora creant tormenta.

Weifs, Epist. de anginosis juvenum passionibus ex tarda et difficili eruptione dentium sapientiae. Lips. 1776.

296. Ulitis a consuetis orta causis solito more terminari solet, quem membranosis et vasculosis organis universim familiarem esse novimus. Si resolvi recusat, vel abscessus dolentes creat, vel in polyposas nititur excrescentias, vel etiam in gangraenam et sphacelum abit. Ulitis dentientium per se funesta esse non solet, nisi consensualia et praesertim nervosa symptomata periculum adferant.

297. Therapia inflammationis gingivarum, summatim considerata, ab illa glossitidis ne hi-

lum differt. Illa vero, quae dysodontiaseos effectum et comitem sistit, omnium, quae propullantibus dentibus opponuntur, obstaculorum amotionem injungit. Praeter remedia leniter purgantia et derivantia, topicorum emollientium continuatus requiritur usus, atque sub graviori inflammationis gradu, moderata sanguinis, per unam alteramve hirudinem gingivis, vel ad latera mandibulae adplicitam, depletio fiat, oportet. Dentibus notabiliter protrusis, quin gingiva aperiri sinat, hacque nimis turgida, tensa, et dolente, ita, ut ea cunctorum symptomatum caterva sustentetur, a quibusdam medicis, praesertim ab Anglis, Huntero, Bellio, Underwoodio, incisio proponitur, quam Paraeus primus tentasse fertur.

SIALADENITIS.

Burserii de Kanilfeld, Institut. med. pract. Vol. VI. Cap. 15.

Rob. Hamilton, von der Cynanche parotidea. In der Sammlung auserles. Abhandl. für pract. Aerzte. B. XIV. 1. St.

Jacobi, Diss. de angina parotidea. Goett. 1796.

Metz, Diss. sistens anginam parotideam. Wirceb. 1801.

198. Glandulas salivales faucibus adsitas haud raro inflammari, experientia abunde testatur. Substrati adfecti in gratiam Sialadenitidem nominamus (a σιαλον saliva, et ἀδὴν glandula), eamque ab inflammatione glandulae tricornis ad aurem sitae, Parotitide, ceu totum a parte distinguimus.

299. D i a g n o s i s phlogoseos glandularum salivam secernentium desumitur ex earundem sede, functione laesa, et solitis inflammationis signis; videlicet e rubore, tumore, calore, dolore, quae phaenomena mox retro aures incipiunt, juxta mandibulae angulum et marginem antrorsum protensa (inflammatio glandulae parotidis); mox vero sub mento enascuntur, extrorsum aeque ac introrsum versus linguae imam partem propagatae, (inflammatio glandularum submaxillarium et sublingualium). Functionem organi laesam indicat salivae secretio et excretio in principio incitata (sialorrhoea); et si ad altiorem potentiam evehitur phlogosis, prorsus cohibita (sialischesis), unde molestissima oris ariditas.

300. Origo hujus inflammationis, et in specie parotitidis, ceu formae frequentioris, varia esse potest; nunc enim i d i o p a t h i c u m et p r i m a r i u m, nunc s y m p t o m a t i c u m et s e c u n d a r i u m sistit adfectum.

301. Quae i d i o p a t h i c a m et p r i m i t i v a m sialadenitidem procreare solent, c a u s a e sunt: laesiones traumaticae qualescumque, calculi salivales, hydrargyri incautus et nimis protractus usus, sialagoga acria, v. g. pyrethrum. — S y m p t o m a t i c a m et s e c u n d a r i a m producunt: inflammationes organorum vicinorum, auris, gingivarum, linguae; metastases a febribus acutis, exanthematicis, biliosis, nervosis, pestilentialibus; scrofula; tinea derepente exsiccata.

302. Praeter hasce species, quae nullas in decursu modificationes particulares agnoscunt, ac, habito solummodo substrati respectu, facile ad generales phlegmonosae inflammationis cardines reduci possunt, propria recentioris aevi medicorum adtentionem excitavit parotidis inflammatae forma, quam in Anglia, Italia, Helvetia, Gallia et Germania septentrionali, regnante praesertim tempestate humida, frigida et nebulosa, epidemice debacchari viderunt, et cujus pretiosas observationes eximius Burserius collegit.

303. Haecce parotitidis forma, cui epitheton psycticae (a ψυξις refrigerium) addere placuit, quum ex atmosphaerae vicissitudinibus, plerorumque medicorum consensu, originem trahat, quibusdam minus recte angina, sive cynanche parotidea, Italis Orecchioni, Gotoni, Gotazze, Gallis Oreillons, Germanis Bauernwetzel, vulgo Tölpel, Anglis Mumps vocatur.

304. Prodomi hujus parotitidis sunt: communia symptomata catarrhalia, horripilationes vagae, lassitudo et dolores artuum, quibus succedit tumor durus unius, vel (quod crebrius accidit) utriusque glandulae tricornis, magnitudinis variae, modo planior, modo eminentior, comite dolore obtuso, tensivo, maxillam movendi, vel et deglutiendi difficultate. — Superficies tumoris cuti plerumque concolor est, vel tantillum rubet; ipse tumor pedetentim acutus non raro ad

submaxillares protenditur glandulas, unde regio jugularis laqueo quasi cincta adparet, particularem aegro concilians physiognomiam, illi cretinorum haud absimilem.

305. Ubi mitior morbus est, aegros lecto non addicit, nisi circa quintum vel septimum diem, quo frequenter febriles incenduntur turbae, post duas, quatuorve septimanas una cum tumore parotidum sub sudoribus, urinis, vel spontanea epistaxi solvendae.

306. Eodem tempore, quo morbus levior febriles concitat motus, ille ad altiorem gradum evectus in particularem nititur metaschematismi speciem. Praevio utpote horrore, febrique recenter incensa parotidum tumor improvise considet, et vicaria subnascitur in organis sexualibus reactio; testiculorum in viris, labiorum vulvae, ovariorum, vel mammarum in feminis inflammatio communiores sistunt effectus. Laghii vero observatione declaratur, pueros impuberes et seniculos huic metastasi non fuisse obnoxios. Alios e contrario aegros, decedente parotidum tumore, vomitus rebellis, vel delirium phreniticum cum dira cephalalgia invadit; quandoque anasarca supervenit. Rarioribus in casibus parotidum tumor cum adfectione metastatica genitalium, symptomatibusque cephalicis alternare visus est.

307. Secundum experientias Hamiltoni, in parotidem psycticam prae aliis dispositi

dicuntur juvenes et adulti, a pubertatis ingressu usque ad annum 30um; rarius feminae; rarissime senes. Inter causas occasionales referuntur tempestas frigida, humida, inconstans, anni tempus vernale et autumnale, nebulae densae et frequentes. Videtur tamen adhuc peculiaris concurrere atmosphaerae qualitas, quae praesertim glandulis parotidibus infensa redditur, ac sub certis circumstantiis potentius evolvitur, alias morbi raritas concipi nequiret; — fors tensio electrica positiva, quam universim atmosphaerae nebulosae propriam esse novimus, gradus eminentioris? — Quandoque sporadicum, frequentius vero epidemicum observabatur hocce malum.

308. Nosogenia et natura parotitidis epidemicae densa hodieque occultatur caligine, ipsique medici, qui morbum observandum habuerunt, nonnisi paucam huic argumento dilucidando dederunt adtentionem. Si tamen nostram opinionem modeste fateri licet (quam, etsi vanam conjecturam dicere nequeamus, quum observationibus, et factis rationali catena unitis suffulciatur, repetitae adhuc corroborare debebunt experientiae); plura nobis pro rheumatica origine pugnare videntur argumenta, quorum sequentia adduxisse juvabit: 1) Parotitis psyctica nascitur ex iisdem prophasibus, quas rheumati producendo idoneas esse abunde comperimus, nempe ex atmosphaerae vicissitudine, humiditate, ac praedominante electricitate positiva. 2) Hasce autem

injurias, praesertim altioris gradus, in glandulas salivales directe influere posse, non solum earundem anatomica cognitio persuadet, quatenus salivales ductus in oris cavum patent, ac proinde in contactum immediatum cum acre inspirato perveniant, est necesse; sed etiam quotidiana confirmare juvat experientia, qua auram frigidam et asperam aperto ore avide adspiratam non minus, ac potum glacialem, molestam quandam juxta ductus stenoniani decursum producere sensationem, ad aures usque protensam, cuivis notum erit. Immaterialis aurae frigidae, si electricitatis influxus admittitur, in humanum organismum actio, etiam sine speciali contactu cum substrato, concipi poterit; dummodo ejus versus imponderabilia atmosphaerica relatio harmonica tollatur. 3) Parotitidis psycticae initium a doloribus vagis, ac nisus eminens in metaschematismos conspicuam cum rheumate analogiam demonstrat. 4) Eadem parotitis in suppurationem vix unquam terminatur, atque hocce quoque intuitu cum rheumatismis convenit. 5) Etsi glandulosa structura rheumaticis in genere adfectionibus non faveat, ductus tamen salivales serosa membrana investitos esse, anatome docet, omnes vero tunicas serosas dilectum rheumatis substratum esse, abunde compertum habemus.

309. Quid, quod praeter nosogeniam, cujusvis medici cogitantis adtentionem excitare debet phaenomenon, est peculiaris ille parotitidis psy-

cticae in metaschematismos nisus, atque mirificus, qui inde lucescit, inter glandulas parotides et organa sexualia consensus. Si vero ad antiquissimam et ditissimam experientiae medicae amaltheam recurrimus, ad libros utpote Hippocratis, inveniemus, neque hocce phaenomenon oculatissimi illius observatoris aciem effugisse; in libro enim de aëre, aquis et locis mentionem injicit de singulari Scytharum melancholia, qua detenti, ob perfectam generationis ineptitudinem, se a Diis adflictos, ac in mulieres conversos reputabant. Illud malum nonnisi ditiores invadere visum est, qui equitando mercari soliti erant, talique ratione, cum nullis uterentur stapedibus, pendulis continuo cruribus genitalia comprimendo generationis impotentiam contraxisse dicebantur. Secta vena retro aures ab illo flagello plures sanatos fuisse, ipse Cous senex testatur.

310. Terminationes sialadenitidis pro circumstantiarum, originis et causae diversitate variare solent; dilectus tamen ejus exitus, ubi resolvi recusat, esse solet suppuratio, induratio et parectama, quin tamen inde, ob ignobilius substratum, notabile redundet periculum. Caeteris paribus sialadenitis traumatica et metastatica in suppurationem, scrofulosa et maxime chronica in scleroma, parectama, et exallaxin steatomatosam nititur. Parotitis psyctica in organica vitia raro abit, et nisi e funesto ad

cerebrum metaschematismo discrimen pullulet, plerumque perfectae salutis restitutionem sat facile admittit.

311. Cura inflammationis glandularum salivalium generalibus dirigitur indicationis antiphlogisticae regulis; habito semper causae producentis, gradus morbi, dycrasiae simul existentis, et praesertim topicae sedis respectu.

312. Psyctica vero parotitis aliquas in Therapia modificationes deposcit. Interne conducunt purgantia et diaphoretica; externe fomenta sicca, sacculi discutientes, emplastrum mercuriale; graviori sub phlogosi hirudines, pediluvia; evitatio omnis refrigerii. Humidum tractamentum plerumque male conducit. Persistens, dissipato processu inflammatorio, durities resolvitur linimentis aromaticis, camphoraceis, ammoniacalibus, frictionibus mercurialibus, emplastro cicutae. Ubi, recedente raptim tumore, signa metaptoseos adparent, instantanea ad parotides vesicantis ope irritatio excitanda; sympathica vero genitalium labes fomentis emollientibus et balneis tepidis compescenda.

B. INFLAMMATIONES JUGULARES.

ANGINA INFLAMMATORIA.

Boymanns, Diss. de angina inflammatoria. L. B. 1761.
Strean, Diss. de cynanche inflammatoria. Edinb. 1790.
Andran, Diss. de angina inflammatoria. Duisb. 1794.

313. Qualecumque fuerit deglutitionis, respi-

rationis, vel utriusque impedimentum, cujus causa supra thoracem, et quidem in ipsis partibus eas functiones absolventibus existit, generali nomine Anginae, seu Synanches (Bräune, Halsweh, Esquinancie Gall., Squinanzia ital.) insigniri solet. Vox latina derivatur ab angendo; graeca ab ἄγχειν, strangulo, suffoco, vel ut alii malunt ab ἀγχόνη, laqueus, ac si laqueo praefocati essent aegri, unde componitur συνάγχειν, coarctare. Aliis denuo idem adfectus Cynanches (a κύων, canis), vel Lycanches (λύκος, lupus) appellatione notatur, quod canes et lupos frequenter adficiat.

314. Perspecta vero hacce etymologia, facile liquet, omnes differentias, quae a variis medicis inter synanchen, parasynanchen, et cynanchen statutae fuere, mere arbitrarias, nulliusque prorsus valoris esse; unde superfluam ejusmodi anginarum terminologiam, Galeni auctoritate et exemplo ducti, libenter oblivioni committimus, magis adaptatos modernorum, quibus vel substratum morbi speciale, vel indoles ipsa apprime indicatur, terminos praeferentes. — Non minus indefinitam anginae pectoris, quam Selle introduxit, expressionem, qui est, qui non perspiciat?

315. Quatenus multifaria esse possunt, a quibus angina dependet, mala; eatenus etiam variis divisionibus, ad morbi naturam et formam discernendam, utebantur medici. Nonnulli anginas in

externas et internas; alii in febriles et afebriles; Boerhaavius in anginas cum et absque tumore; in veras et spurias alii; alii demum in inflammatorias et non inflammatorias distinxerunt.

316. Nostrae adtentionis argumentum illa tantummodo sistit deglutiendi et respirandi difficultas, quae a phlogosi dependet, angina utpote inflammatoria; quae denuo bifariam dispesci debebit, habito videlicet naturae specialis, et formae respectu. Primo intuitu angina inflammatoria in phlegmonosam, catarrhalem, rheumaticam, veneream, scrofulosam, cancrosam etc.; spectata forma et sede in anginam tonsillarem, pharyngeam, laryngeam, trachealem dirimitur.

317. Angina phlegmonosa, e summe generalibus potentiis irritantibus, et quidem plerumque violentis nata, nullam respectu indolis agnoscit subdivisionem, ubique enim inflammationis, summatim spectatae, characteres per eminentiam offert. Quoad specialem vero ipsius phlogoseos sedem, sequentem admittit bipartitionem: 1) Angina inflammatoria faucium; 2) Angina inflammatoria fistulae spiritalis.

1. ANGINA PHLEGMONOSA FAUCIUM.

318. Complectimur hic omnes et singulas phlogoses partium, quae ad deglutitionis munus

expediendum concurrunt; principalem proinde characterem constituit deglutitio laesa. Potiores varietates, quoad sedem distinctae, sunt: a) Isthmitis; b) Antiaditis; c) Pharyngitis; d) Oesophagitis.

a) *ISTHMITIS.*

319. Isthmitidis nomine insignimus inflammationem illarum partium, quae cavum oris et gulae isthmi in modum intersepiunt, palati mollis nimirum, ac uvulae. Dignoscitur ex rubore intenso, tumore, calore, duritie, deglutitione difficili et dolorifica, comiteque febri inflammatoria, plus minusve vehementi. Uvula plerumque prolongata, et in casu graviori isthmus faucium occlusus cernitur.

b) *ANTIADITIS.*

Holland, Diss. de cynanche tonsillari. Edinb. 1776.
Engelhart, Diss. de angina tonsillari. Londini 1799.

320. Priori frequentior est inflammatio tonsillarum, Graecis ἀντίαδες dictarum, quae, ceu organa glandulosa, — nihil enim sunt nisi congeries folliculorum mucosorum — eminentem in congestiones sanguinis manifestant proclivitatem.

321. Depressa linguae radice, ac faucibus luci obversis in conspectum facillime cadit rubor ac tumor unius, vel utriusque amygdalae, ad contiguas vix non semper protensus partes. Quandoque ad eum gradum crescit moles tonsillarum,

ut vel fauces penitus occludant, vel versus posticas protrusae nares, respirium praepediant, et vocem alterent (vox nasalis, mycterophonia), vel etiam ad angulum maxillae inferioris visibiliter promineant, ejusque motum difficilem reddant. Deglutitio evadit dolorifica, vel prorsus intercipitur; continua molestat screandi, vel mucum, copiosius secretum, deglutiendi necessitas, seu tenesmus, quem pariter ariditas faucium, phlogosi ad altiorem potentiam evecta, producere consuevit. — Per gravius malum, — quo aëris accessus praepeditur, respiratio acceleratur, opprimitur, comite angore et suffocationis metu, unde aegri, hiante ore, et corpore erecto, omnes conatus ad reciprocandam animam stertentem impendere coguntur, — noctu praesertim anxietas crescit, omnem arcens somnum; propagata phlogosis ad radicem linguae, quae, viscido muco tecta, sordet, halitumque foetentem sustinet, loquelae libertatem facili negotio tollit; fauces a muco, ubere secreto et tenaci, titillatae, nauseam et vomendi conatus cient; quandoque dolor acutus ad aurem internam propagatur, maxime sub deglutiendo, quod a contemporanea tubae Eustachii irritatione pendet; vel vero eadem ex ratione difficilius audit aeger, continuoque syrigmo molestatur.

322. Reliqua phaenomena, quae vel a febri comite, vel ab altiori phlogoseos gradu dependent, sunt: cephalaea frontalis, oculi rubri et prominentes, venarum frontalium et temporalium

turgor, carotidum vibratio, sitis clamosa, delirium, jactatio, pervigilia, tussis, alvus oppilata, calor urens, cutis sicca, pulsus pleni, duri, fortes, veloces aut suppressi.

c) *PHARYNGITIS.*

323. Inflammatio, quae musculos et membranas pharyngis plectit, mox antiaditidem comitatur, mox per se sola incedit, atque tunc in posteriori gutturis pariete conspicitur tumor et rubor intensus, cui siccitas molesta, sensus ardoris, major, quam in angina tonsillari sub deglutiendo dolor, minor tamen respirandi difficultas, ac facilis potulentorum per nares regurgitatio jungitur. Febris comitis vehementia inflammationis gradui respondet.

d) *OESOPHAGITIS.*

Honkoop, Diss. de morbo oesophagi inflammatorio. Lugd. Bat. 1774.

324. Graviorem omni intuitu anginae speciem offert oesophagi inflammatio, cujus diagnosis majoribus premitur difficultatibus ob profundiorem, sensibusque minus obviam mali sedem. Ejus praesentiam indicant: causa praegressa, dolor fixus, ardens, punctorius infra gulam, deglutitio valdopere difficilis, vel prorsus impedita; ingesta sub maximis angustiis, dolorisque immani augmento illico ore rejiciuntur, per nares regurgitant, vel sub violenta expulsione rimam glottidis intrant, et convulsivam suscitant tussim cum

suffocationis periculo; quandoque aegri locum, ubi deglutitus cibus obstaculum invenit, apprime indicare sciunt. Quo profundius latet oesophagi phlogosis, eo minus de anginosis participat phaenomenis, gastritidi magis adfinis.

325. Decursus omnium harum specierum anginae inflammatoriae plurimum acutus et praeceps esse solet, decimum quartum vix unquam excedens diem. Febris inflammatoria comes, plus minusve vehementibus, orsa horroribus, solito pergit more, atque nunc criticis judicatur evacuationibus, nunc insensibili defatiscit modo, praesertim ubi phlogoseos topicae merum symptoma, ac simplicem umbram constituit.

326. Angina faucium phlegmonosa, qualemcumque demum specialius adfectam habeat partem, nimis claris et visibilibus incedit signis, quam ut cum alio quodam confundi possit adfectu; quapropter etiam diagnosis plerumque facilis esse consuescit. Unicam, quae interdum occurrit, difficultatem offert specialior inflammationis indoles, quam nunc catarrhalem, nunc rheumaticam, nunc specificam, et in specie miasmaticam observare licet. Ex combinatis tamen, quae substratum specialius adfectum indicant, causae producentis actionem determinant, et phlegmones, in genere consideratae, naturam patefaciunt, signis, ultima differentia desumi poterit. Qui specificis inflammationibus faucium competunt, characteres suo loco adnotabimus.

CAUSAE.

327. Potiora, quae dispositionem in phlogoses gulae fovent, momenta sunt: aetas infantilis et juvenilis, constitutio corporis tenera, praesertim illorum, qui flavos aut rufos habent capillos (blonde und rothköpfige), vel qui collaribus amiculis nimis calidis teneritatem et sensibilitatem auxerunt; diathesis scrofulosa, abusus spirituosorum et mercurii; exercitia gutturis, sub clamore, vel cantu, fortiora et repetita; maxime vero anginae, in specie tonsillares, saepius exantlatae. Inflammationes traumaticae nulla praedispositione egent.

328. Inter causas occasionales referri merentur omnes potentiae incitantes, inflammationi universim producendae pares, versus fauces peculiarius directae. Irritamenta mechanica, ictus, corpora dura faucibus incaute intrusa, uti fistula tabaci, rudis (Rappier); peregrina deglutita, acus, ossicula, piscium aristae; exstirpatio polyporum; — irritamenta chemica, acria in aëre volitantia, spirituosa, aromatica, caustica, hydrargyrum; ambustiones per potum, vel cibum fervidum; frigus repentinum aestuanti corpori incaute admissum, venti asperi, glacies condita, vomitus et tussis rebellis.

329. Vicissitudines atmosphaerae, et prae aliis refrigerium humidum pedum catarrhalis et rheumaticae anginae prophasin constituunt, quae,

ceu stimulus relative incitans, phlegmoni creandae idonea non redditur, nisi ex parte dispositionis ad potentiam stimuli magis absoluti extollatur, vel cum aliis concurrat potentiis nocivis. Negari tamen nequit, peculiarem interdum dominari constitutionem epidemicam, hyemali praesertim tempore, qua, efficitur, ut febres epidemicae inflammatoriae — per excellentiam — topica faucium adfectione comitatae incedant; quemadmodum alia pulmoni magis, aut hepati infensae observantur.

330. Miasmata nonnulla, uti scarlatinosum, rubeolosum, venereum, et venenum kynolyssicum, quae faucibus summopere infesta sunt, ad aetiologiam anginae inflammatoriae specificae spectant, ac nonnisi illo in casu ad phlegmonosae anginae, priori tamen semper mixtae, ortum contribuere possunt, ubi adversarum circumstantiarum concursu incitans eorum potentia intenditur. Exercitia continuata organorum respiratoriorum, clamando, contando, vociferando peracta, ad anginam trachealem referri debent.

331. Anginam faucium symptomaticam et secundariam progignunt metastases et metaschematismi diversi generis; inflammationes partium vicinarum, ulitis, glossitis, aphthae; vitia organica; saburrae acres; suppressiones evacuationum suetarum (1).

(1) Goesche, Diss. de angina inflammatoria a menstruorum suppressione nata. Jenae 1798.

TERMINATIONES.

332. Concurrentibus, quae benignam inflammationis resolutionem secundant, conditionibus, angina phlegmonosa faucium in perfectam abit salutem, quam ob minus nobile substratum sat crebro sequi videmus. Ast proclivitas in eundem morbum saepius subeundum nonnisi raro exstinguitur.

333 Triplex autem esse solet modus, quo pristinam salutem adsequuntur aegri, vel enim symptomata topica, postquam phlogosis ad maximum evecta fuit gradum, pedetentim imminuuntur, recentibus nullis, excepta uberiori ac levante muci secretione, porro subintrantibus et febris comes consuetis resolvitur sub evacuationibus, urinis utpote hypostaticis, sudoribus, die quinta, septima, undecima subortis; — vel idiostatica crisis, quoad materiam secedentem erronea (Vol. II. §. 288), topicum enervat incendium, hypoclepsis utpote puriformis, aut lymphatico-plastica, nunc pedetentim, nunc derepente criticis contingens diebus, unde pseudomembrana efformatur, quae tonsillarum praesertim superficiem obducit, ac sub violentis screandi conatibus decidua, incolumem relinquit partis, prius inflammatae, texturam; — vel demum angina posthumum quoddam relinquit: abscessum, indurationem, quo feliciter devicto sanitatis tandem in pristinum succedit restitutio.

334. Angina faucium rebellis in solita transit

inflammationis consectaria, praesertim in suppurationem et indurationem. — Transitum in suppurationem, quem antiaditis saepius recurrens, male tractata, neglecta, favente diathesi scrofulosa per eminentiam eligere solet, — quo simul tonsillarum glandulosa et spongiosa textura plurimum confert, — dignoscimus ex brevi symptomatum inflammationis augmento, cui sensus plenitudinis, pulsationis, vox nasalis, obauditio, et febris comitis recens exacerbatio succedit. Ea ratione, qua purulenta crescit secretio, molestiae minuuntur; mollior redditur tumor, in albescentem elevatur apicem; atque manifesta fluctuatio peregrini laticis collectionem sat facile indicat.

335. Certum maturationis gradum adeptus abscessus plerumque sponte rumpitur, ac purulentum liquorem in gulae cavum profundit, qui vel excreatur absque ullo incomodo, vel vero in oesophagum tracheamve depluens nunc vomitum, nunc suffocantem tussim inducit, praecipue si dormiente aegro successerit ruptura. Abscessus apertus libenter ad consolidationem disponitur, ubi benignae suppurationis effectum sistit; interdum tamen diuturnam relinquit mycterophoniam, quae mox sponte cessat, mox usui gargarismatum adstringentium cedit, testantibus experientiis eximiorum clinicorum Vogelii (1), et Raimanni (2).

(1) S. G. Vogel, Handb. der pract. Arzneywissenschaft. 4 Th. 6 Cap.

(2) Raimann's Handbuch der speciellen Therapie. 1. B. S. 322.

336. Saniosa contra exulceratio, quam post anginas violentas, recidivas et neglectas in subjectis scrofulosis ac venereis non raro sequi videmus, vicinas corrodit partes, sinus, fistulas, cariem vertebrarum, febrim hecticam, aut phthisin pharyngeam parit, vel tubum spiritalem acri inundans colluvie, aegros miserrime suffocat.

337. Aliud non minus frequens anginae, maximae tonsillaris, posthumum est induratio et parectama. Momenta, quae huic exitui specialius favent, sunt: inflammationes crebro recurrentes, diathesis scrofulosa, tractamen ineptum, frigus incaute admissum, abusus adstringentium, ac specifica tonsillarum ipsarum textura. Cognoscitur ex superstite post inflammationis declinationem duritie et voluminis augmento, unde isthmus faucium coarctatur, occluditur, atque continua dysphagia, vel etiam dyspnoea sustinetur; quandoque tumor amygdalae ad angulum maxillae extrorsum prominet.

à Wallen, Diss. de tumoribus induratis in faucibus et oesophago latentibus. Groening. 1716.

338. Recidiva in tonsillis jamjam obdurescentibus phlogosis non solum libenter perennis et chronica evadit, atque continuato lymphae plasticae secessu, ejusque crystallisatione abnormi scleroma simplex ad eum gradum duritiei intendit, quem communiter scirrhum vocant;

sed etiam ad specificam ducit degenerationis organicae et liquationis speciem, canceraticam dictam, qua pejus non existit malum, efficacissima artis subsidia pertinaciter recusans, ac sub horrendis gulae devastationibus certam mortem pariens.

339. Inter rariores anginae inflammatoriae terminationes spectant callositates uvulae ac veli penduli, concretiones partiales, ossificationes et hypersarcoses polyposae in palato molli, pharynge, vel oesophago.

340. In mortem angina faucium gravis et contumax sequentibus abire solet rationibus: 1) per suppurationem, tonsillarum volumine et turgore eum in modum auctis, ut antrum faucis naresque posticae ex integro occludantur, ac omnis aëris intercipiatur aditus; 2) per inediam, denegata omni alimentorum per plures dies introductione; 3) per metastasin ad nobile organon factam; 4) per gangraenam; 5) per posthuma immedicabilia: exulcerationem diuturnam, scirrhum, et cancrum; 6) per symptomata symptomatum, secundarias utpote congestiones in encephalo, vel pulmonibus subortas; vel charactere febris in nervosum mutato.

341. Transitus anginae inflammatoriae in gangraenam et sphacelum duplici ex fonte derivari potest: 1) Vel enim dependet a summa phlogoseos vehementia, quae sanguinis cir-

culationem in capillaribus partis adfectae vasis supprimendo, topicam ejus mortem parit. Haec, si ad exiguam solummodo limitata manet plagam, quandoque salutem in pristinum restituere sinit. 2) Vel vero ab influxu circumstantiarum adversarum, quas inter practici praesertim propriam quandam constitutionem epidemicam, summe maleficam notant, qua haematopoëseos officium sub decursu inflammationis adeo laeditur, ut inexpectatus succedat dyscrasiae phlogisticae in septicam transitus. — Ob adeo repentinam characteris morbi metamorphosin, maximo semper periculo junctam, angina haecce gangraenosa etiam maligna vocari solet, atque suum locum inter phlogoses septicas, alibi pertractandas, defendit.

J. Stipp, Diss de Angina gangraenosa. Erf. 1792.

PROGNOSIS.

342. Missas faciendo generales, quae futuri eventus in morbis inflammatoriis praesagium dirigunt, regulas, subjecti conditioni, causarum notioni, symptomatum vehementiae, complicationibus et anomaliis innixas; aliquos nonnisi adjunxisse juvabit canones practicos, quibus specialior in anginis faucium prognosis cum aliqua saltem probabilitate institui poterit.

343. Phlogoses faucium, caeteris paribus, minori stipantur periculo, quam illae asperae arteriae. — In recidivas libentissime nituntur, prae-

sertim antiaditis, atque tunc plerumque eundem, quem prima vice induxerunt, exitum petunt. Quo magis versus linguae radicem, epiglottidem et laryngem extenduntur, eo periculosiores fiunt. Inter anginas inflammatorias gulae, spectata sede, pessima est oesophagitis. Infantes universim ab anginis non solum crebrius tentantur, sed etiam gravius decumbunt, quam adulti. Quibus sub anginae acutae decursu peripneumonia supervenit, iis majus imminet discrimen, quam si contrarium obtinet, praesertim si primitiva inflammatio derepente evanescit. Inter posthuma phlegmonosae faucium inflammationis pessima dici possunt: gangraena, scirrhus et carcinoma. Labentibus, quin pervicax phlegmasia de suo aliquid amittat vigore, viribus, ac subortis characteris nervosi aut putridi symptomatibus, sors aegri summopere periclitatur. Rebellis contra primas venaesectiones angina mali ominis esse consuevit.

THERAPIA.

344. Cura directa nonnisi rarioribus in anginae inflammatoriae casibus locum habet. Consistit in amotione causae irritantis, extractione corporum peregrinorum, evitatione aurae frigidae, restitutione profluvii habitualis, et s. p. Ea tamen sola omnis indicationis pagina vix unquam absolvitur, cum effectus secundarii plurimum permanentes esse soleant, ubi irritatio simplicis congestionis limites excessit.

345. *Indirectae* autem *indicationi* satisfaciunt omnia, quae adparatum sic dictum antiphlogisticum componunt, auxilia. Prompta, saepiusque repetita venaesectio potissimam in morbo gravi opem spondet, quam tamen potius e brachio, quam e vena jugulari, vel ranina, uti antiquorum nonnulli voluerunt, instiduendam suademus. Quo magis vehemens est febris anginam comitans, eo solemnius a venaesectionibus trahi solet emolumentum. Si vero altiori inflammationis topicae gradui febriles non respondeant turbae, e localibus depletionibus plus sperandum. Quatuor, sexve hirudines, inferiori mandibulae margini, vel infra auriculam adplicitae, plerumque optatum ferunt subsidium. A scarificationibus et cucurbitulis cruentis, quibus *Hippocrates* in gravissima usus est angina, libenter abstinemus — metuentes, ne damnum, quod a mechanica irritatione pendet, depletionis fructum exstinguat. Acerrima vero sub phlogosi, quae instantaneam suffocationem vel gangraenam minatur, tonsillas pharyngotome incidendas esse, practicorum jubent monita.

346. Ad congestionem topicam non minus, ac ad universi systematis arteriosi incitationem compescendam similiter contribuunt omnia remedia temperantia, emollientia, diluentia; decocta mucilaginosa, emulsiones gummosae, linctus demulcentes, acida vegetabilia diluta, et eccoprotica; abstinendo tamen a nitro, aliisve sa-

libus mediis, qui sub deglutiendo fauces irritare necessario debent. Si mannata, mellita, oleosa, tamarindus, pigrae alvo movendae non sufficiunt, clysteribus succurrendum; eundem in finem infusum sennae, vel mercurii dulcis doses majores apprime conveniunt, cujus ultimi remedii virtutes eximiae in anginosis adfectibus merito laudantur.

347. Eminentes tandem opes in leniendis faucium inflammationibus praestant emollientia topica, ab omni parte diligenter adhibita; et quidem tanto magis, quod summe dolorifica ac saepe impossibilis deglutitio omnem, quam ab interne absumptis sperare liceret remediis, efficaciam eludit. — Vapores emollientes et tepidi e decoctis, vel infusis herbarum mucilaginosarum cum lacte, infundibuli inversi, aut machinae Mudgianae ope sedulo adtracti, collutoria demulcentia ex infuso verbasci, decocto althaeae vel hordei ore diutius retenta, quae praesertim molestam faucium ariditatem lenire juvant; cataplasmata et fomenta mollitiva circa collum. Gargarisatio ob necessariam, quae inde excitatur, veli penduli agitationem, dolores et inflammationem plerumque exasperat. Injectiones, nisi tenacis muci separandi gratia maxima cum cautione instituantur, similiter damnosae evadunt.

348. Scopo a partibus superioribus derivante, simulque antagonisticam quandam reactio-

nem in organis remotioribus, minusque nobilibus suscitante, pediluvia irritantia cum sale et lixivio, epispastica, sinapismi una cum prioribus in usum trahenda.

349. Tracheotomia semper ultimum, summe anceps, ac desperatum largitur subsidium, quo quidem instantem suffocationem, pro momento saltem, averti posse non inficiamur, aegrum vero nonnisi rarissime salvatum iri contendimus (1). Pariter proposita in anginis ab Aretaeo Cappadoci artuum superiorum ligatura nullam prorsus imitationem meretur.

(1) Maillard, an in angina tentanda sit laryngotomia? Basil. 1623.

350. Regimen diaeteticum antiphlogisticae exacte respondeat curae. Frigoris influxus sedulo arceatur, moderatam et aequabilem atmosphaere temperaturam conservando, et cuncta, quae ore assumuntur, uti potus, cibus, medicamina, tepide subministrando. Doses exhibeantur parcae, et saepius repetitae; medicamina et alimenta liquida. Qui nihil prorsus deglutire valent aegri, clysmatibus nutriendi. A motu, clamore et vociferatione caveant, oportet.

ANOMALIAE.

351. Haud raro contingit, ut viribus, ob generosas et repetitas venaesectiones, jam labi incipientibus, adfectio localis pertinaciter resistat, vel plane increscat. In hocce casu, post-

quam hirudinum adplicatio incassum tentata fuit, illico ad methodum revulsoriam confugiendum, atque, praemisso prius in locis remotioribus irritamento, largum vesicans circa collum imponendum. Ingruente manifesto virium languore, ita, ut inde optatae evolutiones criticae exspectari nequeant, parvae doses camphorae e vehiculo quodam mucilaginoso, praesertim in connubio cum hydrargyro dulci, summopere proficuae evadunt. Charactere demum nervoso perfecte evoluto, ad majoris efficaciae incitantia transeundum.

352. Phlogosis faucium, quae, etsi feliciter fracta, prorsus tamen resolvi cunctatur, diutinam relinquens congestionem, e vasorum capillarium residua inertia oriundam, remediis leniter irritantibus et tonicis eget. Abstinendo a relaxantibus, ad frictiones siccas, unctiones linimento volatili, camphorato, vel mercuriali faciendas, ad gargarismata melle, aceto, sale ammoniaco, borace imbuta transire solemus. Quandoque solus frigidae usus sufficit. In casu rebelli ad aluminosa, aliave adstringentia recurrimus gargarismata, quae inter Celsus ipsum atramentum intentatum non reliquit.

353. Aliae tandem anomaliae a complicationibus pendent, atque pro harum diversitate ipsam curam multifarie modificandam jubent. Communissimum esse solet illuviei saburralis consortium, opitulante praesertim epidemia aestiva, sub cujus dominio biliosus, qui potentius extricatur

latex, non raro symptomaticam faucium irritationem parit, et fovet: angina biliosa. Absente gravioris inflammationis periculo, remedium emeto-catharticum saepissime juvat; urgente plethora et phlogoseos gradu eminentiori, vena prius aperienda, ac demum gastricae colluviei eductio sursum deorsumque tentanda.

354. Complicatio anginae inflammatoriae cum dyscrasia scrofulosa, syphilitica, aliave, hujus per adaequata remedia ablationem postulat.

POSTHUMA.

355. Apostema creberrimum sistit anginae, praesertim tonsillaris, posthumum. Medentis hocce in casu alia esse nequit intentio, quam ut superstitem phlogosin moderetur, inchoatam secretionem purulentam expediat, atque rupturam pyocystidis sollicitet. Haec ut obtineantur, emollientibus et relaxantibus, maxime topicis, diligenter continuandum, cataplasmatibus utpote, vaporibus ac collutoriis; compertum enim habemus maximam esse caloris moderati, et aequabilis in abscessibus, ut ajunt, maturandis efficaciam. Sub eorundem auxiliorum usu abscessus plerumque sponte rumpitur, ac ad consolidationem perducitur. Si vero obstacula opponuntur, eis arte occurrendum. Ubi maturus, fluctuans, ac molestiis insignibus stipatus abscessus rumpi cunctatur, lanceolae auxilio aperiendus. Inertem consolidationem promovent collutoria, et gargaris-

mata leniter irritantia, tonica, et adstringentia, uti decocta hordei, vel infusa flor. sambuci cum aceto, melle rosato, borace, sale ammoniaco, liquore Mindereri.

356. Angina, quae ulcera pertinacia et cacoëthica relinquit, latentis cujusdam dyscrasiae soboles, specialem deposcit medelam, eo directam, ut perversa saniei secretio in faucibus emendetur, atque plasticus excitetur processus, ceu unica pro obtinenda cicatrice conditio. Praeter medicamenta interna specificae diathesi et cacotrophiae opposita, collutionum, gargarismatum, et injectionum roborantium usus omnino commendari debebit, quo fine decoctum chinae, vel quercus, infusum rutae vel cicutae, et solutio aluminosa prae aliis laudantur. A topica lapidis infernalis, scopo ulcera lardacea depurandi — adplicatione, per quantum fieri licet, cavendum, funestissimos enim inde, proh dolor! secutos vidimus effectus, phlogoseos recidivam, gangraenam, et scirrhosas degenerationes, nulla amplius arte domitas.

357. S c l e r o m a tonsillarum, priori non minus frequens anginae, praesertim recrudescentis consectarium, ad cujus genesin refrigerium, et gargarismatum adstringentium usus plurimum contribuere solet, prudens deposcit methodi antiphlogisticae moderamen, quousque adhuc quaedam superstitis irritationis signa adfuerint. — Compositis conditionis inflammatoriae turbis,

nihil omittendum, ut plastica materies coagulata, vasorum capillarium alveis impacta, vel in parenchyma ipsum effusa et concreta resolvatur, emolliatur, liquefiat, ac in circulum reducatur, simulque excessivus nisus formativus cohibeatur. Id praestare juvant remedia solventia, quae inter libentius leniora eligere placet, uti sunt: vegetabilia saponacea, sales medii, sapones medicati, mercurialia et antimonialia, tam interne, quam externe adhibita. Summe efficaces hoc intuitu semper cognovimus virtutes liquoris Mindereri et salis ammoniaci, ex infuso florum sambuci gargarismatis forma propinati, ac per plures septimanas patienter continuati, cujus meritas laudes jam immortalis Boerhaavii Commentator protulit. Ab acribus vero, calefacientibus et causticis sedulo abstinendum esse, severe monemus, facillime enim phlogoseos recidiva invitatur, quae in organo alioquin jam indurato non solum ad irresolubilem ducit scirrhum, sed et omnium malorum pessimum genus, edacem utpote cancrum invitat.

358. Pertinax erga solventia remedia scleroma tonsillarum, talique sub forma faucibus inhaerens, ut a contiguis absque periculo separari possit partibus, chirurgicae comittendum manui, cujus ope peracta feliciter exstirpatio majora avertit mala.

Wilh. van Lill, de angina scirrhosa. Lugd. Bat. 1760.

359. In rodens carcinoma infausto omine

versa angina scirrhosa, nullam prorsus sanationis spem admittit. Omnis hoc in casu medentis intentio eo solummodo dirigenda, ut acerrimi leniantur dolores, tristissima deplorabilisque aegri sors quodammodo mitigetur, ut saniosi tabi in ventriculum et intestina continuo depluentis, ac dyscrasiae catalyticae (dissolutoriae) funestiores effectus, per quantum fieri licet, avertantur, vel saltem minuantur et procrastinentur, nutritionisque opus eupeptis sustineatur.

360. Minitantem, sub gravissimae phlogoseos faucium decursu, gangraenam praevertere conamur energica methodo antiphlogistica, et incisionibus in turgidas lividasque tonsillas factis. Quamprimum vero manifesta gangraenae, aut sphaceli signa adparent, quae inter praesertim faucium prius summopere inflammatarum livida vel nigricans decoloratio, ariditas urens, deglutiendi impotentia, sitis clamosa, stertor, anxietas, virium vitalium repentinus lapsus, facies Hippocratica extremorumque frigus numerari solent, tum vero ad potentissima omnino clamandum arma. Interne camphora mucilogine subacta, cortex peruvianus, acida mineralia et naphthae; externe gargarismata antiseptica, et vesicantia — principalia quidem praebent subsidia, a quibus tamen perraro optatus habetur effectus, praesertim si sphacelus ad majorem extensus fuerit plagam.

2. ANGINA PHLEGMONOSA ASPERAE ARTERIAE.

Noël, Diss. de angina tracheali. Edinb. 1794.
Keir, Diss. de angina tracheali. Edinb. 1802.

361. Quae fistulam spiritalem, ejusque singulas partes, membranas mucosas et fibrosas, musculosve prehendit inflammatio tres potiores, pro sedis diversa ratione, complectitur varietates, Laryngitidem utpote, Tracheitidem et Bronchitidem. Priores duas tantum, communi medicorum consensu, anginae nomine insigniendas, ac inflammationibus jugularibus accensendas esse, jam alibi (§. 313) praemissum fuit. Bronchitis, etsi a Cel. Selle arbitrario Angina pectoris adpellatione insignita fuerit, ad inflammationes thoracis pertinet. Cum vero propriis signis a pneumonitide distingui vix queat, nisi excipiamus catarrhalem bronchiorum phlogosin, suo loco adsignandam, illique vix non constanter jungatur; specialiori consideratione haud dignam esse censuimus.

a) *LARYNGITIS.*

362. Inflammatio laryngis cognoscitur ex dolore fixo, ardente, sub rudiori tactu quandoque adaucto, faucium et asperae arteriae siccitate, respiratione laesa, voce alterata, tussi et febri inflammatoria comite. Forinsecus nonnisi raro tumor observatur; sub laryngis tractatione vero interdum quaedam species crepitus excitari solet,

(knistern). Respirationis laesae ratio eo differt, quod aër exspiratus aeque, ac adspiratus ardorem, titillationem, dolorem, tussiendique conatus inducat. Alteratio vocis, cui formandae larynx in specie dicatus est, inter essentialia pertinet symptomata; nunc enim evadit rauca, nunc sibillosa, clangosa, vel stridula, nunc acutissima sub loquela non minus, ac sub tussi distinguenda, et pro varia cum vocibus animalium analogia, modo canina, modo gallinacea, vel ovilla nominatur; in maximo inflammationis gradu perfecta suboritur aphonia. Increscente phlogoseos potentia respirationis munus summopere praepeditur, unde anxietas maxima, orthopnoea, suffocationis periculum; his accedit turgor faciei, congestiones ad encephalum, sopor, carotidum pulsatio, jugularium venarum farciminosa quasi extensio, rhonchus, stertor, et molestissima colli constrictio. Tussis dolorifica, impetuosa, mox sicca, mox humida esse consuescit, sputis paucis, mucosis, plerumque cinereis, aut coerulescentibus, quandoque cruentis. Febris angiosthenica comes topicae inflammationis vehementiae constanter respondet.

363. Etiamsi sub laryngitide plerumque deglutitio tantillum difficilior redditur, essentialem tamen characterem non constituit, nisi epiglottis simul inflammata sit. Haecce angina epiglottidea rariorem sistit in praxi adfectum, cujus certa diagnosis fieri nequit; conjecturam vero

adsequi licet e dolore ad guttur urente, cacophonia, ac deglutitionis munere adeo praepedito, ut, quae ingeruntur, illico rejici debeant, quamprimum ad linguae radicem pervenerunt.

S. G. Vogel, Handbuch der pract. Arzneywissenschaft. 4 Th. 6 Cap.

b) *TRACHEITIS.*

364. Quae asperam arteriam, larynge intacto, adgreditur inflammatio, dolore fixo et ardore molesto ad furculam sterni, respiratione accelerata et difficili, voce rauca, nunquam tamen adeo acuta et clangosa, ut in laryngitide, tussi violenta cum sputis mucosis, croceis vel cruentis, ac febri inflammatoria plus minusve gravi distinguitur. Per se sola quidem minori stipatur periculo; saepissime vero laryngitidi, bronchitidi aut pneumonitidi nupta decurrit.

365. Utramque speciem brevis orditur horror, cui illico aestuans succedit calor cum omnibus illis symptomatibus, quorum nonnulla ad universalem systematis arteriosi reactionem incitatam, alia ad topicam phlogosin referuntur. Per tres, quatuorve dies crescit morbus, die septimo plerumque maximum adtingit culmen, criticas subit mutationes, atque sub evacuationibus tum apostaticis, tum idiostaticis ad decrementum perducitur, mox promptum, mox lentum, et gradatum circa 9um, 11um, vel 17um ab exordio diem.

366. Levior fistulae spiritalis inflammatio, et

praecipue simplex symphoresis a permanente stimulo fota, vel in gratiam pravae diatheseos continuo reproducta, interdum per plures septimanas, imo menses perdurare potest, quo in casu tracheitidis chronicae nomine insignitur. Insidiosum semper praebet malum, quod a minima occasione exacerbatur, eadem, a quibus saepe dependet, vitia organica laryngis et tracheae sustentare juvat, vel recentia producit, praecipue exulcerationem, lento et clandestino serpens passu.

367. Quamvis inflammatio asperae arteriae phlegmonosa cum aliorum organorum adfectionibus confundi vix possit, difficulter tamen quandoque ab aliis, quoad indolem diversis, anginae trachealis speciebus distinguitur, a catarrhali utpote, et membranacea, ad altiorem praesertim gradum evectis. Decursus acutus, quasi continens, causae praegressae magis absolutae, febris angiosthenica valida, et dolor fixus, in oppositione cum specificis, quae ad supracitatas anginae species, suo loco adumbrandas spectant, signis, non semper sufficiunt ad ultimam differentiam rite definiendam.

CAUSAE.

368. Praeter generalia momenta, quae proclivitatem in statum inflammatorium fovent, in phlogoses asperae arteriae prae aliis disponunt: exercitia violenta et continuata organo-

rum respiratoriorum, uti vociferatio multa, clamor, vagitus, (unde infantum eminens in laryngitidem dispositio), cantus, tractatio instrumentorum musicalium inflandorum, struma; aetas juvenilis.

369. Causis excitantibus adnumerantur omnes stimuli positivi asperam arteriam mediate, vel immediate irritantes; corpora peregrina in tracheam illapsa, vel spirituosa sub inepta deglutitione eo delata; vulnera; aër atmosphaericus caloris excessu, vel frigore repentino peccans, nimia oxygenis copia foetus, nebulosus, vaporibus sulfureis, pulveribus, insectulis, aliisque heterogeneis inquinatus; constitutio epidemica peculiaris, asperae hyemis soboles; exercitia spiritalis tubi eadem, quae disponere diximus; irritamenta organorum vicinorum: faucium, pulmonum; metastases et metaschematismi diversorum morborum. Refrigerium, et miasmata quaedam ad aetiologiam tracheitidis catarrhalis, et contagiosae sunt referenda.

TERMINATIONES.

370. Gravior tracheae et laryngis inflammatio semper gravem sistit morbum; sub faventibus tamen circumstantiis sanitatis restitutionem nequaquam excludit, quam sub consuetis phaenomenis criticis sequi videmus. Praeter urinas hypostaticas, sudoresque profusos, anacatharsis mucosa optimum offert medium pro re-

solutione obtinenda, praecipue si sputa prodeant crassa, puriformia, facile et cum levamine ejecta. Magis anceps contra omni intuitu redditur casus, ubi per superficiem asperae arteriae mucosam plasticus transsudat fomes, sub erroneae criseos specie; etenim, concrementa illa lymphatica, nisi intensioribus tussis conatibus ejiciantur, glottidis rimam occludunt, ac plerumque inevitabile pariunt suffocationis periculum.

371. Posthumis laryngitidis et tracheitidis potioribus accensentur: suppuratio, callositates; et pseudomembranae. — Abscessus in qualicumque asperae arteriae loco efformatus, vel mole sua respirationis viam praecludit, aegrumque suffocat, vel evacuato pure in chronicum degenerat ulcus, cui brevi febris hectica cum funestis suis satellitibus succedit: phthisis trachealis. Favente excessiva sanguinis coagulabilitate parietes asperae arteriae, et praesertim chordae glottidis obdurescunt, vel pseudomembrana obducuntur, hypoclepseos lymphatico-plasticae productis, unde angustatio luminis necessarii, raucedo immedicabilis, dyspnoea perpetua, tussis et non raro lenta tabes originem trahit.

372. Frequentissima ratio mortis, sub decursu anginae trachealis obviae, est suffocatio, triplici plerumque e fonte oriunda; vel enim 1) parietes tracheae et laryngis ad maximum inflammati gradum adeo inturgescunt, ut

omnis aurae atmosphaericae aditus praecludatur; vel 2) sub erronea crisi fomes plasticus transsudans, fistulae spiritalis lumen adimit; vel 3) simili modo vomicae cujusdam moles nimia, aut, dum rumpitur, inundans pulmones latex purulentus mortis nec opinae proximam causam largitur.

373. Transitui laryngitidis in gangraenam summa organi dignitas praeprimis obstat; etenim, antequam phlogisticus processus ad eum evehi possit gradum, qui pro gangraenae ortu requiritur, suffocatus succumbere debet aeger.

374. Indirecto modo mortem adferunt pedissequa anginae trachealis mala: uti phthisis trachealis, excoriationes et callositates, febris comitis inflammatoriae in characterem nervosum, aut septicum ominosus transitus.

PROGNOSIS.

375. Inflammationem fistulae spiritalis, et praesertim laryngis, multo majori, quam anginam gulae, stipari periculo, absque difficultate concipitur. Infantibus per eminentiam infensa observatur. Quae rapido passu incedit laryngitis, generosae methodo antiphlogisticae pertinaciter resistens, sopori, anxietati summae, faciei livori, stertori, pulsibusque exilibus, tremulis et inaequalibus juncta, semper mali ominis esse solet. Tracheitis phlegmonosa gravior est, quam catarrhalis; membranaceam vero anginam

periculo vix superat. Quo robustius, magisque plethoricum subjectum fuerit, concurrente praeprimis habitu apoplectico, vel phthisico, eo difficilius sanationem admittit.

THERAPIA.

376. Sive phlogosis in larynge lateat, sive in trachea, ejusque bifurcatione, eadem semper manet cura, habito solum respectu sedis, localium remediorum adplicationem modificantis. Ob adeo pauca vero, quae morbus praecipitanter decurrens concedit, curationis momenta, sine mora ad potentissima recurrendum auxilia.

377. Una alterave phlebotomia praemissa, illico 8, vel 12 hirudines anticae colli regioni adplicentur, atque continuans per vulnera inflicta sanguinis fluxus fomentis emollientibus sustineatur. In teneris infantibus, queis vena tuto secari nequit, hirudinum usus principalem indicationis antiphlogisticae paginam absolvit, earundem numerum aetatis rationi apprime adaptando. Remedia eccoprotica, potus refrigerantes, uti emulsa cum parca nitri dosi, decocta mucilaginosa radicis althaeae, florum verbasci, papaveris rhaeados, specierum pectoralium, aliarumve ejusdem furfuris herbarum cum saccharo vel oxymelle, linctus demulcentes, clysteres aperientes, pediluvia, sinapismi inferioribus adpliciti artubus, cataplasmata emollientia circa collum adplicata, in eundem curationis scopum collimant.

378. Inter auxilia topica, quibus topicam in vasis capillaribus reactionis exorbitantiam compescere et congestionem minuere adnitimur, vix non summe efficaces dici possunt vapores tepidi, ex aqua cum lacte, vel e decocto quodam mucilaginoso extracti, qui per fistulam aëream absorpti internum quasi suppeditant fomentum, ac ideo ad molestissimam tracheae ariditatem leniendam, tussisque inde pendentis ferociam infringendam plurimum contribuunt.

379. Notabilem denique laudem in mitigandis asperae arteriae inflammationibus sibi promeruit usus mercurii dulcis, cujus salutares vires, praeter experientiam multiplicem, ipsa ratione vindicantur, si perpendimus eminentem laryngitidis in hypoclepsin lymphatico-plasticam, et concrementa membranacea nisum, hydrargyri contra specificam in materia coagulabili resolvenda potentiam. Ad majores vero saepiusque in die repetitas doses exhibeatur, oportet, neque a subsequo ptyalysmo, nisi tumultuarius ejusdem ortus remedio pertinaciter continuato secundetur, aliquid metuendum erit.

380. Pertinax erga generosam curam antiphlogisticam tracheitis, ejusque ulteriorem usum vetans, quamprimum lapsus virium minatur, antagonistica methodo oppugnanda venit. Vesicantia sub initio ad loca remotiora, serius parti adfectae quam proxime, collaris adinstar, adplicita, princeps sistunt subsidium. Eodem tempore,

evolutis manifestius characteris nervosi notis, stimulantium diffusibilium opes implorare oportet, quae inter Camphora et Moschus rite subacta, praesertim in connubio cum mercurio dulci, vel antimonio egregie conferunt.

381. Tracheotomia illo tantum in casu proponi posset, ubi inflammatio ad solum limitata laryngem, instantaneum minitatur suffocationis periculum. Etsi unicum in hisce angustiis, semper tamen summe anceps manet auxilium, plurium medicorum consensu decernendum.

382. Inter inflammationes jugulares, sive anginas, suum quoque locum defenderet inflammatio glandulae thyroideae, thyroadenitis. Etiamsi haecce glandula, tanquam organon arteriosum et stupenda vasorum copia instructum, a priori saltem, in phlogoses summe propensa crederetur, nihilosecius tamen experientia contrarium demonstrat. Diagnosis, cum de externa ageretur parte, nullis premeretur difficultatibus, atque e generalibus desumi deberet inflammationis characteribus. Defectus observationum speciales notiones subjungere vetat.

C. INFLAMMATIONES PECTORALES.

PNEUMONITIS.

Wendt, de Pleuritide et Peripneumonia. Goett. 1768.
Moseley, Diss. de peripneumonia vera. Edinb. 1780.
Tayleur, Tentamen medicum de pneumonia. Edinburg. 1795.

Maier, Diss. de peripneumonia sthenica. Wirceb. 1802.
Horn, über die Erkenntnifs und Heilung der Pneumonie. Frankf. 1802.
Conradi, Pneumonie und Pleuritis in nosologischer und therapeutischer Hinsicht. Marb. 1803.

383. Vulgatissimam inter omnes inflammationes viscerum speciem, brutis aeque ac homini summopere infensam, et mortalitatis uberrimam scaturiginem sistit pneumonitis, sive inflammatio pulmonum, cui etiam omnis aevi medici eminentem dicaverunt adtentionem.

384. Discreparunt quidem antiqui non minus ac recentiorum aliqui circa sedem hujus morbi, quam nonnulli in pulmonibus, alii in pleura, utrobique denuo alii posuerunt, ac ideo pneumonitidem cum pleuritide promiscue pertractare maluerunt. Praeeunte vero jam Diocle Carystio, qui primus peripneumoniam a pleuritide distinxit, Erasistrato, et Asclepiade Bithyno (1), maxima medicorum serioris et moderni aevi turma hancce essentialem retinuit discrepantiam, quam symptomata, substrati diversitas, nosogenia, et cadaverum extispicia abunde evicerunt.

(1) Sprengel, Institut. Pathol. special. Vol. I. §. 238.

385. Praefixum sequentes nosologicae expositionis ordinem, hic nonnisi pulmonum phlegmonen, aliis peripneumoniam veram, puram, sive genuinam dictam adtingimus; reliquarum inflammationis ejusdem organi spe-

cierum, et varietatum eatenus tantum mentionem inserendo, quatenus ad diagnosin dilucidandam et differentiam essentialem statuendam necessarium duximus.

386. Substratum morbi constituit pulmo in omni ambitu, qui, ceu organon parenchymatosum, innumeris variae capacitatis vasis sanguiferis conflatum, ac ideo eminente pollens irritabilitatis gradu, cunctas includit pro inflammationis genesi conditiones. Etiamsi superficies pulmonis interna, sive manticula ejus serosa pariter, ac superficies externa, mucosa utpote tunica, bronchiorum ramos investiens sub concursu stimulorum positivorum inflammari queat; earundem tamen phlogoses plerumque distinctae et fere solitariae esse consuescunt, e specificis causis, mox huic, mox illi sphaerae dermaticae infensis oriundae, uti sunt catarrhosae et rheumaticae. Quae vero e stimulo positivo magis absoluto originem trahit inflammatio, absque ullo ad specificum quemdam agendi modum, vel ad specificam cum substrato adfinitatem respectu, quae proinde praeter simplicem gradationem inter symphoresim et veram inflammationem, nullas alias essentiales offert modificationes, nisi accidentalia connubia et anomaliae extraordinariae excipiantur, haec inquam pulmonum inflammatio (phlegmone) contextum cellulosum sive parenchyma pro eminenti agnoscit substrato.

DIAGNOSIS.

387. Sedes inflammationis topicae, ejusque phaenomena generalia, organi functio laesa, et febris inflammatoria comes principalia praebent momenta, e quibus morbi notio desumitur. Quum de interno agitur organo, illa, quae sensibus externis patere solent, signa deficiunt, atque praeter calorem et dolorem — nullum aliud in conspectum venit inflammationis adtributum. Est autem dolor, in gratiam visceris parenchymatosi, ideoque minus sensilis, nunquam acutus, sed obtusus potius, oppressionis vel gravedinis sensum offerens. Haecce molesta in sterno sensatio — princeps, ac pathognomonicum constituit pneumonitidis symptoma, atque vel cum pondere sterno incumbente, vel cum constrictione totius pectoris ab aegris comparari solet; unde etiam vulgare peripneumoniae (τεϱι circa, et πνευμον pulmo) nomen originem traxit.

388. Alterum pro diagnosi momentum suppeditat laesa organi functio, respiratio utpote vario intuitu a norma deflectens, tussis, et haematopoësis vitiata, in specie justo perfectior, cum abundantia principii plastici et fibrosi, ejusque coagulabilitate excessiva.

389. Febris denique angiosthenica prioribus nupta phaenomenis, tertium ac summe essentialem sistit pneumonitidis characterem. Etiamsi diversas phlogoses absque turbis febrilibus incedere videamus, pneumonitidem tamen, etsi

levissima foret, semper febrem comitem habere novimus, cujus ratio ex substrati indole, dignitate, et maximo cum omnibus systematibus commercio facile patet. Qui enim pulmones ad vehementiores reactiones incitant stimuli, eodem tempore constanter primitivum systematis irritabilis fontem una adgrediuntur, oxydationem sanguinis intendunt, motum circuli accelerant, omnes illos effectus inducunt, quorum syndrome inflammatoriam componit febrem. Ideo etiam dyscrasia phlogistica in pneumonitide, caeteris paribus, semper magis evoluta, quam in aliis inflammationum speciebus. Febris ipsa vero mox primaria, mox secundaria, plerumque tamen coëffectus ejusdem causae esse consuevit.

390. Minus fideles comites offerunt: sputum cruentum, et punctorius in alterutro thoracis latere dolor, cujus ultimi praesentia, etiamsi in causali et intimo nexu cum pulmonis phlogosi existat, semper tamen specialem et isochronam pleurae tensionem, vel irritationem supponit.

391. Quae denique phlegmonosam pneumonitidis indolem patefaciunt signa, sunt: dolor fixus, causa praegressa violenta, absolute irritans, vel plurium relativorum stimulorum, favente praesertim dispositione, concursus; decursus morbi magis continens et praeceps, vehementia major, defectus signorum, quae aliis competunt pneumonitidis speciebus.

392. E complexu horum characterum essen-

tialium unice desumi poterit differentia ab aliis morbis analogis, quibuscum pneumonitis primo adspectu collimare videtur. A morbis pectoris chronicis, hydrothorace, asthmate, et phthisi pulmonali plerumque absque difficultate distinguitur, nisi lentam excipias peripneumoniam, sub cujus decursu non raro maxima nascuntur dubia circa realem alicujus vitii organici existentiam. Differt a pneumonitide catarrhali, quod haec a stimulis mere relativis, et quidem constanter a vicissitudine atmosphaerica originem summat, cutim semper siccam, membranae mucosae secretionem eminenter incitatam, tussim itaque cum sputis copiosis, aliaque catarrho propria phaenomena agnoscat. Facilius a peripneumonia rheumatica dignoscitur; hanc enim tussis pauca et sicca, vel nulla, respirationis contra evidentissima laesio, dolor pleuriticus vagus, consueta in extremitatum musculis vel articulis tormenta, cutis continuo sudore madens, atque urinae cum hypostasi lateritia, quin criticae essent, denotare solent. Pneumonitides miasmaticae, uti illa, quae typhum, morbillum, ipsamque tussim convulsivam in primo stadio comitatur, specificis gaudent notis. Ut autem adhuc clarius innotescat morbi adeo vulgaris et periculosi natura et forma, fusiorem ejus in decursu tam regulari, quam anomalo descriptionem pandere juvabit.

NOSOGRAPHIA IN DECURSU REGULARI.

393. Opportunitas. Nisi e causis violentis et traumaticis derepente oriatur morbus, plerumque prodromis quibusdam sese annuntiare solet; quae inter oppressio pectoris, tussicula, et anhelitus, praecipue sub motu, vociferatione et scalarum ascensione, vulgatiora sunt, per unum alterumve diem durantia.

394. Invasio. Adoritur pneumonitis horrore plurimum intenso, per unam vel et plures horas protracto, quem praeter communia omnis exordii febrilis phaenomena, anxietas summa, respirandique difficultas comitatur.

395. Incrementum. Soluto frigoris accessu animalis pedetentim intenditur temperies, brevi in urentem aestum versa, sub quo turgor vitalis, humorum orgasmus, pulsuum reactiones, totiusque organismi incitatio ad insignem intenduntur gradum, subortis eodem tempore specialioribus, quae ad organon inflammatum referuntur, symptomatibus.

396. Respiratio evadit frequens, citata, brevis, anxia, anhelosa, difficilis, thorace justo magis elevato peragenda, sive sublimis, tussiculosa, cum halitu oris calido et vaporoso, majori in gradu morbi pectore quasi immoto, solius diaphragmatis prelique abdominalis succursu perficienda; quandoque obliqua et inaequalis; profunda inspiratio denegatur, quoniam turgidus pulmo ul-

tro expandi nequit, neque aëre exspirato considet; decubitus in latus adfectum praedilectus, sub utriusque pulmonis phlogosi supinus. Inter constantes molestias pertinet anxietas maxima; sensus constrictionis, plenitudinis, caloris interni, et ponderis sterno incumbentis; jactatio et inquietudo continua; frequens corpus erigendi, talique pacto respirationis munus sublevandi conatus; quorum tormentorum genesis facile concipitur ex summo pulmonis turgore et mechanico, quod parietes thoracis ossei ejus ulteriori expansioni opponunt, obstaculo. — Tussis ab initio est sicca, impetuosa, molestissima, sub quavis fere inspiratione, maxime sub profundioris tentamine, reiterata; serius humida, cum sputis mucosis, parcis, crudis, albumini ovorum similibus, croceis, vel cruentis.

397. Quandoque punctorius in alterutro thoracis latere emicat dolor, pleurae una irritatae indicium, cujus origo vel ex synchrona causae excitantis in pleuram aeque, ac in pulmones actione, vel vero e volumine turgidi et infarcti pulmonis admodum aucto, membranaeque serosae renitentis tensione concipitur. Primo in casu pleuriticus dolor plerumque acris, fixus, assiduus, ab initio morbi usque ad finem persistit, illamque constituit peripneumoniae formam, quam pleuro-pneumonitidem nominant; in altero autem sub morbi decursu evolvitur, ac ante ejus perfectam resolutionem disparet ea ratione, qua pulmonum turgescentia minuitur.

398. Reliquis, minusque fidelibus, quae indies crescentem pneumonitidem comitantur, symptomatibus, mox secundariis, mox ad solam febrem referendis accensentur: capitis et faciei turgor, genarum rubor intensus, quandoque circumscriptus, praesertim tempore exacerbationis vespertinae, cephalaea gravativa, temulentia, oculorum suffusio, et illacrymatio; subinde sopor, aut delirium symptomaticum; lingua humida, crasso et albo muco tecta (peripneumonica Hippocratis); sitis inexplebilis; anorexia; abdomen tensum, violenter motum, unde dolor vel potius sensus dedolationis, prae aliis juxta diaphragmatis insertionem; alvus pigra; urinae parcae, flammeae, crudae, vel turbidae, jumentariae, sub mictu ardentes; arteriarum reactiones violentae, carotidum vibratio, palpitatio cordis (cardiopalmos), pulsus veloces, in infantibus vix numerandi, pleni, duri, — rarius fortes, liberi, et celeres, — crebrius, ob nimiam sanguinis expansionem, quae proportionatam arteriae contractionem praepedit, suppressi, fictitie debiles, interdum rhytmo ac tempore inaequales, vel plane intermittentes; sanguis densus, crusta phlogistica tenaci et crassa tectus, pauco sero scatens, vel totus in duram placentam concretus.

399. Quo altior fuerit morbi gradus, et quo ad majorem phlogosis extensa plagam, eo intensiora quoque erunt symptomata tum localia, cum febrilia, vespertinis horis constanter exacerbata,

sublucanis contra tantillum remissa. Gravissimum, quod sponte liquet, casum offert utriusque pulmonis per omnem ambitum inflammatio, cui vix non cuncta superius adlata symptomata per eminentiam competunt.

400. Ad definiendam pneumonitidis unilateralis sedem concurrunt: sensus ardoris, tensionis, caloris et ponderis ad unam pectoris medietatem restrictus, decubitus in idem latus praedilectus, in sanum contra difficilis, summasque anxietates creans; respiratio eum in modum obliqua, ut cavum pectoris, inflammatum includens pulmonem, aegrius explanetur, vel plane immobile maneat sub aëre profundius adtracto; genae ejusdem lateris circumscriptus rubor; ad carpum manus levis turgor et rubedo, phaenomenon, infantibus praesertim familiare, quod tamen potius ab extremitatis per decubitum compressione pendere videtur; quemadmodum id de brachii oedemate in hydrothorace dici potest; pulsus denique ad radium lateris patientis magis suppressus et durus, quandoque heterochronus.

401. Status. Per tres, aut quinque dies passu nunc praecipiti, nunc magis moderato increbescens pneumonitis ad maximum evehitur potentiae culmen, atque vel in eo consistens, vel etiam tantillum recedens aequabilem ferme conservat per totidem dies decursum, nisi solitas excipiamus, quae ab exacerbationibus vespertinis, et remissionibus matutinis pendent, undulationes.

402. Specialia in hocce stadio phaenomena non observantur, nisi ea, quae vel morbi rebellis pervicaciam, vel vero dispositionem in benignas crises indicare possunt. Primo in casu pertinax continuat morbi, utut rite tractati, inobedientia; insufficiens, aut nullum prorsus ab antiphlogisticis obtinetur levamen; immobili thorace spiritum aegerrime reciprocat infirmus, summa anxietate oppressus, improba tussi vexatus, per vices sopitus, vel in delirium actus, donec pulmone prorsus impermeabili reddito, sub impotentia summe necessarium pro vita pabulum ex atmosphaera captandi, suffocatus pereat, quod quidem omni die contingere potest, crebrius tamen sub exacerbationibus nocturnis, et praesertim sub criticis perturbationibus succedere solet.

403. Feliciori sub rerum positione pneumonitis ad crises pedetentim disponitur, quas nunc solemnes et decisivas, nunc intercisas, consuetis diebus judicatoriis, suboriri videmus, die utpote quinta, septima, nona, undecima, aut decima quarta. Potiores evacuationes beneficae; sunt sudores, urinae hypostaticae, et sputa, de quibus infra fusius agetur.

404. Extincta serius, ocyusve illa conditione pathologica, quae pneumonitidem constituit, mediantibus virium organismi conatibus, quo simul et ars suam symbolam contribuat, oportet, successivum, plus minusve promptum subintrat decrementum. Omnium primo graviora compo-

nuntur symptomata, atque reciproca restituitur oppressae functionis integritas, nisi posthumo quodam detentum maneat organon, quo in casu imminutas, numero et intensitate, turbas pneumonitidis alius generis mala succedunt. Ultima, quae declinantem morbum usque ad convalescentiae limina fideliter comitantur phaenomena, sunt eadem, quae omnium primo evolvuntur, levis utpote pectoris oppressio et tussicula. Ubi tandem et haec dissipata fuerint, aeger convalescens et sanitati proximus dici poterit.

405. En decursum pneumonitidis acutae, genuinae regularem, nullis anomaliis pollutum, nulla aliena labe complicatum, sub faventibus circumstantiis in perfectam salutem vergentem. — Ast non semper optatum huncce tramitem sequitur pulmonum inflammatio; nunc enim longiori, quam par est, tempore excurrens, nunc jam in prima sua origine alieno charactere inquinata, nunc in decursu insolitis et parasitis symptomatibus juncta, imo quandoque ita alterata et deformata, ut primaria et essentialis quasi exstinguatur indoles, multiplices offert formas, solitique decursus a norma deflexiones, quas generali Pneumonitidis anomalae nomine complectimur.

NOSOGRAPHIA IN DECURSU ANOMALO.

406. Potiores, quae in praxi occurrunt, anomalae pulmonum phlogoseos species, aut potius

varietates sunt: 1) Pneumonitis chronica. 2) Pn. notha. 3) Pn. gastrica, et in specie biliosa. 4) Pn. nervosa. 5) Pn. septica, sive maligna. — Inde liquet, totidem pneumonitidis, complicationum respectu habito, occurrere anomalias, quot existunt cardinales febrium characteres (inflammatorio excepto, qui alioquin ab omni pneumonitide inseparabilis est); pneumonitis enim biliosa characteri gastrico, nervosa, sive typhodes nervoso, maligna putrido, et notha cachectico respondet. Pneumonitis lenta particularem indolis inflammatoriae modificationem non includit, sed simplicem anomaliam quoad tempus, sive extensionem morbi indicat.

407. Excluduntur Pneumonitis catarrhosa, rheumatica, et myasmatica, quas nunquam ceu anomalias, sed ceu specificas, identicas, et normales inflammationis pulmonum formas consideramus, quarum constans et essentialis differentia in substrati eminenter adfecti, in causae producentis et nosogeniae diversitate fundatur. Hae species iisdem, quas mox notavimus, anomaliis obnoxiae esse possunt, uti suo loco patebit.

a) *PNEUMONITIS LENTA.*

Tode, Dissert. de inflammationibus pectoris chronicis. Hafn. 1788.

Racine, Recherches sur la peripneumonie latente chronique. Paris 1803.

408. Pneumonitis, cujus decursus ultra vi-

gesimum protractus diem, per septimanas, vel etiam menses extenditur, chronica sive lenta vocatur; (schleichende Lungenentzündung). Ejus idea duplici concipitur ratione: 1) Vel simplex sustinetur congestio sanguinolenta nunc a continuato potentiarum incitantium influxu, nunc a sola dispositione prava, qua posita indifferentes alias, et quotidiani, ad processum vitalem sustinendum absolute necessarii stimuli morbosam in vasis capillaribus pulmonum reactionem excitare et fovere valent; — 2) Vel vero catena plurium phlogosium per vices reproductarum et recidivantium insolitae quoad tempus extensionis causam includit. In primo casu absque organisationis labe persistere potest malum, in altero semper morbosam quandam massae et texturae pulmonum metamorphosin comitem agnoscit, quam primo suo accessu produxit, atque iterato reditu augere continuo juvat, unde consuetorum vitiorum, suppurationis, exulcerationis, tuberculorum et causam, et effectum constituit.

409. Interdum adeo dolose et clandestine serpit, ut, solitis destituta signis, oculati etiam medici aciem effugiat; vel plane per aliquod tempus quasi sepulta silet, brevi ac inopinato denuo eruptura; quapropter pneumonitidis occultae, sive latentis nomen sortita est. »Pleuritides frequenter sunt occultae, quia indolentes, unde gravissimi errores in praxi succedunt.« Baglivius.

410. Diutina pulmonum inflammatio frequentissime exercet homines thorace male conformato, recurrenti haemoptysi obnoxios, appropinquanto praesertim bruma. Quae ad eam referuntur symptomata, sunt omnia illa, quibus peripneumoniam acutam distingui diximus; unicam differentiam ponit morbi vehementia minor, decursus contra lentior. Potioribus signis adnumerantur: continua, utut exigua, thoracis oppressio; dolor pleuriticus per vices recurrens, pectus transversim perfigens; sensus caloris et ardoris interni; dyspnoea continua, sub motu et inclinatione corporis, vociferatione aeque, ac post pastum aucta; anxietas; plenaria thoracis sub aspiratione profundiori explanatio denegata; tussicula sicca, ac a minimo irritamento, alias indifferenti, facile exasperata; quandoque sputum cruentum; febricula per vices, vel et assidua, levissima, vesperascente die magis conspicua, cum calore fugaci, genarum rubore, pulsuumque insolita frequentia; aut febriculosa solum, ut divini Stollii (1) verbis utar, diathesis a medico saepe, ab aegroto saepissime non animadversa, utpote obambulante.

(1) Stoll, Aphorismi de cognoscendis febribus. 1787.

411. Ut in casibus dubiis indolentes pleuritides cognosci possint, eximius observator Romanus, Baglivius (1) sequentem proponit methodum: »Fac ut aeger in dextrum, vel sinistrum latus decumbat; decumbenti impera, ut fortiter

respiret, et tussiat, finita una, vel altera respiratione, pete ab illo, an inter respirandum et tussiendum dolorem, aut gravedinem alicubi in pectore persentiat, quod si affirmet, pro certo habeto, pleuritidis sedem ibi esse, ubi dolorem, aut gravedinem indicaverit.«

(1) Baglivii, Opera omnia. Lugd. 1714. p. 35.

412. Ubi organica simul in pulmonibus exstant vitia, uti vomicae, aphthae, tubercula, concretiones, tunc et illa simul concurrunt symptomata specialiora, quae singulis illis competunt adfectibus.

413. Quousque ejusmodi chronica labes pulmonum intra simplicis congestionis limitis consistit, in organica quidem vitia non nititur; ast frequentiori reditu, ac dispositione prava indies aucta in veram phlogosin degenerat, et quam maxime propter fallacem lenitatem, ac medelae neglectum, inevitabilium malorum germen ponit. Exemplum turgoris simplicis et periodici pulmonum offerunt quaedum feminae tempore catameniorum parce fluentium praeprimis, quae gravem prius perpessae sunt pneumonitidem, vel infelici habitu phthisico instructae, pessimum inter omnia mala pertimescendum habent.

b) *PNEUMONITIS NOTHA.*

Brown, Diss. de peripneumonia notha. Edinb. 1795.

414. Nomine peripneumoniae nothae (falsche Lungenentzündung) intelligunt practici

diutinum turgorem aut veram inflammationem pulmonum, quae ex parte coëxistentis status pituitosi, seu polyblenniae, viscerum abdominalium infarctorum, atque laxitatis undiquaque praevalentis particularem induit modificationem. Est igitur species pneumonitidis lentae, per specificam illam processus reproductivi alterationem, qua colluvies pituitosa generatur, modificata; quapropter etiam pn. pituitosa aliis, Riverii et Sennerti ad mentem, nuncupatur. Obscura hujus morbi indicia in libris Hippocratis (1) (πλευρίτιδα εν νώθω) et apud Aëtium (2) inveniuntur; primus vero, qui de eo bene scripsit, fuit Sydenhamus (3).

(1) Hippocrat, de Morbis IV. 493.
(2) Tetrabibl. 2. Serm. 4. pag. 526.
(3) Opera Medica, Tom. I. Cap. VI.

415. Subjectis phlegmaticis, laxis, et senibus maxime infesta esse solet, recurrentis catarrhi frequens posthumum, aliorumque thoracis malorum, asthmatis praesertim et hydrothoracis comes fidelis. Ad ejus genesin pariter contribuunt obstructiones viscerum abdominalium, ventricositas, abusus cibi caseosi, farinacei, glutinosi, vinolentia, diathesis verminosa, vita deses, epidemia vernalis.

Svietenii, Comment. in Aphor. Boerh. §. 367.

416. Primo fallaci lenitate opprimit nec opinantes aegros; pedetentim vero adolescens clarioribus in conspectum venit signis, quae inter

sequentia notantur: pectus oppressum; anhelitus; respiratio sibillosa et strepera ob tenacem, qui bronchia obsidet, mucum unde Sydenhamus dixit: talem esse pulmonum coarctationem, ut adstantium auribus percipiatur; dolores vagi, rheumaticis analogi; dyspnoea sub quovis motu aucta; tussis pertinax, quandoque adeo impetuosa, ut vomendi conatus excitetur, cum sputis mucosis, viscidis, tenacibus, aegre ejiciendis; inquietudo nocturna; virium languor, et facilis defatigatio; vagae horripilationes, et leviusculi febris insultus; facies pallida, laxa, inflata, ni rubor fugax post pastum genas tingat; somnolentia. Monuit adhuc Sydenhamus aegros hos, dum tussiunt molestum capitis dolorem percipere, acsi dissiliret. Increscente malo, crescit etiam pulmonum infarctus, tenacemque pituitam excreandi impotentia; unde suffocati pereunt, qui plerumque per longum tempus excruciantur aegri, vel sub apoplexiae serosae accessu succumbunt. — Cadavera hoc morbo peremptorum pulmonis substantiam jecinoris adinstar infarctam et duram, bronchia muco plena, pleurae adhaesiones, viscerumque abdominalium emphraxes demonstrant.

c) *PNEUMONITIS BILIOSA.*

Jansen, Diss. peripneumonia biliosa. Goett. 1787.

Guidetti, Diss. de pleuritide biliosa. Vide Burserii Instit. med. pract. V. IV. §. 112.

417. Complicatio inflammationis pulmonum cum febre biliosa, cum hepatitide, aut ejusdem

ex felle uberius secreto origo, illam constituit pleuritidis formam, quam gastricam, et in specie biliosam vocant. Aestivis praesertim diebus, ubi, praeter epidemicae constitutionis influxus, polycholiae creandae faventes, simul et potenter irritantes, ac versus pulmonem specialius directi, concurrunt stimuli, uti venti aquilonares, imbres frigidi, repentinum sudantis corporis refrigerium, cursitatio, vel equitatio vento adverso, hujus anomaliae haud rara animadvertuntur specimina, nunc sporadica, nunc epidemica. Idem obtinet, si sub regularis pneumonitidis decursu biliosum principium, majori, quam par est, copia extricatur, uti v. g. data irae vehementioris occasione; unde morbo primario alienus quoque imprimitur character.

418. Combinando symptomata, quae topicam pulmonum adfectionem denotant, cum illis, quae febri bilioso-inflammatoriae, sive ardenti propria esse consuescunt, (V.II. p. 221), pneumonitidis biliosae diagnosis absque difficultate construi poterit. Speciatim inter phaenomena eminentia referuntur: turgor praecordiorum, anxietas, oppressio pectoris, tussis sicca et molesta cum paucis sputis, tenacibus, glutinosis, subflavis, subcruentis, nonnisi per magnum conatum ejiciendis, lingua spurca et flavida, sapor amarus, ciborum fastidium, irrita vomendi conamina, sitis permolesta, vigiliae, jactationes assiduae; urinae profunde tinctae cum sedimen-

to lateritio; sudores profusi aridam pellem per vices irrorantes; polycholiae et auriginis plus minusve intensae vestigia; febris ardens cum pulsibus mollibus. Conjuncta simul hepatis phlogosi, hujus quoque signa specialiora concurrunt.

419. Sive saburra biliosa in primis viis, sive hepatis inflammatio turgorem pulmonalem induxerit, sponte liquet ab hoc — idiopathicum non statui malum, ac proinde aliorum medicorum exemplo, etiam pneumonitidem sympathicam, vel consensualem dici posse (1). Ex ipsa hacce originis ratione, sine difficultate colligitur, cur pneumonitis biliosa in metamorphoses organicas nonnisi raro nitatur, et ablato bilis stimulo, vel hepatis phlogosi infracta illico componi soleat, etenim vix non semper simplicem tantum in pulmonibus supponit congestionem, quae ad verae inflammationis potentiam non evehitur, nisi alia et fortiora simul conspirent incitamenta. — Inde pariter concipitur dyspnoeae, dolorisque minor gradus, dyscrasiae phlogisticae minus perfecta evolutio, pulsuum mollities, et decubitus saepissime in utrumque latus sine negotio concessus.

(1) P. Frank, Epitome. Lib. II. §. 189.

d) *PNEUMONITIS NERVOSA.*

Kreysig, Commentatio de peripneumonia nervosa. Lips. 1796.

Cappel, de pneumonia typhode, sive nervosa. Goetting. 1798.

420. Phaenomena inflammationis pulmonum

juncta illis, quae statum nervosum, sive systema nerveum in suis functionibus diversimode laesum patefaciunt, dant ideam de pneumonitide nervosa.

421. Hujus anomaliae genesis sequentibus concipitur modis: 1) Vel sub decursu pneumonitidis gravis et rebellis vires vitales labi incipiunt, symptomata evolvuntur nervosa, atque non obstante febris inflammatoriae in nervosam transitu, primitivus pulmonum turgor persistit. 2) Vel causa pneumonitidem creans eodem tempore, quo pulmonum incitationem topicam exstimulavit, universalem dejecit, uti exemplum offerunt vulnera pectoris, effraeni haemorrhagia comitata. 3) Vel sub decursu febris nervosae positivus quidam influit stimulus, qui justo majores in systemate capillari pulmonum concitare valet reactiones. 4) Vel temperamentum sensile, diathesis spasmodica, erethismus excessivus, existens quaedam nevrosis, uti hysterismus, dolores diuturni, etc. particularis illius modificationis, quam pneumonitis e vulgaribus caeterum causis orta offert, rationem praebent. 5) Vel denique specificae causae, systematis nervosi functiones laedenti ea simul inest qualitas, ut pulmonum incitationem sufflammare possit, uti v. g. miasmati typhoso.

422. Pro diversa hacce nosogenia etiam pneumonitis nervosa diversam offert imaginem, quae tamen sub duplici considerari potest respectu: 1) Mox enim status nervosus a viribus et facultati-

bus nervosis citra normam incitatis dependet, Nevrosthenia, atque, si libera earum actio impedita et suppressa fuerit, ideam debilitatis nervosae spuriae largitur. 2) Mox a manifesto efficientiae nervosae languore, et prostratione reali suam originem trahit, Nevrasthenia.

423. Primo in casu nulla exstat difficultas synchronam concipiendi inflammationis, et characteris nervosi existentiam, cujus clarissimum et quotidianum exemplum offert typhus contagiosus. — In altero autem aliqua, saltem primo obtutu, sese obtrudere videtur contradictio, quae tamen scrupulosiori reflexione facile solvitur. Princeps, quod moveri posset, dubium est: quommodo languente per totum organismum incitatione, topicae in pulmonibus incitationis augmentum eodem tempore subsistere potest? Respondetur: Etiam sub maxima virium prostratione et debilitate semper adhuc continuat processus vitalis, ac proinde irritabilitas remanet, utut minus vivida; quo posito persistit facultas in stimulos externos reagendi, et dum fortiores sunt, majores quoque reactiones opponendi. Ergo etiam sub maxima debilitate inflammationes prius evolutae continuare et recentes oriri possunt. Negari tamen nequit, hasce cum debilitate incedentes phlogoses minorem semper intensitatem, decursus rationem particularem, symptomata quaedam insolita, ac in proprias terminationes nisum ostendere, quin ideo asthenicae sive passivae inflammationis no-

mine insigniendae veniant, sanae rationi et experientiae contrario. Ipsa igitur pneumonitis nervosa semper est activa, inflammatio nempe in subjecto febrili debilitate adfecto, et quamprimum turgor pulmonum activus, increscente semper debilitate, in passivam congestionem abit, inflammationis idea evanescit, nullusque alius, quam liquationis exitus concipi poterit.

424. Constantiora, queis nervosa pneumonitis distingui solet, phaenomena sunt: oppressio pectoris, anxietas intolerabilis; jactatio; aestus intestinus; spiritum ducendi insignis difficultas, tussis cum sputis aegre ejiciendis, doloris prius existentis cessatio; dolosa euphoria; deliria nocturna; vertigo; oculorum acies imminuta; lingua arida et tremula, sitis flagrans; abdominis meteorismus; cutis sicca; urens calor; animi deliquia; subsultus tendinum; vox debilis, vel aphonia; virium jactura; decubitus neglectus; pulsus valde frequentes, molles, quandoque debiles; dyscrasia sanguinis phlogistica exstincta.

425. Quandoque peripneumonia nervosa epidemicae constitutionis sobolem sistit. Accidit nempe, ut subintrante tepore verno, favente malakia atmosphaerae, vel etiam bruma minus acriter saeviente, praesertim dum epidemiae stationariae genius mutatur, peripneumoniae frequenter evolvantur, quae ab initio regulariter decurrunt, sed brevi in febris nervosae speciem transeunt, maxime si debita in venaesectione repetenda cautela

omittitur. Talis fuit peripneumonia epidemica, quam suo tempore Huxhamus observavit (1). Similis vertente anno 1820, et ineunte anno 1821 nobis Ticini visa est.

(1) Opera med. physica II. p. 168.

426. Pneumonitis nervosa, quae febris typhosae comitem sistit, illis phaenomenis, quae asthenicum statum indicant, saltem in principio, destituitur, ac specificis, ad specificum illud febrium genus referendis, symptomatibus stipatur.

e) *PNEUMONITIS SEPTICA.*

Elsner, Diss. de pneumonia putrida. Regiom. 1791.

427. Copulam inflammationis pulmonum cum peculiari illa diathesi pathologica, quae characterem putridum constituit, peripneumoniam putridam, septicam, sive malignam vocant practici, ab eximio Huxhamo sueta sua claritate depictam (1).

(1) Huxhami, Opera physico-medica II. p. 170.

428. Hujus peripneumoniae duas praesertim, habito originis respectu, species distinguere licet: 1) Vel sub decursu febris pulmonariae inflammatoriae dyscrasia sanguinis phlogistica in oppositam vertitur conditionem, sive septicam, collabentibus eodem tempore viribus, quod nunc generalium potentiarum deprimentium concursu, humorum jactura, victu pravo, therapia perversa, animi desponsione, — nunc specificis sepsi, et liquationi faventibus influxibus, uti abusu mer-

curii vel nitri, mephitide, miasmate pestilentiali effici potest. 2) Vel sub decursu febris putridae simplicis, positivis stimulis expositus aeger, pulmonum inflammationem contrahit, quae tamen in gratiam praeexistentis characteris septici peculiarem induit formam, atque essentiali in liquationem et sphacelum nisu notatur. — Ex hacce nosogenia liquet, pneumonitidem et characterem putridum nunquam coëffectum ejusdem causae esse, sed duplicis generis prophases supponere.

429. Pneumonitidis septicae ab aliis speciebus disparitatem indicant: virium prostratio summa, capitis temulentia, deliria, vigilia, animi demissio, leipothymiae, pallor et squalor faciei, lingua arida et fusca, sitis extingui fere nescia cum desiderio acidorum, halitus oris teter; pectus oppressum; tussicula rara, cum sputis graveolentibus, parcis, caenosis, cruentis; respiratio difficilis, anxia, stertorosa; inquietudo continua; sanguis eductus gelatinosus, dissolutus; pulsus molles, exiles, quandoque naturalibus tardiores; petecchiae aut vibices; frigus extremorum, sudores profusi et viscidi; diarrhoea involuntaria; urinae turbidae et nigrae; mors praeceps, ac saepe improvisa, mox suffocativa, mox syncopalis. Quae cum typho putrido, aut pestilentiali incedit pneumonitis, specificis ejus signis juncta, uti exanthemate miliformi, capitis stupore, bubonibus et anthracibus, absque ulla difficultate dignoscitur.

430. Quo magis character putridus evolvitur, eo magis quoque defatiscunt symptomata reactionis phlogisticae in pulmonibus, ac demum prorsus exstinguuntur ea ratione, qua inflammatio in passivam congestionem cum liquationis et gangraenae momentaneo metu mutatur.

431. Pessimam hancce pneumonitidis anomaliam, quae ideo etiam maligna vel perniciosa dicitur, quidam Medici epidemicam observarunt. Ejusdem quoque ingenii fuisse videtur funesta illa pestilentia, quae ab anno 1348 ad 1350 Europam peragravit, atrae mortis nomine nota.

DIVISIONES.

432. Juxta solitum divisionum scholasticarum tentipellium pneumonitis in primariam et secundariam, idiopathicam, symptomaticam, et consensualem; in acutam et chronicam; sporadicam et epidemicam; simplicem et complicatam; manifestam et occultam distingui poterit. Longe majoris vero valoris practici est divisio pneumonitidis in regularem et anomalam, atque hujus denuo in nervosam, septicam, biliosam et notham, porro in phlegmonosam et specificam, atque hujus in catarrhalem, rheumaticam et miasmaticam. Inde saltem praeter indolem generalem et formam morbi, simul et indoles specialior de-

terminatur, quae therapiam modificare, ac singulis casibus adaptare jubet.

CAUSAE.

433. Quemadmodum aetate tenera in organis, quae vegetationis processui praesunt, major ad phlogoses cernitur proclivitas; ita aetate juvenili et adulta ea ratione, qua perfectio animalis, et irritabilitatis character potentius evolvitur, majorem in pulmonibus et corde esse debere in eundem statum pathologicum pronitatem sine difficultate colligitur.

434. Praeexistente qualicumque dispositione facilior omnino, caeteris paribus, erit pneumonitidis genesis. Praecipua, quae hancce opportunitatem fovent, momenta sunt: mala thoracis conformatio, sive congenita, sive adquisita, uti gibbus, scoliosis, lordosis, et praesertim habitus sic dictus phthisicus, quem distinguunt sternum planum, scapulae alatae, statura procera, collum longum, fibra delicata, genarum floridus rubor, venarum varicositas, ingenium praecox, praeceps corporis incrementum; — denegata pulmonum sub corpore saepe, ac diu incurvato explanatio, quo prae aliis certa opificia, ut illa sartorum et sutorum, ac prava corporis gestatio conferunt; pulmonis contextus tener, et sensibilitas excessiva, unde major receptivitas, et facilis, minima causa data, turgor; ejusdem organi incitatio crebrius et vehemen-

tius, quam par est, exaltata per cursum, clamorem, cantum, per exercitia musculorum pectoralium, uti sub jaculatione, mallei ductione; evacuationes habituales suppressae, catamenia; haemorrhoides, epistaxis, venaesectionum suetarum neglectus; vitia organica in pulmonibus, tubercula, concretiones, ulcera; vita lauta; abusus spirituosorum, et aromatum; hyems et clima boreale; viscerum abdominalium congestiones et infarctus.

435. Ubi plura momenta disponentia concurrunt, vel ad altiorem evehuntur potentiam, per se sola quasi pneumonitidi producendae idonea redduntur; tunc enim quotidiani et alias indifferentes stimuli, rerum utpote, quae nos circumdant, ac ad sustinendum processum vitalem absolute requiruntur, influxus, pro excitandis reactionibus morbosis sufficiunt.

436. Causis excitantibus adnumerantur: 1) Potentiae mechanicae in pectus, vel in ipsos pulmones immediate directae; ictus, vulnera, costae fractae; corpora peregrina una cum aëre pulmonibus adtracta, praesertim pulvis silicum contritorum atmosphaeram inquinans; inde derivat tanta peripneumoniae, ejusque fatalium exituum frequentia inter molinarios, lapicidas, et incolas urbium vastarum, inde adeo numerosa ejusdem labis inter pelliones, interque illos, qui linum carminant, exempla — 2) Irritamenta chemica per fistulam spiritalem

absorpta, quorum nonnulla, praeter solitum incitationis in fibra viva augmentum, specificas simul in sanguine alterationes producunt, ejus utpote oxysin promovendo, uti sunt vapores sulfurei, metallici, diversae species fluidorum gasiformium, gas acidum nitrosum, fluoricum, muriaticum, aër atmosphaericus vario titulo vitiatus, nimia oxygenis copia scatens, acribus principiis foetus; inde crebrae et graves peripneumoniae illorum, qui nicotianae praeparandae, piperi contundendo, aliisve operationibus chymicis et pharmaceuticis insudant; spirituosa et aromatica generosis absumpta dosibus. — 3) Potentiae dynamico-cosmicae et telluricae, quae immediatum in systema arteriosum et specialius in pulmones exerunt influxum, ita calor excessivus foci refrigerato corpore exceptus, vel vero frigus acre aestuanti repentine admissum; unde pistoribus, coquis, fabris ferrariis, et illis, qui ferrum, vel vitrum in ustrinis igne urgent, adeo familiaris esse solet; porro electricitas positiva, venti aquilonares, Caecias. — 4) Incitamenta dynamico-organica, contentiones organorum respiratoriorum immodicae et diutius continuatae, cantus, clamor, vagitus, vociferatio, tibiarum flatus; exercitia corporis vehementia, saltus, ponderum gestatio, cursus — vento praesertim adverso, tussis, vomitus, labores duri, sub quibus musculi pectorales ad violentas et repetinas contractiones intenduntur. His omnibus or-

gasmus humorum incitatur, atque major, dato tempore, pulmones permeare et oxydationis processui supponi cogitur sanguinis unda.

437. Concursui plurium potentiarum cosmicarum et telluricarum peripneumoniae tempore hyemali frequentiores, et plerumque epidemicae suam originem debent, aër enim frigidus, praeter quod, posita eadem quoad spatium extensione (eodem nempe volumine, in comparatione cum aëre calido), majorem contineat oxygenis copiam, tensionem electricitatis magis positivam agnoscit; motum eapropter organicum potentius incitat, factoris praesertim contractivi energiam exaltando, sanguinisque oxysin aequo plus promovet. Ad proprium et quidem ignotum recurrere principium epidemicum, quod genesi pneumonitidis faveret, omnino superfluum censemus. Neque subscribere vellemus Professoris Bambergensis (1) effatum: frigus unicam esse verae peripneumoniae prophasin.

(1) Marcus, Entwurf einer speciellen Therapie. 2 Th. §. 949.

438. Pneumonitidem secundariam, eamque plurimum chronicam inducunt et fovent vitia pulmonum organica, vomicae, ulcera, tubercula, steatoses, concrementa calculosa, concretiones; metastases et metaschematismi aliorum morborum, v. g. podagrae. Symptomaticam denique, vel sympathicam peripneumoniam ex inflammationibus organorum vicinorum, pleurae,

cordis, diaphragmatis, hepatis, tracheae, vel ex stimulo saburrali, bilioso aut verminoso, haud infrequenter nasci videmus. — Vicissitudines atmosphaerae, ac laesa inde cutis functio ad pneumonitidem catarrhalem, vel rheumaticam, miasmata specifica ad pneumonitidem typhosam, vel morbillosam referri debent.

TERMINATIONES.

IN SALUTEM.

439. Pneumonitis in sanitatem abit sub concursu circumstantiarum resolutioni faventium, quas inter principem mentionem merentur: subjecti constitutio bona; malae conformationis, vitiorumque organicorum absentia; causae minus violentae, dynamicae; morbus levior, aut saltem recens, regularis et simplex; adaequata medela et prompte adhibita; crises salutares.

440. Modus optatissimus, quo perfecta salus obtinetur, est mediante r e s o l u t i o n e b e n i g n a, morbosa utpote pulmonum conditione evanescente ita, ut pristina restituatur organi integritas; quo, praeter artis succursum, vigentis processus vitalis medicatrices conatus principem contribuunt symbolam.

441. Lysis simplex raro observatur; multo frequentiores et efficaciores sunt crises evacuatoriae, mox idiostaticae, mox apostaticae, solitis periodis subortae, die utpote quinta, septima, nona, undecima, vel ad summum decima quarta, et

quidem cum levamine vel prompto, vel gradario, repetitis explosionibus adducendo. — Inter evacuationes criticas idiostaticas, anacatharsis, inter apostaticos diarrhoea, diuresis, et ephidrosis primum tenent locum. Quibus autem sub circumstantiis et modificationibus plus minusve solemnis levaminis causam sistere soleant, et qualibusnam dotibus gaudeant, oportet, ut criticaé vocari possint, modo exponendum erit.

442. Paucae vel nullae peripneumoniae, incomparabilis ait Huxham, sine libera et copiosa excreatione bene terminantur; haec enim est crisis horum morborum naturalis, ut Hippocrates omnesque acutiores adnotaverunt medici. Distinguunt autem anacatharsin criticam sputa mucosa, homogenea, crassa, figurata, ex albo flavescentia, puriformia (cocta passim nominata), absque difficultate, morbo jam maturo, et cum solamine conspicuo ejecta, copiosa. Etiamsi striis sanguineis mixta forent, flavo-rubescentia (πτύελον ὕφαιμον Hipp.), critica esse possunt, et solent, dummodo sub eorum secessu morbus, unacum suis satellitibus decrescat. — Sputis beneficis opposita sunt sic dicta cruda, aquosa, vel albuminis adinstar ductilia, parca, cruenta, variegata, crocea, difficulter, et cum symptomatum exacerbatione secedentia, spumosa. Origo sputorem criticorum explicatur e fomite lymphatico-plastico, quo turgidus et inflammatus scatuit pulmo, versus bronchialem superficiem urso,

per specificam membranae mucosae organisationem in mucum converso, et per incitatam ejusdem actionem, superatis, quae in principio opponebantur, obstaculis, majori copia eructato.

443. Ea sub rerum positione, ubi, propter materiem admodum plasticam, vel infractam membranae mucosae bronchiorum facultatem assimilatricem, supra citata in mucum conversio fieri nequit, lymphaticus ille fomes suffuratus coagulatur, ac in polyposa concrementa crystallisatur, formam ramorum bronchialium retinentia. His feliciter separatis, sanitas restitui omnino poterit; pertinaciter autem adhaerentibus, et non solvendis, suffocatio sub ipso actu critico succedit. En specimen criseos idiostaticae erroneae, non quoad locum secretionis factae, sed quoad qualitatem materiae secretae.

444. Eodem tempore, quo turgidus pulmo abundantem fomitem plasticum per superficiem bronchialem uberiori anacatharsi eliminare nititur, etiam per alia emunctoria beneficae subnascuntur explosiones (crises apostaticae), quae ad febris comitis solutionem praeprimis concurrunt. Urinae videlicet secedunt copiosae; post mictum turbidae, hypostasin praecipitantes albidam vel roseam, homogeneam, furfuraceam et levem. Itidem sudores extricantur, subacidi, vaporosi, omnium primo in fronte conspicui, serius per totum corpus aequabiliter diffusi, cum aegri manifesto solatio.

445. Peripneumoniae per diarrhoeam solutio, rarior esse solet, nisi colluvies gastrica in connubio fuerit. Aeque rara sunt profluvia sanguinis critica per nares, per uterum, per anum; atque levamen inde obtentum potius restitutae evacuationi habituali in acceptis referendum.

446. Certissima signa, mox adlatas excretiones vere criticas fuisse, praebent: symptomatum, praesertim graviorum, decrementum plus minusve promptum, et reciproca functionis pulmonum oppressae, varioque titulo laesae in pristinum restitutio; compositae eodem tempore, quae per universum systema, maxime arteriosum excanduerunt, turbae.

447. Pneumonitis symptomatica et sympathica, ac inter caeteras illa, quae ab organicis pulmonum metamorphosibus pendet, utut criticis penitus non destituatur moliminibus, haec tamen adeo languida manifestat, ut vel prorsus nullum, vel solummodo transitorium adpareat levamen. Quo gravior e contrario esse solet inflammatio, maxime idiopathica, nullisque anomaliis a suo deflexa tramite (dummodo per causas traumaticas unitas partium soluta non fuerit), eo solemniores observantur conatus critici.

IN ALIOS MORBOS.

448. Inter cuncta, quae inflammationi generatim competunt, consectaria, vix ullum existit, quod pneumonitidi alienum dici posset. Sub

iisdem, quae phlogoseos majorem nisum in hanc illamve successionem determinare consuescunt, conditionibus, etiam pneumonitis pervicax, quae solvi recusat, varium petit exitum. Ad hujus diversitatem vero plurimum confert: diathesis subjecti aegrotantis, causa praegressa, epidemiae genius, inflammationis vehementia, anomaliae sub decursu evolutae, complicationes, prava medendi methodus, atque substrati adfecti ratio; aliter enim inflammatio parenchymatis, aliter illa membranae serosae terminatur.

449. Posthumis organicis, ceu frequentioribus, accensenda sunt suppuratio, exulceratio, hypoclepsis, et scleroma. Inter dynamica congestionem simplicem, erethismo et chronica tussicula nuptam memorasse sufficit, quam peripneumoniae lentae sub nomine jam alibi indicavimus.

SUPPURATIO.

Triller, Programma de differentia vomicarum opertarum, et apertarum. Viteb. 1769.
Boehmer, Diss. de vomica pulmonum. Jen. 1781.

450. Pulmones eminentem nisum in liquationem purulentam manifestant, quo eorundem textura cellulosa et vascularis, sanguinis recenter oxydati redundantia, atque incitationis arteriosae summa energia plurimum contribuunt. Inde quoque patet, cur phlegmone, quae in parenchymate sedem figit, saepius ac aliae phlogoses suppuratione terminari soleat, et cur e contrario

pneumonitis rheumatica ad serosum limitata pulmonis amiculum, vix unquam huncce exitum petat.

451. Quae metum suppurationis in pulmonibus secuturae incutiunt, signa sunt: prava thoracis architectura, habitus phthisicus; causae praegressae violentae non amovendae, vel quibus aeger repetitis vicibus exponitur; morbus gravis, erga generosam methodum antiphlogisticam rebellis, diebus criticis non solutus, in alterum cyclum septenarium porrectus. Primum suppurationis germen nunc tertio, nunc quinto, vel septimo, raro tardius, nunquam tamen ultra decimum quartum diem formari solet.

452. Factam suppurationem indicant horripilationes recentes, morbo jam ad fastigium adulto, incrementum febris, calor mordax, sitis permagna, genarum rubor circumscriptus, ardor in volis manuum, sudores profusi non levantes, eorundem symptomatum omni vespera renovatio, pulmonum functio pertinaciter laesa, ac reliqua symptomata thoracica notabiliter exasperata, dyspnoea, anhelitus, anxietas, praecipue post pastum et motum, decubitus in alterutrum latus difficilis, pectoris oppressio, sensus plenitudinis et caloris intestini, tussis sicca et summe molesta, oedema in thorace et carpo lateris patientis, torpor brachii. Crescente puris secretione etiam reproductionis languor succedit, atque tunc p h t h i s e o s p u l m o n a l i s exordium habetur.

453. V o m i c a pulmonum triplici plerumque

modo terminari solet: I. Volumine in dies aucto, praesertim dum superiorem obsidet pulmonis partem, et rumpi cunctatur, angorem et dyspnoeam eum in modum auget, ut, sublato respirationis et circulationis munere, aegrum vel suffocet, vel apoplexia lethali e medio tollat.

454. II Vel maturum apostema, ruptis, vel corrosis parietibus, contentum liquorem purulentum bronchiis infundit, tussi repetita magisque intenta excernendum, — nisi admodum copiosa et repentina nascatur inundatio, dormientes quandoque improvise enecans aegros, — quod praesertim sub motibus corporis, screatu, vociferatione, risu, tussi, aliove nisu contingit. Faventibus subjecti constitutione bona, morbo recente et rite tractato, suppurationis indole plastica, ejusque minori extensione, pure utpote candido, denso, odoris experte, et striis sanguineis notato, rupta vomica quandoque consolidationem, salutisque restitutionem admittit. Quod si vero his contraria contingant, si nempe thorax male conformatus, totus corporis habitus ad phthisicum inclinans, si phlogosis pulmonum recidiva, neglecta, gravissima, per majorem organi ambitum extensa, cum dyscrasiis complicata, si plures vomicae eodem tempore factae, si loco puris blandi liquor mucoso-saniosus, virescens, luridus, lividus et foetens effertur (liquatio saniosa pulmonum), si phaenomena respirationis laesae indies augentur, febrisque ardens pertinaciter continuat,

omnis sanationis spes evanescit; atque aeger, suborta tali pacto phthisi pulmonali, ad inevitabilem citius, tardiusve progreditur metam.

455. III. Vel tandem rupta pulmonum pyocystis contentum liquorem purulentum, vel saniosum in pectoris cavum eructat, atque continuante secretione morbosa illud, quod pleuram a pulmone separat, spatium implet; empyema aptius pyothorax. Rarius in cavum mediastini, pericardii, vel plane in abdomen, corroso diaphragmate, similes fiunt effusiones. Quandoque fluctuans extrorsum inter duas costas prominet tumor, quo rupto, praeter pus, etiam aër inspiratus exire visus est. Sub simili rerum positione sanitas vix unquam restitui potest, quum adeo gravis pulmonis destructio pristinam integritatem recuperare vetat.

HYPOCLEPSIS.

456. Sub gravissimae pneumonitidis decursu, praesertim dum critica evolvuntur molimina, obstaculo vero quodam invento si salubris intercipitur anacatharsis, repentina non raro in alterutrum, vel utrumque pectoris cavum nascitur humoris serosi, lymphatici, aut puriformis transsudatio, et effusio.

457. Diagnosis summe fatalis hujus exitus, cui etiam hydrothoracis acuti nomen tribuitur, desumi poterit: ex symptomatum, quae characterem febris inflammatorium, topicamque

phlogosin constituebant, manifesta remissione, respirationis contra difficultate superstite, imo aucta, thorace fere immobili, oppressione et anxietate maxima, sputis parcis, crudis, vel omni anacatharsi derepente suppressa, siti flagrante, urinis parcis, cute sicca, oedemate thoracis et brachii alterius utrius, ejusdemque torpore; ex pallore et leucophlegmatia universali, pulsibus facile inaequalibus, contractis, e crasi demum sanguinis emissi in contrarium tendente statum, crusta enim phlogistica minus tenax et densa, potius gelatinosa, placenta exigua, principii contra serosi abundantia observatur. Quandoque mirificam cordis et arteriarum pulsationem funestum huncce exitum derepente subortum comitari vidimus. In casibus dubiis etiam percussio thoracis, ad mentem Auenbruggeri instituta (1), vel exploratio ope Stethoscopii recenter propositi (2) tentari posset.

(1) Auenbrugger, inventum novum ex percussione thoracis, ut signo, abstrusos interni pectoris morbos detegendi. Vindob. 1763.

(2) Laennec, sur l'auscultation mediate, ou traité de diagnostic des maladies des poumons etc. Paris 1819.

458. Conditiones potiores, sub quibus pneumonitis in hypoclepsin nititur, sunt: inflammatio pulmonis gravissima, versus internam praesertim superficiem protensa, contemporanea pleurae passio (pleuro-pneumonitis); vires valde suppressae; conamina reactionis vitalis, quae defi-

nitis periodis concitantur, insufficientia, crises proinde imperfectae, praepeditae; existentes pleuram inter et pulmonem adhaesiones; sputorum suppressio, diatheseos sanguinis phlogisticae in hydropicam conversio; venaesectiones, sive ex necessitate, sive ex imperitia, nimis largae et repetitae; abusus nitri; constitutio aegri in hydropem prona; temperamentum phlegmaticum, textura organismi laxa, viscerum abdominalium stases.

459. Quae derepente diebus criticis efficitur, colluvies serosa nil aliud, nisi crisin erroneam quoad locum et materiam, constituit, quod tanto magis confirmat constans inflammationis decrementum fatalem huncce exitum sequi visum, atque pulmonum conditio in cadaveribus hac ratione defunctorum invenienda; saepe saepius enim nulla inflammatorii processus praegressi indicia deprehenduntur, sed collapsus pulmo copioso innatat latici seroso. Phlogosis formatione producti recentis quasi exhauritur.

460. Quandoque debitis sub auxiliis effusi liquoris resorptio, et sanitatis restitutio obtinetur, multo crebrius vero cita suffocatione perimuntur aegri. Praeter materiae pleuram inter et pulmonis velamentum collectae copiam, majus, minusve periculum etiam ab ejusdem qualitate pendet; serum enim simplex facilius resorbetur, quam puriforme, floccosum, et lymphaticum.

461. Eadem ratione, qua pneumonitis favente humorum in liquationem hydropicam nisu trans-

sudationem serosam et hydrothoracem acutum invitat; ita continuante sanguinis coagulabilitate in hypoclepsin lymphatico-plasticam tendit, unde adhaesiones morbosae pulmonum cum pleura contigua, et pseudomembranae originem suam trahunt.

462. Concretiones nunc partiales, nunc magis extensae esse solent, ita quidem, ut nonnunquam pulmone parietibus thoracis undiquaque pertinaciter adhaerente, omne aboleatur spatium intermedium. Superficies pulmonis autem mox immediate adglutinatur pleurae, mox mediante membrana recenter producta nectitur, cujus denuo varia esse consuescit extensio, crassities, et cohaesio. Quandoque totus pulmo novo veluti amiculo cinctus invenitur in cadaveribus gravissima pneumonitide peremptorum, quo in casu atrocissimi dolores pleuritici praecedere solent. Ad ejusmodi posthumi genesin utriusque superficiei sibi invicem nexae inflammationem necessariam fuisse, jam alibi (Vol. II. §. 341) notavimus.

463. Symphysis pulmonis cum pleura certis signis quidem determinari nequit; suspicari tamen eam majori cum probabilitate licet: si dolor urget fixus, aut sensus tensionis, et distractionis, sub minimo motu, orgasmo sanguinis incitato, corporis certa inclinatione increbescens; si tussicula molestat sicca, comite dyspnoea chronica; si plenaria pectoris expansio praepeditur,

atque perennis in organis spiritalibus fovetur propensio ad recidivam.

464. Quemadmodum sub decursu peripneumoniae pervicacis et anomalae maximus, qui ab initio viget, plasticitatis gradus nonnisi pedetentim in hydropicam diathesin mutatur, atque crises erroneae aeque, ac salutares plerumque intercisis contingunt vicibus; ita quoque obtinet ejusdem pneumonitidis in duplicis generis hypoclepsin transitus, unde in cadaveribus productum transsudationis plasticae (pseudomembranae), illudque secretionis serosae (hydrothorax) promiscue deprehenduntur.

SCLEROMA.

465. Opitulante excessiva sanguinis coagulabilitate, principiique plastici abundantia, pulmones inflammati quandoque obdurescunt. Lympha utpote plastica e finibus arteriolarum egrediens in vasorum interstitiis colligitur, crystallisatur, ac ad organisationis perfectionem evehitur, unde substantia pulmonalis varium cohaesionis, tenacitatis et duritiei gradum adipiscitur.

466. Quando haec metamorphosis organica per integrum pulmonem extenditur; in gradu minori infarctus, in altiori hepatisationis nomine insignitur. Plerumque simul massa organi quantitative aucta esse solet, parectama, ita quidem, ut pulmone volumen normali haud raro duplo majus adquirente, thoracis collapsus

prorsus impossibilis reddatur. Rarissime moles visceris indurati imminuta observatur (1).

(1) Portal, Cours d'anat. medic. V. p. 30.

467. Alias indurationes, ceu phlogoseos posthumum, nonnisi ad glandulas bronchiales, vel plexus pulmonum lymphaticos limitatas videmus, atque tunc forma nodorum vel tuberculorum adparent, ad quorum genesin diathesis subjecti scrofulosa plurimum confert.

468. Scleroma pulmonum totale, praesertim ad hepatisationis gradum exaltatum, et parectamate junctum certis signis dignosci vix potest, nisi ex inflammatione imperfecte resoluta, ex defectu symptomatum aliam successionem indicantium, ex dyspnoea et immobilitate thoracis continuo dilatati, ac ulterius dilatari fere nequeuntis ad ejus praesentiam concludere fas sit.

469. Scleromata partialia seu tubercula pulmonum indicare solent: febris et inflammationis decrementum, superstites dolores fugaces, punctorii per pectoris partem peculiarem, anxietas, ponderis sensus, respiratio decurtata, decubitus in alterutrum latus difficilis, tussis arida, aut qua mucus tenuis ejicitur, granulis quandoque solidioribus permixtus, febricula vaga cum pulsibus contractis, proclivitas in peripneumonias recurrentes, diathesis scrofulosa comes, vel alia systematis lymphatici labes, chronicis favens stasibus. Irritata, ac inflammata per vices tubercula in suppurationem abeunt, illamque tunc phthi-

seos pulmonalis formam constituunt, quam tuberculosam vocamus.

470. Hactenus de potioribus posthumis a topica pulmonum inflammatione derivatis. — Sunt autem et aliae pneumonitidis successiones, quae a comite febre inflammatoria suam depromunt originem. Has inter recenseri merentur: transitus characteris inflammatorii in nervosum, vel septicum, quo quidem subjecti conditio, genius epidemicus, circumstantiae adversae, ac therapia prava plurimum conferunt; metastases demum, plus minusve funestae, sub inefficacibus moliminibus criticis, quibus abundans in massa humorum materies plastica, vel retenta alius generis in turgido pulmone elementa subigi et eliminari nequiverunt, obortae. Feliciori omine metastases in brachiis, cruribus, vel ad parotides nascuntur, praeviis tensione, calore et tumore, subsequae suppurationis prodromis. Magis ambiguo eventu depositio ad hypochondriorum viscera fieri consuevit, Hippocraticis observationibus evicta.

IN MORTEM.

471. Maximam sine dubio inter omnes inflammationes, mortalitatis culpam gerunt peripneumoniae, sub quarum decursu letum diversis e rationibus consequi novimus. Directo modo lethales fiunt, si omnis pulmonum functio supprimitur, phlogistico turgore ad summam vehe-

mentiam exaltato, mors suffocativa, quacum non raro apoplexia contemporanea jungitur.

472. Aliam, utut minus frequentem, mortis rationem praebet gangraena, quam ominari sinunt: altissimus phlogoseos rebellis gradus; symptomatum graviorum inopinata, ast dolosa declinatio; virium lapsus repentinus; pulsus tremuli, molles, exiles; anxietas maxima; stertor; extremorum frigus. Effectam gangraenam indicant debilitas paralytica; sopor; lingua arida; sitis inexplebilis; respirium stertens; sputa fusca, ichorosa, foetentia; sudores viscidi; facies hippocratica; carporum livor vel nigredo (chirothecarum adinstar), et cita mors. — Gangraenam ad majorem pulmonis ambitum extendi, ac in verum sphacelum converti vetat organi dignitas, ac ad vitam necessitas absoluta.

473. Alias mortis rationes includunt supracitata inflammationis non resolutae consectaria; quibus vel repentine suffocantur aegri, uti hydrothorace acuto, vomica praegrandi, sideratione metastatica; vel mediante clade quadam lenta: phthisi pulmonali, atrophia, pedetentim ad stygias perducuntur aquas.

474. Quid cadavera pneumonitide peremptorum extispici medico offerre possint, ex ejus vulgatioribus exitibus facile colligitur. Potiora vitia, ac visibiles metamorphoses sistunt: pulmonum moles aucta; infarctus; sanguinis atri redundantia; durities hepatica; texturae destructio, ejus-

que in massam friabilem, cariosam, porosam, hinc inde caseo, vel lardo similem, punctis suppuratis notatam degeneratio (exallaxis); vomicae magnitudinis diversae, pure blando, vel, quod saepius accidit, foetida et acri sanie referta; quandoque integri pulmonum lobi graveolente putrilagine consumpti; effusiones seri, lymphae gelatinosae, liquoris puriformis, purulenti, vel ichorosi in pectoris cavo; tubercula, concretiones tenacissimae ad majorem, minoremve plagam extensae, pseudomembranae diversae crassitiei, tenaces, coriaceae, semicartilagineae, quandoque mire vasculosae, pulmonem ambientes, arcte stringentes, pleurae valide adnexae.

PROGNOSIS.

475. Pneumonitides in genere semper periculi plenas esse, facile concipitur ex organi nobilitate, cujus per pauca momenta intercepta functio vitam sufflaminat, ex eminente ejus teneritate, ex continuo cum injuriis externis conflictu, atque ex praevalente in organicas metamorphoses, plerumque irreparabiles, nisu.

476. Momenta, quae principalem in praesagiendo exitu futuro respectum merentur, sunt: causae praegressae, genius epidemicus, subjecti constitutio, inflammationis vehementia, decursus ratio, anomaliae, conditio respirationis et sputorum, virium status, et febris comitis character simplex aut complicatus. — Prognosticae, quas

posteritati tradidit divinus Hippocrates, regulae, in variis suis operibus sparsae, hodieque suum valorem practicum conservarunt.

477. Funestum vel saltem ancipitem, caeteris paribus, exitum portendunt: (quoad subjectum) peripneumoniae in tenellis infantibus, in gravidis, puerperis, seniculis, in subjectis habitu phthisico, aut male configurato pectore praeditis, recurrentes phlogoses perpessis; (quoad causas), causae violentae, structuram organi laedentes, vel continuo in organismum influere pergentes; (quoad epidemiam) peripneumoniae aestivae, vel acerrimae brumae soboles, cum contagiosis incidentes morbis; (quoad vehementiam et decursum) pneumonitis gravissima, versus efficacem medendi methodum rebellis, ultra septimum protracta diem, intento per vices organismi virium molimine non fracta, febri minus intensa, quam topicae phlogoseos gradus deposceret, comitata; lenta; (quoad anomalias) peripneumonia comitata, nervosa, et septica.

478. Ominosum, habito respirationis et sputorum respectu, eventum hariolari sinunt: peripneumonia sicca, cum pulmonis pleni fervore strepente, cum respirii munere adeo intercepto, ut supini, vel corpore erecto, thorace immobili, solo ferme diaphragmate et musculis abdominalibus animam miserrime reciprocare (orthopnoea) cogantur aegri; respiratio decurtata et brevis, ad quemvis tertium vel quartum arteriae ictum re-

novari coacta; peripneumonia cum sputis derepente arescentibus, vel parcis, croceis, cruentis, lateritiis, spumosis, difficulter et absque solamine ejectis; cum haemorrhagia effraeni, vel cum sputis fuscis, atris, coenosis, luridis, dissolutis, foetentibus, aeruginosis. Itidem mali augurii esse solet pneumonia cum animi deliquiis, frigore et livore extremitatum, urinis continuo turbidis et lutosis, vel crudis et limpidis, cum carpis manuum tumidis, et livescentibus, pulsibus velocissimis, mollibus, intermittentibus.

479. Insigne tandem adhuc periculum includunt cunctae pneumonitidis anomaliae, et complicationes cum charactere bilioso, nervoso, cum exanthemate quodam contagioso: morbillo, scarlatina, purpura typhosa; contemporanea inflammatio tracheae, pleurae, mediastini, cordis, diaphragmatis, hepatis. Omnium pessima est pneumonitis, quae utrumque in omni ambitu prehendit pulmonem, quae in putridum, praeceps quasi acta, ruit characterem, quae in principio negligitur, aut prava methodo exasperatur.

480. Peripneumoniae sub contrariis decurrentes conditionibus, laetiorem quidem admittunt prognosin, certum tamen exitum praedicere eousque vetant, donec maturescente morbo salubrium simul conaminum effectus pateant.

THERAPIA.

IN DECURSU REGULARI.

481. Praeter generales, quae curam inflammationum dirigunt, regulas, pneumonitis speciales quasdam in medendi opere deposcit cautelas, quae praesertim organon adfectum, et insigne, quod ab ejus dignitate pendet, discrimen respiciunt.

482. Curae directae, quae causam efficientem amovere studet, nonnisi raro conceditur locus; atque etiamsi nota fuisset inimica, quae morbum induxit, potentia, eam amovisse non sufficit, cum effectus secundarii vix non semper persistant, therapiae indirectae rationalis necessitatem expetentes.

483. Princeps omni intuitu, nulloque alio supplendum subsidium in pneumonitide acuta sistit venaesectio, veluti sacra anchora ab omnibus unanimi consensu propugnata practicis. Ejus tanta, adeoque prompta in peripneumoniis esse solet efficacia, ut fluente adhuc sanguine aegri se mirifice sublevatos sentiant; cujus quidem ratio inde facile liquet, quod turgor sanguinolentus in vasis majoris diametri, et circulationis fonti proximis obtineat, unde quaevis e venis amplioribus detractio, immediatam fere ac celerem pulmonum depletionem facit.

484. Sanguis igitur amplo ex vulnere venae cujusdam brachialis ad largam dosin, nunquam tamen ad leipothymiam usque educatur. Quo

magis suppressae fuerint vires, eo magis beneficae evadunt emissiones lautae, quas vero singulas libram excedere non suademus; etiamsi, ex opposito, detractiones octo unciarum quantitate minores nullius in morbi vigore utilitatis esse, abunde compertum habeamus, nisi aetas tenera, vel gracilis corporis constitutio similem jubeat moderationem.

485. Numerus venaesectionum morbi vehementiae, et pertinaciae, plethorae gradui, genio epidemico, ac aegrotantis conditioni individuali respondeat, oportet. Quo magis phlogisticam sanguis offerre continuat crasin, urgentibus respirationis admodum laesae symptomatibus, eo audacius repeti poterit. Nihilominus tamen intra nychthemeri spatium venam plus, quam ter, secare vix licebit, relicta inter unam, alteramve emissionem plurium horarum intercapedine, ut sanguinis massa ad aequilibrium componi queat. Summe beneficas semper vidimus venaesectiones illas, quae sub ingressu exacerbationis vespertinae instituuntur.

486. Numerus totalis venaesectionum in decursu peripneumoniae gravis instituendarum, nulli prorsus regulae est subjectus; inflammationes enim pulmonum gravissimas, pro circumstantiarum concurrentium varietate, paucioribus, ac minus graves, obedire vidimus phlebotomiis. Quousque continuans diathesis phlogistica, orgasmus, pulsuum vigor vel suppressa reactio,

eminens in pulmonibus turgor, et ominosa, quae inde pendet, respirationis laesio detractionem sanguinis postulat, viriumque exorbitantium, vel suppressarum status eam permittit, eousque etiam venaesectiones debitis cautelis repetendae. Sub ejusmodi rerum positione, neque complicationes, neque graviditas, neque menstruorum, lochiorumve fluxus, neque morbi aetas venaesectionis usui opponuntur. Ipsum Hippocratem, Anaxioni die octava morbi sanguinem cum emolumento detraxisse, novimus (1). Quamprimum vero phlogistica sanguinis educti crasis fracta cernitur, viriumque languor minitatur, ulteriori venaesectionum repetitione cautissime mercandum, etiamsi topica eam postulare videretur adfectio.

(1) Epidemior. Lib. III.

487. Quae morbi initio, et praesertim e venis brachialibus lateris adfecti instituebantur phlebotomiae, majus levamen adferre visae sunt. Si de reiteranda agitur emissione, praeplacet recens potius infligere vulnus, quam prius jam inflictum denuo reserare. Caeterum relate ad usum venaesectionum omnia illa in mentem sunt revocanda, quae alibi exposita fuerunt. (Vol. I. §. 556—562. Vol. II. §. 100—113.) ac plurimum prudentiae medici committendum. Monuisse sat est, phlogisticam sanguinis crasin, crustaeque pleuriticae conditionem per se spectatam — plerumque infidelem et dolosum sistere venaesectionis repetendae indicem; quandoque enim, monente eximio Petro

Frankio, tertia vel quarta venaesectione detractus cruor, densum ac tenacissimum obtulit corium, qui sub initio vix ullum patefacit dyscrasiae inflammatoriae indicium; porro ipsa corii formatio ab accidentalibus nunc promoveri, nunc praepediri potest influxibus; tandem in quibusdam casibus, etsi usque ad mortem secetur, vena semper crassum et tenacem profundit cruorem.

Berends, Diss. de recto venaesectionis in pneumonicis affectionibus usu. Francof. 1816.

488. Ab hirudinibus pectori adplicitis in solvenda peripneumonia, nisi simul pertinax pleurodynia juncta foret, nullum prorsus emolumentum sperare licet; deficit enim immediata inter vasa thoracis externa, illaque pulmonum communio. Similiter incongruam esse censemus pectus scarificandi praxin.

489. Reliquas indicationis antiphlogisticae paginas absolvunt remedia eccoprotica, uti manna, tamarindus, sales medii mitiores, oleosa, clysteres aperientes; emollientia et refrigerantia, uti decocta althaeae, hordei, infusa florum verbasci, malvae, papaveris rhoeados, emulsiones amygdalarum, acida vegetabilia diluta, oxymel etc.; solventia, inter quae nitrum, et calomel principem locum tenent. Posterioris usus tunc praesertim vindicatur, ubi excessiva sanguinis plasticitas exitum inflammationis in scleroma vel hypoclepsin lymphaticam minatur.

490. Magni denique momenti remedium in

peripneumoniis praebet digitalis purpurea, in quo tamen adhibendo maxima requiritur circumspectio. Nemo inficias ibit hancce plantam narcoticam, aliarum ejusdem furfuris substantiarum adinstar, reactiones vitales, et praeprimis arteriosas directe infringere, tali pacto conflictum nimis acrem inter sanguinem et parietes vasorum moderare, ac proinde in morbis inflammatoriis apprime indicatum esse medicamentum, et quidem tanto magis, quo vicinior fonti circulationis fuerit irritatio morbosa. — Si vero ex altera parte perpendimus, essentiam inflammationis nequaquam in solo irritabilitatis excessu consistere, sed, quod majoris sane momenti est, sanguinis quantitatem majorem (polyhaemiam), ejusque qualitatem alteratam (dyscrasiam phlogisticam) peccare, ad utriusque hujus abnormitatis originem vero specifice alteratum, ac justo magis incitatum productionis organicae, in specie haematopoëseos munus concurrere; — si haec, inquam, omnia perpendimus, etiam sponte sua liquet, digitalem solam omnibus indicationis vitalis paginis nullatenus satisfacere, aliorumque antiphlogisticorum, maxime vero emissionis sanguinis vices nunquam subrogare posse. — Insuper accedit digitalem, ceu substantiam principio narcotico, viroso, et venenato scatentem, naturae animali summopere heterogeneam et inimicam esse, atque ea propter adsimilari nequire, quin insolitae turbae et reactiones, saltem in principio, suscitentur.

491. Quare in primis stadiis pneumonitidis aeque, ac omnis alius inflammationis a digitali non minus, quam ab aliis narcoticis, lauroceraso, stramonio, belladonna sedulo abstinendum esse, juniores praesertim medicos amice adhortamur, ne augmentare juvent numerum tot infelicium victimarum, quas fanatici quidam sectatores, indigestae hucdum theoriae blandimentis obcoecati, Letheis undis commississe non erubescunt. — Ubi vero pluribus venaesectionibus praemissis optatum sequi cunctatur solamen, ubi vehemens et pertinax arteriarum vibratio acriorem in illis turbam indicat, ubi virium labi incipientium metus ulteriores sanguinis missiones suspendi, vel saltem moderari jubet, ubi denique morbo adulto, et fracta derepente diathesi phlogistica, serosum abundare incipit principium, atque crescens respirii laesio sub declinante phlogoseos vigore, una cum leucophlegmaticae inflationis signis hypoclepseos et hydrothoracis imminentis suspicionem indicant; ibi omnino digitalis purpurea adaequatum offert subsidium.

492. Doses hujus remedii semper majores requiruntur, alias benefica, quam circulum retardando exerit, actio vel non obtinetur, vel nimis sero inducitur. Qui parcis ludunt dosibus, nunquam salutares experientur effectus; ideo autem nimis audaces esse debere medicos, praecipue juniores, nondum consequitur. Praeplacet forma infusi aquosi, ex drachma dimidia vel integra ad colaturam unciarum sex parati, cujus omni bi-

horio unum, vel duo propinentur cochlearia. Subjecti tamen, praesertim ejus idiosyncrasiae et sensibilitatis maximus habeatur respectus, ne incaute porrecto remedio praecox vomitus, vel caligines funestae excitentur, ulteriorem necessario intercipientes usum. Quamprimum vero prima comparent indicia actionis digitalis, prudenti adplicatione et gradario doseos augmento versus systema arteriosum ita directa, ut alia evitentur tumultuarii usus phaenomena, in encephalo, vel in ventriculo obvia, (quod quidem ex pulsu irregulari et retardato colligitur); — tunc etiam in dosi medicaminis pedetentim recedendum, aut majoribus circuitibus interpolandum. Beneficas et specificas digitalis purpureae dotes aliis narcoticis suppleri posse non credimus, ac ideo etiam amplexam a quibusdam methodum, pneumonitides acido zootico et lauroceraso tractandi, rationali medicinae haud prorsus congruam esse opinamur; narcotica enim illa, etsi erethismum nervosum compescere juvent, in arteriosa tamen irritabilitate domanda vix ullam efficaciam ostendunt. Quod ratio a priori suadet, experientia abunde corroboravit.

493. Topicorum remediorum usum pneumonitis non admittit, organi reconditi, ac solidis parietibus inclusi causa, nisi excipiamus v a p o r e s emollientes ex spongia calido et muciloginoso liquore imbuta, vel ex machina Mudgiana saepius de die absorptos, quorum, ceu fomenti interni,

insignis, in respiratione sublevanda, tussique leniendа, esse solet efficacia. Fomenta et cataplasmata pertinax solum pleurodynia comes petit.

494. Eodem tempore, quo remediis internis et externis febriles motus temperare, atque topicam pulmonum congestionem reserare adnitimur, praemissis praesertim sine levamine venaesectionibus, necesse est, ut vicariae excitentur et sustineantur reactiones mediantibus sinapismis, aliisve epispasticis, quae dorso pedum, suris, vel brachiis adponi solent.

495. Cum omnibus hisce remediis, rationalem indicationem explentibus, in eundem scopum collimare debebit regimen diaeteticum probe selectum. — Maximam sane adtentionem exigit atmosphaerae, ceu stimuli pulmonem immediate lambentis, moderamen. Aër esto moderate calidus, aequabilis, subhumidus, purus quidem, et irritantibus principiis, uti fumo, vaporibus sulfureis, expers, nequaquam tamen justo majori oxygenis copia dives; unde nimis solers ventillatio prudenter vitanda. — Cibus requiritur nullus, vel parcissimus; quare jura tenuia et panatellae sufficiunt, ut saltem ventriculi incitatio sustineatur. — Potus subministretur copiosus, partitis captus vicibus, tepidus, mucilaginosus, acidulus. — Corporis motus, jactatio irrequieta, et sermocinatio interdicenda. Tussis, per quantum fieri potest, ab aegro retinenda, vel saltem nixus impetuosi coërcendi et moderandi;

profundior contra inspiratio crebrius tentanda, ut, pulmonibus inde magis explanatis, circulus sanguinis liberior promoveatur (1).

(1) Ph. G. Hensler, über die heilsame Beförderung der Bewegung im Innern, durch Hochathmen etc. Vide Hufeland's Journal. VIII. B. 3. St.

496. Praeter curam vitalem, omnibus hucusque enumeratis adminiculis explendam, cujus pro singulorum casuum varietate modificatio medentis prudentiae comitti debet, particularem adhuc adtentionem meretur quorundam symptomatum, maxime vero tussis violentae, et anacatharseos, moderamen.

497. Tussis ferox et continua non solum nocturnam perturbat quietem, sed etiam respirii molestias notabiliter auget impetuosis totius corporis concussionibus; quare aptis, per quantum fieri licet, remediis componenda, bechicorum nomine notis. Est autem eorundem actio summe relativa; quot enim in praxi existunt tussis fontes et causae, tot etiam diversa esse debebunt antidota. Quae igitur molestam, vigente processu phlogistico in pulmonibus, tussim complacare valebunt, remedia alia esse nequeunt, quam antiphlogistica, quae inter tamen mucilaginosa et saccharina eminent; inde decoctum radicis salep, linctus demulcentes, e mucilagine gummi arabici et syrupo quodum conflati, taleolae et pasta de althaea, liquiritia, mel despumatum, gelatinae animales vulgatissimis accensentur be-

chicis. Conatuum denique ad tussim moderamen plurimum juvat.

498. Quatenus sputa communissimam ac summe beneficam sistunt excretionem, qua toties critica obtinetur pneumonitidis resolutio; eatenus etiam in cura maximum postulant respectum. Hinc si sub decursu peripneumoniae, eave ad summum culmen evecta, tussis continuat sicca, vel secedentia in principio sputa derepente supprimuntur, salutaris hujus secretionis promotio inter principales sanitatis facilius restituendae conditiones pertinet. — Quod vero de relativis bechicorum virtutibus mox antea retulimus, aequa ratione de remediis expectorantibus, sive apophlegmatizontibus valet, de quorum actione absoluta nimis limitata a quibusdam medicis habebatur opinio. — Quousque altior phlogoseos in pulmonibus gradus anacatharseos parcae, vel prorsus interceptae causam sistit; melius expectorans non habetur, quam venaesectio, praesertim in connubio cum aptis remediis internis, nitro, mucilaginosis, saccharinis, vaporibus emollientibus. Nocebunt in hocce casu quaevis irritantia, antimonialia, squillitica. Cum vero morbus magis provectus, atque praemissis venaesectionibus largis et multis certus quidam languor in processu vitali, et praesertim in vasis capillaribus organi adfecti diutius obrutis adparet, unde beneficus, quem sputorum secessus praebet, salutis fons arescit, vel nimis tenax mucus

e bronchiis separari et ejici nequit, tunc omnino mucilaginosis leniter irritantia, uti est antimonium, squilla, polygala Senega, gummi ammoniacum, copulare oportebit. Vesicantia, praesertim pectori imposita, priorum efficaciam plurimum acuere juvant, dummodo inflammationis ferocia maximam partem fracta sit.

499. Reliquorum symptomatum tam molestorum, quam criticorum tractamen generalibus innititur curae symptomaticae canonibus (Vol. I. §. 681 etc.), habito solum characteris praedominantis, et organi adfecti respectu. Quatenus evacuationes criticae in febribus solius naturae medicatricis opus sistunt; eatenus quidquid boni medicus praestare vult, in virium libertate restituenda, nimia exorbitantia compescenda, atque colatoriis aperiendis consistere debebit. Efficacissimas crises praebent anacatharsis et ephidrosis; quare sputorum secretio expedienda, sudores blande movendi, quem in finem decocta mucilaginosa cum oxymelle, tepide sorbillata optime conveniunt. Si propter auctum sub critica perturbatione turgorem venaesectione opus esset, parca nonnisi extrahatur sanguinis copia.

500. A stimulantibus omnis generis, acribus, et opiatis sub decursu pneumonitidis acutae regulari sedulo cavendum; vitalem enim incitationem adaugendo, morbum necessario exasperare, nisum in organicas metamorphoses promovere, simulque crises praepedire debent.

501. Fracta debitis remediis, ac morbi gradui adaequatis pneumonitis, sub continuato antiphlogisticorum leniorum usu, coadjuvantibus moliminibus virium vitalium, non solum ad decrementum perducitur, verum etiam in laetam transit convalescentiam, neque opus est aliorum pharmacorum in declinatione opes implorare, dummodo nullae intercedant anomaliae. Residuus in quibusdam aegris pulmonum erethismus pervicaci tussi junctus opiatis, et pulveribus Doweri vesperi propinatis plerumque facile cedit.

THERAPIA.

IN DECURSU ANOMALO.

502. Non semper peripneumoniae adeo regularem observant decursum, ut simplici obediant methodo antiphlogisticae; nunc enim vires diutius suppressae in languorem conjiciuntur, unde conamina critica irrita, turgor pulmonum contumax, et suffocationis periculum; nunc morbus per omne iter regulari excurrens modo, sub actu critico rebellis evadit; nunc variis complicationibus inquinatur. Pro varietate anomaliarum, quarum quinque potiores supra exposuimus, diversimode modificanda erit ipsa medendi ratio.

503. P e r i p n e u m o n i a c h r o n i c a quidem acutae adinstar antiphlogistice tractanda erit, venaesectionibus tamen caute mercandum, ne vires vitales in suo frangantur vigore. Ubi cachec-

tica quaedam labes, vel organicum pulmonis vitium pneumonitidem fovet, illa requiruntur medicamina, quae reproductionis munus in toto, vel in parte alteratum emendare valent. In connubio igitur cum decoctis mucilaginosis, pectoralibus, sero lactis, emulsis oleosis, nunc nutrientia, nunc tonica, resolventia, vel etiam narcotica exhibenda.

504. Eminentem laudem in reserandis diuturnis pulmonum stasibus, comite praesertim diathesi scrofulosa, degeneratione tuberculosa, erethismo, tussi pervicaci, et excreandi impotentia, sibi promeruerunt: stipites dulcamarae, kermes minerale mercurio dulci, vel digitali nuptum, radix polygalae amarae et Senegae, aquae soteriae, paregorica per vices porrecta, vesicantia diutius irritata, ulcera artificialia. Increscente virium languore, solidorumque atonia conveninut amaricantia: lichen islandicus, quassia, gummi ammoniacum, assa foetida, martialia, decoctum chinae cum lacte, ciocolatae medicatae. — Regimen diaeteticum simul ita directum sit, oportet, ut omnes evitentur stimuli pulmonem excitare valentes, uti potus spirituosi, victus nimis lautus, atmosphaera corrupta, irritans, venti asperi, exercitia corporis et organorum spiritalium immodica, uti cursus, equitatio, vociferatio, cantus. Rusticatio, et usus lactis recenter mulsi egregie conducunt.

505. P e r i p n e u m o n i a n o t h a, quam con-

temporanea status pituitosi praesentia distinguit, vix non iisdem, ac lenta, regulis curanda venit. Princeps medelae scopus in eo versatur, ut justo uberior pituitae secretio infringatur, ejus qualitas tenax corrigatur, atque ejectio per sputa facilitetur, ut praedominans compagis solidae atonia emendetur, talique pacto omnes illae tollantur conditiones, quae anomalam sustinent pneumonitidem, evitando prae aliis irritamenta quaevis pulmonibus inimica. E foro pharmaceutico indicata sunt: stipites dulcamarae, praeparata stibii, lichen islandicus, radix polygalae et enulae, pulveres Doweri, squilla, gummiferulacea, spiritus salis ammoniaci aquosus et anisatus, flores benzoës; itidem vesicantia ad pectus, cucurbitulae, vapores cum aceto, quandoque emetica.

506. Peripneumonia biliosa, quae nimirum ex fomite, felleo pulmones per consensum irritante, originem trahit, ejus evacuationem ante omnia exposcit, quam per emeticum, vel catharticum efficere nitimur, prouti saburram sursum, vel deorsum turgere videmus. Ante vero quam emetici decernitur usus, semper venaesectio praemittenda erit, ut minor reddatur sub nixu ad vomitum versus pulmones turgescentia. Reliquam curationis paginam absolvunt remedia aperientia, acidula, salina, eccoprotica, clysteres evacuantes, diaeta adaequata. Si gastrica nota feliciter abstersa, simplex continuat pneumonitis, antiphlogistico tractamine prosequenda.

507. Longe frequentiorem anomaliam patitur peripneumonia ex parte virium vitalium, sub decursu labentium, nervosa dicta. Accidit nempe, reactiones vitales per universum organismum, praesertim post iteratas, largasque venaesectiones, vel sub potentiarum valide deprimentium concursu pedetentim infringi, quin tamen incitationis in pulmonibus adauctae saevities decrescat; imo ea ratione, qua debilitas universalis progreditur, respirii difficultas cum anxietate et tussi molestissima intendi videtur.

508. Hac sub rerum positione plerumque arduum esse solet consilium; illis enim, quae labentes vires erigere juvarent, remediis — topicus turgor pulmonum necessario adhuc major incenditur; eis contra adminiculis, quae phlogosi locali medentur, virium ominosus lapsus nequaquam corrigitur. Quare diagonalem quandam quaerere oportet, quae utrique statui urgenti prospicere possit, atque hanc unice methodus antagonistica, sive revellens suppeditat. Epispasticorum, et praesertim vesicantium divinas opes, vix ullo alio supplendas remedio, multiplici confirmatas habuimus experientia. Praemissis duobus vesicantibus, post aliquot horas tertium pectori immediate imponatur; et si eorum post nycthemerum infructuosa pateat usurpatio, alia duo brachiis; vel et sextum inter scapulas cum emolumento adhibentur. Dum relictae plagae exiguum reactionis gradum manife-

stant, ope pulveris sabinae lautus fluxus sustinendus. Unicum, quod ex hacce medendi ratione summe benefica, etsi primo intuitu crudeli, proficiscitur incommodum, est convalescentia aliquantulum lenta, quam tamen curare non licet, ubi de salvanda vita agitur. Diligens emulsionum usus acres cantharidum vires mitigare juvat.

509. Modus, quo antagonistica cura funestam hancce anomaliam debellat, e generalibus therapeutices regulis concipitur. Nervis enim superficiei cutaneae potenter exstimulatis, reactiones incitationis universalis intendit, humores aliorsum invitat, producto irritamento in remotis locis, pulmonum turgorem minuit juxta leges antitheseos in organismo vivo continuo vigentes, transpirationem promovet, spasmos solvit, talique ratione criticas operationes adjuvat. Contemporaneus antimonialium usus, sputorum secretionem promovendo, vesicantium virtutes mirum in modum acuit.

510. Quemadmodum sub initio debilitatis spuriae in veram nitentis, una cum externo cantharidum usu, venaesectiones parcae, praesertim exacerbationis vespertinae tempore, cum emolumento institui solent; ita evoluto magis virium languore ad leniter excitantia transire oportet, ab ulteriori abstinendo sanguinis detractione. Seligimus tamen tales substantias, quibus nervorum acuitur incitatio, quin arteriosae reactiones incendantur, atque circulus sanguinis acceleretur.

Eminent hoc intuitu substantiae fragrantes, quae per poros inorganicos, ut ajunt, lucis et caloris adinstar penetrant; prae aliis camphora, moschus, et ammonia pura, ad pauca grana in die, et quidem dosibus semper refractis, forma aurae, in connubio cum decoctis mucilaginosis, vel emulsis nitrosis exhibita.

511. Urgentibus sub decursu peripneumoniae nervosae aliis quoque symptomatibus, quae peculiarem postulant respectum, uti esset tussis ferox, anacatharsis suppressa, pervigilium, circuli velocitas excessiva, hydrothoracis acuti praeludia, ipsa indicata diversimode modificanda et combinanda erunt; nunc antimonialia, praesertim kermes, nunc mercurialia in connubio cum digitali, opio, camphora, moscho, et vesicantibus; inter pharmaca composita notabilem valorem sibi vindicarunt pulveres Plumeri, Hamiltoni, et Doweri. — Quo magis demum nervosa evolvitur debilitas, eo evidentius quoque defatiscunt phaenomena phlogoseos topicae, atque tunc omnia ea, quae in capite de febribus nervosis indicaturi sumus, adhibenda veniunt.

512. Funestissimam tandem anomaliam constituit peripneumonia septica, sive maligna, quae illico ad efficacissima arma clamare jubet, ut virium resolutio, ac massae organicae liquatio praecaveatur, omni intuitu exitialis. Recedendo ab antiphlogisticis generosis, praesertim a phlebotomiis, a purgantibus et nitro, so-

lis mucilaginosis superstitem pulmonum irritationem compescere, tussim lenire, et expectorationem expedire studemus. Scopo vires labentes erigendi, atque infractam oxysin promovendi, omnis generis stimulantia et roborantia requiruntur, uti camphora, acida mineralia, vel acetum concentratum e blando quodam decocto, cortex peruvianus, radix serpentariae, naphthae, spiritus salis ammoniaci oleosus; externe conveniunt vapores aceti aromatici, linimenta volatilia, rubefacientia et vesicantia, aër purissimus, ventillatus, ad mentem Cel. Guyton-Morveaux emendatus; victus nutriens, potus vinosus.

POSTHUMA.

513. De cura successionum potiorum eatenus solum aliquid subjungimus, quatenus in primordio cum inflammatione vix exantlata intime nectuntur, de ejus charactere participant, ac ideo particulares quasdam expetunt in medendo modificationes.

514. Concurrentibus, quae factam suppurationem indicant, phaenomenis — unicum, quod medicus praestare valet, auxilium consistit in debito phlogistici processus moderamine; ab hujus enim vigore continuato ipsius suppurationis vehementia plurimum dependet. Hinc venaesectiones caute replicatae, eccoprotica, potus mucilaginosi, diluentes, tepide sorbillati, et prae aliis calor moderatus et aequabilis vaporibus, fomen-

tis, vel balneis sustentatus, etiam inchoatae jamjam pyogeniae opponi debebunt.

515. Perducta ad maturationis culmen vomica pulmonum, quam ex summo inflammationem indicantium phaenomenorum decremento, aliorum e contrario, quae purulenti fomitis praesentiam revelant, numero et gradu in dies auctis dignoscimus, jubet, ut ejus ruptura quantocyus sollicitetur; clausam enim suppurationem, etsi benignum plasticumque pus secernatur, constanter in organi adfecti destructionem niti, abunde notum est. — Destituimur autem directis, quae apostematum internorum aperturam et evacuationem efficere valerent, auxiliis, quare id indirecto tentare oportebit modo, remediis utpote blandissimis, vaporibus emollientibus et modica thoracis concussione, in quem finem vel sternutamenta ope pulveris nasalis, vel tussis vaporibus aceti excitari solet; et quidem illis periodis, quibus abscessus, secundum observationes Hippocratis, maturationis fastigium adtingere novimus, die utpote vigesimo, aut trigesimo. A violentioribus commotionibus, vomitu, equitatione, omnino cavendum.

516. Evacuato per bronchia pure, vel sanie, chronica remanent ulcera, quae proprium inducunt atrophiae et cacochymiae genus, phthiscos pulmonalis nomine notum, cujus medela ad alium spectat nosologiae locum.

517. Pyocystis infeliciori omine in thoracis

cavum rupta, inevitabilem parit mortem, nisi prompta paracentesis, palliativum saltem, ferre juvet auxilium. Educto purulento latice, injectiones blandae, emollientes, aliquoties in die replicandae sunt, ne extra circulum posita materies spontaneo processu chemico corrumpatur. Eodem tempore latens in pulmone exulcerato inflammatio adaequata methodo moderanda, febris hectica mitiganda, vires vitales sustinendae, atque imminens liquatio arcenda.

518. Terminata in hydrothoracem acutum pneumonitis sollicitam laticis effusi eductionem postulat, quam diureticis, purgantibus, et revellentibus praestare adnitimur. Combinantur simul omnia illa pharmaca, quae reactiones vasorum absorbentium promovere (alterantia acria), et humorem extravasatum pro resorptione magis idoneum reddere valent (solventia). — Quousque adhuc de genitrice inflammatione aliquid superest, quod ulteriorem hypoclepsin sustinere juvat, eousque antiphlogistica therapia suum adhuc defendit locum, summa tamen circumspectione adhibita. A venaesectionibus ideo, nisi vespertinis sub exacerbationibus periculosus incendatur pulmonum turgor, vel prorsus abstinendum, vel vena vix secta, ac aliquot sanguinis unciis detractis, illico vesicans pectori imponendum, illiusque secretio in vigore sustentanda. Interne digitalis generosa dosi subministranda, ejusque actio deprimens, alterans et diuretica,

nunc antimonio, nunc mercurio dulci, nitro, aut cremore tartari, pro circumstantiarum necessitate, acuenda. Decocta pectoralia, et leniter diuretica, uti decoctum hordei, graminis, althaeae, liquiritiae, stipitum dulcamarae, ononidis cum oxymelle squillitico et aceto ammoniacali, cum prioribus in eundem saluberrimum scopum collimare, praxis docuit. — Paracentesis pectoris nonnisi in casu desperato, conspirante plurimorum medicorum consilio proponenda. — Persistens, fracta inflammatione, hydrothorax, ac ad chronicum inclinans decursum, suis regulis tractandus.

519. Cura scleromatis pulmonum, vel tuberculorum eo potissimum respicit, ut lympha plastica pulmones infarciens resolvatur, ac in massam humorum recipiatur. Prae aliis indicata sunt antimonialia et mercurialia, pulveres Plumeri, extracta amaricantia, stipites amaro-dulces, nitrum, aquae soteriae, acida vegetabilia, succi vegetabilium saponaceorum recenter expressi, balnea, epispastica repetita, regimen diaeteticum exquisitum. — Si de concretionibus, vel pseudomembranis suspicio esset, iisdem remediis utendum. — Plurimum vero interest, ut lenta peripneumonia, quae omnis generis posthumis organicis constanter adhaeret, apta methodo moderetur, ejusque adeo faciles recidivae vitentur; quod praesertim obtinere studemus diaeta apte directa, methodo anti-

phlogistica leniori — per vices — in usum tracta, vel etiam prophylacticis phlebotomiis.

520. Pneumonitis, quae imminentis gangraenae signa offert, omnibus illis remediis promptissime adgredienda, quae malignam peripneumoniam postulare diximus. Praesertim revulsiones repentinae et violentae principem sibi vindicant locum. Inter revellentia etiam aqua fervens, vel ipsum cauterium potentiale numerari debent; — anceps tamen semper sub tanto discrimine adminiculum.

PLEURITIS.

Trilleri, Commentatio de pleuritide. Francof. 1740.

J. B. Verna, princeps morborum acutorum pleuritis. Venet. 1713.

F. Wendel, Diss. sist. observationes de pleuritide et peripneumonia. Goett. 1763.

Zeviani, della vera pleuritide.

521. Etiamsi pleuritis juxta etymologiam vocis (πλευρα, latus) qualemcumque ad latus pectoris obvenientem inflammationem indicaret; nihilosecius tamen, communi medicorum consensu, hocce nomine specialius insigniri solet inflammatio membranae pleurae, parietes thoracis laterales investientis, ut distinguatur a phlogosi musculorum intercostalium, myositide intercostali, et ab illa periostei costarum. Atque haecce pleuritidis distinctio, quoad sedem specialem, jam ab acutissimo Avicenna indicata invenitur.

Mos. Labaud, (auct. Sprengel) spec. inaug. de locis in pleuritide adfectis. Hal. 1796.
Sprengel, pragm. Geschichte. II. 415.

522. Notabilis medicorum, praesertim antiquorum, caterva majorem sane huic morbo dignitatem tribuere voluit, quam revera meretur; quo quidem plurimum contulit; quod exacta inter pleuritidem et peripneumoniam differentia stabilita non fuerit, atque communiter etiam inflammatio pulmonum pleuritidis nomine insigneretur. — Si consideramus pleuram esse membranam serosam, hoc itaque intuitu, caeteris saltem paribus, in inflammationes minus pronam; si perpendimus eam in nullo immediato cum injuriis mundi externi nexu existere; facile jam a priori minor pleuritidis frequentia concipitur. His demum accedit, plerasque pleurisias esse secundarias, symptomaticas, vel sympathicas, ac originis fontem vel in pulmonibus, vel in hepate, aliove organo vicino agnoscere; per se solas, etiamsi idiopathicae forent, vix unquam decurrere, sed vel hepatitidi, vel splenitidi, vel, quod frequentissimum est, pneumonitidi junctas incedere, atque in cunctis hisce casibus et morbi gradum, et febris vehementiam, et periculum non a membranae pleurae, sed ab organorum mox relatorum inflammatione contemporali pendere.

523. Inde quoque patet, tractatum de pleuritide notabilem restrictionem admittere, quare

nostram adtentionem ad illa solum limitandam esse censemus momenta, quae ad membranae pleurae adfectionem immediate referri possunt, missa faciendo cuncta ea, quae a synchrona pendent pulmonum adfectione, e priori capite jam abunde nota. Constans pleuritidis cum pneumonia connubium prae caeteris comprobavit Petrus Servius, qui in trecentis aegris pleuriticis Romae post mortem dissectis, ubique unum alterumve pulmonem simul adfectum conspexit (1).

(1) Triller, de Pleuritide Cap. I. pag. 10.

524. Relate ad modum tamen, quo pleurae adfectio cum illa pulmonis cohaeret, essentialis obtinet differentia. Mox enim turgor et dolor membranae pleurae est secundarius, a pulmonum phlogosi dependens, sub ejus decursu evolutus, et ea ratione, qua pulmonis expansio minuitur, evanescens; quo in casu neque morbi essentiam constituit, neque ad verae inflammationis gradum extollitur, illamque praesentat formam, quam pleuro-peripneumoniam passim nuncupant. — Mox vero primitivus phlogoseos focus in pleura formatur, ac inde ad contiguum diradiatur viscus; acerrimus tunc dolor ab omni initio morbi usque ad finem urget et persistit, atque huic inflammationi pectorali pleuritidis idiopathicae nomen tribuitur.

525. Unicum, e quo ad pleurae inflammationem concludere fas est, phaenomenon praebet dolor fixus et pungens in quodam thoracis loco,

sub inspiratione profunda exasperatus. Ast neque hocce symptoma prorsus infallibile dici posse, Morgagnii, Stollii, et Portalii sectiones docuerunt; acerrimo enim sub dolore defuncti pulmones solummodo inflammatos, pleuram vero salvam obtulerunt. Caeterum simplex etiam in aliquo thoracis latere saevire potest pleurodynia, quin ab inflammatione pendeat. — Omnes reliqui pleuritidis comites referuntur vel ad febrem inflammatoriam, plus minusve vehementem, vel ad contemporaneam pulmonum congestionem, respiriique munus inde laesum. Particularia, e functione organi laesa depromenda signa, quae ad aliarum inflammationum internarum diagnosin plurimum contribuunt, pleuritis non offert, quatenus pro substrato agnoscit simplicem membranam, nullo, praeter vaporosi madoris exhalationem, specifico numere distinctam. Ejus autem functionis alteratae cognitio, nisi ad notabilem liquidus latex colligatur copiam, e definitis hucdum desumi nequit indiciis. Quare in describenda pleuritide aeque, ac in ejus diagnosi stabilienda, pulmonis constanter compatientis ratio negligi nequit.

HYPOTYPOSIS.

526. Pleuritis idiopathica, — quam a pleuroperipneumonia non ideo distinctam habemus, quod eam ab omni pulmonis congestione liberam credamus, sed quod in pleura princeps et primaria inflammationis sedes existat, — invadit horrore

valido, per plures aegrum quatiente horas, cui aestus subsequitur universalis, orgasmus, turgor, sitis, cephalaea, anxietas cum urinis rubris, et pulsibus acceleratis, plenis, fortibus, et duris. Eodem tempore pungens emicat inter costas dolor, ab initio quidem vagus et levis, ast brevi centrum figens, citissime crescens, acerrimus, qui praesertim sub inspirationis profundioris tentamine immaniter exacerbatur, atque pectus transversim perscindit, cultri immersi adinstar. Spectata sede mox unam, mox alteram, rarius utramque occupat pectoris partem. Pleuritis dextera quidem frequentior practicis dici solet, cujus phaenomeni causam in hepate quaerere volunt; nihilominus tamen aequalem, ne dicam majorem sinistrae pleuritidis frequentiam observare licet in certis regionibus, et sub illis circumstantiis mox climaticis, mox individualibus, sub quibus lienis vitia majorem ejusdem lateris dispositionem in turgores fovent. Quo gravior esse consuevit pleuriticus dolor, febri et diathesi phlogistica intensiori stipatus; eo minores etiam, sub decursu magis continente, offert inducias. — Nisi musculi intercostales, vel periosteum costarum simul inflammentur, ab adtactu cruciatus non exasperantur; quin imo adfecto lateri plerumque libentius incumbunt aegri.

527. Membranae serosae, utut in statu normali exiguum offerant sensibilitatis gradum, maxima, dum inflammantur, et praesertim dum ten-

duntur, excitare solent tormenta; quapropter etiam sub pleuritide jam a consueta thoracis dilatatione, praecipue autem a sternutamentis, tussi, risu, corporis incurvatione, eum in modum augentur dolores, ut miseri aegri inspirare vix audeant, unde intolerabiles patiuntur anxietates. Impeditam tali pacto pulmonum explicationem, et adtractionem ejus quantitatis aëris, quae pro sanguinis unda per pulmones acta oxydanda, pro pulmonibus, ut ita dicam, saturandis requiritur, — impeditam hancce, inquam, pulmonum functionem automatice supplere student animam crebrius reciprocando; quare inter constantiora phaenomena numerari debet respiratio brevissima, ac adeo citata, ut interdum ei binos solummodo arteriarum ictus respondere videamus. Sub tali autem rerum positione nil mirum est, pulmonum turgorem eum in modum augmentari, ut vera evolvatur inflammatio, quam cuncta symptomata peripneumonica, alibi exposita, abunde distinguere juvant. Tussis vix unquam deest, violenta, molesta, sicca, vel paucis sputis comitata. Copiosior anacatharsis synchronam pulmonum, vel bronchiorum irritationem supponit, atque nonnullis practicis (1), cum aliqua licentia, pleuritis humida vocatur.

(1) Stoll, Aphorismi de cognosc. et cur. febrib N. 128.

528. Increscente in dies morbo, diathesis phlogistica, et febris angiosthenica ad summum intenditur culmen; inde sanguis eductus placentam

compactam, corio tenaci et denso (pleuritico dicto) tectam cum pauco sero exhibet, vel totus quantus in massam hepaticam coit; pulsus micant celerrimi, nunc liberi et fortes, nunc suppressi et fictitie debiles, nunc contracti, duri, serrati. Sunt denique adhuc alii, ast minus fideles pleuritidis comites, uti deliria, pervigilium, convulsiones, dysphagia, singultus, vomitus, quorum praesentia vel a subjecti conditione, vel a morbi gradu, vel a synchrona contiguorum organorum irritatione dependet.

529. Pleuritis regularem tenens decursum circa quintum, septimum, vel nonum diem suum adtingit fastigium, quo adepto crisibus plurimum apostaticis solvitur, atque serius, ocyusve ad decrementum inclinat. Simplex tamen pleurae congestio, quae a causae permanentis irritamento sustinetur, critica quidem non excludit molimina, illis vero plerumque inefficacibus judicari nequit, ac ideo indefinitam excurrere solet periodum.

ANALOGIAE ET DIFFERENTIAE.

530. Pleuritis facile cum aliis confundi potest morbis, et quidem vel cum inflammationibus organorum continguorum, vel cum analogis in eodem substrato adfectibus. Inter phlogoses varias pleuritidem mentiri possunt hepatitis, splenitis, pericarditis, diaphragmitis, oesophagitis, myositis intercostalis, et periosteitis costarum.

531. Hepatitidem distinguit dolor mox

punctorius, mox gravativus ad hypochondrium dexterum, sub tactu increbescens, pleurodynia potius instabilis ad scupulas usque protensa, hepatisque functio laesa. Lectione digna sunt, quae circa differentiam pleuritidis et hepatitidis olim jam Alexan. Trallianus protulit (1).

(1) De morbis et febribus. Lib. VI. Cap. I. pag. 266.

532. Eadem phaenomena in sinistro comparentia hypochondrio, computata cum causis excitantibus lieni infensis, uti sunt febres intermittentes quartanae autumnales, endemicae, vel cum manifestis aucti voluminis et duritiei morbosae signis, splenitidis existentiam evincunt.

533. Pericarditidem laesa cordis functio constanter comitatur: palpitatio enormis, fixus et acerrimus ad circulationis fontem dolor, carotidum vibratio, suspiria, animi deliquia, febris gravissima.

534. Diaphragmitidem tunc nonnisi cum pleuritide confundi posse, ubi thoracica septi transversi superficies adficitur, facile liquet. Quatenus autem illa lamina serosa, (utut pleurae continuationem sistat), integrantem diaphragmatis partem format, atque inflammari nequit, quin hujus quoque functio laedatur, superfluum redditur diaphragmitidem inter et pleuritidem diaphragmaticam discrimen.

535. Oesophagi inflammationem a pleuritide abunde discernit dolor acerrimus inter scapulas, sensus ardoris interni, deglutiendi sum-

ma difficultas vel impotentia, cum ingestorum regurgitatione, et causae efficientis notio.

536. Myositis denique intercostalis, cui ineptum pleuritidis spuriae nomen tribui a quibusdam solet, a pleurae phlogosi differt dolore magis superficiali, sub tactu valdopere exacerbato, cui non raro reliqua inflammationis externae symptomata, uti tumor, calor, et rubor junguntur. Difficilior hujus a periosteitide esse solet distinctio; princeps respectus ad causas et dyscrasias osseo systemati infensas habendus.

537. Pleuritidem, sive pleurodyniam rheumaticam a phlegmonosa distinguere juvant notio causae praegressae, rheumati producendo idoneae; doloris vaga sedes; remissio per vices manifesta; tussis absentia, ac reliqua signa diathesi rheumaticae propria.

DIVISIONES.

538. Diversae a medicis institui solebant pleuritidis divisiones, quarum quidem nonnullae practico valore non destituuntur, aliae, e contrario, nullius prorsus momenti negligi omnino possunt. — Essentialis est pleuritidis in phlegmonosam et rheumaticam partitio, quae nosogeniae diversitati innititur, atque differentem medendi rationem dirigit. Ecquidem utraque antiphlogistico eget tractamine; posterior vero specialem atrii, quod morbi origini favet, respectum sibi postulat. Non minus gravis, tum quoad

curam, tum quoad prognosin, est distinctio pleuritidis in simplicem, comitatam, et complicatam, in regularem et anomalam; in acutam et chronicam. — Pleuritidem simplicem rarissime occurrere, sed plerumque aliorum organorum vicinorum inflammatione comitatam esse, jam e prioribus patet. — Inter anomalas pleuritides vix non omnes illae notari debent species, quas peripneumoniae communes esse diximus (§. 406). Eminent tamen pleuritis chronica (anomalia quoad decursum), vitiorum organicorum fidelis comes, nunc manifesta, nunc clandestine latens et occulta; atque pleuritis biliosa (anomalia quoad characterem) aestivis diebus frequentissima.

539. Quoad sedem dispescitur in fixam et vagam; in partialem et totalem; in membranaceam et muscularem, cui tamen ultimae myositidis intercostalis nomen magis convenit. Divisio pleuritidis in lateralem, anticam et dorsalem — vocis significatui contradicit. Dirimitur tandem adhuc quoad originem in idiopathicam, symptomaticam, et sympathicam; in primariam et secundariam; in sporadicam et epidemicam.

CAUSAE.

540. Si excipiamus omnia illa momenta, quae majorem universim in phlogoses et speciatim in

pneumonitides fovent proclivitatem, praecipue organica pulmonum vitia, et viscerum hypochondriis reclusorum obstructiones, peculiares, quae pleuritidem invitarent, dispositiones vix observantur.

541. Inter causas procatarcticas, pleuritidi phlegmonosae et idiopathicae producendae pares, numerantur: violentiae traumaticae, vulnera, ictus, contusiones, uti v. g. sub poena militum virgis exequi solita, distorsiones trunci, musculorum pectoralium contentiones sub tussi vehementi, sternutamentis repetitis, saltu, laboribus strenuis, sub respiratione nimis accelerata, commotiones pectoris, costarum fracturae; quae omnia modo pleuram, modo musculos intercostales vel periosteum, modo plures partes una laedere possunt. Refrigerium repentinum rheumaticam potius, quam phlegmonosam pleurisiam inducere credimus, quatenus congestionis in membrana serosa ortus ex laesa atrii cutanei functione pendet. Ita etiam reliquas atmosphaerae injurias, — excipiendo excessivum foci calorem, aut frigus acre immediate versus thoracem, sudante prius corpore, directum, uti v. g. in illis contingit, qui humido cespiti incumbunt, — pleuritidi directe producendae vix idoneas esse censemus, nisi prius in pulmonibus, cum mundo externo immediate nexis, phlogisticum incendant processum; cui tandem secundaria succedit pleuritis.

542. Pleuritidem secundariam et symptomaticam progignunt: inflammationes organorum thoracis, vel abdominis ad pleuram propagatae, uti pneumonitis, pericarditis, diaphragmitis, hepatitis, mastitis; tumores cystici in thorace externo; scirrhus mammae; exostoses costarum; vitia organica viscerum thoracis, vomicae et tubercula pulmonum, aneurysma cordis et vasorum majorum, praesertim concretiones et pseudomembranae; metaschematismi et metastases impetiginum, exanthematum; suppressio menstruorum, lochiorum, epistaxeos.

543. Quidquid autem de pleuritide sympathica narrant practici, ad pleurodyniam simplicem potius referri videtur; stimulus enim in remota quadam parte, ut in utero, vel intestinis, consensualem quidem dolorem in pectoris parietibus, ex mutua membranarum serosarum relatione concipiendum, nequaquam tamen phlogosin veram inducere valebit, cui alioquin pleurae structura, ob vasorum rubrorum penuriam, minus favet.

EXITUS.

544. Pleuritis idiopathica acuta in salutem abit praeviis evacuationibus criticis, quas universim inflammationibus febrilibus communes esse novimus. Prae aliis sudores profusi, et urinae saturatae cum sedimento copioso, roseo vel lateritio, rarius epistaxes die septima, nona, vel etiam tardius subortae, pleuritidem nunc promp-

te resolvere juvant, nunc saltem ad gradarium perducunt decrementum.

545. Crisibus evacuatoriis idiostaticis, quas alibi adeo salutares esse novimus, pleuritis vel ex eo solvi nequit, quod substratum morbi extra seriem organorum emunctoriorum situm est, secretionis igitur qualiscumque producta evehi nequeunt, nisi prius absorpta, et versus consueta colatoria determinata fuerint. Inde concipitur ipsa sputa, quibus pleuritidem quandoque solutam fuisse observatio docuit, vel apostaticam constituere crisin, (relate ad pleuritidem), vel vero idiostaticum pneumonitidis comitis judicium sistere, quo in casu solutio pleuritidis benigna nequaquam anacatharsi, sed pneumonitidi per anacatharsin levatae adscribenda erit. Quapropter superfluas, nulliusque prorsus momenti existimamus replicatas illas medicorum discussiones circa sputa pleuriticorum, atque circa vias, quibus materiem morbosam ad pulmones pervenire sibi imaginati sunt quamplures.

G. Richter, Prolus. de viis sputi Pleuriticorum. In ejusd. Opusc. med. Vol. III.

546. Pleuritis, quae alius inflammationis socia, hujus resolutionem sequitur. Symptomatica, et praesertim chronica pleurae symphoresis, solemnibus caret crisibus, atque nonnisi cessante causa, quae irritationem sustinet, imminuitur ac pedetentim exstinguitur, facili tamen negotio reditura, ubi organica in pectore vitia continuam fovent in recidivas pronitatem.

347. Inter *posthuma* pleuritidis, benignam respuentis resolutionem, notari praecipue merentur: *congestio chronica*, sive *pleurodynia symphoretica*, *hydrothorax acutus*, et *concretiones*.

548. *Hydrothoracis acuti*, admodum facilis post pleuritidem graviorem successio, ex ipsa substrati indole sine negotio concipi poterit. Quid mirum enim, si vasorum capillarium exhalantium incitatione adaucta, eorumque numero notabili ad arteriosorum canalium dignitatem elevato, major, quam par est, et quam ex altera parte absorberi potest, secedit laticis serosi copia. Hujus, quin qualitas alterata esset, ubera in cavum pectoris effusio, hypoclepsis serosa, *hydrothoracem simplicem* efficit. Mutata simul effusi liquoris conditione, ita, ut lymphae gelatinosae, vel puri analogus fiat, *hydrothoracis puriformis* forma nascitur.

549. Sive ejusmodi transsudatio e serosa pulmonum superficie, ceu pneumonitidis productum, sive ex pleura parietes cavi pectoris investiente, ceu pleuritidis idiopathicae consectarium, contingat, semper iisdem stipatur phaenomenis, ac easdem pro origine supponit conditiones. Quare hic omnia illa in mentem revocanda, quae, de peripneumoniae analogo exitu disserentes, exposuimus §. 456—460.

550. Effectum hypoclepseos lymphatico-plasticae, transsudationis utpote, eum in modum

modificatae, ut, qui suffuratur, fomes illico in membranas coeat, et crystallisetur, vel utriusque superficiei serosae contiguae conglutinationem producat, constituunt concretiones pulmonum cum pleura vel immediatae, vel mediante quadam pseudomembrana effectae. Ejusmodi producta processus organico-plastici ultra normam incitati mox ad pauca solum puncta limitantur (filamentorum sub forma), mox ad ampliores plagas extenduntur, atque vel primitivum conservant organi generantis, serosae utpote membranae typum; vel vero majori vasorum rubrorum copia scatentes, eminentiorem adquirunt characterem organicum. Principales, quae inde originem trahunt, molestiae, sunt: dyspnoea chronica, tussis sicca, ac summa in recidivas pleuritides, vel saltem pleurodynias proclivitas.

551. Suppuratio, in quam serosae membranae universim minorem habent nisum, etiam pleuritidi nonnisi rarissime succedit; pleura enim, etsi congestionibus activis frequenter obnoxia, vera tamen inflammatione tunc solum corripitur, dum summe violentae praecedunt causae, vel plurium relative incitantium stimulorum concursus phlegmonis ortui favet, vel dum ex parte diuturnae, et saepius recurrentis congestionis pleura serosa pedetentim in membranam arteriosam transformatur. Pleurodyniae rheumaticae et sympathicae exitum in suppurationem nunquam agnoscunt.

552. Ita quoque gangraena ad summe raras pertinet pleuritidis successiones, ex iisdem, quae mox protulimus, rationibus. Transitum in scleroma pleura, tanquam membrana simplex et hyalina, prorsus excludit. Particulari autem subjecta cernitur metamorphosi pathologicae, videlicet ossificationibus, ad quarum genesin phlogoses chronicae, et praesertim rheumaticae concurrere videntur, favente maxime senectute, aliave, faciliorem calcarei principii separationem promovente, diathesi.

553. Quae de metastasibus pleuritidem excipientibus a Baglivio, aliisque practicis referuntur, vel ad febrem comitem, vel ad rheumaticam potius pleurae phlogosin releganda videntur, eminenti in metaschematismos nisu distinctam.

554. Mortis, pleuritidem sequi visae, ratio nunquam ex inflammatione pleurae per se spectata dependet, sed vel in synchrona organi cujusdam nobilioris, pulmonis, cordis, diaphragmatis, adfectione, functionisque suppressione, vel in febris inflammatoriae comitis altiori gradu, vel in charactere nervoso secundarie evoluto, vel demum in organicis metamorphosibus, hypoclepsi, suppuratione, empyemate quaerenda.

555. Prognosis in pleuritide, caeteris paribus, semper laetior institui poterit, quam in aliis organorum pectoris inflammationibus. Si aliquod imminet periculum, illud vel graviori pneu-

monitidi comiti, vel processui phlogistico per majorem pectoris ambitum extenso, vel anomaliis, complicationibus, moliminum criticorum inefficaciae, aliisve sinistris, ex parte subjecti, causae violentae, et constitutionis epidemicae, circumstantiis tribui omnino debebit.

THERAPIA.

556. Nisi directae curae concedatur locus, causis sufficienter notis, ac facile amovendis, princeps in tractanda pleuritide indicatio eo dirigatur, oportet, ut irritatio morbose aucta in parte inflammata aeque, ac in toto systemate arterioso compescatur; unde therapiae antiphlogisticae necessitas sponte fluit.

557. Quo altior morbi gradus, quo evidentior pulmonis contemporanea passio, respiriique laesio, eo minus venaesectione carere possumus. Quidquid autem de sanguinis emittendi copia, de phlebotomiarum numero et modo in capite de peripneumonia subjunximus, etiam ad pleuritidem refertur. Neque magni momenti esse credimus illas lites medicorum, quae circa locum venaesectionis instituendae saeculo XVI. imprimis habitae fuere (1). Ratio et experientia pugnat potius pro venaesectione e brachio lateris adfecti.

(1) Pet. Brissotus, de incisione venae in pleuritide. Basil. 1529.

R. Moreau, de missione sanguinis in pleuritide. Paris 1630.

W. T. Moschke, (auct. Sprengel), Diss. qua historia litis de loco venaesectionis in pleuritide, saeculo XVI. imprimis habitae, ventilatur. Hal. 1793.

558. Hirudinum usus in pleuritide majorem sibi vindicat dignitatem, quam ei in pulmonum inflammatione concessimus (§. 448), ob directas anastomoses vasorum cutis externae et pleurae. Prae caeteris autem topicas depletiones conducere videmus in gravi, magisque locali inflammatione pleurae musculorumque intercostalium, quae a traumatica pendet causa, et cui febris vehementia non respondet.

559. Reliqua auxilia consistunt in remediis internis eccoproticis, emollientibus, mucilaginosis, in potibus refrigerantibus affatim sorbillatis; quibus etiam cataplasmata et fomenta jungere oportet, quatenus tepor madidus eminens dolorum pleuriticorum sedativum praebet. Eximius Svieten solutione saponis in lacte aqua diluto, pannis, linteis, vel spongia excepta, ac dolenti loco diligenter adplicita cum emolumento usus est. Decantata vero utilitate destitutam esse observabimus ejusdem maximi viri methodum, qua locum dolentem, dum sanguis e vena fluit, leniter perfricandum suadet. Neque arridet vesicantium in pleuritidis principio et vigore usus, a quibusdam medicis, Baglivii ad mentem, commendatus, nisi rheumatica faveat morbi indoles.

560. Quousque inflammationis ferocia continuat, eousque etiam cum antiphlogistico tracta-

mine progrediendum, cujus tamen gradus morbi vehementiae apprime respondeat, oportet. Decrescente morbo a venaesectionibus recedimus, solo potuum temperantium, et fomentorum emollientium usui insistentes, donec vires vitales ad pristinum moderationis statum reductae, ac topicus in pleura et pulmonibus turgor prorsus resolutus fuerit. Si vero febri comite ad manifestum decrementum perducta, atque reactione inflammatoria undiquaque infracta pertinax continuat dolor versus debilitantem medelam rebellis, cucurbitula cruenta, vel largo vesicante ad ipsum locum dolentem adplicito optime opitulari solemus.

561. Remedia sic dicta sympathetica, a plebejis dilecta, uti sanguis hircinus recens, dentes apri e collo suspensi, infusum stercoris equini, et similia, quorum encomia absurdis superstitionibus innituntur, e foro medicinae rationalis omnino exterminanda.

562. Quidquid demum de cura pleuritidis chronicae, anomalae, complicatae, ac in posthuma organica nitentis notandum esset, ex adlatis, in capite de peripneumonia, regulis therapeuticis sine negotio intelligitur, dummodo illae adjungantur modificationes, quas pleuritis ex parte substrati patientis postulat.

MEDIASTINITIS ET THYMITIS.

Kerstens, Progr. de pleuritide mediastini Kil. 1784.

563. Nihil quidem obstat ortui inflammatio-

nis, vel saltem congestionis activae in duplicata pleurae lamina, quae thoracis caveam, mediastini sub nomine, in duas partes aequas dividit, et utrique sterni lateri inserta, triangulare quasi format, quo cor et vasorum majorum trunci recluduntur, spatium; rariorem tamen esse in praxi morbum, cognituque difficilem, unanimes declarant medicorum observationes.

564. Praeter exempla pleuritidis dorsalis ab Hippocrate (1), et Aretaeo (2) notata, ac a nonnullis ad mediastinitidem relata, hujus prima vestigia clariora apud Arabem Avenzoar invenire licet (3), qui se ipsum tali morbo laborasse, scripsit, uti ex eruditissimi Freindii opere (4) colligitur. Cum illis, quae Avenzoar de mediastini inflammatione scripserat, pulchre combinant observationes Salii Diversi (5); atque seriori aevo ex sectionibus indefessi Morgagnii (6) alia ejusdem adfectus specimina innotuerunt. Trombellum Medicum Bononiensem, pariter mediastinitide peremptum fuisse, fertur (7).

(1) De morbis. Libr. IV. Sect. XXI.
(2) Cap. de pleuritide.
(3) Theisir. Venet. 1496. Libr. I. Tract. 16. c. VI.
(4) Historia medicinae. Lugd. Bat. 1734. pag. 242.
(5) De febri pestilenti, et curationibus particularium morborum etc. Cap. VI. pag. 247.
(5) De causis et sedibus morbor. Tom. I. Epistl. XXI. 30.
(7) Sauvages, Nosol. method. Tom. I. pag. 496.

565. Potiora symptomata, e quibus mediastinitis dignosci potest, sunt: obtusus ac veluti

gravativus in medio thoracis dolor, qui secundum longitudinem sterni porrigitur, versus ensiformem declinans cartilaginem; sensus angustiae et fervoris intestini; inquietudo magna; sitis ingens; tussis sicca, vel sputis parcis et coloratis comitata; spirandi multo minor, quam in pneumonitide, difficultas, ipsaque inspiratio profunda haud notabiliter praepedita; febris acuta inflammatoria. Optime jam notat Salius Diversus minus dolere inflammatum mediastinum, quia dilatato inter inspirandum thorace non distrahitur, ut pleura. Ob intimum nexum cum organis pectoris, vix non constanter eorum inflammationi nupta incedit. Ubi ad pericardium adeo vicinum propagatur phlogosis, syncope solet accedere, et pulsuum mira perturbatio.

566. Circa causas, exitus, et curam mediastinitidis nihil prorsus addendum restat, quod e praemissis non flueret tractatibus organorum pectoris inflammatorum. Adjunxisse tantum sufficit, in casu, quo manifesta patent effusionis purulentae, aut serosae in cavo mediastini anteriori signa, terebrationem sterni propositam fuisse (1), cujus operationis auctores sunt Columbus et Barbette.

(1) De Fabrice, Diss. de empyemate mediastini anterioris, ejusque curatione ope trepani. Aldorf 1796.

567. Mediastinitidi summe analogum adfectum constitueret Thymitis, sive inflammatio thymi, illius utpote glandulae oblongae, et rutilan-

tis, quae in cavo mediastini antico, ante asperam arteriam in collum usque adscendens, posita est.

568. Thymus omnes per eminentiam includit conditiones, quae pro subeundo processu phlogistico requiruntur, et quidem tanto magis, quod ejus functio in certa quadam relatione cum officio pulmonum esse videatur; praesertim in embryone, in neonatis, in mammalibus amphibiis, et hyemalem somnum ducentibus. Porro cadaverum extispicia glandulam thymum inflammatam, suppuratam, induratam, et ossificatam demonstrarunt (1). Quatenus tamen functio hujus glandulae nondum clare innotuit, functionis vero laesio generatim unicum sistit signum certum, e quo ad organi cujusdam interni adfectionem concludere licet; eatenus hodieque nullam de diagnosi thymitidis ideam concipere licet. Tumorem ad imam colli partem, et vomitum rebellem, ceu symptomata Cynanches thymicae a Cel. Sauvages relata (2), prorsus insufficientia esse ad morbi praesentiam determinandam, quivis facile colligere poterit.

(1) Boneti, Supulchret. Observ. II. pag. 478. — Lieutaud, Histor. anat. med. Libr. II. Observat. 763. 866. 867.

(2) Nosologia method. Tom. I. pag. 492.

CARDITIS ET PERICARDITIS.

Mortzfeld, Diss. de carditide. Regiom. 1789.

Corvisart, Essay sur les maladies et les lesions organiques du coeur. Paris 1806.

A. J. Testa, sulle malattie del cuore. A. d. Italien. Mit Anmerk. v. Sprengel. Halle 1813.

Allan Burns, von einigen der häufigsten und wichtigsten Herzkrankh. Aus dem Englischen v. Nasse. Lemgo 1814.

Kreysig, über die Krankheiten des Herzens. Berl. 1814 et 1815. 2 Th. — Traduzione italiana del Dr. Ballarini. Pavia 1820. Vol. III.

Folchi, Riflessioni sulla diagnosi della carditide e pericarditide. Roma 1819.

569. Quemadmodum veteres existentiam inflammationis cordis prorsus negare voluerunt, supponendo hominem prius perire debere, antequam hic morbus evolvi possit; ita seriori aevo major sane, quam passim credebatur, carditidis innotuit frequentia, a quibusdam tamen neotericis nimium in modum exaggerata. Rondelet (1) decimo sexto vivens saeculo, primus fuit, qui carditidis exactiorem descriptionem dedit; ejus vestigia secuti sunt Salius Diversus et Forestus. Inter recentiores, qui in arduo hocce objecto majus lumen diffundere adlaborarunt, laudes merentur Corvisart, Testa, Burns et Kreysig, quorum opera supra citavimus.

(1) Methodus curandorum morborum. Lugd. Bat. 1575. C. 10. pag. 135.

HYPOTYPOSIS.

570. Ad eliciendam carditidis diagnosin sequentia principalem adtentionem merentur phaenomena: initium morbi ab horrore valido, cui brevi aestuans subsequitur calor; sitis intensa; re-

spiratio brevis, accelerata; anxietas, cujus sublevandae gratia saepius profunde inspirare tentant aegri; suspiria igitur crebra, et semper cum aliqua euphoria replicata, (unde notabilis a pneumonitide et pleuritide differentia); sensus oppressionis, constrictionis suffocativae, fervoris interni, plenitudinis, quam maxime in pectore sinistro, quandoque cum punctorio alternans dolore; inquietudo et jactatio; cordis pulsatio ab initio fortis, a procul visibilis, accelerata, aequalis (cardiopalmus), — serius inordinata, confusa, tremula (cardiotromus), subinde intermittens, cum strepitu, ac summe ingrata bullientis quasi liquidi, vel pectoris cavo per vices infusi sensatione conjuncta; tussis rara, sicca, vel parcis tantum et puriformibus sputis comitata; dolor fixus ad scrobem cordis, aut vagans inter scapulas, inque ipsis artubus; decubitus supinus facilior; facies turgens et rubra, vel, quod frequenter accidit, pallens, squalida et distorta; oculi prominentes, photophobi; unde clausis oculis libenter cubant aegri; ictus arteriarum illis cordis respondentes, celeres, fortes, pleni, magni, vel suppressi, modo aequales, modo irregulares et intermittentes.

571. Increbescente phlogoseos vigore, cuncta gradu intenduntur symptomata, et quidem passu adeo praecipiti, ut die jam tertia summum adtingant culmen; anxietas urget intolerabilis, cum suffocationis metu, quem suspiriis crebrioribus

lenire student; exasperatur tussis cum sputis seroso-cruentis; continuat irregularis, et stridulus cordis, cum sanguine incenso acriter colluctantis, motus, per vices in adeo vehementem degenerans palpitationem, ut animo linquantur aegri, vel tetra obcoecentur caligine, sudoribus frigidis undiquaque exortis; interdum ad malleolos intumescunt pedes; vires prosternuntur; urinae jumentariae parcis secedunt dosibus. Malo tandem ad maximam ferociam perducto, orthopnoica evadit respiratio; totus mirum in modum vibrat thorax; evolvitur singultus, quandoque vomitus, agrypnia, delirium, sopor, dysphagia, aphonia, hydrophobia; impotentia situm corporis absque deliquio mutandi, donec tandem sub motibus cordis et arteriarum summe inordinatis, formicantibus, exilibus, extremorum frigore, sudoribus viscidis, stertore, sensuumque perturbatione mors suffocativa, vel syncoptica finem imponat, quod plerumque inter quintum et septimum contingere solet diem.

572. Habetur autem et alia carditidis species, quae lentum magis tenet decursum, atque hocce decursus lentore quasi resarcit, quod ei symptomatum ferocia deficit; dicitur ideo c a r d i t i s l e n t a, sive c h r o n i c a. Distinguitur iisdem, quae acutam carditidem indicant, phaenomenis, gradu tamen levioribus, ac saepe adeo obscuris, ut oculatissimi medici aciem effugiant; quapropter clandestino serpens passu tanto magis insidiosa

evadit, aliorum malorum praesentiam mentitur, atque carditidis occultae nomine insignitur.

573. Constantioribus signis adnumerantur: febricula cum exacerbationibus vagis, respiratio quidem non accelerata, sed anxia, suspiriis crebris, iisque pro momento levantibus interpolata; tussis nulla, vel rarissima; anxietatis a compressione pectoris, a motu et calore augmentum; cordis palpitatio fortis, tremula, irregularis plerumque, arteriarum pulsus similes et synchroni; sensus constrictionis in thorace et gutture; dolor obtusus ad scrobiculum cordis a tactu non auctus; astasia (instabilitas, inquietudo) molesta; faciei turgor; sitis parca; singultus; insomnia gravantia. Pro diversitate coëxistentis diatheseos, aut vitii organici in praecordiis, cujus comitem constantiorem sistere solet carditis lenta, alia quoque phaenomena in connubio esse possunt.

574. Substratum carditidis utriusque largitur vel superficies externa pericardio contigua, vel substantia muscularis, vel membrana interna. Pro hacce diversa inflammationis sede, quidam auctores carditidem propriis signis distingui posse defendunt (1). Ita in phlogosi superficiei externae, quae constanter cum pericarditide jungitur, pulsum per vices intermittentem, summamque anxietatem supponunt. Inflammationem substantiae muscularis repentinis insultibus cum maxima anxietate, oculis rigidis, cum praecipiti quodam se gerendi modo,

specie delirii, ac pulsu cordis arteriarumque summe inordinato distinctam volunt, quae phaenomena etiam inflammationi superficiei internae tribui solent, praeter peculiarem in concrementa polyposa nisum. Vix unquam tamen inflammationes illae adeo solitariae occurrunt, ut earum signa non confluant, vel ob imperfectam evolutionem recenti dubio occasionem non praebeant. Praevalens unius alteriusve partis adfectio potius post mortem tantum ex ratione terminationis innotescit.

(1) Kreysig, Op. cit. 2. Thl. pag. 125

575. Quod diagnosin carditidis adeo difficilem reddit, est ejusdem adeo frequens cum vitiis organicis cordis, atque cum inflammationibus organorum adjacentium, pleurae, mediastini, pulmonum, diaphragmatis, complicatio; quibus omnibus, dum ad altiorem gradum evehuntur, diversa cordis in suo munere laesi phaenomena competunt. Juxta adsertum peritissimi Kreysig quaevis febris inflammatoria carditidis suspicionem excitat, si cum pulsu cordis et arteriarum frequenti, dyspnoea, doloribus vagis in pectore, facie turgida, oculis fixis, et animi deliquiis juncta incedit (1).

(1) Oper. cit. 2. Thl. pag. 127.

CAUSAE.

576. Inter momenta, quae in carditidem disponunt, recensiri merentur: temperamentum

calidum; habitus plethoricus; abusus spirituosorum, et aromatum; venus nimia; motus corporis excessivus, cursus velox, scalarum et montium ascensio, vento praeprimis adverso; certa quaedam opificia inclinato corpore peragenda, unde ruricolae, hortulani, bajuli, cisiarii et rhedarii, prae aliis dispositi cernuntur; contentio corporis quaevis cum diuturniori spiritus retentione, uti sub clamore, cantu, instrumentorum inflandorum tractatione, sub nimio alvum deponendi nixu; animi pathemata, quorum insignis in alterandis cordis motibus potestas, praecipue amor, ira, terror, moestitia, nostalgia; evacuationes suetae, uti menstrua, vel haemorrhoides suppressae; exanthemata retropulsa; diathesis arthro-rheumatica, scrofulosa; puerperium; diathesis hysterica et chlorotica.

577. Causis excitantibus accensentur inprimis omnes illae potentiae, quas proclivitatem inducere diximus, si diutius in organismum agunt, vehementia crescunt, vel si plures relativae concurrunt; porro laesiones mechanicae, ictus, concussio, lapsus, vulnera usque ad pericardium, vel ad ipsum cor penetrantia; fomites quidam miasmatici, uti scarlatinosus, venereus, psoricus, hydrophobicus; metaschematismi arthrorheumatis; inflammationes partium cordi vicinarum; vitia organica, quae maxime carditidem lentam producunt et sustinent.

578. Praeter mox prolatas injurias, quae spo-

radicam carditidem gignunt, etiam conditio atmosphaerae, tam hyemalis, quam specifica, ad cordis incendium ducere potest; quatenus enim mediante pulmone in sanguinem influit, etiam incitationem in fonte circuli facile alterare poterit. Id adhuc magis confirmant exempla carditidis epidemice grassantis, ab Huxhamo (1), et Trecourtio (2) notata.

(1) Oper. phys. med. T. III. p. 50. Lips. 1764.

(2) Trecourt's, chirur. Abhandlungen und Wahrnehmungen. Aus dem Französichen Leipz. 1777.

TERMINATIONES.

579. Carditis nonnisi raro in perfectam terminatur salutem, benignae resolutionis ope, quo quidem naturae molimina critica plurimum conferunt, sudoribus profusis, et urinarum hypostaticarum copioso secessu distincta. Quae die tertio non frangitur cordis inflammatio, parum spei relinquit, sed vel repentinam parit mortem, suffocativam aut syncopalem, vel in immedicabilia transit vitia, citius, seriusve lethalia.

580. Inter posthuma organica, quae carditidem acutam, aut lentam excipere solent, vulgatissima sunt — effectus hypoclepseos serosae, aut lymphatico-plasticae. Hujus ratio e substrato eminenter adfecto facile concipitur, quod vix non semper cordis manticula serosa, et contiguum pericardium largitur.

581. Uberior laticis serosi per inflammatam cordis superficiem secretio, ejusque in cavo pe-

ricardii collectio — hydrocardiam acutam efficit, quam non raro cum alterata liquoris effusi qualitate, plerumque puriformi conjunctam observamus. — Ubi vero secedens latex plastica eminet virtute, brevi coit et crystallisatur, unde 1) immediata cordis cum pericardio concretio, quae si per omnem obtinet ambitum, adparentem defectum posterioris praesentat; 2) vel genesis pseudomembranae, floccorum et villorum, cor sic dictum villosum; 3) vel demum concrementa polyposa, ubi inflammationis vigor ad internas cordis superficies concentratur, casus omnino rarior, carditidis polyposae nomine insignitus. Diagnosis horum vitiorum maximis sane premitur difficultatibus, atque nonnisi ex signis carditidis lentae, computatis cum defectu illorum, quae hydrocardiam, anevrysma, vel aliud alius generis malum indicare solent, desumi cum aliqua probabilitate poterit. Specialius adhuc accensetur sensus tensionis et adhaesionis in praecordiis, ac proclivitas in syncopen, dum sinistro lateri incumbunt aegri.

Fr. L. Roux, de carditide exsudativa. C. tab. aen. 4. Lipsiae 1820.

582. Rariores contra sunt carditidis in suppurationem, exulcerationem, steatoma, incrassationem substantiae carnosae, et gangraenam transitus. Ossificationes, haud infrequens valvularum metamorpho-

sis (Diclostosis), pariter phlogoseos lentae effectus esse possunt, quatenus membranis serosis proprium sistunt adtributum.

583. Ex hisce potioribus carditidis, tum acutae, tum lentae exitibus, facile colligitur, quales in cadaveribus reperiantur mutationes: rubor et turgor vasorum capillarium, speciosum rete formantium in alterutra, vel utraque cordis superficie; transsudationes lymphae coagulabilis, flavescentis, quae pro varia sui consistentia mox collectiones puriformes, mox pseudomembranas gignit; serum cruentum in cavo pericardii; concretio partialis, vel totalis cum pericardio; ostia vasorum majorum coarctata; substantia muscularis inspissata; coagula lymphatica (Gerinnsel) fibris muscularibus interstrata; fibrae ipsae pallidae, laxae, marcidae, quasi dissolutae; polypi veri, internae faciei cordis firmiter adhaerentes; ossificationes; exulcerationes. Plerumque una cum hisce alterationibus etiam inflammationis praegressae visibilia phaenomena, rubor insolitus, turgescentia vasorum, animadvertuntur. Quandoque autem nulla prorsus patent processus inflammatorii, recentium productorum formatione exhausti, vestigia.

584. Mortis, quae carditidem sequitur, ratio latet semper in abolita functione cordis ad vitam absolute necessaria, quam ulterius progredi vetat: vel nimia copia sanguinis omnem reactionem opprimentis; vel paralysis efficientiae

cordis nimium in modum exagitatae, ac demum exhaustae; vel mechanica obstacula circulo posita per latices effusos, polypos; vel chronica labes insanabilis; vel tandem ipsa ruptura.

585. Carditis sive acuta, sive lenta semper periculi plenum sistit morbum, qui mox intra paucos dies sua ferocia enecat aegros, ob maximam organi adfecti dignitatem, mox irreparabilia relinquit consectaria. Quapropter dum de futuro eventu praedicendo agitur, summa semper cautione opus.

THERAPIA.

586. Juxta easdem, quas alibi praecepimus regulas, etiam cordis inflammatio tractanda; ea solum differentia, quod maxima requiratur in adhibenda methodo antophlogistica promptitudo et liberalitas, praesertim primis morbi diebus. Hinc venáesectiones largae et repetitae, cavendo tamen ab animi deliquio, cardinale praebent auxilium. Hirudinum vero et scarificationum usum ad lentam potius restringimus carditidem. Reliqua pharmaca erunt omnis generis refrigerantia, relaxantia, aperientia, eccoprotica. Digitalis, morbo adhuc crudo, vehementi, ac in dies crescente, damnosum vel saltem summe anceps sistit remedium. Apprime vero convenit, ubi carditis versus reiteratas phlebotomias rebellis persistit, earumque ulteriorum usum moderari jubet, ob imminentem virium languorem; magis adhuc in

phlogosi chronica, praesertim in connubio cum acidis mineralibus, nitro, camphora, plumbo, zinco. —

587. Regimen diaeteticum cum prioribus in eundem scopum collimare debebit; abstinentia ab omni motu, a cujuscunque generis irritamento, cibo eupepto, calore; tractamen potius frigidum; debitus excretionum respectus.

588. Pericarditis ad carditidem se habet, uti pleuritis ad pneumonitidem; absque cordis contemporanea phlogosi, vel saltem irritatione concipi nequit, ideo propriis signis caret, nisi fors dolorem magis punctorium in praecordiis excipere velis; ex iisdem causis proficiscitur; analogas cum inflammatione superficiei externae cordis terminationes agnoscit, ac iisdem prorsus regulis tractatur. Synchronam cordis et pericardii inflammationem Marcus, Professor Bambergensis, Cardipericarditidem (?) nominandam esse proposuit.

DIAPHRAGMITIS.

L. A. Ebeling, Diss. de inflammatione diaphragmatis, Goett. 1771.

G. M. Gattenhof, Spec. sist. paraphrenitidis rationem et curationem. In ejusd. Dissert. med. Vol. I. Heidelb. 1791.

589. Inflammatio diaphragmatis jam antiquis nota, ac Paraphrenitidis sive Paraphrosynes nomine indicata invenitur, quod ei tributum videtur, tum quod membranam, quae pec-

toris viscera ab inferioribus disjungit, διάφραγμα καὶ φρένες vocaverint, ut legitur apud Ruffum Ephesium (1), tum quod delirium, phrenitis, cui praepositum παρὰ minorem intensitatem exprimere vult, ceu essentiale habeatur symptoma. Qualiscumque autem generis fuerit insania, diaphragmatis inflammatione inducta, semper sympathicum et secundarium sistit adfectum, in nonnullis vero casibus prorsus deficit. Quare pro compellanda exactius inflammatione diaphragmatis, organi adfecti nomen sumitur, solitam affigendo terminationem itis.

(1) De corporis humani partium appellationibus. Lib. I. pag. 38.

590. Diaphragmatis structura musculoso-aponeurotica inflammationis ortui non contraria quidem est, longe tamen minus amica; — inde etiam morbi raritas haud difficulter intelligitur, quo adhuc multum contribuit, immediatum deficere illud inter et res extra nos positas commercium.

591. Notio diaphragmitidis, ejusque ab adfinibus morbis differentia desumitur: ex dolore acuto, vehementissimo, ardente, qui cinguli adinstar thoracis inferiora constringit, sub quolibet corporis motu, loquendi vel tussiendi conatu, ac praesertim sub inspiratione immaniter augetur; ex respiratione celeri, anxia, parva, solo ferme thorace peracta; ex hypochondriorum introsursum repulsione; praecordiorum tensione, tantaque sensilitate, ut nequidem adtingi patiantur ae-

gri; e febre inflammatoria acutissima cum pulsu veloci, duro, spastico, viriumque muscularium summo languore; singultu pervicaci; convulsiva angulorum oris distrorsione, quod phaenomenon risum sardonicum, alii spasmum cynicum vocant; convulsionibus musculorum abdominalium; dysphagia et molestissima constrictione pharyngis; vomitu irrito, vel porraceo; desipientia, vel furore.

592. Pro diversitate substrati specialius adfecti nunc haec, nunc illa magis praedominantur symptomata, ipsaque diaphragmitis non solum cum inflammationibus partium confinium facile commutari, sed etiam illis copulata incedere poterit. Quando in diaphragmatis superiori superficie contrahitur malum pleuritidem, pneumonitidem, mediastinitidem, vel pericarditidem mentitur, iisque reapse jungitur. Eminent tunc symptomata respirationis laesae. Irritata contra septi transversi tunica inferiori, sive peritonaeali, pro hepatitide, gastritide, vel peritonaeitide imponit, ac rebelli vomitu sociatur. Ad musculosam vero partem, vel ad tendineum speculum propagata, aut ibidem primitus exorta phlogosis, dirissimam praesentat morbi formam, nervosis praesertim, tum cephalicis, tum convulsivis symptomatibus stipatam; quorum ortus ex simplici sympathia non minus, quam (quod magis arridet) ex phlogistica irritatione super nervum phrenicum porrecta (Nevritis) concipi poterit.

593. Decursus diaphragmitidis semper praeceps, summique periculi esse solet, ita quidem, ut post paucorum dierum spatium, vel suffocati, vel ex animi deliquiis, vel vero ex gangraena pereant aegri. Exempla diaphragmitidis chronicae (1) inter rarissima spectant.

(1) Aaskow, In Act. Hafn. Vol. I. p. 205.

594. Diaphragmitis in consuetas inflammationis successiones raro nititur, tum quod structura organi non favet, tum quod brevi lethalis evadit morbus, quamprimum ad altiorem extollitur gradum. — Quae ad superficiem serosam, pleuriticam, vel peritonaealem limitatur inflammatio, quandoque coalitus diaphragmatis cum pulmonibus, hepate, aut ventriculo, alias ossificationes partiales (1) relinquit. Abscessus diaphragmatis, qui vel ex ejusdem idiopathica adfectione, vel vero e pulmonibus inflammatis et cum septo transverso concretis originem trahunt; lethali semper eventu liquorem purulentum in cavum pectoris, vel abdominis eructant. Frequentiora esse solent posthuma dynamica, et quidem particularis sensilitas, quae, minima causa data, singultum concitat; vel saltem insolitam fovet in cachinnos proclivitatem; — phaenomenon, quod etiam ab asthmate Millari relinqui vidimus.

(1) Voigtel's, Pathol. Anatom. II. 201.

595. Excitandae diaphragmitidi prae caeteris causis, in capite de peripneumonia et pleu-

ritide adlatis, idoneas esse novimus: vulnera, praecipue punctim inflicta; commotiones pectoris ex lapsu in podicem; aër frigidus versus thoracem solito magis calentem directus; potionis frigidae et glaciei usus immodicus; violenta et continuata diaphragmatis sub risu immodico, fletu, vel singultu agitatio; suppressio profluviorum habitualium; herpetis repulsio; cartilago xiphoidea introrsum flexa; thoracula feminarum nimis arcta.

596. Tanti mali, quale diaphragmatis inflammatio praebet, ancipitem esse curationem, nemo inficias ibit. Est autem eo magis dubia, quo gravius fuerit malum, praesertim a traumaticis inductum potentiis. Therapia antiphlogistica princeps et unicum offert subsidium; quare optimum factu erit, quantocyus sanguinis emissionibus incitationis compescere augmentum; leni alviductione humores deorsum invitare; diluentibus et refrigerantibus sanguinis circuitum temperare; hirudinibus juxta diaphragmatis insertionem adplicitis fomentis et clysteribus emollientibus, nec non balneis tepidis localem imminuere turgorem.

497. Maxima vero requiritur medentis circumspectio, ne adparente virium languore, vel motibus convulsivis ad summe deleterium stimulantium usum, vel plane ad emesin, vomitus aeruginosi gratia, ciendam seducatur. — Superstes, inflammatione devicta, singultus opium calomela

nuptum, moschum, flores zinci, valerianam, aliave hujus farinae medicamina sibi exposcit.

MASTITIS ET FEBRIS LACTEA.

Chapelle, Diss. de mammarum inflammatione. Lugd. Bat. 1670.

Clubbe, Treatise on the inflammation of the breasts. Lond. 1779.

Schamberger, Diss. de causis febris lacteae hactenus dubiis. Francof. 1805.

598. Mammae, insigne illud feminarum decus, ceu organa glandulosa, numerosissimis vasis sanguiferis, ac nervis instructa, omni quidem aetatis periodo inflammari possunt, dummodo communes influant stimuli, quos generatim inflammationi producendae pares esse novimus. Tali ratione nascitur mastitis (μαςός, mamma) phlegmonosa sive biastica, quae in viris aeque, ac in feminis occurrere poterit, ex dolore, rubore, tumore, calore, duritie, atque febri comite facillime dignoscenda. Ad solam papillam limitata phlogosis — Thelitis audit.

599. Est autem adhuc alia, et quidem specifica mammarum inflammationis scaturigo, quam altilis liquoris, proli nutriendae destinati secretio largitur. Jam a conceptionis momento major in mammillis excitatur turgor, ex admirabili eas inter et uterum consensu, qui incitatione pedetentim aucta per indies progredientem graviditatem eum in modum crescit et modificatur, ut simul specifica metamorphosis organica evolvatur, cu-

jus ope, postquam foetus maturatus, et exclusus fuerit, novus ibidem praeparatur humor, lactis nomine notus. Sub hacce organismi feminei haud indifferenti evolutione, non solum orbes lactei justo magis intumescunt, turgent, obdurescunt, dolent, vel saltem tenduntur, verum etiam febricula irritativa ephemera, lactea communiter dicta (Milchfieber) incenditur. Quatenus haec phaenomena a puerperio, tanquam physiologica metamorphosi, pendent, quae in mulieris natura, et propagationis fine fundatur, atque cogitari nequit sine aliquali incitationis vitalis augmento; eatenus etiam extra dubitationis aleam ponitur, neque illam congestionem uberum transitoriam mastitidis, neque febricosas illas systematis arteriosi turbas, febris morbi ideam exhibere.

600. Quamprimum vero supradicta reactionis vitalis incitatae signa normalis moderationis cancellos excedunt, atque ad justo longius extenduntur temporis intervallum, tum omnino morbosum efficiunt statum, quem ad sola ubera restrictum, mastitidem galacticam, sive puerperalem, ad reliquam vero simul incitationem corporis propagatum febrim lacteam protractam, seu galactopyram appellamus.

601. Intra secundum et quintum a partu diem praevio horrore et lassitudine calor subnascitur aestuans, comite cephalaea, turgore faciei, siti, levi spirandi difficultate, inquietudine, pulsibus acceleratis, plenis, duriusculis, quae cuncta sym-

ptomata quotidie vespertinis exacerbantur horis, ac versus auroram sub sudoris, acidum spirantis, secessu manifeste remittunt. Prima, vel secunda post febris ingressum die, alterutra, vel utraque inturgescit mamma, tuberosas offerens inaequalitates, tenditur, dolet, et incalescit; papillae eriguntur, aliquid seri profundunt, ac tantam plerumque contrahunt sensibilitatem, ut a minima contrectatione atroces excitentur cruciatus, unde lactandi impotentia (Athelasmus), pervigilia, febris augmentum, atque sympathica glandularum subaxillarium irritatio. Inter communiora hujus febris symptomata spectant etiam miliaria alba, opaca, lactea passim dicta, non semper pro criticis habenda.

602. Plerumque circa quintum, vel septimum a principio diem febris lactea minuitur suffragantibus virium vitalium moliminibus, quibus modo crises evacuatoriae apostaticae, sudores profusi et subacidi, vel lochiorum lactescentium uberior fluxus; modo idiostaticae, spontaneum utpote lactis e mammillis stillicidium (galactorrhoea critica) inducuntur.

603. Proxima causa febris lacteae comitisque mammarum inflammationis latet in specifica illa evolutione, quam organismus muliebris partu absoluto, lactis secernendi gratia, patitur. Conditiones ad genesin hujus adfectus absolute necessariae sunt: 1) Puerperium, ceu momentum disponens; citra puerperium enim nul-

la obtinet lactis secretio, impossibilis proinde redditur febris lacteae origo; unde etiam febris puerperalis nomine digna 2) Mammae, ceu substratum morbi, quae in gratiam specifici contextus, visque vitalis peculiari ratione modificatae, unicum sistunt lactei liquoris fontem; exclusa mammarum praesentia, excluditur etiam lacteae secretionis possibilitas. — An cogitari possit ortus febris lacteae in femina, cui ante partum mammae resecantur? — 3) Metamorphosis organica mammarum non solum, sed etiam totius organismi, quae post partum evolvitur, et lactis formationi innititur, ad altiorem potentiam evecta, atque redundantis humoris impedita eductio.

604. Remotiori intuitu ad genesim febris lacteae contribuunt omnia illa momenta, quae lactis formationem intendunt, ejusque in mammis secretionem, exaltato incitationis vigore, promovent, uti victus nimis nutriens; spirituosorum abusus; status plethoricus puerperae, debito lochiorum fluxu non fractus; epidemia hyemalis; irritationes topicae quaevis, per fascias, per thoracula angustiora, suctionem violentam; quae lactis secreti exitum praepediunt, quo praesertim lactationis neglectus, refrigerium repentinum, et animi pathemata referuntur.

605. Praemissa hacce nosogenia, facile patet, febrim lacteam oriri nequire, nisi prius topicae in mammis incitationis augmentum praecedat, quod, sive intra simplicis congestionis limi-

tes consistat, sive ad verae inflammationis potentiam evehatur, morbi essentiam constituit, atque sufficientem febris symptomaticae causam largitur, concurrentibus simul universalis evolutionis turbis.

606. Potiora febris lacteae posthuma vel ex mammarum inflammatione graviori, vel ex praepedita lactis excretione derivantur. Huc prae aliis spectant abscessus et indurationes mammarum, quas ultimas tamen, utut diuturnas et pertinaces, nunquam in carcinoma versas vidimus. Magis funestam successionem sistunt metastases lacteae, quarum genesin e vicariis et antagonisticis secretionibus facilius, quam ex materiali laticis lactei migratione concipi posse existimamus; communes esse solent illis febribus lacteis, in quibus, vel propter maximum gradum phlogoseos mammarum, vel propter alias causas, lactis secretio supprimitur (galactischesis). Inde parotides, abscessus sic dicti lactei in artubus, lochiorrhoea lactiformis, melancholia et mania originem petunt. Dementias, per anomalum puerperium inductas, pertinaces quidem esse, recenti tamen graviditate sponte solvi, pluribus casibus edocti sumus.

Wolff, Diss. de metastasi lactea. Bon. 1796.

607. Lethales febris lacteae exitus vel a metastatica encephalitide, vel a contemporanea metritide puerperali, vel a mutato charactere inflammatorio in nervosum aut septicum, dependent.

608. Perspecta mastitidis puerperalis, comitisque galactopyrae inflammatoria indole, nulla in formandis indicationibus occurrit difficultas. Methodus antiphlogistica in morbo regulari et recenti princeps praebet subsidium; venaesectio, alviductiones moderatae, salinis praesertim citae remediis, quae inter arcanum duplicatum eminenter laudari solet; potus emollientes, temperantes —, uti emulsa, ptisanae, acida, — vel diaphoresin leniter moventes, uti sambucina; diaeta tenuis. Ab omnibus, quae reactiones vitales exstimulare valerent, uti sunt aromata, vinum, calor nimius, animi commotiones, corporis exercitia, sedulo cavendum.

609. Mammis nimium in modum repletis, turgidis, et dolentibus medemur fomentis siccis, suctu tempestivo, vel artificiali lactis, cucurbitularum ope, extractione. Si vero inflammationis altior exstiterit gradus, mammillae cataplasmatibus emollientibus fovendae. Inflammatas et excoriatas papillas cremore lactis, butyro, cacao, vel mucilagine seminum cydoniorum illiniendas suademus.

610. Eodem tempore diligens habeatur lochiorum respectus, quorum justo parcior secretio pediluviis, epithematibus laxantibus, vel spongia madefacta sinui admota promoveri solet. Aristolochica quaevis damnosa sunt.

611. A mastitide galactica distinguere oportet alias inflammatarum mammarum species, qua-

rum origo, etsi durante puerperio nascantur, ex accidentalibus derivatur causis, plurimum mechanicis, ut e laesione traumatica, suctu violento, morsu, etc.

612. Occurrunt denique adhuc in praxi sympathicae quaedam mammillarum irritationes, ex intimo eas inter et systema sexuale consensu oriundae, quas in puellis pubertati proximis, vel in aliis feminis tempore catameniorum periodice comparere videmus. Quamvis interdum notabilem tensionis et turgoris gradum offerant, ad phlogoseos potentiam tamen vix unquam extolluntur, sed primitiva uteri turgescentia composita sponte evanescunt.

D. INFLAMMATIONES ABDOMINALES.

PERITONAETIS.

Walter, de morbis peritonaei. Berol. 1785.

Laennec, Histoires d'inflammations du péritoine. Paris 1804.

613. Negari quidem nequit, membranis serosis eam inesse proprietatem, ut seorsim pati queant, quin viscerum, quae ab illis recluduntur, munus notabiliter adfectum adpareat. Id tamen de illis tantummodo censendum adfectibus, quorum origo in specifica, vel mere relativa potentiarum excitantium actione fundatur, uti esset rheuma, vel miasmatica labes; nunquam vero de absoluti cujusdam stimuli effectu, qualem esse supponimus inflammationem phlegmonosam. Quare phlogosin membranae serosae, viscus quoddam

investientis neque concipere, neque dignoscere poterimus, nisi contemporanea existat ipsius visceris laesio. Limitamus itaque nomen Peritonaeitidis (περὶ circum, et τείνω tendo) ad inflammationem, vel simplicem congestionem peritonaei, quo loco viscera non ambit, membranae utpote serosae internam parietum ventris superficiem obducentis.

NOSOGRAPHIA.

614. Symptomata eminentiora, e quibus ad cognitionem peritonaei inflammati pervenimus, sunt: dolor acutissimus, urens, aut punctorius, per totum abdominis ambitum diffusus, non quidem prorsus superficialis, sed neque nimis profundus, omnem reformidans tactum, sub contractione musculorum abdominalium auctus, continuus, vel obscure remittens; anxietas; respirium acceleratum; febris inflammatoria comes; defectus signorum, quae visceris cujusdam inflammationem indicare consuescunt. — Ast nonnisi raro haec symptomata adeo solitaria observantur, ut quodvis deficiat synchronae splanchnitidis indicium, praesertim enteritidis, quae summe familiarem ejus copulam constituit. Diligentia et replicata extispicia a Morgagno, aliisque scrutatoribus instituta idem confirmarunt; quapropter recentiorum quidam segregatam peritonaeitidis a viscerum inflammationibus considerationem prorsus negligendam esse credunt (1).

(1) Portal, über die Entzündung des Bauchfelles. In den Rheinischen Jahrbüchern von Harles. Band I. St. 2. pag. 117—129.

615. Peritonaeitidem cum securitate ab aliis viscerum abdominalium inflammationibus distinguere vetat membranae peritonaei intimus cum interna contentorum superficie nexus, et consensus, immediatusque contactus, nec non defectus eminentis functionis, e cujus laesione ad topicam tuto concludi posset adfectionem. Neque ejusmodi subtilis distinctio ad modificandam therapiam multum contribuit; in praesagiendo tamen eventu futuro semper aliqualem sibi vindicat valorem.

616. Praeeuntibus variae intensitatis horripilationibus, intensus evolvitur aestus cum siti, cephalaea gravativa, turgore universali, cui illico dolores subnectuntur lancinantes, ab initio vagi, sensim sensimque per totum extensi ventris ambitum, adeoque vehementes, ut nec tangi prae dolore abdomen possit. Sub inspiratione, tussi, nixu, corporisve erectione omnes cruciatus et tensiones augentur, unde aegri continua anxietate oppressi, decubitu supino, crura sursum adtrahendo aliquod saltem sibi conciliare student levamen. Vomitus sympathicus in gravi malo vix unquam deest; alvi tamen constipatio minus constans, quam in enteritide. Pulsus arteriarum veloces, duri, parvi et spastici, quos universim dolorificis membranarum serosarum inflammatio-

nibus familiares esse novimus, etiam peritonaeitidem constanter comitantur, maxime si intestina simul irritata fuerint, quod frequentissime accidit.

617. Postquam peritonaeitis die septima, nona, undecima, vel decima quarta summum adtigit culmen, mox sub consuetis evacuationibus criticis, sudoribus, urinis, vel metrorrhoea solvitur, mox sine ullo manifesto molimine critico pedetentim ad decrementum perducitur. Lenta peritonaei congestio, quae vitiorum organicorum fidelis esse consuevit comes, definitum non agnoscit decursum, sed per septimanas, imo menses quandoque perdurat, clandestine serpens, ac ob defectum certorum signorum facile praetervidenda.

618. Quae de pleuritidis divisionibus subjunximus, exacte ad peritonaei inflammationem adplicari possunt. — Principales ideo differentias offerunt: quoad decursum, peritonaeitis acuta et chronica, simplex et comitata, regularis et anomala; — quoad indolem specialem, phlegmonosa et rheumatica; — quoad substratum et sedem, totalis et partialis, membranea et muscularis, antica et dorsalis. — Obscurissima sunt symptomata peritonaeitidis dorsalis, quae adeo facili negotio cum notaeomyelitide, mesenteritide, nephritide, vel psoitide, nec tamen cum tanto aegrorum damno, confunditur. — Differentias diagnosticas peritonaeitidis contempo-

ranea visceris cujusdam phlogosi comitatae subministrant omnia illa symptomata, quae eis speciatim competunt, suo loco adsignanda.

619. Inflammatio musculorum abdominalium, Myositis abdominalis, quam Dodonaeus (1560) primus observavit (1), et magnus Petrus Frank peritonaeitidis muscularis nomine exactius depinxit (2), difficulter a membranae serosae subjacentis phlogosi distinguitur. Signa, quae ad rariorem huncce adfectum referuntur, sunt: abdominis sensibilitas, frequentius circa umbilicum quam alibi, ut nec minimum aegrotantes perferre valeant adtactum; dolor ad certam fornicis abdominalis regionem fixus, ardens, sub contractione musculorum abdominalium immaniter crescens, calor ejusdem loci auctus; durities et circumscriptus tumor, quem fibrae musculares distorsae; vel effusa in vaginis lympha coagulabilis producit; causae demum myositidi producendae idoneae, quas inter laesiones traumaticae, et praesertim fibrarum muscularium sub nixu violento, ponderisve elevatione dislocationes principem tenent locum.

(1) Sprengel, pragmat. Geschichte. 3. B. S. 171.

(2) Epitome de curand. hom. morbis. T. II. §. 215.

620. Peritonaeitidem rheumaticam distinguunt: dolor vagus, per vices manifeste crescens, iterumque remittens; febris mitior; diathesis rheumatica cum doloribus, vel tensionibus artuum, sudoribus profusis, et urinis hy-

postaticis; causa praegressa in atmosphaerae injuriis, et temperaturae vicissitudinibus reponenda.

CAUSAE.

621. Eminentem in peritonaei phlogoses dispositionem cuncta illa patefaciunt subjecta, quae plethoram quandam abdominalem fovent, vel quibus peritonaeum insolitas et replicatas patitur tensiones. Ita dispositos esse novimus homines obesos, laboriosos, haemorrhoidarios, herniosos, testiculorum vitiis adfectos; feminas gravidas, parturientes, puerperas, quibus catamenia parce et irregulariter fluunt.

622. Causis occasionalibus adnumerantur omnes potentiae incitantes, phlogosin producere solitae, dum earum versus peritonaeum dirigitur actio, atque nonnullae specialiores abdominis organis infensae: vulnera, contusiones, ictus; violentae musculorum abdominalium contractiones sub tussi, vomitu, lucta, ponderum gestatione, corporis contentione, quibus peritonaei tensio, status herniosus, vel saltem subherniosus viscerum ventre reclusorum inducitur; bracheria inepte adplicita; herniae incarceratae, earumque operatio; testiculorum descensus impeditus, vel neglectus suspensorii sub eorum tumore praegrandi usus; abortus; partus difficilis; puerperium anomalum; mensium et lochiorum fluxus suppressus.

623. Peritonaeitidis secunduriae et sympto-

maticae fons in metastasibus et metaschematismis varii generis non minus, ac in viscerum abdominalium inflammationibus quaerendus. Prae caeteris autem intestinorum et uteri phlogoses ad contiguum propagari solent peritonaeum. Inde fit, ut non solum enteritides et metritides graviores, sed etiam leviores eorundem organorum congestiones, quas v.g. sub menstruatione, vel puerperio nasci videmus, abdominis peritonaealem superficiem in consensum trahant, atque facili negotio pro peritonaeitide idiopathica imponere possint. — Refrigerium, aliaeve injuriae atmosphaericae ad rheumaticam ducunt peritonaei inflammationem.

TERMINATIONES.

624. Peritonaeum, ceu membrana serosa, paucissimis instructum vasis rubris, atque nervis prorsus carens, ut physiologi defendunt, processum verae inflammationis subire nequit, nisi summe violenti accedant stimuli; unde etiam liquet rarior, quem omnis aevi experientia abunde confirmat, peritonaeitidis in metamorphoses pathologicas, sive abnormia productionis alteratae producta nisus, praesertim in suppurationem, indurationem, et gangraenam. — Dum autem ejusmodi vitia inflammationem peritonaei sequi observantur, tunc vel stimuli positivi violentam, aut saltem continuatam actionem, vel successivam membranae serosae, per diuturnas et recidivas

congestiones, in organon magis arteriosum permutationem supponunt. Id prae caeteris adhuc corroborare juvat rarior peritonaeitidis acutae, et praesertim rheumaticae, e causis dynamicis ortae, — frequentior contra chronicae in vitia organica transitus.

625. Inter vulgatissimas peritonaeitidis successiones pertinent diversae h y p o c l e p s e o s species, quarum genesis duplici concipitur ratione. Quousque irritativus status peritonaei intra simplicis congestionis limites consistit, transsudatio ex sola vasorum exhalantium incitatione aucta derivanda; quamvis enim phlogosin in organis secernentibus secretio justo magis incitata constanter comitatur. Lenta in hocce casu habebitur hydropis origo, neque notabiliter alterata esse solet liquoris serosi qualitas. — Quamprimum vero congestio activa ad inflammationis verae potentiam extollitur, sublata inter sphaeram irritabilem et reproductivam vasorum capillarium indifferentia; per vigentem processum phlogisticum praesertim altiorem, exhalationis et secretionis officium quidem supprimitur pro momento, illo autem ad maturationis culmen perducto critica sequitur explosio, atque humoris serosi majori copia versus partem irritatam invitati, ibidemque diversimode alterati vinculis solutis secedunt, ac ejus, in quod pateat, cavi inundationem creant, sub forma criseos idiostaticae erroneae. Magis celerem sub hac rerum positione, ac non raro

repentinam esse effusionis morbosae genesin, ipsiusque materiae suffuratae qualitatem plerumque alienatam et ratio suadet, et observatio convincit.

626. Effectus transsudationis notabiliter variant pro diversitate qualitatis, quam secretio serosa sub decursu phlogoseos vitiata contrahit. Seri liquidi ac limpidi in abdominis cavum effusio hydrocoeliam simplicem efficit; materiei contra magis albuminosae, vel puri analogae collectio ascitis lymphatici, aut puriformis formam creat. — Plastici demum, ac cito coëuntis fomitis secessus concretiones morbosas peritonaeum inter et superficiem intestinam viscerum contentorum, vel pseudomembranas, et callositates diversae crassitiei generat. Coalitum vero duarum superficierum organicarum fieri nequire, nisi utraque inflammata prius fuerit, jam alibi monuimus.

627. Hydropis peritonaealis partialis specimen offert collectio laticis serosi in sacco hernioso, — hujusque cum omento vel intestinis inclusis cohaesio, quam haud raro invenire licet, nihil aliud est, quam effectus hypoclepseos lymphatico-plasticae, quam lenta phlogosis in peritonaeo et serosa intestinorum superficie produxit.

628. Rariorem metamorphosin morbosam peritonaei, ceu chronicae phlogoseos posthumum, offeruut tabercula; quae quidem antiquio-

ribus medicis ignota non erant, a Boneto praesertim et de Haenio notata, clarius tamen recentiorum quorumdam observationibus illustrata innotuerunt.

J. Baron, An inquiry illustrating the nature of tuberculated accretions of serous membranes etc. London 1819.

629. Perspecta simplicissima peritonaei fabrica, ejusque minori in conservando processu biotico dignitate, facile liquet, peritonaeitidem lethum directe adducere nequire, nisi alia in sphaeram reactionis morbosae trahantur viscera, vel eorundem functio organicis degenerationibus laedatur.

630. Quidquid autem de terminationibus peritonaeitidis, viscerum abdominalium inflammationes comitantis, atque de signis, e quibus ad funesti exitus praesentiam concludere fas est, notari meretur; ex earundem monographiis serius patebit, ac ideo hic loci, superfluae repetitionis evitandae gratia, lubenter omittitur.

THERAPIA.

631. Generales curandae inflammationis regulae etiam peritonaeitidi apprime convenient, habito semper substrati adfecti, atque praevalentis characteris respectu. Venaesectio in morbo graviori, etsi propter pulsus parvos et spasticos minus necessaria videretur, non solum instituenda, sed etiam pro casus necessitate repetenda.

Hirudinum dolenti regioni adplicatarum in minuendis velamenti abdominalis, et praesertim musculorum congestionibus multo major esse solet efficacia, quam ubi de viscerum inflammatione agitur; cujus quidem ratio e vasorum anastomosibus facile intelligitur. Reliquas indicationum paginas absolvere juvant remedia leniter eccoprotica, emollientia, potiones refrigerantes, balnea, semicupia, fomenta tepida, unctiones oleosae, clysteres aperientes, aliave ad adparatum antiphlogisticum spectantia.

632. Una cum mox recensitis adminiculis scrupulose combinanda, si fieri potest, causae producentis indago et amotio. Ita visceris herniosam strangulationem chirurgica manu solvere, menstruationem languentem expedire, testium vitia emendare oportebit. — Fracta phlogosi, et imminente hypoclepseos periculo, prompta revulsione per vesicantia suris, aut ipsi abdomini admota succurrendum. — Repentina effusio in cavum abdominis paracentesin postulat. — Specialiores, quibus cura peritonaeitidis obnoxia esse potest, modificationes, atque modus ejus posthumis medendi, ex tractatu enteritidis alioquin patebunt.

EPIPLOITIS.

Halder, Diss. de morbis omenti. Goett. 1786.
Berends, Diss. Epiploitis. Regiom. 1788.

633. Easdem difficultates, quas in dignoscen-

da peritonaeitide invenimus, vix non in majori gradu offert inflammatio omenti, perperam omentitis, rectius epiploitis dicta. — Nequaquam tamen rara dici potest haec inflammationis forma, quin imo priori crebrior esse solet, cujus etiam ratio ex ipsa structura facile conjicitur; omenta enim, quae peculiares sistunt peritonaei productiones, bursam quasi clausam repraesentantes, majori vasorum rubrorum copia irrigantur, ac notabili vesicularum adipi secernendo dicatarum numero scatent, unde characterem magis arteriosum adipiscuntur.

634. Symptomata, quae ad inflammationem omenti referuntur, sunt: dolor in epigastrio, versus umbilicum protensus, fixus, urens; sensilitas partis eum in modum aucta, ut omnem reformidet adtactum; abdominis tensio et durities; anxietas; vomitus; febris inflammatoria comes. Haec tamen omnia phaenomena nonnisi sub altiori gradu morbi evolvuntur, quo in casu plerumque cum signis inflammationis viscerum contiguorum, hepatis, ventriculi, vel intestini coli nupta incedere solent.

635. Levior contra epiploitidis gradus interdum adeo clandestine delitescit, ac serpit, ut etiam summe periti medici adtentionem effugiat; neque desunt exempla diversarum omenti degenerationum in peremptis inventarum, quas inflammationis chronicae constantes effectus esse novimus, quin praegressae phlogoseos signa adpa-

ruerint, quo quidem organi minor in oeconomia animali dignitas plurimum confert. Ita R u y s c h i u s memorat consumptionem totius omenti post mortem inventam, quin durante vita aliquod mali indicium praecederet. Ipse G a l e n u s gladiatoris vulnerati mentionem facit, cui integro ferme omento exscisso, nullum, praeter abdominis frigus, accidit incommodum. Pariter novimus varias omenti portiones sub herniotomiis recisas, vel ligatas fuisse, absque notabili aegrorum damno, ast semper pedissequam induxisse inflammationem; quo in casu epiploitidis diagnosis majori cum certitudine institui posset, etiamsi isochrona phlogosis peritonaei vix unquam deficiat.

636. C a u s i s epiploitidem progignere solitis adnumerantur; vulnera, contusiones, herniae incarceratae, praesertim illae, quae partem omenti (epiplokele), vel intestini coli includunt; refrigerium; metastases. Symptomaticam et secundariam omenti phlogosin excitant irritamenta in organis vicinis, eorumque inflammationes; puerperium; vitia organica ventriculi et hepatis.

637. Crebriores e x i t u s sunt: 1) S u p p u r a t i o n e s l e n t a e, quibus non raro integrum omentum gastro-colicum consumptum deprehendebatur; inde phthisis epiploica, vel pyocoelia lethalis. Quandoque pus per umbilicum sibi viam sternere visum est. 2) S y m p h y s e s cum ventriculo, hepate, intestinis, peritonaei fornice,

unde vomitus rebellis, cardialgia, colica, incarcerationes internae, hydrocoelia, diarrhoea chronica. 3) Induratio et parectama panniculi adiposi inter omentorum lamellas positi; quae physconiam epiploicam, aliasque chronicas labes inducunt. 4) Gangraena, quae praesertim inflammationem omenti ex strangulatione herniosa excipere consuevit.

638. Cura hujus inflammationis nullas prorsus agnoscit particularitates. Praeter generales canones therapeuticos, omnia illa huc referri debent monita, quorum in capite de gastritide et enteritide fusior mentio fiet.

MESENTERITIS.

Ebhard, Diss. de statu mesenterii naturali et praeternaturali. Jen. 1755.

639. Diagnosis mesenterii inflammati priori vix non obscurior redditur, ob profundam organi sedem, ejusque intimam cum intestinis connexionem. — Symptomatum a practicis adsignatorum seriem constituunt: dolor profundus, a spina dorsi versus umbilicum extensus, urens, fixus, assiduus, sub tussi, sternutatione, trunci motu, et quavis contrectatione rudiori crescens; alvi oppilatio; vomitus; febris inflammatoria; quandoque tumor inaequalis, et durities quasi nodosa in medio ventris. His adhuc ischuriam renalem, ceu constans phaenomenon adjungit R. Willan (1), praesertim dum infantes hac

labe adficiuntur, quorum cadavera rimando, intestina et mesenterium inflammata, glandulas mesaraicas tumidas, atque vesicam urinariam vacuam invenisse testatur.

(1) Medical Facts and Observat. Tom. III.

640. Rara est mesenteritis idiopathica, primaria, acuta, et simplex; frequentior symptomatica, secundaria, chronica, et complicata. Nunc enim comitem enteritidis, peritonaeitidis vel nephritidis; nunc effectum vitiorum organicorum in glandulis mesaraicis, aliisve partibus vicinis constituit. Utroque in casu chronicum libenter sequitur decursum, ac non raro adeo occulto serpit modo, ut nonnisi post aegri obitum solitis inflammationis exitibus patefiat.

641. Mesenteritis juniori praesertim insidiatur aetati, atque tunc communissimum scrofulae mesentericae comitem sistit, nunc pro ejus causa, nunc pro effectu secundario declaranda.

642. Potiora inflammationis mesenterii, praesertim chronicae consectaria sunt: glandularum chyliferarum indurationes, scirrhi, parectamata, abscessus, et exallaxes variae; earundem utpote in massas caseosas, lardaceas, aut melliformes metamorphosis. Inde variae calamitates, plurimum insanabiles, suam repetunt originem; quas inter notari merentur: consumptio saniosa musculorum lumbalium, caries vertebrarum, claudicatio, paresis artuum inferiorum, nephritis et

T 2

urinarum suppressio, phthysis mesenterica; ascites serosus aut purulentus.

Nootnagel, Diss. de abscessu mesenterii. Hal. 1712.
Hebenstreit, Diss. de scirrho mesenterii. Hal. 1756.

643. Cura mesenterii inflammati ab illa enteritidis nullatenus differt, nisi peculiares quasdam excipere vellemus modificationes, quas chronica mesenteritis ob diathesin scrofulosam, cui adeo frequenter nupta esse solet, sibi exposcit.

GASTRITIS.

Henning, Beschreibung der Kennzeichen und der Cur der Entzündung des Magens und der Gedärme. Copenh. 1787.
Johnston, Tentamen de gastritide. Edinb. 1790.

644. Ventriculum, ceu organon vasis nervisque ditissimum, summe sensile, ac mirabili consensu cum universo corpore nexum, cunctis per eminentiam pollere conditionibus, quae ad inflammationis genesin requiruntur, cuivis notum est. Nihilominus tamen nequaquam adeo frequens dici potest gastritis, quam a priori crederetur, vel a quibusdam medicis habita fuit (1). Videtur continua stomachi cum stimulo ciborum colluctatio, atque naturale quoddam organi robur pro tanto, quale digestio est, munere absolute necessarium, minoris sensilitatis, saltem in superficie externa, sive mucosa, rationem sistere; unde fit, eam a stimulis relativis vix ac ne vix quidem ad morbosas incitari reactiones, nisi

particularis faveat diathesis, ex parte individualis, vel epidemicae constitutionis derivanda. Longe faciliorem contra gastritidis originem, e potentiis etiam levioribus, esse novimus, dum earum actio versus internam superficiem, aut versus nervorum epigastricorum plexus dirigitur, quibus tanto eminentior inest sensilitatis organicae gradus, quod centro sphaerae gangliaris proximi sint, et quod mediante nervo vago cum encephalo intime cohaereant.

(1) Fr. Hoffmann, de gastritide frequentissima.

645. Substratum speciale largiuntur singula tunicarum, quibus stomachus componitur, strata. Quamquam interdum plus minusve separatas, vel saltem eminentes unius alteriusve tunicae phlogoses observare liceat, praesertim ubi specificae, aut mere relative incitantes causae ventriculi incendium produxerunt, quemadmodum id de gastritide catarrhosa et rheumatica valet, quarum prima membranam externam mucosam, altera internam serosam eminentius adfectam agnoscit; — nihilosecius tamen gastritidem phlegmonosam, e violentioribus utpote causis productam, etiamsi modo in una, modo in altera tunica princeps delituerit phlogoseos focus, nunquam ad unam superficiem limitatam cernimus.

NOSOGRAPHIA.

646. Potiora, quae inflammationem ventriculi distinguunt phaenomena, sunt; dolor atrox,

ardens, fixus, assiduus ad scrobiculum cordis, quem levissima immaniter exacerbat compressio, ita quidem, ut neque consuetum stragulorum pondus perferre valeant; nausea continua; vomitus dolentissimus, chymosus, porraceus, vel inanis, tantusque stomachi erethismus, ut quaevis ingesti, sive solidi, sive liquidi portiuncula illico cum violentia eructetur; regionis epigastricae tensio et inflatio; anxietas praemagna; singultus; sitis inexplebilis cum frigidae desiderio, qua ardoris intestini molestissimum sensum minuere student; prostratio virium animalium summa; eclyses transitoriae, febris inflammatoria cum pulsibus velocissimis, duris, parvis, contractis, filiformibus, saepe inaequalibus.

647. Praegresso ut plurimum horrore valido, universalis evolvitur aestus, cui illico mox citata junguntur phaenomena, si non omnia saltem plura. Morbus citissimo crescit passu, atque in decursu alios quoque lubenter evolvit satellites, qui phlogoseos vehementiam, stomachi summam sensilitatem, ejusque cum diversis partibus philadelphiam, ac isochronam organorum vicinorum irritationem sequuntur. Haec inter prae caeteris notasse juvat inquietudinem et jactationem, ejulatus, deliria, oculorum rubedinem, praesertim in toxicatis, faciem collapsam, vultum desperabundum, animi deliquia, extremorum frigus, alvi constipationem, atque sudores copiosos, tormentorum violentia extorsos. Propter maximos, quos

aegri a propinato potu patiuntur cruciatus, ejus aversatio cum spastica gulae constrictione, species hydrophobiae nascitur, cui in junioribus convulsiones crebro junguntur.

648. Nisi phlogoseos frenetur impetus intra paucos dies, eum in modum crescit periculum, ut subortis convulsionibus, debilitate maxima, mentis constante aberratione vel sopore, membrorum marmoreo frigore, atque continuante irrito vomendi conatu miserrime excruciati aegri gangraenae efformatae mortiferum sequantur nutum.

649. Plurimum sane interest, ut gastritis non adeo a contiguorum viscerum phlogosi, sed maxime ab aliis ventriculi adfectibus non inflammatoriis scrupulose distinguatur.

650. De inflammatoriis loquendo morbis, confundi potest cum enteritide, epiploitide et peritonaeitide. Ubique tamen deficit immanis ille ad scrobiculum cordis dolor, pervicax, post quemvis mox adsumptum potum vel cibum, vomitus, anxietas praecordialis, virium insignis prostratio, ac facilis in eclyses pronitas. Difficilior quandoque esse solet gastritidis ab inflammatione hepatis distinctio, praesertim dum hujus lobus sinister adficitur, quem non raro super stomachum usque ad splenis regionem protensum esse posse, sectiones defunctorum docuerunt. Deest in hocce casu, saltem a morbi principio, intolerabilis ille ad stomachum dolor et fervor, a quovis assumpto crescens, nec vomitus

tam cito, ac sub tantis angustiis excitatur, nec pulsus adeo mire contracti et exiles, nec virium tanta dejectio comparent.

651. Inter alias aegritudines non phlogisticas, quae gastritidem mentiri, et si pro ea habentur, facile ad damnosam medendi rationem ducere possunt, spectant febris biliosa, cholera et cardialgia spasmodica.

652. Etiamsi sub decursu febris biliosae interdum notabilis evolvatur ventriculi erethismus, quin imo manifesta irritationis, ab acrioris bilis stimulo pendentis, signa occurrant; ideo tamen gastritidis praesentiam suspicari nondum licet. Defectus phaenomenorum inflammato stomacho propriorum, atque manifesta saburrae, et bilis undiquaque praevalentis indicia, uti vomitus continuo biliosus, lingua sordida, sopor amarus, hepatalgia obtusa, albuginea flava, vel polycholia universalis, in connubio cum cognitione causae producentis, geniique epidemici aestivi, differentiam utriusque adfectus sat clare indicant.

653. Choleram, sive praecipitem et frequentem per oesophagum et anum evacuationem potius pro symptomate, seu passione eminente (παϑος) irritationis catarrhalis per fistulam alimentarem diffusae, vel saburrae ibidem collectae, quam pro identico morbi genere (νοσος) — agnoscimus, quae a gastritide et ardoris intensi ad stomachum, et febris inflammatoriae defectu abunde discrepat.

654. Cardialgia demum spasmodica, etiamsi quoad dolorem igneum ac fixum, virium prostrationem et leipothymiam primo intuitu aliquam cum gastritide similitudinem offerat, differt tamen febris, vomitusque rebellis absentia, et —, quod maximum est, accessibus brevibus, manifeste remittentibus, vel plane intermittentibus. — Causarum denique excitantium adtenta indago, in similibus diagnoseos dubiis dilucidandis, maximum respectum meretur.

655. Praeter diversas, quas gastritis cum aliis inflammationibus communes habet divisiones, praecipui valoris esse existimamus discrimina, quae indoli specificae, substrato, et decursui innituntur. Summe essentialis partitio gastritidis est in phlegmonosam, catarrhalem, et rheumaticam, habito utpote naturae specialis et substrati eminenter adfecti respectu. Gastritis phlegmonosa, sive phlegmone ventriculi, qualemcumque texturae stomachi partem plectit, ex positivis sine ulla distinctione, et plerumque violentis stimulis proficiscitur, atque generales solum inflammationis characteres offert, specificis notis destituta. — Gastritis catarrhalis mucosam pro substrato agnoscit tunicam, ex potentiis relative incitantibus originem trahit, quibus functio cutis et systematis mucosi laeditur, obtuso dolore, ac uberiori pituitae, per vomitum ejectae secretione stipatur, talique pacto specificum quemdam praebet characterem, in sub-

strati natura, et nosogenia fundatum. — Gastritis rheumatica serosum prehendit velamentum, ex analogo, qui priorem generat, fonte nascitur, modo tamen diverso construitur, atque particulares quasdam ex parte substrati notas sub decursu patefacit, uti dolorem acutissimum, sed inconstantem, vomitum minus violentum, nisum in metaschematismos, atque specificae diatheseos rheumaticae indicia. Eandem sistit formam, quam alii erysipelaceam appellant, epiteto fors minus adaptato; cum erysipelatis nomine nonnisi dermati propriam insignire soleamus phlogosin. Differentiae diagnosticae harum gastritidis specierum e doctrina inflammationum specificarum adhuc clarius patebunt.

656. Qualiscunque autem specialioris indolis fuerit inflammatio stomachi, quoad decursum in acutam et chronicam subdividi consuescit. Prior intra quinque septemve dies suum absolvit cyclum definitum, haud ambiguo discrimine juncta. Altera sine lege per plures septimanas, imo menses excurrit, permanentis cujusdam irritamenti, vel vitiorum ventriculi organicorum fidelis comes; ac non raro adeo dolose delitescit (gastritis occulta), ut consuetis defecta signis, sagacioris quoque observatoris adtentionem effugere soleat, praesertim dum minus sensilis tunica villosa sedem morbi sistit (1). Ejusmodi latentis gastritidis effectus esse videtur emollitio ventriculi, rarus ille teneriorum infantum adfectus, quem prae aliis Jaeger (2) et Fleischmann, notarunt.

(1) De Haen, Rat. med. T. IX. p. 24. — Max. Stolii, Rat. med. T. III. p. 384.

(2) Ueber die Erweichung des Magengrundes. — In Hufeland's und Himly's Journal. 1811.

CAUSAE.

657. Peculiares, quae ventriculi inflammationi faverent, dispositiones non existunt, nisi generalia excipere vellemus momenta, quae generatim inflammationum genesi obsecundant, morboso ventriculi erethismo nupta, atque procatarcticas potentias leviori in gradu stomachum offendentes.

658. Causas occasionales offerunt quaevis incitamenta mechanica, vulnera, ictus, contusiones, peregrina deglutita, uti vitrum tusum, aciculae, aristae, ossa acuta, nuclei fructuum; ventriculi oppletio nimia; cartilago xiphoidea introrsum curvata; thoracula nectitia nimis arcta. Ast vix non crebrius adcusari debent substantiae diversae nomine alimenti, medicamenti, aut veneni ingestae, quae chemicis ventriculum irritant virtutibus: cibi acres, aromata, potus spirituosi, et fermentantes, quorum excessiva quantitas semel absumpta acutam, protractus autem minoribus dosibus usus chronicam gastritidem invitat; medicamina emetica, drastica phlogistica, venena corrosiva, uti arsenicum, mercurius sublimatus corrosivus, aerugo, tartarus stibiatus, cantharides, phosphorus; — producta secretionis et reproductionis vitiatae, uti bilis corrupta, vermes, ichor e faucibus depluens, succus gastricus acrior, qualis in famelicis generatur.

659. Potentiis, quorum actio mere dynamicis innititur legibus, adnumerari debet excessus temperiei in polos e diametro oppositos; cibus utpote calidissimus, potus glaciatus, vel ipsa glacies aestuenti prius stomacho capiose affatimque ingesta, vel promiscua potus frigidissimi cum cibis calidis sorbitio. — Organicis demum incitamentis accenseri merentur: vomitus contumax et diuturnus, cardialgia saepe recurrens; phlogoses organorum vicinorum, hepatis, diaphragmatis, omenti, peritonaei, intestinorum ad stomachum protensae; reactiones vicariae post profluvia derepente suppressa, vel repercussos morbos cutaneos sequi visae, unde haemorrhoides, menstrua, erysipelas, rheumata, herpes non infrequentem gastritidis deuteropathicae culpam tenent. — Injuriarum vero atmosphaericarum minor universim in stomacho inflammando esse solet potestas, atque catarrhales solum, aut rheumaticas ventriculi adfectiones quandoque favente constitutione epidemica progigni videmus.

660. Vitia demum organica varii generis, uti callositates, scirrhi, ulcera, quamvis plerumque praegressae cujusdam gastritidis effectum sistant, ex altera parte ad reproducendam et sustinendam inflammationem, praesertim chronicam, frequenter contribuunt.

TERMINATIONES.

661. Benigna, dum faventes circumstantiae

concurrunt, gastritidis resolutio sub consuetis phaenomenis criticis succedere solet, urinarum utpote, sudorum, vel alvi secessu, quinta vel septima morbi die oborto.

662. Longe frequentior autem inflammationis acutae non minus, ac chronicae exitus est mors, modo necopina, modo lenta. — Repentinae mortis rationem sistit: 1) Virium nervosarum resolutio, maximo inflammationis gradu inducta, cujus ortus ex organi sensibilitate, nervorum abundantia, et intima cum cerebro sympathia facile concipitur; inde mors syncopalis, et apoplectica. 2) Gangraena stomachi et intestinorum acutas phlogoses libenter excipere solita, praesertim dum serosa et muscularis tunica princeps phlogoseos substratum sistit, vel dum ex toxicatione originem repetit morbus. Funestissimum huncce in gangraenam transitum indicant: inflammationis vehementia, praeceps decursus, ac pertinacia versus generosam methodum antiphlogisticam; doloris acerbissimi repentinum silentium; spirationes creberrimae, spasmis interceptae; angores perpetui; stertor; vox clangosa; animi deliquia; desipientia; sopor; lingua aspera; facies hippocratica, extremorum frigus; maculae lividae in superficie corporis; virium plenaria resolutio. Stomachus post mortem dissectus maculas lividas, atras, atque cunctas tunicas profundo rubore suffusas, quandoque marcidas, et quasi dissolutas offert.

663. In cunctis gastritide acuta peremptorum sectionibus materies ventriculo contentae adcuratissimo examini sunt subjiciendae, ob facilem, quae in simili casu sponte sese obtrudit, veneficii suspicionem.

664. Exitus gastritidis in suppurationem tuto decidi nequit, nisi, mutato prius dolore ardente in pulsatorium, febris suppuratoriae, atque puris per vomitum vel diarrhoeam secedentis, aut cavum abdominis inundantis signa succedant. — Vomicae majoris voluminis raro nascuntur; crebrius aphthae et ulcuscula, quae mucosam pedetentim exedendo membranam, vomitum materiei saniosae cum halitu oris tetro, gastrodyniam chronicam, ac febrim hecticam eousque sustinent, donec horrida macie consumptus aeger perire debeat, phthiseos gastricae victima. Rarioribus in casibus abscessus introrsum rumpitur, ascite purulento repentinam parans necem, vel vero pus inter omenti laminas colligitur, et speciem hydropis purulenti saccati aemulat. Neque desunt exempla suppurationum ventriculi, quae, favente ejus cum peritonaeo concretione, musculorum abdominalium strata consumpserunt, talique pacto extrorsum sibi viam pararunt, foedam relinquendo fistulam stomachalem.

665. Aliud non minus fatale gastritidis, praesertim chronicae, et quidem per eminentiam illius, quae in potatoribus et epulonibus evolvitur,

posthumum — est scirrhus et carcinoma ventriculi; ad pylorum glandulis divitem crebrius, quam ad cardiam obvium, teterrimum omni intuitu, cognituque difficilimum, omnesque medentis conatus eludens malum. Symptomata concomitantia esse solent: ructus acidi, vel foetidi, vomitus rebellis materiae chymosae, biliosae, vel etiam saniosae et graveolentis; murmura ventris; flatulentia; dolor fixus, acerbus ad epigastrium, a vomitu et pastu exacerbatus, in principio remittens, vel intermittens, serius continuus, intolerabilis, omnem somnum arcens; transitoria post evomitionem euphoria; ardor gulae; singultus; angores; molestus famis sensus, quem sedare metuunt aegri ob recens cruciatuum, quod inde experiuntur, augmentum; quandoque manifesta ad regionem pylori durities, mobilis, ad tactum dolens; animi desponsio; febris hectica; diarrhoea colliquativa; macies sicca; mors denique placida, vel convulsiva, quam desperabundi aegri, ceu optatissimum vitae terminum, anxie exspectant. — Sectiones defunctorum exhibent pylorum angustatum, callosum, induratum, scirrhosum, in massam lardaceam vel cartilagineam concretum, insulis osseis, vel fungosis excrescentiis notatum, foeda ulceratione, ac vero cancro exesum; quandoque eaedem metamorphoses ad cardiam reperiuntur.

Triller, Diss. de fame lethali ex callosa oris ventriculi angustia. In Opusc. med. Vol. I.

Chardel, des dégénerations scirrh. de l'estomac. 1806.

666. Obviae in quibusdam cadaveribus ventriculi cum propinquis organis concretiones, omni jure quidem ad praegressam ejus superficiei internae phlogosin concludere sinunt, durante tamen vita certis signis dignosci nequeunt, nisi, absentibus alius successionis phaenomenis, ex vomitu post pastum, quo ventriculus repletus ac vicinis arcte adhaerens partibus, quum debite expandi nequeat, ingratam patitur distractionem, atque violentiorem nisum in contractionem exerit, ad simile vitium concludere liceret.

PROGNOSIS.

667. Omnis gastritis periculo plenum sistit malum, quod mox citam parat necem, mox insanabilia relinquendo posthuma, ad eandem metam lentiori passu conducit. Fluit autem periculum et repentina mors non adeo ex organi eminente nobilitate, — cum vitam, sublata etiam ejus functione, per plures dies persistere posse noverimus, — quam potius ex summo, dum inflammatur, in gangraenam nisu, ex nervorum insigni copia, horumque sub decursu gastritidis irritatione, ad systematis nervosi centrum propagata, unde etiam adeo facilis esse solet ventriculi inflammati cum symptomatibus cephalicis complicatio. — Multum denique sanationi obstat impotentia interna retinendi pharmaca, ob continuos vomendi conatus. — Inter cunctas gastritidis species omnium pessima est, quae corrosivis indu-

citur venenis. — Scirrhus pylori, et maxime carcinoma palliari quidem potest, sanationem tamen semper excludit.

THERAPIA.

668. Gastritis acuta venaesectionem promptam, generosam, ac pro phlogoseos vehementia saepius repetitam sibi exposcit, nullo prorsus ad fallacem pulsuum exilium, debilitatisque adparentis conditionem respectu habito. Ab internis medicamentis, quae inter omnis generis emollientia et refrigerantia, emulsa, decocta mucilaginosa, mannata, oleosa spectant, parum sperare licet, ob maximum stomachi erethismum, rebellemque vomitum; quare parcissima dosi exhibeantur, oportet.

669. Majorem efficaciam exerunt remedia externa, cataplasmata emollientia, vel si pondere suo molestant, fomenta simplicia, semicupia, balnea; clysteres oleosi aliquoties de die injecti; pediluvia irritantia, epispastica suris, vel ipsi epigastrio adplicita. Molestam sitim, quam miseri aegri sorbitionibus sedare adamussim nequeunt, taleolis fructuum aurantiorum, vel rotulis berberum ore volutis lenire studemus.

670. Cane et angue pejus vitanda sunt omnia carminantia, opiata, et sic dicta stomachica, ad quorum usum vel adparens virium languor, vel pro c a r d i a l g i a s p a s m o d i c a habita gastritis, minus oculatum medicum facile seducere

posset. Idem valet de emeticis, drasticis, atque de ipso haustu antemetico, cujus usum non sine jure reformidare solent practici (1). Quare maximi momenti regula esto: »qualiscunque doloris ventriculum rodentis curam semper a lenioribus ordire remediis.«

(1) P. Frank, Epitome. T. II. §. 237.

671. Decrescente inflammationis vigore, ac imminuta stomachi sensibilitate, cogitandum est, ut fractae pedetentim erigantur vires, et nutritionis, per inediam inductus languor, corrigatur. Talis autem esse debebit nutrientium selectus, ne recens in ventriculo concitetur incendium; cremores oryzae, vel hordei, panatellae tenuissimae cum vitello ovi, juscula pullorum blanda et insulsa, omni intuitu aromaticis et vinosis praeferenda. Glaciei syrupis acidulis conditae prudens usus quandoque vomitui sedando plurimum prodest.

672. Una cum mox adlatis adminiculis, naturae morbi oppositis, quibus therapiae indirectae rationalis indicationibus satisfacere studemus, directam simul medendi methodum illi postulabunt gastrididis casus, ubi irritans et praecipue veneficus in ventriculo continuat stimulus. Hunc quantocyus evacuare, vel saltem enervare oportet.

673. Promptissimum pro eliminando heterogeneo subsidium praebet emesis, cujus tamen ciendae gratia aquam tepidam mellitam, saccharinam, lacte vel oleo permixtam; affatimque haustam

acribus vomitoriis non solum ex eo praeferimus, quod inflammationem minus exasperant, sed quod simul venenum diluere, parietesque stomachi lubricare juvant. Eodem tempore veneni hospitantis deleterias actiones enervare adnitimur antidotis, vel generalibus: oleo blando, butyro, cremoribus mucilaginosis, solutione saponis; vel vero specificis substantiae venenosae indoli contrariis. Ita arsenicum hepate sulphuris calcareo, cuprum et hydrargyrum albumine ovi, plumbum sulphate alcalino, cantharides camphora, opium acidis, et s. p. innocua reddi posse compertum habemus. Omnibus tamen hisce auxiliis directis nonnisi in gastritidis principio locus conceditur.

674. Residua post devictam stomachi inflammationem sensibilitas amaricantibus, et narcoticis compescenda. Quassia, absynthium, opium, scuta stomachica, et volatilis ad epigastrium litus in connubio cum victu adaequato, aliis palmam praeripiunt.

675. Quae de variis gastritidis complicationibus et anomaliis, earumque cura dicenda essent, cum illis exacte combinant, quae in capite de enteritide, morbo in praxi multo frequentiori, expositiuri sumus.

POSTHUMA.

676. Qualecunque fuerit ventriculi inflammati consectarium, maximam in medendo postulat circumspectionem; lenta enim, quae vi-

tiis organicis constanter adhaeret congestio, aut phlogosis a levissimis facile exacerbatur irritamentis, ac recentes texturae insidias struit. Quare cuncta, quae ex classe alimentorum et potuum sumuntur, blanda et digestu facilia sint, oportet, parce et frequenter propinata.

677. Cognitus gastritidis in suppurationem transitus nos jubet, phlogosin periphericam, quae omnes abscessus comitari solet, moderari, blandi puris secretionem expedire, ejusque, rupto vomicae pariete, eductionem promovere. Continuatus emollientium ex omni parte usus, sub parcissimis iisque blandis et liquidis alimentis, unicum sistit artis subsidium, quo molestias lenire, ac funestiores sequelas procrastinare adnitimur. Consolidatio ulceris solius naturae opus.

678. Indurationem ventriculi resolvere tentamus saponaceis, salinis, amaricantibus, aquis soteriis, mercurialibus, balneis, epithematibus, interpolando, si dolores urgent, paregorica, mucilaginosa, in harmonico cum exquisita diaeta connubio. Etiamsi radicalis cura vix unquam obtineri possit, molestiae saltem leniuntur ac vita prolongatur. Quaeque alia proponuntur remedia, tum stomachica decantantur, tum potenter resolventia, emetica, vel drastica, dolores augere, canceraticam in parte scirrhosa phlogosin, et pessimam, quae inde proficiscitur, liquationis speciem invitare, mortemque acerbissimam accelerare juvant.

ENTERITIS.

Henning, von den Kennzeichen und der Cur der Entzündung des Magens und der Gedärme.

Mommeyer, Diss. de enteritide. Lovan. 1786.

679. Intestina non solum quoad fabricam, sed etiam quoad particularem sensibilitatis distributionem, stomacho summopere analogum sistunt organon, certa enim stimulorum genera, etsi notabilem acredinis et potentiae gradum habeant, uti bilis, faeces, vermes, saburrae, etc., morbosae reactioni excitandae pares non redduntur, nisi peculiares concurrant circumstantiae. E contrario autem simplex vicissitudo temperiei, — cui nequaquam tanta stimulandi potestas tribui potest, si ad solam quantitatis rationem respicimus, — facillimo negotio acres dolores, atque sat gravem phlogosin excitare valet.

680. Praeter hancce relativam erga stimulos qualitate differentes receptivitatem, mirifica adhuc in intestinis viget sensibilitatis discrepantia et antithesis, habito nimirum respectu ad superficiem, versus quam stimuli dirigitur actio. Eadem enim materies biliosa, eadem faex, quae pro externa sive mucosa intestinorum facie indifferens sistit irritamentum, summe violentas concitat reactiones, ubi internum, sive serosum adtingit velamentum.

681. Quae de speciali substrato gastritidis dicta fuere, apprime ad inflammationem tubi intestinalis referri possunt. Phlegmone intesti-

norum determinato substrato non adstringitur, sed modo in una, modo in altera tunica eminentem focum figit, pro cujus diversitate etiam enteritidis, quoad indolem ejusdem, symptomata aliquam modificationem patiuntur.

682. Est autem alia adhuc enteritidis quoad sedem distinctio facienda, prouti nempe vel intestina tenuia, vel — quod crebrius accidit — crassa specialius infestantur; inde enim et symptomata, et periculum notabiles inducunt variationes.

683. Stomacho multo majorem, quam intestinis, inesse sensibilitatis gradum, nemo inficiabitur; et tamen intestina facilius et frequentius inflammari, quotidiana convincimur experientia. Hujus phaenomeni rationem explicandam aliis lubenter committimus.

NOSOGRAPHIA.

684. Symptomata essentialia inflammationis phlegmonosae intestinorum sunt: dolor vehemens, fixus, assiduus, tactum non ferens, a quavis preli abdominalis concussione exacerbatus, plerumque ab umbilico ad reliquum ventris ambitum radiatim dispersus, nausea et vomitus; anxietas et inquietudo summa, alvus pertinaciter clausa, vel irritus ad eam deponendam tenesmus; febris inflammatoria; virium prostratio insignis; pulsus veloces, duri, tensi, parvi, contracti.

685. Hisce signis phlegmone intestinorum distinguitur: 1) ab inflammationibus partium con-

tiguarum, hepatis, ventriculi, peritonaei, uteri; 2) ab aliis enteritidis formis, specifica indole et origine diversis, uti est catarrhalis, rheumatica; 3) a doloribus intestinorum non inflammatoriis.

686. Hepatitidem distinguit dolor fixus, vel sensus gravedinis in hypochondrio dextro, pleurodynia ejusdem lateris, vomitus constanter biliosus, icteri plus minusve clara indicia; gastritidem dolor acerbissimus et urens ad epigastrium, nonnisi per sympathiam deorsum extensus, vomitus a minima ingestorum copia suscitatus; peritonaeitidem aequabilis dolorum magis superficialium per abdomen diffusio, vomitus rarus, alvi excretio minus impedita; metritidem denique doloris ad hypogastrium eminens sedes, vomitus et stypsis minus constans, et causae praegressae utero infestae.

687. Enteritidi catarrhosae competit doloris, qui obtusus esse solet, vehementia minor, vomitus rarior, loco alvi constipatae diarrhoea, vel dysenteria mucosa, ceu morbosum membranae villosae irritatae productum; cutis arida, decursus minus praeceps, quibus cunctis vicissitudines atmosphaericae, tanquam causa excitans, atque nosogeniae ratio diversa accedit.

688. Enteritidem rheumaticam discernunt dolores per abdomen vagi, acuti, lancinantes, manifeste remittentes; contemporaneae artuum tensiones, vel praegressum in alio loco rheuma; alvus segnis; sudores profusi et non levantes;

urinae lateritiae, sedimentosae, non criticae; febris mitis; causa occasionalis quidem eadem, quae catarrhalem inducere solet, sed substratum alienum (membrana serosa) et nosogenia diversa. — Utraque demum enteritis proprios agnoscit exitus, atque praeter therapiam antiphlogisticam speciales quasdam sibi exposcit in curatione modificationes.

689. Differentia enteritidis ab enteralgiis non inflammatoriis, quas inter spasmodica, flatulenta, saburralis, et verminosa frequentiores esse consuescunt, desumitur ex dolore minus gravi, qui clare remittit, aut intermittit, sub compressione vix augetur, quin imo interdum lenitur, ex febris angiosthenicae absentia, atque e specificis, quae singulis speciebus competunt, phaenomenis.

690. Enteritidem acutam validum plerumque orditur frigus, cui mox reliqua succedunt tum generalia phlogopyrae, tum specialia topicae adfectionis symptomata. Etiamsi dolor pro diversitate intestini inflammati variam, ac plus minusve circumscriptam tenere possit plagam, frequentius tamen circa umbilicum furit, atque tunc eminentem intestinorum tenuium irritationem indicat. Levis ab initio, cito crescit, nunc pungens, lancinans, nunc urens, aut stringens, saepe atrocissimus, intolerabilis, assiduus, absque induciis manifestis, et etiamsi aliquod centrum retinere videatur in umbilico, vel in loco alicujus incar-

cerationis, per totum abdominis ambitum brevi diffunditur. Hisce cruciatibus continuis non raro atrociores per intervalla superveniunt accessus, sub quibus vultus distortus, et terrefactus, adspectus trux, pupillae contractio, gemitus et ejulatus involuntarie expressi, apnoea transitoria, dentium stridor, desipientia furibunda vel taciturna, crurum adtractio, serpentina corporis contorsio, sudores ad frontem, convulsiones, aliaque similia commiserandum aegri statum abunde indicant, funesto exitu facile terminaturum, nisi ad pristinam magisque tolerabilem redeat moderationem. Tactus tanta esse solet impatientia, ut abdomen continuo nudari cupiant, neque vestimenta, neque stragula ulla ferre valeant, atque explorantis medici manum jam a procul anxie reformident.

691. Venter dolentissimus pedetentim expanditur, tenditur, et constrictis spasmodice musculis abdominalibus durus evadit; meteorismus inflammatorius; borborygmi intestinum gas elastici motum clare indicant; extricantur ructus inanes, atque sub torminum augmento repetitae vomituritiones, vomitusque molestissimus invadunt, quibus nunc sola ingesta, nunc bilis flava, vel aeruginosa cum impetu ejicitur, viribus postea insigniter collabentibus. Alvus est pertinaciter clausa, vel pigra saltem, faecibus parcis et duris molesto sub tenesmo expressis; quandoque frequens ad emittendum lotium stimulus, hujusque cum ardore excretio.

692. Motu musculorum abdominalium automatice intercepto, respirationis munus solis potentiis thoracicis absolvitur, inde summopere acceleratur, decurtatur, ac intolerabili jungitur anxietate et inquietudine, quam corporis continua jactatione lenire student aegri.

693. Reliquis enteritidis in horas crescentis symptomatibus accensentur : lingua arida ; sitis clamosa, cum desiderio frigidae, internum ardorem, saltem pro momento, lenientis ; gulae constrictio ; delirium transitorium ; pervigilium ; singultus ; urinae praeparcae, rubrae ; calor adauctus ; sub ferocissimis tamen accessibus marmoreus subinde per vices evolvitur extremorum algor ; virium insignis, ac inflammatoriae morbi indoli nequaquam respondens prostratio, ast fictitia, et venaesectionibus corrigenda ; pulsus velocissimi, duri, parvi, spastici, intestinales per excellentiam dicti ; sanguinis e vena educti phlogistica crasis.

694. Quae crassa intestina prehendit inflammatio, etsi quoad generaliores notas nequaquam discrepet, particularia offert signa distinctiva, potissimum ex sede doloris depromenda. Si colon transversum inflammatione tenetur, dolor ab uno hypochondrio ad alterum, tensae fere chordae adinstar protenditur, vel plane ad intercostales provincias propagatur, epigastrii inflammatione junctus, quo in casu gastritidem, hepatitidem, vel splenitidem mentiri potest. Eminens

ad intestinum coecum, vel colon descendens phlogosis dolore, qui eorundem situi respondet, distinguitur, nephritidem vel lumbaginem aemulante. Dum vero rectum incenditur intestinum (Architis), doloris et ardoris profunda ad lumbos esse solet sedes, copiosus et tenax cum tenesmo secedit mucus (dysenteria inflammatoria), atque lotii frequenter laeditur excretio. Collimat tunc cum proctitide, de qua serius mentio subjungetur, et primo intuitu pro cystitide vel metritide occulta imponere poterit.

695. Quocunque autem in loco inflammatio intestinum teneat, dummodo ejus lumen tumidis membranis obturetur, vel pertinaci spasmo coarctetur, vel herniosa strangulatione prorsus aboleatur, eum quidem in modum, ut contentorum eductio intercepta maneat, — tunc continuante vomitu, motuque peristaltico superiora versus urgente non solum materies chymosa e tenuibus, sed etiam faeculentae, superata Tulpii valvula, e crassis ad stomachum propelluntur, foedo spectaculo ore ejectae; ileus inflammatorius. Sub hacce rerum funestissima positione haud raro contingit, inferiorem intestini inflammati et coarctati portionem a superiore excipi, quem adfectum introsusceptionem seu volvulum nuncupant.

696. Symptomata enteritidis specialiora tandem variare adhuc solent pro diversitate unius alteriusve strati membranosi eminenter adfecti. In-

flammationem tunicae villosae distinguit dolor magis obtusus, diarrhoea aut dysenteria, sitis molestissima, vomitus rarus, meteorismus vix ullus; illam tunicae muscularis manifestae laesiones efficientiae motricis comitantur, uti borborygmi, meteorismus, vomitus et ileus pertinax, doloris per vices dirissima exacerbatio, quae omnia spasmodicam simul intestinorum passionem abunde indicant; inflammatam denique superficiem peritonaealem notat dolor acutus magis diffusus, cum summa abdominis sensibilitate, anxietas, alvus minus pertinaciter clausa, atque nisus in hypoclepsin morbosam.

John Abercrombie, Untersuchungen über die Pathologie des Darm-Canals. In The Medical and Surgical Journal LXIII. April. I. Edinb. 1820.

697. Enteritis pro varietate sedis et vehementiae phlogoseos diversimode modificata, plerumque cito crescit, ita quidem, ut intra tres vel quinque dies summum facile adtingat culmen, atque, nisi funesto finem adducat exitu, die septimo, vel nono criticis soluta conatibus ad optatum inclinet decrementum.

698. Exlex contra quoad decursum esse consuevit enteritis lenta, criticis destituta moliminibus, et chronicas intestinorum, aliorumque viscerum labes per septimanas, imo per menses comitari visa.

Perroteau, Diss. sur l'éntérite chronique, ou inflammation lente des intestins grèles. Paris 1801.

DIVISIONES.

699. Praetereundo multifarias enteritidis distinctiones minus essentiales, praecipui pro medico practico valoris esse defendimus sequentes: 1) Enteritis phlegmonosa, catarrhalis, et rheumatica, quibus nonnulli adhuc erysipelaceam addunt. Hanc vero nomine minus apto insignitam vel ad rheumaticam, vel ad miasmaticam, aut metastaticam enteritidem potius referendam censemus. — 2) Enteritis idiopathica, symptomatica, et sympathica, quae ultima plerumque simplicem tantum praebet congestionem, nisu in pathologicas metamorphoses destitutam, communi colicae inflammatoriae appellatione notam. — 3) Enteritis acuta et chronica. 4) Enteritis regularis et anomala. — Potiores enteritidis anomaliae ab ejus complicatione cum aliis, quos cunctis febribus proprios esse novimus, characteribus pendent, atque tot, quot pneumonitis, formas offerunt; gastricam videlicet, nervosam, septicam, et pituitosam.

700. Enteritis gastrica ex unitis inflammationis et saburrae signis haud difficulter dignoscitur. Colluvies saburralis autem mox phlogoseos causam sistit, mox sub continuato intestinorum incendio ab humoribus entericis et biliosis justo uberius secretis secundario evolvitur. Enteritis biliosa epidemiae aestivae non in-

frequens soboles. — Enteritidem nervosam indicant phaenomena debilitatis, systematisque nervosi multifarie laesi, quae inflammationi pervicaci, male tractatae, aut sub adversis auspiciis decurrenti superveniunt. — Septicae intestinorum inflammationi omnia illa propria sunt symptomata, quae statum gangraenosum comitantur, infra fusius exponenda. — Pituitosae demum enteritidis nomine intelligimus lentum processum phlogisticum in mucosa intestinorum membrana, comite pituitae tenacis secretione morbosa, totiusque productionis organicae cachectica labe, infantibus verminosis et male nutritis per eminentiam familiarem. Respondet quoad indolem peripneumoniae nothae.

701. Maximam denique adhuc medici adtentionem meretur enteritidis in manifestam et occultam discrimen. Quandoque enim peremptorum cadavera phlogoseos clarissima offerunt vestigia, quin durante vita medentes eam subesse credidissent. Haec interim, monente eximio Petro Frankio, silentis potius naturae, quam medicorum errore saepe saepius praetervidentur. Quamvis ejusmodi diagnoseos difficultas in ipsius enteritidis acutae decursu obvenire possit, praesertim dum dolores vehementiores desunt, dum sui compos non est aeger, delirio vel sopore obrutus, dum alius visceris contemporanea passio intestinorum adfectionem quasi obumbrat, vel subjecti nimis tenera aetas, exactiori explo-

rationi obest; — multo tamen crebrius chronica enteritis medici aciem effugit, atque, nisi maxima utamur cautione, ad perversam facile ducit medelam.

Voltelen, von einer verborgenen Entzündung, und Vereiterung im Unterleibe. In den Samml. auserl. Abhandl. für pract. Aerzte. B. X. S. 431.

Rögert, Diss. sist. observ. circa fallaciam signorum in inflammat. abdomin. Hafn. 1776.

702. In similibus casibus dubiis ad functionem intestinorum laesam, pulsuum exilium et irregularium conditionem, causam praegressam, constitutionem epidemicam, ac praesertim ad abdominis tensionem et sensibilitatem consilium transferendum est; protinus nempe, ut tangitur venter, musculi faciei convelluntur, vel saltem illa nascitur distorsio, qua dolor communiter exprimi solet, atque hoc est signum, quod summus olim observator et Morgagnii magister Hyppolytus Albertini discipulo suo inculcavit.

Sprengel, Institut. Pathol. spec. Vol. I. §. 278.

CAUSAE.

703. Momenta, quae majorem in phlegmasias intestinorum proclivitatem fovent, sunt: plethora abdominalis quaevis, periodus catameniorum, eorumque retentio, haemorrhoides, indigestiones crebrae, flatulentiae, usus aromatum et spirituosorum, vitia organica diversi generis, status herniosus, diarrhoeae recurrentes, et prae caeteris colicae et enteritides perpessae.

704. Quo magis vegetativam subjectum ducit vitam, eo majorem quoque alit in organis reproductioni inservientibus ad qualescunque morbos, proinde etiam ad phlogoses dispositionem; unde nil mirum pusiones adultis frequentius enteritidi obnoxios esse.

705. Causis procatarcticis adnumerantur: violentiae quaevis externae abdomini illatae (1), vulnera, contusiones, verbera (Bauchprügel), peregrina corpora deglutita, calculi biliarii, vermes, herniae incarceratae, rudis intestinorum sub herniotomia, vel taxeos tentamine tractatio, sive depsatio, contenta intestinorum mole vel acredine irritantia, uti saburra quaevis, bilis depravata, et copiosius secreta, fluida gasiformia uberius extricata, faeces retentae, sanies, venena acria et corrosiva, drastica, praesertim resinosa, intestinalem mucum deradentia; aromata fortia, liquores alcoholici, caloris excessus, frigus repentinum intestina offendens. In infantibus meconium non solutum, collostrum lactis, gluten spontaneum, lumbrici, et irritamenta umbilici frequentiores offerunt prophases.

(1) Durand, Diss. sur l'inflammation du tube alimentaire à la suite des coups de pied de cheval sur l'abdomen. 4. Paris 1805.

706. Prouti mox adlatae potentiae vel mucosam, vel serosam membranam immediate feriunt, vel vero in stratis muscularibus vehementiores reactiones concitant, intestina citra eorum con-

trahendi facultatem distendendo; ita princeps phlogoseos focus nunc in una, nunc in altera parte potentius quidem evolvitur, brevi tamen ad reliquas propagatur.

707. Symptomaticae et secundariae enteritidis remotas causas largiuntur inflammationes viscerum vicinorum, ventriculi, hepatis, mesenterii, uteri, vesicae, ultra limites propagatae; spasmi diuturni, violenti, nimis calefacientibus exacerbati; haemorrhoeae suetae suppressae, uti menstruorum (menostasia), haemorrhoidum (haemorrhoischesis); vitia organica fistulae alimentaris, indurationes, scirrhi, ulcera, steatoses, anxis, volvulus; latex serosus acris, purulentus, saniosus, aut faeculentus in abdominis cavum effusus, metastases.

708. Sympathicae demum intestinorum irritationi producendae idonea esse novimus exanthemata et rheumata repulsa, cohibitionem sudoris repentinam, aliasve cuti infensas injurias, quarum indirecta in tubum intestinalem actio potius intimae hunc inter et corporis superficiem philadelphiae et irritationi vicariae, quam materiali humoris transpirabilis versus intestina repulsioni, a Sydenhamo somniata, tribuenda est. Nulla tamen e consensu partium oriunda enteritis decursum phlegmones tenet, sed vel simplicem congestionem praesentat, vel catarrhosam, aut rheumaticam indolem manifestat, prouti vicaria reactio vel in membrana mucosa, vel in se-

rosa fuerit exorta. Quare cuncta, quae de refrigerio pedum, ac de vicissitudinibus atmosphaerae, ceu enteritidis prophases consideratis, proferuntur, etsi experientiae apprime respondeant, ad rheuma et catarrhum intestinorum sunt releganda.

TERMINATIONES.

709. Benigna inflammationis resolutio et subsequa salus sub generalibus, quae huicce exitui favere solent, conditionibus obtinetur, et quidem subortis die quinta, septima, vel nona evacuationibus criticis, sudoribus, urinis sedimentosis, diarrhoea mucosa aut biliosa, vel spontaneo haemorrhoidum fluxu. Enteritis symptomatica permanenti obediens stimulo, vel adeo levis, ut congestionis cancellos non excedat, neque determinatae adstringitur periodo, neque criticis solvitur moliminibus.

710. Sanationis contra spem eludit enteritis gravis, versus aptissima rebellis remedia, e mechanicis aut chemicis texturam intestinorum laedentibus potentiis oriunda, quae vel in lethalem praecipitat gangraenam; vel in alia abit posthuma, nunc dynamica, nunc organica. Prioribus accensemus erethismum intestinalem eminenti in recidivas nisu comitatum, torporem subparalyticum, diutinam congestionem activam aut passivam; posterioribus suppurationem, in-

durationem, variasque hypoclepseos species. Pro diversitate substrati inflammati varius quoque ejusdem, quoad indolem, phlogoseos in metamorphoses organicas cernitur nisus. Ita membrana mucosa suppurationem et indurationem, serosa transsudationem diligit.

711. Factam suppurationem indicant doloris acerrimi decrementum, sensus pulsationis, ponderis, et ardoris fixi, meteorismus persistens, borborygmi, nausea, ructus, sitis molesta, alvus pigra, atque febris suppuratoria recentibus horroribus orsa, vesperi constanter exacerbata. — Abscessus, omine minus funesto, ita ruptus, ut puris per alvum succedere possit eductio, (diarrhoea purulenta), notabile quidem cunctarum molestiarum inducit lenimen, perfectae tamen salutis restitutionem nonnisi rarissime admittit, et pedissequa phthisi intestinali serius, ocyusve aegrum e medio tollit. — Magis praeceps autem ejusdem posthumi periculum esse consuevit, si fomes purulentus, vel saniosus parietem internum perforat, una cum faecibus dissolutis caveam abdominis inundat, vicinaque viscera corrodit, exulcerat (ascites saniosus et faeculentus) ac lethali gangraena adficit. Favente intestina inter et vesicam urinariam coalitu, saniosum laticem, exesis utriusque organi membranis, una cum urinis putridissimis, faecalem foetorem spirantibus per urethram profluxisse visum est (1); diarrhoea

urinalis. Neque desunt exempla exulcerationis intestinorum peritonaeo adhaerentium, quae corrosis abdominis parietibus, saniosum liquorem una cum faecibus extrorsum effudit, unde fistula stercoraria raro sanabilis, sed plerumque lenta enecans tabe.

(1) Frank, Epitome de curandis hominum morbis. Lib. II. §. 243.

712. Praeter diversitatem secretionis nunc purulentae, nunc ichorosae, ipsam suppurationis formam eum in modum variare videmus, ut modo abscessus molis majoris, plerumque solitarius, modo aphthae numerosae in totidem ulcuscula mali moris abeuntes observentur; quem exitum posteriorem catarrhosae enteritidi, dysenteriae sub forma decurrentis, proprium agnovimus.

713. Diutina, saepiusque recidiva enteritis haud infrequenter callositates et indurationes relinquit, quarum tamen diagnosis ob defectum signorum pathognomonicorum maximis premitur difficultatibus, nisi manifestus pateat sub exploratione ventris tumor durus, inaequalis, circumscriptus, cum vomitu, ructibus, alvo durissima, dolore obtuso et fixo, torminibus per vices recurrentibus, stypsi, ileo, et lenta corporis consumptione conjunctus. Quo ditior vasculis rubris et glandulis muciparis est intestini portio quaedam, eo facilius in huncce tendit exitum, quem ideo etiam frequentiorem in intestinis crassis, et praesertim in recto observare licet. —

Pro diversa inflammationis intensione et extensione, ipsa scleromata intestinorum varias offerunt formas; nunc enim leves nonnisi membranarum obdurescentium callositates, nunc tumores scirrhosi majoris magnitudinis, nunc exallaxes steatomatosae, vel plane canceraticae deprehenduntur. Ea ratione, qua canalis alimentaris variis in locis obdurescens angustatur, ciborum semidigestorum, vel faecum transitui haud parva obstacula ponuntur, pars, coarctato intestini loco, superior tum a materiebus illis, tum a flatibus retentis in ampliorem dilatatur saccum, unde tympanites, et ileus stercoraceus cito lethalis.

714. Alia tandem non minus communia enteritidis consectaria e variis hypoclepseos formis derivant. Mox enim liquor serosus trans internam sudat tunicam, unde hydropis acuti intra paucas saepe horas crescentis origo; mox puriformis, floccosa, lacti coagulato similis secedit materies, intestinis hinc inde tenacissime adhaerens, vel ad pelvis fundum desidens, ascites puriformis; mox vero lymphatico-plasticus suffuratur latex, cujus brevi coeuntis ope intestina vel inter se invicem coalescunt, vel peritonaeo aliisque visceribus nectuntur, vel pseudomembranis obducuntur intestinales inspissantibus parietes. Hydrocoeliae qualiscumque diagnosis plerumque facilis esse solet, depromenda e signis fluctuantis in ventre liquidi; difficilis contra concretionum morbosarum redditur notio, ob summam sympto-

matum, quae alias quoque comitari solent intestinorum labes, analogiam.

715. Etiamsi serosa intestinorum superficies frequentissimam effusionis et transsudationis scaturiginem largiatur, quam modo ceu effectum incitationis capillarium adauctae successive oriundum, modo ceu erroneam crisin considerare licet; — nihilosecius tamen non desunt casus hypoclepseos per externam, sive mucosam fistulae cibariae faciem contingentis, transsudantis utpote lymphae plasticae, ac in pseudomembranas coeuntis, quae interdum feliciori omine a subjecta separantur tunica, atque forma exuviarum, intestinalem formam referentium, per anum secedunt. Ejusmodi transsudationis speciem pariter tanquam crisin quandam erroneam (non quoad locum, sed quoad materiem) sub illius enteritidis catarrhosae decursu nasci videmus, quae particulari et insolita humorum coagulabilitate distinguitur; — adfectus anginae membranaceae summe analogus.

716. Paralyses artuum inferiorum, graviorem enteritidem interdum sequi visae (1), rarius successionis genus constituunt, atque fors ex mechanica nervorum per scirrhos, aliave vitia posthuma compressione pendent.

(1) Raimann, specielle Therapie. 1. Th. §. 405.

717. Exitus enteritidis in mortem vel ex parte febris inflammatoriae comitis, ad maximum vehementiae gradum elatae, vel ex parte posthu-

morum organicorum immedicabilium concipiendus erit.

718. Respectu inflammationis, ad insolitam ferociae potentiam evectae, duplex lethi ratio, quam gastritidi pariter propriam esse diximus, esse consuevit; vel enim moriuntur aegri, praesertim infantes et feminae irritabiliores, sub convulsionibus et animi deliquiis, quorum genesis ex summa intestinorum sensibilitate, et pessumdata, quasi siderata, nervorum splanchnicorum efficientia colligitur; vel vero suborta gangraena perimuntur.

719. Enteritidis in gangraenam conversae phaenomena repetuntur ex subitanea doloris prius acerbissimi cessatione, quin tamen reliquorum symptomatum respondeat decrementum, e meteorismo, singultu continuo, lingua arida et fusca, siti tantalea, voce rauca, ructibus graveolentibus, vomitu pessimo materiae biliosae, insipidae, vel stercorosae, ex alvo pertinaciter clausa, vel secessu faecum ichorosarum, olidissimarum, ex anxietate summa, facie hippocratica, oculorum infracto splendore, deliriis aut sopore, frequenti deliquio, extremorum algore, sudoribus viscidis, nervorum distensionibus, ex pulsu demum exili, debilissimo, myuro, quibus tandem post viginti quatuor, vel quadraginta octo horas immoritur aeger, serena haud raro, et proximae resolutionis inscia mente. Quae tamen in defunctis inveniuntur, maculae lividae et sphacelosae, non

semper infallibile praegressae inflammationis signum praebent, quatenus interdum post febres typhosas et putridas, citra omnem phlogoseos praesentiam, e simplici congestione passiva, et corruptione in ultimis vitae momentis oriri possunt.

720. Quamvis saepe saepius exigua plaga gangraenosa, praesertim in tenuibus intestinis lethali exitui sufficiat, vires vitales mirum in modum pessumdando; non est tamen sine exemplo, quandoque intestini alicujus hernia strangulati laqueum separari, et reliquam partem cum annuli abdominalis margine consanescere, relicto ano artificiali; vel vero gangraenosas intestini intus suscepti portiones, vita tamen superstite, excerni.

721. Quaecunque in cadaveribus enteritide peremptorum inveniri possunt, e supradictis terminationum modis facile intelliguntur. Subinde plures in eodem casu deprehenduntur exitus inflammationis non resolutae. Adnotasse solum juvabit, eo obscuriora manere inflammationis praegressae vestigia, quo vastior et gravior fuerit organica metamorphosis suborta, ita quidem, ut concludere liceat processum phlogisticum recentis producti creatione prorsus exhauriri, unde haud justa quandoque formatur phlogoseos absentis conjectura. Id praecipue enteritidis in hydropem acutum conversae specimina offerre solent.

PROGNOSIS.

722. Enteritis, aeque ac gastritis omni jure

inter summe periculosas relegari debet inflammationum species, et quidem ob summum organi in gangraenam nisum, adeoque facilem, quae sub colicis adfectionibus nasci solet, virium resolutionem. Majori, caeteris paribus, discrimine stipatur inflammatio ex toxico, vel ex hernia incarcerata oriunda, primis neglecta diebus, vel plane perversa methodo tractata; anomala; complicata, praesertim in nervosum vel putridum versa characterem; ab organicis pendens intestinorum, aliorumque viscerum vitiis; tenellis infensa; saepius recidiva.

723. Signis mali augurii accensentur: doloris saevi inopinata cessatio, meteorismus gangraenosus, vomitus materiae aeruginosae, regurgitatio ejusdem sine conatibus, singultus sonorus, ileus stercoraceus, vultus teter et cadaverosus, debilitas summa, sudores glutinosi, extremorum frigus, deliquia, convulsiones, irresolubilis alvi oppilatio, vel dysenteria foetida, ichorosa, maculae lividae in cute.

THERAPIA.

724. Sequendo generales therapiae rationalis regulas, omnium primo de causis amovendis cogitandum est. Hinc irritamenta gastrica, acria, venenata, corpora peregrina evacuanda, vel saltem innocua reddenda; quem in finem si specifico antidoto extingui nequeunt, oleosis, pinguibus, muciloginosis, mannatis, diluentibus, tum

ore ingestis, tum per clysteres injectis, eorum inimicam actionem infrigere, eductionem promovere studemus. Si hernia strangulata subest, intestinum incarceratum prompte, ast cautissime reponendum, vel herniotomia suscipienda. Suetae evacuationes revocandae.

725. Ubi directae curae, ob causam ignotam, vel non amovendam, locus non conceditur, methodum antiphlogisticam in omni sua extensione adhibere oportet, contempta pulsuum summe fallaci debilitate. — Generosa itaque, et pro casus gravitate repetita venaesectio princeps suppeditat auxilium, cujus fundatum selectum insurgens sub ipsa emissione pulsuum libertas et energia sat facile corroborat. Docuit tamen experientia, venaesectiones, quas enteritidi opponimus, nunquam illud manifestum et promptum adducere emolumentum, quod v. g. in pneumonitide, carditide, vel hepatitide observare licet, cujus ratio ex anatomica organi adfecti consideratione intelligitur, perpendendo, quod phlogisticus turgor in minimis, ac a centro circulationis distantibus vasculis obtineat, depletionem e majoribus venis minus prompte sentientibus. Porro gravitati phlogoseos topicae, neque febris comitis, neque diatheseos inflammatoriae gradum respondere videmus.

726. In topicas, hirudinum vel concurbitularum abdomini impositarum ope praestitas, depletiones minorem ponimus fiduciam, tum quod ma-

jori copia admotae irritationem haud indifferentem producant, minori autem non juvent, tum quod vasa externa inter et illa intestinorum nonnisi remota existat communio, tum quod abdomen sub taediosa hirudinum adplicatione a summe damnoso refrigerio praecaveri nequeat. Quapropter sub pertinaci malo, cui venaesectio repetita optatum non praestat subsidium, sanguisugas potius ano adplicandas suademus, quibus haemorrhoidalia vasa cum solemni plerumque levamine depleri solent.

727. Reliquam remediorum catervam componunt quaevis emollientia, eccoprotica, diluentia, temperantia, parcis tamen, ne vomitus excitetur, dosibus porrecta: uti sunt decocta mucilaginosa radicis salep, vel altheae, emulsiones amygdalarum, vel seminum lini cum eorundem oleo et mucilagine gummi arabici confectae, manna, pulpa tamarindorum vel cassiae. Pariter ab externis, rite selectis, maximum aegri trahunt levamen, quae inter eminent cataplasmata ex mica panis cum lacte, e seminibus lini in farinam redactis, vel alius generis herbis emollientibus conflata; vel si molestum eorum evaderet pondus, epithemata simplicia, toti abdomini imposita et semicupia; litus ventris oleo lini; clysteres relaxantes, oleosi, mannati, saepius de die injecti; suppositoria e butyro seminum cacao confecta.

728. Pertinax alvi constipatio efficaciora postulat aperientia. Praestant hunc in finem olea

pressa amygdalarum, olivarum, seminum lini, non rancida, cochleatim propinata; his enim intestina lubricantur, faeculentae materiae dissolvuntur, et alvus absque stimulo reseratur. Oleum ex seminibus decorticatis Ricini per expressionem vel coctionem obtentum virtute sua a reliquis oleis unguinosis parum differt; ejusque adeo decantatas laudes confirmare nondum potuimus. Quod e seminibus non deglumatis paratur oleum, differentem, magisque drasticam exerit actionem, enteritidi nullatenus convenientem. Mercurius demum dulcis pro aperienda alvo obstinate clausa eminens subministrat praesidium, cujus eccoproticas et lubricantes virtutes ex incitata secretione salivae pancreaticae concipere liceret. Requiruntur autem majores, saepiusque repetitae doses. A cunctis reliquis impetuose purgantibus, drasticis aeque ac salinis remediis, sedulo cavendum hortamur, abominando audacium quorundam medicorum methodum.

729. Absolute nociva sub decursu enteritidis evadunt quaevis stimulantia, stomachica, carminativa, ipsaque opiata, ad quorum usum vel meteorismus, vel dolorum saevities minus adtentum allicere posset medicum. Doloris intestinalis ab inflammatione pendentis princeps anodynum praebent mucilaginosa, oleosa, et tepor aequabilis, madidus. Non minus damnandus est usus mercurii vivi, vel fumi tabaci per clysteres immissi, contra ileum sine ulla differentia commendatus. Itidem damnosum

declaramus tractamen frigidum, nisi peculiares circumstantiae aliter dictent, uti origo enteritidis, ab omni initio captae, traumatica, suspicio haemorrhagiae internae.

730. Regimen diaeteticum indicationibus antiphlogisticis apprime respondens esto. Irritamenta quaevis, praesertim intestinis infensa, anxie vitanda; victus tenuis, et potus temperans, egelidus, vel tepidus, parce, sed crebro exhibendus; tepor lecti aequabilis servandus; a corporis motu et refrigerio cavendum.

731. Expositis adminiculis, quae omnino gradui morbi adaptare, necesse est, eousque continuandum erit, donec omne malum sedatum sit; quin imo eccoproticis, mucilaginosis, et clysteribus emollientibus per plures insistendum dies, ut omnis dissipetur recidivae, vel damnosae constipationis metus.

ANOMALIAE.

732. Quandoque sub continuata methodo antiphlogistica incitationis universalis hypersthenica conditio quidem ad amussim componitur, imo manifestus subintrat reactionum vitalium languor, quin tamen adfectio localis ad optatum perducatur decrementum; atque in tali casu unica spes in revellentem curam prudenter directam reponenda. Hinc pediluvia irritantia, epispastica suris admota, vel etiam largum vesicans ipsi abdomini impositum suam utilitatem defen-

dunt. — In quantum sub ejusmodi — inter statum incitationis universae et localis — discrepantia, nervosus potius quam arteriosus in intestinis eminet erethismus, faciliori compressionis tolerantia distinguendus; in tantum mucilaginosis narcotica et nervina adsociare licet; ita emulsa ex seminibus papaveris albi, ex amygdalis amaris, granulum extracti hyosciami, vel laudani cum mercurio dulci junctum, infusum florum chammomillae, frictiones linimento volatili factas. — Ea ratione, qua nervosus character manifestius evolvitur, ad stimulantem pedetentim transire oportet methodum, ita tamen modificatam, ne a directa remediorum in canalem intestinalem actione recens promoveatur irritamentum.

733. Complicata cum saburrali colluvie enteritis, ejus diligentem expulsionem postulat, eccoproticis acidulis, salinis et enematibus saponaceis efficiendam. Inter sales medios praeferimus sodam phosphoratam, magnesiam, salem Seignetti et amarum, cremorem tartari in connubio cum manna vel tamarindo, mucilaginosas interpolando decoctiones.

734. Enteritis septica, sive in ipsa origine talis, sive sub decursu in putridum versa characterem, evolutae gangraenae causa, efficacissimorum remediorum promptum imperat usum. Mucilago camphorata, decoctum chinae, infusum florum arnicae, opium, acida mineralia, clysteres excitantes, fomenta aromatica, et vesicantia si-

stunt potiora praesidia, quibus in deplorato hocce statu aegris succurrere studemus.

POSTHUMA.

735. Qualiscunque generis sit posthumum, quod enteritis relinquit, curae princeps scopus consistit in cauto moderamine lentae phlogoseos aut congestionis, quae vel continuo serpit, vel saltem per vices recrudescit. Quare dum suppurationis indicia patent, ab initio semper remediis utimur blandis, emollientibus, aperientibus, ut puris exitus facilitetur, stercus durum et crassum diluatur, atque peripherica, quae ulcus cingit, inflammatio leniatur. Victus nimius interdicendus, atque ex alimentis illa commendanda, quae minori copia nutriunt. Pro potu inserviant aquae soteriae cum lacte; clysteribus saepius injectis alvus aperta servetur. Decoctis balsamicis, detergentibus, mellitis, saponaceis, vel succis herbarum leviter adstringentium, uti hederae terrestris, plantaginis, veronicae, naturae vires in consolidationis opere adjuvari poterunt. — Non desunt exempla phthiseos intestinalis ab initio captae, quae in perfectam salutem abivit.

736. Indurationes et angustationes fistulae alimentaris radicalem medelam vix unquam admittunt, non raro tamen medicamentis resolventibus, saponaceis, aperientibus, frictionibus mercurialibus, balneis et apto regimine diaetetico pallientur, ac diu sine magnis incommodis ferun-

tur. Acria, drastica, stimulantia, stiptica, diaeta nimis lauta, atque neglectus exercitii corporis malum exasperant, et facile praecipitant.

737. Si autem scirrhus intestinalis, opitulante phlogosi per vices recidiva, in cancrum abit, quem ex dolore fixo, rodente, acerrimo, omni patientia majori; ex dysenteria continua, foetidissima, saniosa; ex febri colliquativa et marcore sicco dignoscere licet, tunc, exclusa vel minima sanationis probabilitate, nonnisi de miserrima sorte lenienda cogitare possumus. Decocta mucilaginosa, serum lactis, cremores hordei et oryzae, juscula concentrata cum vitello ovi, clysmata blandissima, interpolatis opii dosibus, vel si debilitas et liquatio increscit, decoctum chinae, et vinum unica sistunt remedia, quibus saltem immanes cruciatus placare, atque mortem procrastinare tentamus.

738. Hydrops abdominis acutus, ab intestinorum phlogosi perverse judicata oriundus, promptum jubet omnium illorum usum, queis absorbentium vasorum actio incitari, exhalantium contra continuans secretio infringi, laticisque morbose collecti eductio promoveri poterit. Digitalis cum nitro, mercurio dulci, vel cremore tartari, et si irritationis indicia evanuerint, diuretica et hydragoga potentiora, uti squilla, gummi guttae, aloë, una cum replicata vesicantium adplicatione, principem laudem merentur. Contumax laticis serosi retentio, vel nimis praeceps

ejusmodi collectio promptam paracentesin postulat.

HEPATITIS.

Willan, Diss. de jecinoris inflammatione. Edinb. 1780.
Bovel, Diss. de hepatitide. Edinb. 1797.
Kiesselbach, Diss. inaug. de hepatitide. Marb. 1798.
Brondfort, Diss. de hepatitide acuta. Edinb. 1803.
Saunders, A treatise on the structure oeconomy and diseases of the liver. Trad. Thom. Soemmering.
Klein, Diss. de hepatitide. Vien. 1816.
Griffiths, An essay on the common cause and prevention of hepatitis. Lond. 1817.

739. Hepar maxima pathologi consideratione dignum viscus est; etenim non solum inflammationibus frequenter corripitur, sed etiam in plurimis febribus epidemicis, uti biliosis, intermittentibus, typhosis, plus minusve adfectum esse solet. Etiamsi immediatus nondum pateat hujus visceris cum potentiis extra nos positis nexus, mediatam tamen relationem manifestissimam habemus e consensu vel antithesi cum organis externis concipiendam.

NOSOGRAPHIA.

740. Symptomata constantiora, e quibus ad praesentiam inflammationis in hepate concludimus, sunt: dolor ad hypochondrium dextrum, mox obtusus, mox acutus; tensio et anxietas epigastrica; decubitus in oppositum latus difficilis; bilis in primis exuberans viis; vel icterus, ceu signa functionis laesae; febris inflammatoria comes.

741. Caeterarum inflammationum adinstar hepatitis cum horrore inchoat, interdum sat vehementi et diuturno, cui aestus sequitur, indies quidem auctus, ast matutinis plerumque horis remittens, comite siti, cephalaca, turgore universali, ac reliquis angiosthenicae febri propriis satellilibus. Consuetissimum, quod illico evolvitur, symptoma est dolor, cujus tamen varia esse solet intensio et qualitas; nunc enim acutus, pungens et acerrimus, hypochondrio non solum infixus, verum etiam ad loca intercostalia, ad scapulam et claviculam, aliave ejusdem lateris confinia protenditur, sub omni respirationis profundae conatu, tussi, sternutatione, valdopere auctus; mox vero adeo obscurus et obtusus esse consuevit, ut nonnisi tactu rudiori, et dum alte spirat aeger, animadvertatur, sensum ponderis, plenitudinis et oppressionis referens. Quare sub minima hepatitidis suspicione solertissima requiritur hypochondrii, et locorum, quae circa costas spurias lateris dextri sunt, contrectatio et pervestigatio. Dolores autem plurimum augentur, quando sinistro lateri incumbit aeger, ob ligamentorum tensionem. Ipsius hypochondrii tumor circumscriptus nonnisi sub inflammationis gradu altiori, vel si ante morbi exordium jecinoris volumen auctum fuisset, deprehenditur; tensio tamen major, praesertim sub decubitu supino, vel in oppositum latus tentato, constanter adesse solet. Incitata in hepate inflammato caloris evolutio

aestum hypochondrii intestinum, fomentorum adpositorum evaporationem, et citam exsiccationém producit. — Super dolorem anxietas summe molesta, et spiritus difficultas notanda est, quae maxime sub sensus cadit, dum aër adtrahitur, comite quandoque tussi clangosa et arida

742. Ea ratione, qua turgor hepatis crescit, ejus quoque functiones pervertuntur; bilis utpote vel intenditur, vel supprimitur secretio et excretio, ejusque nunc in primis, nunc in secundis viis cernitur abundantia et praedominium. Inde fastidium ciborum, lingua sordida, sapor oris amarus, nausea, ructus, vomituritiones, vomitus bilis flavae, vel porraceae, pondus in praecordiis, gastrodynia, icterus, vel saltem flavida albugineae oculi decoloratio, urinae croceae, diarrhoea biliosa, vel e contrario immorigera alvus cum faecibus griseis, albidis, lutosis. — Levis hepatitis secretione fellis plerumque adaucta incedit, cujus, ni excretio per ductus choledochos praepediatur, major in primis viis copia manifestis saburrae signis dignoscitur. Infracta vero per altiorem phlogoseos gradum bilis separatio, distingui poterit ex ejus per universam humorum massam abundantia, atque vicario per superficiem secessu. Prouti vel hepatica, vel cystica retinetur bilis, decoloratio nunc flava, nunc viridescens conspicitur.

743. Hisce jam magis fidelibus inflammati jecinoris symptomatibus, quorum si non omnia,

saltem plura, et diversimode modificata observare licet; alia adhuc accedunt minus certa, quae suam originem vel ex intimo hepatis cum organis vicinis et remotis nexu, vel ex universali irritatione, vel demum ex ratione subjecti, causaeve producentis depromunt. Huc spectant: pervigilia, deliria, singultus (1), cardialgia, lumbago, tormina, meteorismus, torpor brachii dextri, molimina haemorrhoidalia, epistaxis e nare dextra (2), pulsus arteriarum pleni, fortes, duri, veloces, facile inaequales et intermittentes. Non rarum postremo est, dum morbus ingravescit, sinistrum de dolore participare hypochondrium. Hydrophobiam accedentem semel observavit Portalius (3). Sanguinis e vena educti conditio eo differt, quod crusta phlogistica flavicante tincta adpareat colore, ipsumque serum non raro viridescere soleat.

(1) Hippocratis Aphorism. V. 58.
(2) Sprengel, Handb. der Pathologie.
(3) Cours d'anat. med. V. 300.

744. Diversa mali extensio et intensio decursus rationem determinat; unde inflammatio jecinoris acuta per tres vel quinque crescit dies, ad septimam, nonam, rarius ad decimam quartam usque in acme consistit, atque solemnibus fracta crisibus, mox brevi, mox lentiori passu ad decrementum inclinat, nisi praecox mors morbi cyclum truncaverit.

VARIETATES HEPATITIDIS,

EARUMQUE DIFFERENTIAE.

745. Habito sedis respectu, inflammatio hepatis duas palmarias offert varietates, quarum una in parenchymate, altera in membranaceo amiculo irritationis focum agnoscit; — distinctio maximi sane momenti, quatenus formae istae non solum evidenti symptomatum et decursus differentia stipantur, sed etiam vario periculi gradu incedunt.

Val. ab Hildenbrand, Ratio medendi clin. Vindob. T. I. p. 67. etc.

746. Si parenchyma hepatis, intacto peritonaeo, inflammatur, quod quidem rarius contingit, dolor visceris aut nullus, aut summopere obtusus est, ponderis contra et plenitudinis sensus insignis, comite anxietate, inquietudine maxima, corporisque jactatione; functio jecinoris aperte laesa, vomitus cum lingua spurca, orisque amaritie, diarrhoea biliosa, aliave symptomata gastrica, polycholia et auriginis indicia vix unquam desunt, atque pulsus arteriarum valde inaequales, quandoque intermittentes sunt, qui abunde indicant manifestum in systemate venae portarum obstaculum, ac praepeditum sanguinis debita aequabilitate in cavam superiorem influxum. Decubitus in latus adfectum tolerabilis, in oppositum summos angores creans; non infrequens dolor lienis; febris inflammatoria vehemens, critica.

747. Dum vero hepatis serosum velamentum, — sive illa peritonaei pars, quae

jecur ex omni parte cingit, investit, ligamenta componit, ac ipsos lobos connectit, — inflammatione obsidetur, parenchymate intacto, vel levissime tantum irritato; tum dolor est acutus, plus minusve acerbus, sub corporis motu, contrectatione, inspiratione profunda auctus, saepe punctorius, ad continguas aeque, ac ad magis dissitas partes, praesertim ad pleuram dextram facile propagatus. Desunt viceversa cholepoëseos perversae indicia; symptomata gastrica, aurigo, pulsuumque irregularitas.

748. Propter amplissimam peritonaei hepar obducentis extensionem, ac multifariam cum vicinis organis connexionem, cum remotis philadelphiam, hepatitis membranacea summe proteiforme constituit malum, quod pro diversitate sedis specialioris alias libenter mentitur adfectiones, nec adeo facile, quam crederetur, distingui potest.

749. Quae partem hepatis gibbam, sub diaphragmatis fornice sepultam, tenet phlogosis, dolore stipatur acuto, punctorio, lancinante, tussi, inspiratione profunda, et risu augendo, ad dorsum propagato; respirio accelerato, decubitu in latus adfectum plerumque dolente; unde nonnunquam medico sub imagine pleuro-pneumoniae, vel diaphragmitidis imponit.

750. Si inflammatio imam, sive concavam jecoris superficiem occupat; in sinistrum latus difficilius convertitur aeger; plura etiam circa stomachum urgent incommoda, dolor acerrimuus,

urens, super ventriculum vel intestina diffusus, tensio epigastrii, vomitus rebellis, singultus strangulans, vel lumbago molesta. Hujus formae cum gastritide, enteritide vel nephritide similitudo, ac facilis proinde confusio clare patet.

751. Inflammatio vesiculae felleae, cholecystitis, non posset ex aliis, nisi eis, quae imam hepatis partem inflammatam indicare solent, symptomatibus supponi, praesertim si materies vomitu rejecta continuo aeruginosa, vel herbacea, dolor profundus, acer, et acutus, icterus repentine ortus, dolores colici feroces, febris levis cum pulsibus valde contractis et exilibus, atque manifesta diatheseos calculosae indicia in connubio fuerint. Nihilominus tamen diagnosis plerumque anceps manet; atque interdum in cadaveribus consueta inflammationis consectaria inventa fuere, uti membranarum callositates, concretiones, exulcerationis, quin durante vita primitivi mali in vesicula delitescentis suspicio mota fuisset.

752. Si hepatis lobus sinister inflammatur, quem non raro ad lienem usque protensum observare licet, praesertim in subjectis junioribus, et febre intermittente diuturna, vel saepius recidiva vexatis; summa tunc ad epigastrii regionem evolvitur tactus intolerantia, et facilis minimae ingestorum copiae vomitio; unde maxima hepatitidis cum gastritide analogia. — Si vero inflammatio in inferiori et dorsali hepatis portione sub costarum arcu profunde la-

tet, singultus frequens, dyspnoea et lumbago fixa prae aliis urgent symptomatibus, atque dextri quasi renis cruciatus aemulat.

753. Praeter varias hasce hepatitidis quoad sedem specialem differentias, celebrata a quibusdam invenitur in arteriosam et venosam distinctio. Etiamsi negari nequeat, in uno casu ramos arteriosos, in altero venosos eminentius turgere, testantibus id etiam cadaverum sectionibus; hocce tamen discrimen ad lectum aegrorum definitis signis nequaquam evinci poterit, neque alicujus in dirigenda therapia vel prognosi utilitatis esse videtur.

754. Aliam hepatitidis in decursu et symptomatibus variantis rationem offert constitutio epidemica et climatica. Notum abunde est calorem aestivum, atque torridae zonae fervidum coelum hepatis functiones, et speciatim cholepoësin mirum in modum exaltare, unde mox periodicus genii epidemici biliosi circuitus, mox stabile morborum biliosorum dominium. Si jam nunc positivi cujusdam stimuli influxus accedit, quo systema arteriosum ad vehementiores incitatur reactiones, illico major in hepate jam praedisposito, ac justo plus turgido nascitur congestio, quae facili negotio ad verae phlogoseos culmen evehitur. — Hancce hepatis inflammationem tropicis regionibus, praesertim ad Gangis ripas familiarem, ac sub ardente Syrio in nostris quoque terris moderatioribus obviam distinguit: 1) maxima biliosi la-

ticis redundantia, unde consueta, quae febribus biliosis aestivis propria esse novimus, phaenomena, uti linguae sordes, vomitus, dysenteria, cholera, aurigo intensa, originem trahunt; 2) facilis in characterem nervoso-typhosum et putridum nisus. — A febre ardente sive causo prorsus non differt haecce hepatitis, a Fischero et Külbelio in ditione Pegaviensi (1); et a Sarconio circa Neapolin 1764 observata (2), leviori in gradu sub larva febris biliosae medicum fallit, cui, etsi non inflammatio, saltem turgor quidam hepatis fere constanter adhaeret; et ubi sub adversis decurrens circumstantiis contagiosam induit indolem, febrim constituit flavam, sive typhum icteroden, suo loco fusius exponendum.

(1) Halleri, Diss. pract. Vol. V. p. 146.

(2) Geschichte neapolit. Krankheiten I. §. 248.

Murray, Diss. de hepatitide maxime Indiae orientalis Goet. 1779.

755. Spectata duratione inflammatio jecinoris in acutam et chronicam dispesci meretur. Acutae notionem jam prius exposuimus. Chronicam sequentia indicant phaenomena: sensus caloris intestini, ponderis, aut plenitudinis ad regionem hepatis; dolor obtusus, quandoque nonnisi sub compressione, vel dum erectus altius aspirat aeger, percipiendus; decubitus in latus oppositum difficilis; tumor jecoris saepe sat manifestus; anxietas epigastrica; dyspnoea; fugax ad scapulam dolor; ructus et flatus copiosi; inappetentia; oris amarities, nausea, per vices vo-

mitus; dyspepsia; molestiarum omnium constans post mensam augmentum; alvus dura; albugineae flavedo diverse intensa; faciei squalor, vel auriginis stationariae clara indicia; urinae croceae; molimina haemorrhoidalia; animi desponsio; facilis in iram pronitas; febricula vespertinis exacerbata horis; corporis extenuatio. Ad faciliorem morbi conceptum plurimum adhuc contribuit causarum praegressarum, temperamenti, vel contemporaneae labis organicae in eodem viscere adtenta consideratio.

756. Quamvis sat vulgarem adfectum in praxi diutina hepatitidis forma sistat, haud raro tamen adeo obscure delitescit, ut ab aegris vilipendatur, a medentibus praetervideatur, hepatitis occulta. Vix unquam solitaria decurrit, nisi cohibitae cujusdam evacuationis suetae vicarium turgorem constituat; plerumque organica hepatis vitia comitatur, uti vomicas, ulcera, emphraxes, calculos, atque tunc denuo mox simplicem congestionem, mox veram phlogosin per vices recrudescentem, atque per septimanas, imo menses protractam offert.

757. Ultimam denique, ac summi momenti formam hepatitidis in ejus anomaliis invenire licet, quae plerumque a variis derivant complicationibus. Praeter gastrico-biliosam, supra adlatam, notari adhuc meretur hepatitis typho nupta. Non solum typhus europaeus, sed praecipue typhus occidentalis crebro cum notabili jeci-

noris irritatione, aut vera phlogosi incedit, cujus complicationis diagnosis ex copulatis invicem symptomatibus hepatitidis et febris nervoso-typhosae depromitur.

758. Omnes reliquas differentias quoad originem, causam, hepatitis cum reliquis inflammationibus communes habet.

C A U S A E.

759. Quamquam in phlogosi qualicumque contrahenda, nisi stimuli violenti supponatur actio, dispositio in organismo delitescens principalem geneseos partem tenet; eam tamen in hepatitide construenda tanto majoris momenti esse, vel inde patet, quod immediatus injuriarum cosmicarum in jecur influxus non existat, sed sub omni hujus visceris reactione morbosa aliorum organorum, vel systematum intercessio requiratur. Quare ad rectum nosogeniae conceptum pervenire nequimus, nisi maximus ad momentum proëgumenon, ad morbi atrium, ad organa cum hepate per sympathiam juncta, vel per antithesin discrepantia habeatur respectus.

760. Si perpendimus hepar summae in oeconomia animali dignitatis viscus esse, quod non solum specifico muneri praeest, scilicet cholepoësi, sed etiam in adsimilationis processum plurimum influit (1), talique pacto cum plerisque organis in intima relatione existit; — nil mirum sane est, ejus functiones ab epidemicis influxibus

non minus, ac ab injuriis accidentalibus aliarumque partium morboso statu alterari posse. Et revera experientia abunde confirmat, hepar in omnibus febribus epidemicis plus, minusve occupatum esse; aestivo enim tempore manifeste turget, ac biliosae dyscrasiae primitivum largitur fontem; saeviente bruma non minus exstimulatum, ac saepe inflammatum deprehenditur; sub aequinoctiis, dum vastissimum imperat febrium intermittentium dominium, diversis adfectibus obnoxium cernitur; intercurrentibus demum contagionibus typhosis pariter pati consuevit.

(1) Hartmann, Theoria morbi. §. 163.

761. Quum immediatus potentiarum extra nos positarum, quibuscum machina organica continuo colluctatur, in absconditum jecur influxus vix detur, necesse est, ut ortus dispositionis, quae hepatis passiones invitat et fovet, ex aliis morborum atriis repetatur. — Potest autem triplex assumi via, per quam injuriis externis in hepar conceditur actio, nempe via circulationis, assimilationis, et systematis dermatici.

762. Per viam circuli hepati infensa redduntur, quin tamen assimilationem alterent: constitutio atmosphaerica hyemalis; aër utpote frigidus, oxygenio dives, positiva eminens electricitate; abusus spirituosorum; cursitatio nimia; inflammationes pulmonum; profluviorum habitualium retentio, praecipue haemorrhoischesis. — Per assimilationis iter hepatis labem inducunt om-

nia illa, quae bilis secretionem quantitate augent, et qualitate alterant, uti temperamentum cholericum, atrabiliarium, victus animalis, aromaticus, dyspeptus, calor aestivus, dyscrasiae humorum, diathesis calculosa, vel quae in ipso viscere processum vegetativum intendunt, praeprimis febres intermittentes, obesitas excessiva, vita sedentaria. — Mediante systemate dermatico tandem hepar exstimulare valent vicissitudines atmosphaerae, refrigerium repentinum aestuanti corpori admissum, maxime sub natatu, et suppressa inde transpiratio, diarrhoeae chronicae derepente cohibitae, metaschematismi rheumatis, erysipelatis, scabiei. — Quae per circuli, vel assimilationis viam in hepar influunt, potentiae nocivae parenchymatis phlogosin creant; quarum contra actio e superficie cutis versus jecur dirigitur, velamenti serosi eminentem irritationem producit, ex intimo inter singulas systematis dermatici sphaeras consensu concipiendum. — Videtur viscus biliferum sub omni aestu corporis, vel atmosphaerae multum, ac peculiariter expandi, sub refrigerio repentino autem derepente contrahi, talique ratione diversos systematis biliosi morbos invitare.

763. Qualiscunque autem generis fuerint mox adlatae injuriae, si leviori gradu in organismum agunt, hepar ita disponunt, ut minimi stimuli accedentis actio versus partem proclivem et praeparatam dirigatur; si vero intensiores redduntur,

vel majori numero concurrunt, procatarcticas offerunt causas. Inde concipitur major, minorve genii epidemici, vel endemicae constitutionis in hepatitide procreanda potestas, nec non multo insignior dispositionis, quam causae occasionalis in hepatitidis nosogenia influxus, quo quidem adhuc plurimum contribuunt temperamentum biliosum innatum, haereditaria labes, et aetas tenera, cui jecur citra proportionem evolutum, et voluminosum esse compertum habemus.

764. Inter causas excitantes, quae idiopathicam, modo primariam, modo secundariam hepatis inflammationem provocare valent, et quarum quaedam nulla praedispositione speciali egent, enumerandae in primis veniunt omnes violentiae mechanicae versus jecur directae, vulnera, contusiones, commotiones ex lapsu, verbera; inde frequens morbus inter captivos, qui birotos carros ducere coguntur; vomitus pervicax; producta organica morbosa; uti calculi biliarii, sive in ductibus hepaticis, sive in cystide fellea formati; vermes hepar incolere soliti, distoma hepathicum (Leberegel) et ecchinocoecus hominis (Hülsenwurm); vomicae; ulcera; steatomata; scirrhi; tubercula; incitamenta organismi dynamica, prae aliis ira vehemens; impedita fellis excretio per spasmum, vel saburram tenacem in duodeno; metastases.

765. Symptomaticam jecinoris phlogosin e passione analoga viscerum contiguorum, ventri-

culi, diaphragmatis, intestinorum; sympathicam irritationem e graviori sensorii communis adfectu, praesertim post capitis laesiones, haud infrequenter proficisci videmus.

TERMINATIONES.

IN SALUTEM.

766. Optatissimus hepatitidis in sanitatem transitus mediante resolutione benigna contingit, quo quidem, dum de acuta agitur morbi forma, medicatricis naturae molimina plurimum contribuunt. — Inter evacuationes criticas, quas die septimo, nono, vel decimo quarto cum luculenta symptomatum declinatione suboriri conspicimus, referuntur tum apostaticae, uti sudores copiosi, lintea quandoque flavido tingentes calore; urinae profunde rubrae, cum hypostasi furfurea, lateritia, vel albicante; restitutus haemorrhoidum fluxus; epistaxis spontanea; tum idiostaticae, fomitis utpote biliosi per alvum, vel vomitum secessus. — Eo tempore, quo bilis jecinoris opplens parenchyma in duodeni depluit cavum, non raro aliquid cruoris simul separatur, unde diarrhoea bilioso-cruenta comparet, cui hepatirrhoeae nomen tribui solet. — Quandoque icterus ultimis morbi diebus cum notabili aegrorum solamine evolvitur, quam fors ceu crisin quandam erroneam considerare liceret. — Observatum est etiam dolorem modicum lienis tumidiusculi, dum ad initium inflamma-

tionis accederet, avertere salubriter nimium sanguinis impetum in hepar ruentis, quod e mutuo utriusque visceris commercio derivandum, talique pacto saltem signis imminentis resolutionis adnumerari potest.

IN ALIOS MORBOS.

767. Gravior, pertinax, ac saepius recidiva hepatitis, quae resolvi recusat, in organica libenter nititur posthuma, inflammationibus generatim communia. Ad eorum tamen diversitatem, praeter alia, in subjecti dispositione, causis, genio epidemico, complicationibus quaerenda, momenta, plurimum sane confert substrati eminenter inflammati natura. — Parenchyma hepatis, ceu organi glandulosi, maxima sanguiferorum vasorum copia instructi, in suppurationem, parectama, et indurationem pronum videmus, — serosum contra velamentum, dum inflammatur ad hypoclepsin, et concretionem inclinat.

768. Frequens et plerumque infaustus hepatitidis exitus est suppuratio, cui tamen saepe et alia adhaerent vitia. Ulcera hepatis crebrius in lobo dextro, et parte convexa reperiuntur, quandoque adeo vasta, ut tota ferme hepatis substantia exesa pateat, superstitibus solis vasis et ductibus biliferis. — Materies, quae in vomicis separatur, libenter mali moris esse consuevit, saniem referens foetidissimam, quasi fae-

culentam; unde praeceps visceris corrosio pendet. Inter rariores omnino spectat casus, apostema adeo firmo cingi sacco, ut vicinas arrodere nequeat partes, per annos tunc excurrere visum. Mox unica tantum pyocystis molis majoris, mox plures abscessus huc illuc sparsi efformantur, mox vero hepatis substantia innumeris conspersa cernitur punctis suppuratis, unde mirum in modum friabilis redditur; caries hepatis. Suppurationes manticulae serosae quidquam melioris notae esse solent, teste jam Hippocrate.

Haase, Diss. de abscessibus hepatis. Lips. 1776.

769. Factum in jecore abscessum noscimus: ex inflammatione praegressa, et non resoluta; ex remanente sensu ponderis, plenitudinis et pulsationis; dolore ad scapulas; ictero persistente, quin imo indies aucto (icterus purulentus); faciei lurido squalore; ex tumore et fluctuatione ad hypochondrium, plus minusve manifesta; ex alteratis primarum viarum functionibus, dyspepsia, flatibus copiosis, borborygmis et alvo dura; e phaenomenis consuetis febris suppuratoriae, corporisque gradaria extenuatione, quorum omnium syndrome phthysin hepaticam constituit. — Non desunt tamen exempla suppurationum adeo clandestine delitescentium, ut neque dolorem, neque alia symptomata sibi propria producant. Recentiorum observatione non solum, verum etiam antiquissimorum, praesertim Galeni et Celsi auctoritate constat,

viscera abdominalia saepe inflammari, pus in iis colligi, sedemque apostematum ventris difficulter, et quandoque dubiis signis explorari.

Schroeder, Comment. de phthisi hepatica. Goett. 1783.

770. Si vomica hepatis rumpitur, purulentus latex varias sibi eligit vias, quibus e corpore, vel saltem e viscere adfecto educitur; 1) mox enim per ductum hepaticum intestinis infunditur; 2) mox in cavum abdominis eructatur; 3) mox in massam circuli resorbetur; 4) per corrosa integumenta abdominis extrorsum eliminatur; 5) mox diaphragmate perfosso thoracis caveam inundat.

771. Interdum contenta in hepate materies purulenta per ductus biliferos sibi viam sternit, atque varia copia in duodenum intestinum destillat. Inde nascitur vomitus purulentus, diarrhoea saniosa, foetidissima, subcruenta, sub doloribus colicis, sudoribus profusis, ac debilitate summa, cum transitorio et doloso levamine, successu tamen plerumque lethali. Rarissime accidit, pristinam valetudinem ulcere sanato recuperari (1).

(1) Garnett, in Medic. Comment. Edinb. Dec. II. B. III. p. 30. — Portal, Cours d'anat. med. V. 304.

772. Pejor adhuc exitus suppurationis in hepate latentis est, cum rupta vomica sanies in caveam abdominis effunditur. Repente aliquid intus ruptum sentiunt aegri, abdomen inflatur et tenditur, succedunt animi deliquia, sudores viscidi, anxietas intolerabilis, tympanites, collabitur facies, ac cito extinguuntur, qui ante pauca minuta salutis spe alebantur.

773. Ubi tenaces vomicae hepaticae parietes rupturae resistunt, purulentus, quandoque resorbetur latex, atque in massam circuli delatus vel per urinas eliminatur faustiori omine, vel vero ad alia metastatice deponitur organa, ad pulmones, encephalon, ad suras. Ideo dum pertinacia in suris nascuntur ulcera, suspicionem hepatis exulcerati movet Sprengelius.

774. Quando hepar inflammatum sub costarum spuriarum marginibus prominet, atque sic ejusdem abscessus, cum peritonaeo facile cohaerens, ad exteriora divergit, vel spontanea accidit proruptio, vel vero aperturae chirurgica manu suscipiendae occasio conceditur. Nisi pertinaces nascantur fistulae, vel notabilis jam consumpta fuerit hepatis portio, sanationis interdum aliqua spes arridere potest; praesertim si pus, quod effluit, album, aequale, inodorum, ac specillum non colorans fuerit. Maxima vero circumspectione opus est, ne ejusmodi abscessus hepatis pro fluctuante cystide fellea, monente Svietenio, habeatur. Dolet autem ille tumor initio durus, calet, rubet, pedetentim extenditur, ac deinceps fluctuat, concurrentibus simul reliquis, quae suppurationem indicant, signis.

775. Rarissima demum sunt exempla ulcerum hepatis, quae diaphragma corrodendo in pectoris cavum evacuantur, vel et concretum cum diaphragmate pulmonem depascuntur, sanie in ipsa bronchia effusa, et tussi ejecta (1). — Quo-

cunque autem loco visceris ichorosus liquor emoveatur, spes salutis semper dubia et fallax erit.

(1) Bang, Diarium, pract. P. I.

776. Specificum, quod chronicam praesertim hepatitidem quandoque excipere visum est, consectarium sistit steatoma (1), cujus genesis e processu suppuratorio peculiarem in modum modificato, pseudopyosi, fors haud sine jure, concipi poterit. Ignorantur adhuc conditiones specialiores, quae huic metamorphosi producendae favent; ast summa inde elucescit hepatis cum glandulis conglobatis, eundem exitum libenter petentibus, analogia. — Steatosin hepatis raro solitariam, saepe saepius suppurationi et cariei (Mürbheit) junctam observamus. Quandoque unicus in nucleo visceris delitescit saccatus tumor, ita quidem, ut ab extus (dissecto cadavere) neque conspiciatur; quandoque notabiliter prominet, praesertim ad superficiem convexam, atque fungosam quasi praesentat excrescentiam; discissus massam offert melliformem, flavescentem, vel caseosam, albidam, friabilem, granulosam, vel lardaceam, cultro renitentem; subinde numerosa reperiuntur tubercula, analogis substantiis referta (2). Symptomata, quae huncce adfectum chronicum comitantur, ab illis phthiseos hepaticae vix differunt. Ejus genesi favere videntur organi textura, ejusque facilis in hyperepidosin (nimium incrementum) nisus, nec non nutritionis universae excessus; in obesis enim ho-

minibus aeque, ac in anseribus saginatis analogam hepatis metamorphosin contingere abunde notum est.

(1) Val. ab Hildenbrand, Ratio med. P. II. p. 145.

(2) Farre, Morbid anatom. of the liver. London 1814. Fasc. I. Pl. I. — Vide Meckel's deutsches Archiv für Physiologie 1815. 1. B. 3. H. S. 432.

777. Satis vulgaris hepatitidis tum acutae, tum praeprimis chronicae exitus est durities morbosa, quae in gradu minori obstructio, infarctus, emphraxis, ad maximum vero evecta gradum scirrhus vocatur, et frequenter cum visceris mole aucta (parectama), rarius cum ejusdem imminutione (mejosi), ut plane nequeat tactu explorari, juncta incedit. — Digestionis vitia, flatus copiosi, alvus segnis, gastrodynia, vomitus, dyspnoea, icterus squalidus pertinax, cum fuliginosa quasi adnatae oculi decoloratione, inflammatio saepius recidiva, tandem hydrops abdominis secundarius, et marcor universalis praecipua sistunt, quae hepatis scleroma, comitari solent, symptomata. — Quandoque totum jecur aequabiliter induratum observatur, eum tamen in modum, ut illius fabricam et naturam nonnisi parum alteratam conspicias, duritie excepta; quandoque vero singuli tantum parenchymatis vasculosi fasciculi et acini obdurescunt, unde hepar numerosissimis conspersum cernitur tuberculis, a magnitudine pisi ad eam nucis avellanae, quorum nonnulla praeter duritiem nil morbosi of-

ferunt, alia vero alteratam diversa ratione texturam (exallaxin) patefaciunt, de qua in priori paragrapho. — Conditiones potiores, sub quibus hepatitis in indurationem nititur, sunt: latens in corpore diathesis febris intermittentis, vel inductus jam per easdem infarctus, obesitas, stases abdominales, tardus sanguinis per venam portarum motus, haemorrhoides, abusus adstringentium.

Koenig, Diss. de hepatis induratione et abscessu. Goett. 1803.

778. Quemadmodum ab incitato, simulque qualitative vitiato per phlogosin chronicam nisu plastico in hepate mox enumeratae metamorphoses morbosae progignuntur; ita quoque ab analogo, processu phlogistico adaucta, nec non qualitative alterata biliosi principii secretio concipitur. — Etsi omnem, sine distinctione, lithogenesin ex unico phlogoseos fonte derivare velle, veritati et experientiae absonum foret; sub certis tamen circumstantiis opitulante praesertim specifica reproductionis organicae conditione, ipsam calculorum biliarium genesin, sive Cholelithiasin, quandoque ceu specificum hepatitidis lentae effectum considerari posse, nihil obstare videtur. Abunde enim notum est, quantam phlogoses diuturnae in alteranda humorum secretorum, muci, urinae, lacrymarum qualitate exerunt potestatem, et quantam in formandis productionibus et crystallisationibus organicis possideant efficaciam.

Mosovius, über die Natur und Entstehung der thieri-

schen Concremente, insbesondere aber der Gallensteine. Vide Archiv der Physiologie von Reil und Autenrieth. Bd. XI. St. 2.

779. Hactenus de illis posthumis organicis, quibus hepatis parenchyma, dum inflammatur, obnoxium esse solet. — Alia vero sunt consectaria, quae amiculi serosi inflammationem excipiunt, atque ab ejus textura et functione laesa determinantur. Huc prae caeteris numerari debent diversae hypoclepseos species. Saepe tota superficies gelatinoso latice vel pseudomembrana obducta, et quasi velata adparet; vel mediante quodam coagulo plastico jecur cum vicinis coalescit organis, cum ventriculo, diaphragmate, intestinis, quo vitio levior duntaxat nascitur digestionis et motus peristaltici difficultas, cum perenni in recidivas phlogoses pronitate.

780. Secedens majori copia latex serosus hydropem abdominis acutum creat, ex solitis, quae eundem morbum a peritonaeitide, vel enteritide ortum indicant, phaenomenis cognoscendum. — Rarius hypoclepseos specimen praebet fluidi aquosi serosam visceris membranam inter et parenchyma, vel in separatis capsulis, hydatidum nomine notis, collectio. Neque desunt exempla ossificatarum in superficie hepatis insularum, quod specificum exallaxeos genus, membranis serosis per eminentiam communem, saepe saepius lentae phlogoseos effectum esse, jam alibi monuimus.

781. Parietes cystidis felleae haud raro incrassati, callosi, exulcerati, pseudomembranis obducti, cum duodeno coaliti, vel ductus biliferi concreti reperiuntur; e quibus vitiis quidem tuto ad praegressam inflammationem concludere licet, quin tamen eorundem praesentia durante adhuc vita cognosci possit.

Sabatier, Diss. de cystidis felleae tumoribus. Par. 1757. — P. Frank, Interpraetat. clinicae. Tub. 1812. P. I. p. 366.

IN MORTEM.

782. Mediantibus illis successionibus diversis, quas nonnisi raro salutis restitutionem admittere novimus, mox lenta tabe pedetentim consumuntur aegri, mox derepente obeunt, uti id post acutam hydrocoeliam, vel ruptam in cavum abdominis vomicam accidit. — Infelix tamen eventus non semper a topica adfectione dependet, sed nonnunquam per febrim comitem in characterem nervosum, aut putridum versam adducitur.

783. Directae mortis rationem praebet: 1) phlogoseos et febris angiosthenicae gradus adeo vehemens, ut omnis in systemate venae portarum aboleatur circulus, viscerisque in conservando processu vitali influxus; 2) gangraena et sphacelus, cujus notionem ex signis generalibus, jam alibi repetitis, nec non ex contemporanea functionis hepaticae laesione sine negotio desumere licet.

PROGNOSIS.

784. Ex diversis, queis inflammatio jecinoris terminari solet, rationibus jam quodammodo patet exitus futuri praesagium. Organi dignitas, ejusque in morbosas metamorphoses eminens nisus indicat, haud indifferens esse, dum inflammatur, discrimen. — Acutam hepatitidem chronica minus funestam agnoscimus. Quae sub decursu in characterem nervosum, vel putridum vertitur, periculi plena. — Hepatitis, aestivae epidemiae aut tropici climatis progenies, intra paucos saepe dies lethalis evadit. — Parenchyma jecoris semper majori discrimine, quam ejus superficies membranacea inflammatur; pariter hepatitis cum eminente partis convexae adfectione magis renitens esse consuevit. — Mali augurii phaenomenis accensentur: anxietas et dyspnoea continua, vomitus rebellis cum prasinae materiei ejectione; dolor fixus et vehemens, venaesectionibus non minuendus; diarrhoea saniosa et foetida; aurigo pertinax; cuncta demum, quae exitialem inflammationis in suppurationem, hydropem acutum, vel gangraenam transitum indicant, signa. Singultus non tanto, quanto in aliis morbis, periculo incedit, monente Petro Frankio. — Maximam in cujusvis hepatitidis eventu futuro praedicendo circumspectionem inculcant ejus in congestionem chronicam, in vitia organica, et clandestinas devastationes nisus, nec non summe dolosus mali

occulte saevientis, ac non raro sub schemate alius morbi delitescentis decursus.

THERAPIA.

785. Hepatitidis cura iisdem fere, ac aliarum inflammationum medela, submittitur regulis, atque tum causae, epidemiae regnantis, vehementiae, tum denique subjecti aegroti et complicationis considerationem sibi exposcit. — Quo gravior adfectus est, eo citius ob visceris nobilitatem, brevique mora pertimescendam organi destructionem, venaesectio sat ampla instituenda, ac pro casus necessitate repetenda. A sanguinis emissione plerumque promptum levamen trahit parenchymatis inflammatio, ob faciliorem vasorum turgidorum, quae majoris diametri sunt, depletionem, ubi e contrario, dum peritonaealem ejusdem visceris superficiem tenet phlogosis, plures requiruntur phlebotomiae ad analogum decrementum obtinendum. Dyscrasia biliosa hepatitidem graviorem, et praesertim aestivam comitari solita, valentissimo huicce adminiculo nequaquam obstat, dummodo adfectio localis et virium status incitationem ultra modum adauctam sufficienter probent.

786. Ab hirudinibus ad ipsam hepatis regionem adplicitis nunquam illud obtinetur lenimen, quod plerumque sat prompte sequi videmus, dum haemorrhoidalibus admoventur vasis, cujus quidem ratio rerum anatomicarum gnaro sine difficultate patebit.

787. Plurimum denique conferunt remedia alvum laxantia, mannata, salina leniora, tamarindi, tartari emetici refractissimae doses, potus emollientes, aperientes, temperantes, parca copia, ne vomitus cieatur, et egelide propinati, uti decocta althaeae, hordei, graminis, serum lactis, emulsa nitrata; prae caeteris autem acida vegetabilia, quibus insignes bilem corrigendi, ac aestum internum complacandi vires inesse novimus, qualia sunt oxymel, acetum aqua dilutum, acidum citricum, tartrates cum praedominante acido, uti cremor tartari, acetosella, succi et syrupi fructuum acidulorum, ribesiorum, berberum. In eundem »topicam incitationem sedandi« scopum collimant cataplasmata et fomenta relaxantia, hypochondrio dextro diligenter admota, clysteres mollitivi, oleosi, saponati.

788. Singulares laudes in hepatitide tam acuta, quam chronica, praesertim illa, quae tropicorum accolas invadit, sibi omni jure promeruit calomel, cujus refracta ad unum, alterumve granum dosis, cum saccharo vel magnesia in pulverem redacta, aliquoties in die propinatur, sub continuata reliquorum antiphlogisticorum administratione. Efficacem hujus remedii actionem potius a blanda pancreatis emulsione et alvi subductione, quam a tumultuario ptyalismo exspectamus, atque ideo graviorum medicorum monitis ducti (1), a nimis generoso et protracto mercurii, usque ad salivationem, usu sedulo abstinemus.

(1) Vogel, Handbuch der pract. Arzneywiss. 4. T. p. 375.

789. Omnibus hisce antiphlogisticis eousque continuandum erit, donec sedato inflammationis vigore manifestum pateat decrementum. Eodem tempore aptum regimen diaeteticum prudenter combinandum, habito simul ad molientis naturae indicia respectu, pro quorum diversa directione mox urinarum, mox alvi fluxus caute promovendus, mox subortum e naribus, vel haemorrhoidibus stillicidium fomentis et vaporibus emollientibus sustinendum.

790. Hepatitis complicata et anomala juxta generales regulas therapeuticas tractanda. Colluvies biliosa, quae ventriculum, vel intestina opplet, purgantibus lenioribus deorsum evacuanda; vel etiam blandiori emetico, nisi gravior inflammationis gradus obstaret, sursum movenda. Imminens sub decursu hepatitidis virium lapsus, quin tamen topica adfectio decrescere videatur, promptum emplastri vesicantis suris, vel ipsi loco dolenti adplicandi usum, atque refractas camphorae mercurio dulci nuptas doses postulat.

791. Hepatitis chronica eandem fere cum acuta agnoscit medendi rationem, morbi violentiae, causis producentibus et comiti vitio organico adcommodatam. Inter alia commendantur hirudines ad anum replicate admotae, unctiones unguento neapolitano factae, protractus eccoproticorum usus, calomel cum magnesia vel rhabarbaro, aquae minerales aperientes, decocta ama-

ricantia radicis taraxaci, cichorei, sapones medicati, clysteres, balnea, diaeta exquisita.

POSTHUMA.

792. Hepatis suppuratio vix unquam sanari, sed nonnisi palliari potest. In primordiis mali scopus medentis eo directus sit, oportet, ut superstes processus phlogisticus debite frangatur, quare leniter antiphlogisticis sedulo continuandum. Altera indicatio eo vertitur, ut evacuantibus blandioribus latici purulento vel sanioso per ductum choledochum et intestina exitus paretur, eodemque tempore febris suppuratoria comes moderetur, fractae vires refocillentur, languens reproductionis munus restauretur, dyscrasia corrigatur; aegri proinde phthisicorum more tractandi. Quodsi vero ad hypochondrium tumor durus, calens et rubens, cum manifesto fluctuationis indicio compareat, fotus et cataplasmata tumori superhabenda sunt, ut abscessus quantocyus maturari possit, quem denique promptissime chirurgica manu aperire oportet, priusquam major succedat jecinoris consumptio. Patens denique ulcus injectionibus blandis solicite purgandum, ejusque consolidatio remediis internis cardiacis et nutrientibus, externis roborantibus suffulcienda.

793. Antiquissimi chirurgi hos abscessus ob haemorrhagiae metum, ferro candente aperiebant (1), vel superstratum musculosum caustico destruendum proponebant. Obsoleta utraque me-

thodo, recentiores vel acum triquetram in cavum pure plenum immitunt, vel scalpello incisionem faciunt, priori adhuc praeferendam.

(1) Aretaei, de morbis diuturnis. Lib. I. Cap. 13.

794. Insanabile prorsus malum constituunt pyothorax et pyocoelia ex rupto introrsum hepatis abscessu orta; neque a prompta paracentesi aliud, quam momentaneum levamen obtineri solet.

795. Hepatis induratio et scirrhus non minus pertinax sistit consectarium, mollibus enim remediis non auscultat; acribus in cancrum horribilem vertitur, cujus dein terribiles effectus ex dolore acerbissimo, ictero perpetuo, vomitu rebelli, diarrhoea foetida et amurcosa, ex hydrope immedicabili, corporisque praecipiti contabescentia intelliguntur. Ut tamen miserrima aegrorum sors quodammodo leniatur, ad remedia aperientia, solventia, amara, mercurialia mitiora, aquas soterias cum sero lactis, ad paregorica, si dolores atroces urgent, vel si vires deficiunt, ad cardiaca, tonica et nutrientia refugere solemus.

PANCREATITIS.

Wedekind, Aufsätze über verschiedene Gegenstände der Arzneywissenschaft. 1791.

Harles, über die Krankheiten des Pancreas. Nürnb. 1812.

796. Pancreatis inflammationem nequaquam adeo rarum et indifferentem morbum esse, ut silentio praetereatur, valentiores unanimi consen-

su pronunciant medici. Mirum autem non est, ab antiquis prorsus praetervisum fuisse huncce adfectum, quum functio pancreatis nonnisi post inventum a Wirsungio ductum excretorium (anno 1642) clarius innotuerit.

797. Ast maximae in dignoscenda inflammatione hujus glandulae abdominalis sese obtrudunt difficultates; nam 1) pancreas, dum inflammatur, ob naturalem et absconditum, quem intra mesocoli duplicaturam occupat, situm, intimamque cum contignis visceribus, hepate, ventriculo, duodeno, mesenterio connexionem, horum adfectiones libenter mentitur; 2) ceu instrumentum minoris dignitatis graviter laedi potest, quin notabiles pariat turbas; 3) in gratiam penuriae nervorum parum dolet; 4) evidenti ac sensibus obvia functione non distinguitur, quare etiam ejus laesio — certissimum alias in determinandis inflammationibus internis criterium — difficulter innotescit; 5) raro acute decurrit, sed plerumque lento serpit passu, adeo clandestine delitescens, ut nonnisi tardius ex effectibus successive inductis pateat.

798. Potiora, quae pancreatitidem comitari dicuntur, phaenomena sunt: sensus pressionis, caloris interni, vel doloris obtusi et gravativi ad regionem stomachi, profundus, ad dorsum porrectus, a compressione vix exacerbandus, sub incurvatione trunci auctus; praecordiorum anxietas et constrictio, oris et faucium insolita sic-

citas, vel e contrario continuus, humoris salivalis per oesophagum ascendentis adfluxus, eumque expuendi necessitas (sialorrhoea); anorexia; nausea; pyrosis; vomitus materiei insipidae, albicantis, aquoso-mucosae, vel etiam biliosae, si hepar simul in consensum trahitur; diarrhoea sialodes, sive secessus copiosi liquidi mucoso-salivalis, spumosi; singultus; febris inflammatoria levis. Praeter horum omnium, aut plurium praesentiam, aliorum, quae hepatitidi, vel gastritidi propria sunt, phaenomenorum absentia caute respicienda.

799. Abunde notum est, secretionem qualemcunque leviori irritamento incitari, graviori contra phlogosi supprimi, unde etiam liquet, sialorrhoeam per varia emunctoria adparentem non semper constans esse pancreatitidis symptoma, iisque in casibus adhuc difficiliorem reddi diagnosin. Opinioni W e d e k i n d i i, qui fluxum coeliacum lenioris pancreaticae inflammationis effectum esse contendebat, plura sane opponi possunt.

800. Inter c a u s a s e x c i t a n t e s recenseri solent: violentiae mechanicae, metastases et metaschematismi diversi generis, inflammationes organorum adtiguorum, hepatis, stomachi, duodeni, mesenterii. — Si perpendimus inter glandulas salivales et pancreas, ob structurae et functionis homeomeriam, maximum vigere consensum, concipi quodammodo posset pancreatitidis origo ex analogis, quae salivales glandulas exsti-

mulare solent, potentiis. Haec inter mercurius primum sane locum tenet, ejus saltem remedii interne, ac majoribus dosibus porrecti insignem in alvo movenda efficaciam plerique practici ex incitata pancreatis secretione explicandam esse non haesitant. — Neque ab omni pancreas infestandi suspicione liberum esse crederemus abusum fumi nicotianae, praesertim dum prava jungitur continuae sputationis consuetudo; recordamur enim amici et commilitonis pie defuncti, quem suctioni fumi tabaci valdopere indulsisse, et copiose sputasse novimus; hujus in cadavere pancreas volumine auctum et induratum repertum fuit.

801. Inflammatio pancreatis, quae non resolvitur, in posthuma organica, glandulis conglobatis universim communia, abire consuevit. Exulceratio glandulae modo clausa furit, ac totam depascitur substantiam, modo proxima brevi corrodit organa; utroque in casu cunctis illis notatur symptomatibus, quae phthiscos statum componunt. Obscura tamen semper manet hujus phthiseos pancreaticae cognitio relate ad sedem mali exacte definiendam. — Frequentius consectarium praebet pancreatis parectama et induratio, quam non raro ad scirrhi gradum evectam, vel in steatoma degeneratam fuisse extispicia cadaverum docuerunt.

802. Ubi sub combinatione circumstantiarum suspicio de latente pancreatis phlogosi formari

potest, cura juxta easdem, quae hepatitidis medelam dirigunt, regulas suscipienda est.

SPLENITIS.

Cammerlander, Diss. de splenitide. Altd. 1758.

Marcus, Entwurf einer speciellen Therapie. Thl. II. §. 1474 — 1493.

Heusinger, Betrachtungen und Erfahrungen über die Entzündung und Vergrösserung der Milz. Eisenach 1820.

803. Etiamsi nemo inficias ibit, lienem, dum stimuli positivi influxui exponitur, inflammari posse; id tamen nonnisi rarissime contingere, maxima pars practicorum confirmat, atque nobismet ipsis inter millenos, quos tractandos habuimus, aegros, nec unum adhuc occurrit verae splenitidis specimen; et tamen occasio nequaquam deficit, quum in ditione Lombarda numerosissima sint vitiorum lienis exempla. Quare frequentiorem hujus inflammationis apud quosdam antiquiores, uti apud Alexandrum Trallianum, Sennertum, et Riverium, mentionem aeque, ac prolatam peculiari arrogantia opinionem Professoris Bambergensis, Marcus, qui creditam raritatem splenitidis nonnisi ex ignorantia et imperitia medicorum circa hocce objectum derivare vult, aliter concipere nequimus, nisi quod vel contiguarum partium phlogoses pro splenitide perperam agnitae fuerint, vel vero quod omnis, etiamsi alius indolis, dolor ad hypochondrium sinistrum, nimia facilitate, pro inflammatione splenis haberetur.

804. Qui lienis structuram et functionem paulo curatius perpendit, sine difficultate minorem hujus organi in phlogosin proclivitatem perspiciet. Est enim viscus mollissimum, spongiosum, paucissimis nervis instructum, insensile, quod sanguine scatet fluidiori, coloris tristis, nunquam congelato, hydrogeneo, destillatione plus aquae et ammonii, quam aliarum venarum cruor, largiente; viscus igitur, quod venosum magis offert characterem ac propter minorem irritabilitatis vigorem multo magis abnormitatibus laesae vegetationis, quam inflammationibus obnoxium esse solet. Si autem quaedam reactiones morbosae excitantur, sive id in manticula lien amplectente, sive in ipso parenchymate contingat, ad verae inflammationis potentiam rarissime extolluntur, sed intra simplicis congestionis cancellos consistunt, s p h e n a l g i a e s y m p h o r e t i c a e nomine potius insigniendae; quem adfectum in praxi omnino frequentissimum, a vera splenitide tamen differentem declaramus.

NOSOGRAPHIA.

805. Splenitidem, habito sedis specialioris respectu bifariam distinguere licet, hepatitidis adinstar, prouti nempe vel parenchyma, vel superficies membranacea eminenter adfecta. Utroque autem in casu diagnosis manet difficilis. — Dum parenchyma inflammatur, nullus ad eam, qua lien collocatur, regionem urget dolor, nisi sen-

sum ponderis, gravedinis, vel oppressionis excipiamus, aliorum organorum parenchymatosorum, pulmonum, hepatis, ad exemplum. Topicae igitur adfectionis in ipso liene existentis idea aliter concipi nequiret, nisi ex functione organi laesa. Quale autem est incomprehensi hujus visceris munus? — Juxta valentissimorum Physiologorum, Autenriethii praeprimis, Doellingeri, et Waltheri indagines lien tanquam organon hepati et ventriculo succenturiatum considerari debet, quod non solum copioso sanguini refugium largitur, sed etiam ejus qualitatem cum in modum permutare juvat, ut pro cholepoësi et secretione succi gastrici aptior reddatur. Videtur autem specifica illa metamorphosis in eo consistere, ut sanguis arteriosus aliqua oxygenis portione privetur, seu quod idem est, ut sanguis arterioso-plasticus, in venoso-hydrogeneum mutetur. — Quommodo jam nunc de laeso hocce multiplici, cum aliis adeo intricato lienis munere convinci poterimus? — Ex manca hepatis et ventriculi functione. — Quommodo autem determinabitur hancce laesionem a vitio lienis, et non ab idiopathica illorum viscerum labe pendere? — Ardua semper erit quaestionis solutio.

806. Ubi agitur de inflammatione capsulae splenicae fibroso-serosae, sat manifestum signum praebere videtur dolor acutus et fixus ad sinistrum hypochondrium; fallere tamen facile potest, quum aliis etiam ejusdem provinciae parti-

bus irritatis, uti peritonaeo, pleurae sinistrae, intestino colo communis esse soleat, neque semper ab inflammatione pendeat.

807. Deficientibus itaque definitis et pathognomonicis signis splenitidis, diagnosis nonnisi ex syndrome plurium symptomatum, quae ab experientia huicce morbo familiaria esse comperimus, construi poterit. En potiora: dolor in hypochondrio sinistro fixus, profundus, nunc acutus, punctorius, urens, pulsatilis, nunc obtusus, oppressivus, sub compressione, tussi et inspiratione exasperatus, quandoque ad humerum, claviculam et mammam ejusdem lateris per sympathiam protensus; — tumor lienis molem et figuram referens; — decubitus in latus adfectum molestus, quandoque etiam in dextrum; — icterus specifica ratione modificatus, ita quidem, ut nulla pateant bilis in primis viis deficientis indicia, bilis enim e lienis functione laesa in qualitate alteratur, quin ejus per duodenum eductio praepediatur, unde aegri flavent, squalent, aut fuscedine quadam, seu flavitie atrori admixta foedantur, (color μελαγχλώρος graecorum), urinis et faecibus colorem naturalem servantibus; — dyspepsia, cum ardore stomachi et ructibus acidis; — nausea, vertigines, et leipothymiae, erecto corpore facilius oriundae, tanquam symptomata, quae inflammationibus organorum multo sanguine scatentium universim communia esse consuescunt; — animi desponsio; — vomitus biliosus, subcru-

entus, vel cruentus; — anxietas, dyspnoea, tussis vel singultus, si convexa et diaphragmati contigua lienis pars inflammata; — alvi obstructio; febris inflammatoria. — Major adhuc de liene adfecto certitudo habebitur, si alia simul visceris alio modo laesi, vel causarum eidem infensarum indicia pateant, uti febres intermittentes diuturnae praegressae, praesertim autumnales, emphraxis chronica, haematemesis, hepatis vitia, haemorrhoides, diathesis scorbutica, cachexia splenica.

808. D e c u r s u s splenitidis chronicus et clandestinus acuto multo crebrior esse solet; unde denuo confirmatur conditionem pathologicam splenitidis in simplici potius congestione, sive turgore, plerisque saltem in casibus consistere, atque nonnisi cum aliqua licentia inflammationis nomine insigniri.

CAUSAE.

809. Ut processus phlogisticus in organo ad eum minus proclivi oriri possit, d i s p o s i t i o n i s concursus prae caeteris requiritur, ad splenitidem producendam tanto magis necessarius, quod directa organon inter et mundum externum communio non datur.

810. Momenta, quae lien ita disponunt, ut accedente stimulo, etiamsi relativo, facilius inflammetur, consistunt: 1) in peculiari quadam c l i m a t i s et a t m o s p h a e r a e c o n s t i t u-

tione. — Quoad clima, illud praesertim morbis splenicis universim favere novimus, quod perennem febrium intermittentium scaturiginem praebet; atque hoc intuitu certas Hungariae et Insubriae provincias humidas et paludosas per eminentiam infames dici posse, experientia compertum habemus. Etiamsi endemica haecce splenis vitia plerumque secundaria esse soleant, a diuturnis saepiusque recidivis febribus intermittentibus relicta, nihilominus tamen haud infrequenter citra omnem febrem a solo influxu climatico nascuntur. Si vero excessivam atmosphaerae humiditatem, supradictas spleni labes invitantem, atque ipsius organi functionem (§. 805) computamus, aliqua nosogeniae idea elucescit. — Habito anni temporis respectu aestas et autumnus lieni praecipue infensa observantur. — 2) In specificis quibusdam diathesibus morbosis, lienis functionem constanter laedentibus, uti sunt febres intermittentes, maxime quartanae, scorbutus, et haemorrhoides. — 3) In chronicis adfectionibus non inflammatoriis splenis et hepatis, horum nempe obstructione et parectamate.

811. Causis procatarcticis adnumerantur: violentiae traumaticae; cursitatio vehemens et protracta, qua turgorem lienis et dolorem acutum progigni quotidiana docet observatio; refrigerium repentinum, praecipue vero potus frigidus aestuante corpore, et opitulante at-

mosphaerae calore siccitateque avide ingestus, unde saltem in brutis morbum splenicum oriri vulgare est; retentio haemorrhoeae habitualis, praecipue fluxus haemorrhoidalis; inflammationes organorum vicinorum, hepatis, ventriculi, diaphragmatis; metastases, ipsa demum momenta proëgumena ad altiorem gradum evecta, vel majori numero concurrentia.

812. Clariores notiones de splenitide brutorum ruminantium, cui — ob nisum in sphacelum ac fere constantem characteris putridi evolutionem — gangraenae splenicae (Milzbrand) nomen impertitum est, atque adtentum examen omnium illorum momentorum, quae origini hujus cladis, quandoque epizootice dominantis favent, etiam splenitidis in homine nosogeniam plurimum illustrare valerent.

EXITUS.

813. Splenitis haud difficulter in sanitatem abit, dum benigna succedit inflammationis resolutio, quo simul et molimina naturae critica suam contribuunt symbolam. — Quemadmodum haemorrhoeas moderatas, morbo jam adulto, in aliis inflammationum speciebus salutares observamus; ita quoque splenitis per epistaxin e nare sinistra, per vomitum cruentum, vel alvi fluxum cruentum solvi visa est.

814. Transitus in suppurationem omnino inter rariores spectat, quae dum succedit, mox to-

tum viscus exedit, mox stomachum (1), aut intestinum colon arrodit, purulento latice per vomitum, vel diarrhoeam rejecto, rarius diaphragma perfodit, atque vel immedicabili empyemate aegrum cito enecat, vel pedissequa tabe purulenta, phthisi splenica, pari ratione lethum parat.

(1) Mayer, Vomicae lienalis, quae rupto ventriculi fundo pus in illum effundebat. Francof. 1781.

815. Multo frequentius phlogoseos et congestionis, praesertim lentae, posthumum sistit lienis parectama et induratio, maxime dum febres intermittentes recidivae et diuturnae, stases haemorrhoidales, atque peculiaris climatis constitutio (§. 810) suffragatur. — Haecce splenis vitia specificam inducunt cachexiam, splenicam dicendam, quae cum leucosi kenotica et scorbuto aliquam analogiam habet, eminentem in haemorrhoeas, praesertim in epistaxin, vomitum cruentum, melaenam, et haematuriam dispositionem fovet, atque eundem constituere videtur adfectum, quem μεγάλοι σπλῆνες Hippocratici auctores nuncuparunt.

Drelincourtii, Diss. de Lienosis. Ludg. Bat. 1711.

816. Remotiori itaque intuitu splenitis ad diversa conducit vitia, praesertim ad cachexias, eccrises; nec non ad hypochondriasin, quibus tandem medelae renitentibus lenta mors invitatur. — Directae mortis ratio ex organi minus nobilis adfectione concipi nequiret, nisi rupturam huc referre vellemus.

CURA.

817. Splenitis non aliam, quam antiphlogisticam sibi exposcit curam, quae tamen aliquas patitur modificationes, ex parte loci adfecti, atque specificae organi naturae. Venaesectio e brachio sinistro libentius instituitur. Hirudines hypochondrio admotae parum praestant; ad anum adplicitae melius operantur. Emollientia, diluentia, et eccoprotica generali indicatione apprime satisfaciunt. Mercurii usus, recte monente Marco, maxima eget cirumspectione. Idem de nitro adjungendum. Eminent contra pro usu interno acida, praesertim vegetabilia, quorum insignem efficaciam in cunctis morbis inflammatoriis haemorrhoea comitatis, aut in eam pronis experientia confirmatam habemus, in spleniticis adfectionibus eo facilius concipiendam, quum agatur de organo, quod ex sua natura plasticam et oxygenatam sanguinis indolem destruere adnititur, atque etiam processum phlogisticum aegrius subire valet. Regimen frigidum calido praeferendum. Pertinax haematemesis, sive splenitidis comes, sive effectus secundarius posthumi cujusdam organici fuerit, glacie condita frenanda.

NEPHRITIS.

Troja, über die Krankheiten der Nieren, der Harnblase, etc. Leipzig 1788.
Espenmüller, Diss. de nephritide. Giess. 1790.
F. A. Walther, einige Krankheiten der Nieren, etc. Berlin 1800.

Hencke, Diss. de nephritide. Hal. 1806.
Pourcelot, Considérations sur la nephrite. Paris 1806.

818. Renibus natura minorem sensus organici acutiem vel ex eo impertiisse videtur, quod acerrimo humani corporis liquori secernendo sint dicati, cujus corrosiva virtute frequenter irritari debuissent, si aequabili ratione distributus foret sensibilitatis gradus. — Inde etiam liquet minor ipsorum renum in phlogoses dispositio, ac nephritidis raritas, etiamsi ex altera parte structura vasculosissima, et arteriosus visceris character contrario favere deberet.

819. Ren sinister frequentius dextro, parenchyma magis velamento inflammari solet. Organi tamen profunda sedes, ac intimus cum contiguis partibus nexus, cum remotis consensus, haud exiguas in dignoscenda ejus inflammatione difficultates ponit, praesertim dum morbus lente et clandestine serpit, vel dum peritonaeale amiculum laeditur, quo in casu renum functio saepe saepius illibata continuat, vel modo vix observabili alteratur. — Prae caeteris confundi posset nephritis cum inflammatione mesenterii, medullae spinalis, musculorum spoas, quibus renes incumbunt; porro cum lumbagine rheumatica et haemorrhoidali, vel etiam cum nephralgia non inflammatoria, a quibus omnibus distinguitur recta phaenomenorum comitantium et causarum producentium consideratione.

NOSOGRAPHIA.

820. Nephritis plerumque consuetis febris inflammatoriae prodromis invadit, quos illico dolor sequitur acerbus, profundus, continuus, mox acutus et lancinans, mox obtusus, oppressivus, vel ardens in lumbis circa ultimae vertebrae dorsi confinia, ad trium circiter digitorum transversorum distantiam a spina, altior, dum sinister, profundior, dum dexter inflammatione corripitur ren, ab ultimis costis spuriis ad ossis ilium cristam usque pertingens, quandoque juxta uretherum decursum ad vesicam, vel per vasa spermatica plane ad testes usque protensus. Ab adtactu rudiori, tussi, aspiratione profunda, gressu, et decubitu cruciatus crescunt, unde aegri vel lateri sano, vel etiam abdomini, dum uterque ren inflammatur, incumbere coguntur; levior tamen morbus decubitum in latus adfectum non impedit. Functio renum constanter laesa adparet (nisi velamenti fibroso-serosi solitariam congestionem excipias), modo tamen juxta inflammationis sedem et vehementiam diverso; levidensis enim irritatio, praesertim spasticae adfectioni juncta, secretionem urinarum promovet (diabetes inflammatorius); graviori contra phlogoseos gradu secretionis officium infringitur (oliguria), vel prorsus intercipitur (ischuria renalis), simulque in qualitate a norma deflectit parcum illud, quod cum difficultate et tenesmo secedit, lotium, est enim flammeum, turbidum, fuscum, saepe cruentum.

821. Reliqua symptomata, quae partim a laesis organi confinibus, partim a gradu phlogoseos altiori, partim a reactione universali systematis arteriosi dependent, sunt: vomitus porraceus, et anxietas maxima, praesertim dum ren dexter hepati proximus patitur; tussis spastica, clangosa, dolentissima; dyspnoea, et singultus ob irritatum diaphragma; tormina ventris cum murmuribus, meteorismo, et alvi oppilatione; testium spasmodica versus anulum abdominalem adtractio; cruris in adfecto latere stupor, et myrmekismus, e nervis ilium compressis; aestus intestinus ad lumbos; pervigilia; sitis flagrans; calor animalis adauctus; pulsus veloces, duri, pleni, haud raro contracti; quandoque nervorum distensiones et desipientia.

822. Talis esset imago nephritidis acutae, quae vix ultra septimum excurrit diem, atque nunc benefica resolvitur crisi, nunc lethali eventu terminatur, nunc insanabilium malorum germen ponit. Nephritis lenta, sive in simplici consistat turgore (nephralgia symphoretica), sive organicae cujusdam labis, lithiaseos, suppurationis, comitem constituat, minori quidem decurrit vehementia, per vices remittit, ac non raro dolosas inducias praesentat, ast eo magis improvisas devastationes parit.

CAUSAE.

823. Potissimae, quae nephritidem producc-

re solent, causae sunt: violentiae quaevis extrinsecus illatae, vulnera, contusiones, ictus, lapsus, verbera, onerum gravissimorum gestatio, equitatio, vectio in rhedis per vias recenter stratas; calculi renales, praesertim hispidi, acuti, et asperi; vertebrarum vicinarum fracturae, stimuli chemici versus uropoëticum systema directi, idque specifico modo incitantes, uti cantharides, meloë majalis, balsama et substantiae resinosae, praesertim sabina et terebinthina, abusus vini recentis, imperfecte fermentati; refrigeratio dorsi et lumborum, sudore praegresso madentium; vitia organica in renibus latentia, uti vomica, scirrhus, steatoma; inflammationes partium vicinarum, peritonaei, hepatis, lienis, intestini coli, musculi psoae; spondylitis et caries vertebrarum; retenta diutius per spasmum urina; suppressio fluxus haemorrhoidalis, vel menstruorum; metastases et metaschematismi aliorum morborum.

824. Harum potentiarum nonnullae renum parenchymati infensae redduntur, aliae nonnisi velamentum offendunt; — aliae, ceu stimuli magis absoluti, absque ullo dispositionis favore reni inflammando pares sunt, aliae e contrario nephritidem excitare nequeunt, nisi quaedam opituletur opportunitas, atque hanc praecipue vitiis organicis, diathesi calculosa, ebriositate, vita sedentaria, exercitiorum venereorum abusu, atque haemorrhoidibus parce fluentibus induci compertum habemus.

TERMINATIONES.

825. Sanitas consequitur sub consuetis moliminibus criticis die quinta, septima, vel etiam tardius subortis, quibus colatoria corporis cum solemni levamine aperiri solent. Praeter sudores copiosos at aequales, quibus febres inflammatoriae passim judicantur, plurimum ad solvendam phlogosin topicam conferunt urinae saturae, multae, crassae, cum sedimento lateritio, potum quasi coffeanum referentes, atque fluxus haemorrhoidalis spontaneus. Urorrhoeam in hocce casu idiostaticam sistere crisin, facile intelligitur.

826. Quae vero intra septem dies resolutionis signa non offert, nephritis infausti exitus omen incutit. — Potioribus renis inflammati successionibus accensentur suppuratio, induratio, hypoclepsis, exallaxis, et lithiasis, quarum posteriores tamen lentae potius nephritidi competunt.

827. Suppurationem renis indicant doloris vehementis cessatio, superstes vero sensus ponderis, vel pulsationis, quovis corporis motu, et praesertim trunci incurvatione exacerbatus; anxietas continua, vomitus, stupor femoris, et cuncta reliqua fomitis purulenti genesin indicantia phaenomena, quae quidem diu morari possunt, quin pus cum lotio excernatur; membrana enim renem obvestiens sat firma est, ac saepe resistit destructo penitus visceris nucleo et parenchymate.

828. Quodsi vero abscessus ita rumpitur, ut latex purulentus vel saniosus, cruore non raro permixtus, in pelvim urinariam effundatur, eum una cum urinis profluere videmus, subsequo transitorio aegri levamine, phthiseos tamen renalis metam lethalem perraro effugientis. Exulcerationis in renibus certitudo tunc solum habebitur, ubi praeter pyuriam foetidam, simul et reliqua renis praegressam inflammationem, ejusque functionem continuo laesam indicantia phaenomena combinant; toties enim fomes purulentus ex aliis partibus absorptus cum urinis educitur, rene incolumi. Per alias vias pus aut sanies nonnisi raro exire solet. Non desunt tamen exempla ulcerum, quae, postquam renem depascerentur, vel colon intestinum perforarunt, unde diarrhoea purulenta brevi lethalis; vel vero consumptis musculis psois et lumbaribus, vertebras devastarunt, mortem aeque ineluctabilem adducentia. — In similibus lentae et clandestinae suppurationis casibus mali cognitio plerumque perquam difficilis esse solet; praesertim ubi simul aliorum organorum, lienis, hepatis, mesenterii, vesicae, vel prostatae devastationes secundariae succedunt; ipseque medicorum facile princeps, Petrus Frank, latentem in rene suppurationem praetervidisse, laudabili sua modestia confessus est. Cum eodem maximo viro consentimus saniem acrem e renibus in vesicam continuo depluentem, hanc ipsam irritare, spasmodicas con-

tractiones, ac lentam phlogosin provocare, talique pacto morbi hic loci primariam sedem mentiri, quin imo in solidiorem massam coire, atque calculosae incrustationis nucleum largiri posse.

829. Rariorem priori exitum constituit renis alterutrius induratio et scirrhus, chronicae potius, quam acutae nephritidis effectus, cujus suspicionem desumimus, si absque resolutionis et suppurationis signis durities hoc in viscere ad tactum manifesta, sed indolens supersit, sensu ponderis molesto juncta; si stupor coxendicum, et claudicatio adsit; si aeger pauciora mingat, hydropicus evadat, ac pedetentim emacietur.

830. Eodem tempore, quo inflammatus ren in scleroma tendit, non infrequenter ejus textura adeo alterari consuescit, ut primitivum prorsus amittat organisationis typum, talique modo omni urinas secernendi facultate privetur, exallaxis renum; unde mox steatomatosa; mox lypomatosa; mox alia metamorphosis succedit. Interdum varias degenerationis species in uno eodemque rene subortas observavimus, steatomata utpote, melliceride et hydatides, distinctis loculamentis a se invicem separatas. — Sub analogis vitiis organicis, quae unicum tantum destruxerunt renem, germanum constanter volumine auctum, ac ampliori pelvi instructum vidimus, quod haud ambiguum nobis dedit de duplicata ejus functionis energia indicium.

831. Dein potest etiam uberior laticis vel se-

rosi, vel lymphatico-plastici per superficiem peritonaealem contingere secessus, sive hypoclepsis; unde mox ascites, mox hydatides, vel colluvies serosa inter membranam firmam, quae renes obvestit, et tunicam adiposam, mox coalitus morbosi cum partibus adjacentibus.

832. Praeteriri tandem nequit lithiasis, renalis, ceu specificum nephritidis lentae consectarium, cujus originem ex incitata non solum humoris urinosi secretione, sed maxime ex alterata ejus per phlogisticum processum qualitate concipimus, dum nempe lotium majori acidi phosphorici vel urici copia foetum una cum secedentibus particulis laticis albuminosi congelatur, atque in renis pelvi colligitur. Quanta phlogoseos pervicacis ac lente serpentis universim in formandis productionibus morbosis varii generis sit efficacia, opitulante praeprimis processus vegetativi labe, humorumque dyscrasia, cuivis medico abunde notum est. Nil mirum itaque, sub eminente in renibus oxysi — conditione ad calculorum genesin necessaria (1) — concrementa calcarea efformari, quin tamen ideo omnis lithogenesis, sine distinctione, ceu phlogoseos productum considerari debeat.

(1) Mosovius, über die Entstehung der thierischen Concremente. — In Reil's Archiv für die Physiologie. II.B. S.259.

833. Lethalis nephritidis exitus triplici ratione consequi solet: 1) vel suppressa ex integro

utriusque renis functione vicariae nascuntur laticis urinosi secretiones, quae dum in encephalo contingunt, apoplexia invincibili aegrum trucidant. Aperto defunctorum cranio urinosus foetor de funestissima hacce metastasi extispices convincit. Vel 2) gangraena consuetis signis comitata, virium prostratione extrema, animi deliquiis, sudore frigido, pulsu exilissimo, intermittente, deliriis, singultu, vomitu, lotii suppressione, vel ejus putridissimi et nigricantis secessu, nec opinam parat necem. 3) Vel tandem fatalis inflammationis non resolutae in suppurationem, aut scirrhum exitus, aut febris inflammatoriae in characterem nervosum, putridum versio, mortis causam praebet.

834. Praesagium futurae sortis in cunctis nephritide adfectis maxima circumspectione instituatur, oportet; quae enim ex absolutis proficiscitur irritamentis renum inflammatio, vehementiae causa exitialis evadit; quae contra e relativis oritur stimulis in organo ad phlogoses universim minus disposito, funestam in eo diathesin, et labem plerumque organicam supponit, unde non minores, utut lentiores, struit insidias. Sanationem respuit omnis nephritis secundaria, ex suppuratione, scirrho, vel calculis oriunda. Pessimi ominis signa sunt: vomitus et singultus rebellis, dolores acerrimi, urinarum perfecta suppressio, deliria, sopor, convulsiones, animi deliquia.

CURA.

835. In nephritidis cura, praeter regulas in quacumque alia viscerum inflammatione observandas, imprimis ad causam producentem, morbi vehementiam, contemporaneam alius organi adfectionem, ac ad substrati naturam et functionem adtendendum.

836. Venaesectio, pro violentia morbi frequentius repetenda, princeps suppeditat auxilium. Post illam hirudines ad lumbos, circa anum, vel ad pudenda, si forte suppressus haemorrhoidum aut catameniorum fluxus subfuerit, adplicandae erunt. A scarificationibus in acuta nephritide libenter abstinemus. Ad sedandos dolores optime conveniunt fomenta emollientia, balnea tepida, semicupia, et clysteres laxantes. Traumatica nephritis in principio epithematum frigidorum usum admittit. — Levioris gradus irritatio, spasticis insultibus nupta, inuncto oleo hyoscyami lenitur. Interne alia non convenient remedia, quam blandissima, mucilaginosa, oleosa, diluentia, et eccoprotica. A diureticis acribus abstinendum esse ratio suadet; a lenioribus tamen, quae secretionem urinarum blande movent, atque actionem remediorum interne captorum versus uropoëticum determinant systema, semper solamen observavimus. Hunc in finem emulsis tenuibus cum paucis nitri granis, decoctis emollientibus radicis althaeae, vel ononidis cum oxymelle, vel acido tartarico, sero lactis, aquis soteriis acidulis, vel

cremore tartari uti solemus; quorum benefica actio tanto evidentior evadit, si a cantharidibus nephritica pendet adfectio.

837. Ubi pertinax morbus, erga antiphlogisticam medelam rebellis, revellentium necessitatem inducit; a comuni tamen emplastro vesicatorio cavendum, atque vel sinapismis, vel alius generis epispasticis revulsio tentanda. Aura camphorae in connubio cum emulsis et mucilaginibus pariter convenit.

838. Nephritis chronica, quae calculos renales, suppurationem, aliasve organicas labes comitatur, ab initio quidem eccoproticis, relaxantibus, et oleosis oppugnari debet, quamprimum vero irritationis inflammatoriae signa componuntur, ad alia transire oportebit medicamina, queis languorem secretionis corrigere, qualitatem acriorem urinae temperare, debilitatis, et dyscrasiae purulentae, aliusve effectus moderari adnitimur. Haec inter a practicis laudantur aquae soteriae acidulae, et martiales, folia uvae ursi, aqua calcis, aqua mephitica alcalina, lichen islandicus, balsama nativa, extractum myrrhae, aliaque similia, quorum nonnullis lithontriptica virtus perperam tribui solet. Cura phthiseos renalis juxta diversitatem stadiorum, et characteris praedominantis dirigenda, habito praesertim regiminis diaetetici exquisiti respectu.

839. Apprime quidem hic incideret occasio inflammationem capsularum suprare-

renalium adnectendi. Abstrusa autem hucusque earundem functio, atque intimus cum renibus nexus practicis nondum permisit, ut status phlogisticus ex propriis signis dignosci, ac a nephritide distingui possit; etiamsi in dissectis cadaveribus exulcerationes deprehensae fuerint, quae sine phlogoseos praegressae existentia oriri nequibant.

PSOITIS.

Schoenmezel, Observ. de musculo psoa et iliaco suppuratis. Heidelb. 1776.

Meckel, Diss. de psoitide. Hallae 1796.

Reindl, de Psoitide. Landish. 1820.

840. Inflammatio musculi psoae et iliaci majorem sane, quam a nonnullis hucusque factum est medicis, adtentionem meretur; saepe saepius enim sub alius morbi schemate delitescit, superficialis observatoris aciem effugit, atque irreparabilia, nisi cognoscatur et apte tractetur, damna producit. Velamentum serosum et textum cellularem, qui lacertos musculares nectit, inflammatione multo crebrius corripi, quam ipsas fibras motrices, repetitis defunctorum sectionibus confirmatum fuit.

841. Primam psoitidis notionem exactiorem, utut quaedam apud veteres, et in specie apud Hippocratem morbi saltem analogi vestigia haud deficiant (1), anglo medico Fordyce (2) in acceptis referendam habemus. Serius idem argumentum excolere studebant prae aliis Tomlinson, A. F. Vogel, et Siebold.

(1) Sprengel, Institut. pathol. special. Vol. I. §. 296.
(2) Grundrifs der ausübend. Arzneylehre. S. 101.

842. Praesentiam occultae hujus phlogoseos indicant dolor fixus, continuus, vel remittens, obtusus, oppressivus, vel punctorius et lancinans in ea regione, qua psoae musculi pone renes a vertebris lumbalibus ad articulum femoris descendunt; sensus caloris, et tensionis dolorificae ad inguina, vel super fasciam latam extensus; regio lumbalis adeo patibilis, ut tangi nequeat; motus cruris alterutrius impeditus, ut nec elevari, nec extrorsum verti possit, vel dum id tentat aeger, ingentia concitantur tormenta; concesso quodam femoris motu, dum in principio versatur morbus, pedibus insistere nequit infirmus, vel dum graditur, claudicare cogitur; trunci incurvatio similiter difficilis, unde supinum decubitum conservandi necessitas; cruris torpor et formicatio; febris valida comes, cum aestu intestino praecipue ad partem adfectam, cum pulsibus duris, urina flammea, cute arida, ac intolerabili inquietudine; quandoque dolores colici cum tenesmo, et sphincteris vesicae spasmo.

843. A nephritide distinguitur defectu laesae functionis renalis, aliorumque e consensu originem ducentium symptomatum, uti sunt vomitus, singultus, deliria etc.; a lumbagine qualicunque dolore fixo, magis continuo, inferiora versus propagato, atque impotentia crus elevandi, aut flectendi; ab ischiade nervosa sede

et ratione doloris, febre vehementi, et quod in hac motus cruris praepeditus non sit; a coty-litide, sive articulationis magnae phlogosi, quam coxalgiam passim nominant, differt psoitis, quod in illa princeps tormentum ad trochanterem, et ad genu urgeat, crus ipsum manifeste elongetur, et quod tentata a medico femoris flexio (passiva) impossibilis evadat, ubi e contrario sub psoitide, utut dolores excitet, tentari tamen potest.

Rust, Arthrocacologie. Wien 1817. §. 75.

844. Inter causas musculis psoae et iliaco inflammandis idoneas recenseri merenter omnes violentiae externae, praesertim saltus, lapsus, ictus, corporis nixus sub ponderum elevatione, distorsio femoris, concussiones, synchondrotomia, quibus omnibus vel peritonaeum psoam tegens tenditur, irritatur, laceratur, vel vero ipsae fibrae musculares e sua positione removentur, distorquentur; unde inflammationis biasticae, sive traumaticae idea. Remotiori itaque intuitu bajulorum opificium, et equitatio violenta ad genesin psoitidis concurrere potest. — Stimulos relative incitantes, uti essent injuriae atmosphaericae, vix unquam psoitidem excitasse, observationes confirmarunt; cujus quidem ratio in musculorum universim ad phlogoses proclivitate minori latere videtur. — Ad chronicam psoitidem, ceu disponens momentum, contribuere visa est diathesis rheumatica, et scrofulosa, nec non vicinorum organorum labes diuturnae. Metasta-

ticae inflammationis in psoa excitatae rara sunt exempla.

845. Quae inter paucos dies non resolvitur, musculi psoas, vel iliaci phlogosis, vix non constanter in suppurationem terminatur, cujus funesti exitus fidem faciunt sequentia phaenomena: doloris acuti in sensum ponderis et pulsationis mutatio, continuus femoris torpor, et movendi impotentia, febris hectica, horroribus orsa, vesperi evidenter exacerbata, cum mordaci volarum, plantarumque calore, et sudoribus antelucanis.

846. In dies crescens purulenti, vel potius saniosi liquoris copia multiplici titulo periculum minatur; vel enim nullo exitu invento aegrum consumit, sub vulgaribus febris colliquativae symptomatibus; vel vero rupta vomica varias sibi parat vias, dubiam semper relinquendo patientis sortem. — Solet autem pus, vel ichor deorsum pluere, ac psoae utriusque ita eligere oras, ut eo loco, quo psoas minor cum fascia lata coit, tumorem elevet frigidum, qui subsidet dum cubat aeger, augetur contra, dum erectus stat. Hoc in casu cum hernia crurali confundi posset, nisi caute perpendantur cuncta phaenomena, quae psoitidi propria esse diximus. Quandoque purulentus latex directionem tendinis majoris psoae sequitur, qui una cum iliaco interno trochanteri minori inseritur; quo in casu vel ad articulationem femoris, vel ad insertionem glutaeorum sub-

nascitur abscessus, atque vix non semper manticula juncturae inflammatur, corroditur, omnem illorum malorum seriem inducendo, quam claudicationis spontaneae, aptius ischiarthrocaces nomine insigniunt. — Ita quoque interdum apostema versus inguina demergitur, tumorem ibi efficiens cum scroti inflatione; vel etiam per foramen et incisionem ossis ischii saniosa serpit materies, molestias haemorrhoidales et fistulas ani simulat, musculos glutaeos, vel ipsos dorsales exedit, ac tandem cum carie vertebrarum maciem insanabilem adducit. — Ultimo tandem in abdominis cavum lethali rivo vomicas spoae evacuatas fuisse (pyocoelia), quaedam testantur observationes. — Qui ex labente pure hinc inde formantur, tumores, non solum sub mutata corporis positione mox crescunt, mox collabuntur, sed etiam sub tussi et clamore inflari solent.

847. Variis hisce modis sponte ruptus abscessus, vel arte apertus, diversa inducit mala, uti claudicationem, cariem vertebrarum, arthrocacen acetabuli, phtisin psoicam, paraplegiam, quae nonnisi ancipitem sanationis spem relinquere solent. — In quibusdam aegris phthisi psoica peremtis integra psoae substantia in saniosam putrilaginem conversa reperiebatur.

848. Cura psoitidis juxta generales canones therapiae antiphlogisticae suscipienda, habito praesertim sedis morbi respectu. Venaesectio, hirudines ad anum, vel ad lumbos, fomenta, bal-

nea, remedia eccoprotica, et revellentia inferioribus extremitatibus adplicata, principalia praebent subsidia.

849. Imminentibus factae suppurationis signis medici alia esse nequit intentio, quam residuam prudenter moderari phlogosin, ac eum locum, quo natura purulentum eliminare molitur laticem, fomentis et cataplasmatibus fovere, donec incisione rodens liquor emitti possit.

UROCYSTITIS.

Sommerer, Diss. de vesicae inflammatione. Vien. 1787.
Wil. Schmid, über die Krankheiten der Harnblase, Vorstehdrüse etc. Wien 1806.
Soemmering, über die Krankheiten der Harnblase. Frankf. 1809.
J. Howship, Pract. Bemerk. über die Krankheiten der Harnwerkzeuge. Leipz. 1819.

850. Sensibilitatem organicam in vesica urinaria peculiari modo distributam et modificatam admirari omni intuitu oportet. Acerrimus enim humor, cui recipiendo et colligendo destinata est, adeo indifferentem pro vesicae externa, sive mucosa superficie (externam dicimus, quod cum mundo externo immediatam habeat communionem) sistit stimulum, ut illius praesentiam neque advertamus, nisi prorsus impletum receptaculum evacuationis necessitatem inducat; ubi e contrario minima lotii guttula, dum internam sive serosam faciem adtingit, illico summe violentas excitat reactiones, non minus ac in aliis organis, ei non

adsuetis. — Torpidam vero, ac insensibilem erga urinae stimulum vesicam ab alius generis incitamentis, utut cum priori comparata longe minora videantur, facillimo negotio incendi, abunde confirmatum habemus.

851. Vesica urinaria relate ad specificam hancce sensibilitatem, vel potius insensibilitatem, cum aliis partibus exacte collimat, in quibus similiter eadem sphaerae sensitivae differentia cernitur; vigente universim illa lege, ut erga stimulum humoris, quem ipsaemet secernunt, vehunt, conducunt, includunt, excernunt, vix aliquam exerant reactionem insolitam, quousque eorum quantitas a norma non deviet. Ita intestina, ut alibi monuimus, ab acri stercore nullum detrimentum patiuntur; ita peritonaeum a maxima interdum seri effusi copia ne hilum irritatur, a paucis vero sanguinis, puris aut lotii guttis violentissima inflammatione corripitur.

852. Urinae conceptaculum dominio constitutionis epidemicae vix obnoxium esse solet; quapropter etiam ejus phlogosis nunquam populariter grassatur, ac rarius in praxi occurrit, e domesticis et accidentalibus causis plerumque orta. — Collum vesicae crebrius, quam fundus inflammatione tentatur, tum quod plerumque ex adfectionibus urethrae, prostatae, intestini recti, vel uteri nascitur, tum quoniam in collo facile aliquid colligitur, stimulo suo mechanico, vel chemico nociturum.

NOSOGRAPHIA.

853. Symptomata eminentia, e quibus Cystitis, rectius Urocystitis dicenda, (ut a Cholecystitide destinguatur) dignosci poterit, sunt: dolor fixus, assiduus, ardens, punctorius, lancinans ad regionem pubis et perinaeum, tactum reformidans; functio vesicae laesa, excretio utpote lotii difficilis (dysuria), cum fervore molesto ac mejendi conatu continuo (stranguria), vel etiam prorsus intercepta (ischuria); urinae qualitas plus minusve alterata, febris inflammatoria comes.

854. Doloris, aliorumque symptomatum vehementia, ac ad partes vicinas extensio plurimum variat pro gradu et sede aegritudinis. — Quae enim ad latera vesicam paulo profundius adoritur phlogosis, juxta uretheres libenter propagatur, ac praeter ardorem doloremque profundum in regione vesicae, ad lumbos usque oblique propagatum, lotium vel ex parte, vel omne avertit, ac nephritidis symptomatibus jungitur. — Si anteriorem magis vesicae parietem inflammatio investit, tunc ad pubem dolor ab adtactu vel minimo vehementer auctus urget, et manifestus tangitur tumor durus, ardens, tensus, citra urinae depletionem persistens. — Ad collum vesicae haerente morbo — sensatio doloris praesertim ad perinaeum figitur, vexat micturitio dolentissima, et irrita mejendi cupiditas, vel si aliquot exprimuntur guttulae, illico reprimitur fluxus, atque

ex retento lotio (quo spasmus ab inflammatione excitatus plurimum confert) tumor ovalis ex imo abdomine exsurgit. Instituta per intestinum rectum exploratione, dolens percipitur tumor, ac haemorrhoidum tubercula, quibus faecum excretio praepediri, et molestissimus tenesmus sustentari solet; immissi per urethram catheteris sub immani cruciatu negatur in vesicam introductio. His simul symptomata partium vesicae adjacentium laesarum sociantur, dolores utpote per totum abdomen diradiati, in viris ad colem et testiculos, in feminis ad uterum et vaginam propagati; virga etiam rigescit, et glans doloribus, pruritu, et titillatione cruciari solet; praecipue ubi calculi vesica includuntur. Per consensum vesicae cum partibus remotioribus nascuntur angores et spirationes creberrimae, vomituritiones, vomitus, singultus, deliria, sopor. Febris incenditur ardens cum pulsibus duris spasticis, viriumque insigni prostratione. Urinae, quae expelluntur, vel arte extrahuntur, solent esse crudae, nunc aquosae, nunc flammeae, pro diversa earum mora; quandoque filamentis mucosis, aut sedimento albicante inquinatae.

855. Vera et phlegmonosa vesicae urinariae inflammatio plerumque acutus, dolorosus, ac periculi plenus esse solet morbus, intra quinque, septemve dies, nisi feliciter resolvatur, mortem adducens, vel saltem irreparabilia pariens posthuma. Urocystitis chronica mox simpli-

cem sistit vesicae congestionem, mox ulceris, aliusve degenerationis organicae comitem, mox vero catarrhalem tunicae mucosae imflammationem; obtuso dolore; continua blennuria, dysuria, ac perenni in recidivas nisu dignoscendam. Plerumque complicatus cum diathesi calculosa, haemorrhoidali, vel podagrica esse solet adfectus.

CAUSAE.

856. Idiopathicam et primariam vesicae phlogosin cient: violentiae externae, vulnera, contusiones, lapsus in corpus durum hypogastrio, vel perinaeo illidens, compressio fortis et diuturna sub partu difficili, cystotomia calculi extrahendi gratia suscepta; praesertim rudior vesicae per immissos eum in finem forcipes tractatio; peregrina vesicam infestantia, uti v. g. particulae syringarum elasticarum, vel cereolorum, calculi salebrosi, angulati, praegrandes, copiosi; urinae qualitas per diuretica, vel dyscrasias universales acrior reddita; sanies a renibus depluens; injectiones substantiarum irritantium scopo lithontriptico, vel chronicam blennuriam solvente in vesicam factae; diuturna urinae per spasmum retentio; haemorrhoides vesicae.

857. Inter praecipuas organorum labes, secundariae cystitidi producendae pares, spectant inflammationes uteri, prostatae, peritonaei, intestini recti; vitia organica earundem partium; haemorrhoides ad anum; retroversio uteri; exo-

stoses vertebrarum lumbalium; caries ossis pubis, urethritis blennorrhoica; — porro metastases et metaschematismi rheumatis, podagrae, scabiei retropulsae. Aetatem in lustris consumptam eminenter in morbos vesicae dispositam esse, omnibus abunde notum est practicis, idem de suppresso haemorrhoidum, vel menstruorum fluxu valet. Frequentiorem maribus, quam feminis esse vesicae phlogosin, experientia docuit, ipsaque ratio tale phaenomenon concipere suadet, si organisationis differentia perpenditur.

TERMINATIONES.

858. Urocystitis acuta quandoque resolvitur, suborto urinae multae, mucosae vel puriformis secessu, sudoreque profuso et vaporoso. Quandoque restituto in pristinum haemorrhoidali fluxu, vel revocata denuo ad cutem adfectione illa, e cujus funesto metaschematismo pendebat, solvi visa est. Per longum tamen tempus assidua mejendi cupiditas, vel contra incontinentia lotii, aut saltem aliqua urinam diutius retinendi impotentia, tensio, et dolor remanere solet.

859. Sub conditionibus benignae obstantibus resolutioni in organicas nititur metamorphoses, quas inter exulcerationes, parietumque membranaceorum callositates frequentissimas esse novimus.

860. Ulcera vesicae, praesertim in senibus vulgaria, nunciantur doloribus rodentibus, pul-

satoriis, urinae furfuraceae, — unde scabiem vesicae veteres statuerunt, — cum tormentis emissione, vel interceptione, ac febri hectica comite. Quodsi pus simul ejicitur, illud facillime fundum matulae petit, neque intime commixtum cum urina cernitur, indicio, id haud quaquam e renibus provenire. Inde phthiseos urocysticae concipitur imago, quae cum catarrho chronico vesicae non raro confunditur. Quandoque suppuratio vicinas arrodit partes, prostatam, vesiculas seminales, cervicem uteri, atque fistulas parit, quibus urina per alienas profunditur vias (uroplanesis). — Qui in cavum abdominis saniem eructat vesicae abscessus, lethalem gignit pyocoeliam.

861. Indurationes et callositates parietum vesicae urinariae, maxime ad ejus cervicem, inflammationes recidivas et chronicas haud infrequenter excepisse, copiosae testantur medicorum observationes. Harum origo multiplici ratione concipi potest; vel enim nutritio partis per phlogosin eum in modum incitatur, ut major producatur massae organicae copia; vel lymphatico plasticus latex inter strata membranacea exsudat, morbosam efficiens densitatem et duritiem; vel vero subnascitur nimia fibrarum muscularium, ruborem amittentium, crassitudo (1). — Neque sine exemplo est fasciculos floccosos et fungosos ex interna vesicae tunica, tactu facillime sanguinem fundentes, excrevisse (polypi), qui una cum

vesicae parietibus eodem tempore notabiliter obdurescentibus scirrhi ideam largiuntur; et dum tota degeneratio ad majorem increscit molem, in feminis pro uteri scleromate imponere potest. Haecce scirrhosa tubera quandoque in carcinomatosum ulcus degenerant.

(1) Soemmering, Oper. cit.

862. Symptomata potiora, quae ejusmodi chronicas vesicae labes comitari solent, sunt: pondus ingratum, et obtusus dolor ad regionem pubis; durities et moles insolita, quae vel in hypogastrio patet, vel exploratione per anum aut vaginam instituta innotescit; functio vesicae, quae in urina colligenda, ac ad nutum voluntatis emittenda consistit, diversimode laesa, lotium enim vel retinetur, vel insciis aegris effluit; quandoque etiam nervorum sacralium debilitas succedit, ita, ut pedes assiduo vacillent, vel fere resolvantur.

863. Utut genesis calculorum in renibus ex horum processu phlogistico haud difficulter concipiatur, quatenus renes organon secretioni urinae dicatum sistunt, calculi vero nil, nisi productum secretionis in qualitate vitiatae praebent; — vesicae inflammationem tamen in generandis concrementis calculosis nequaquam inculpari posse existimamus, nisi remotiori quodam intuitu, quatenus nempe aliud quoddam ejusdem inflammationis productum, uti mucus, pus, vel lympha plastica, a mucosa secedens tunica, nucleum pro formanda incrustatione sistere posset.

864. Infaustum exitum cystitis petit vel per gangraenam et sphacelum, doloribus derepente cessantibus, ac aliis, quae ad hancce terminationem referuntur, symptomatibus subortis; vel per inopinatam ac repentinam virium vitalium dejectionem, quam interdum in senibus citra ulla gangraenae indicia evolvi vidimus, mors mere dynamica; vel per urinae invincibilem suppressionem, unde vesica nimis panditur, ita, ut mox paralytice resolvatur, mox rumpatur, urina lethali rivo abdomen inundante (urocoelia), mox lotium in uretheres regurgitare juvet, hos mirum in modum extendat, urachumque praeter naturam aperiat, quo in casu liquor urinosus per umbilicum effluere visus est (1); vel tandem per posthuma organica, phthisin cysticam, scirrhum, et tabem lentam.

(1) Walther, von den Krankheiten der Nieren, S. 37.

CURA.

865. Curatio vesicae inflammatae ex iis, quae de inflammatione in genere, et de ea renum in specie innotuerunt, sunt repetenda, observata partis adfectae diversitate.

866. Venaesectione praemissa, eaque, dum casus urget, repetita, hirudinum perinaeo vel ano adplicitarum laudabilis est usus. In eundem scopum collimant potus emollientes, diluentes, emulsa cum nitro; eccoprotica; fomenta, cataplasmata, et balnea tepida; clysmata laxantia, oleo-

sa, a quibus promptum lenimen dolorum trahere solent aegri. — Frigidae fomentationes nonnisi in morbi primordiis, eoque a traumatica violentia orto, convenire possunt. Ab injectionibus cavendum suademus; qualecumque enim, etsi blandissimum injiciatur, liquidum pro vesica insolitum sistit stimulum, qui si non chemice, saltem mechanice infestus redditur. Spasmo juncta vesicae phlogosis opii cautum usum permittit non solum, verum etiam expostulat; interne emulsionis gummosae, externe clysmatis, vel litus forma exhibetur.

867. Si urinae retentio, inflammationis licet effectus, eandem tamen perpetuo sustentans, imo augens prius adlatis solvi recusat remediis, atque vesica lotio plenissima uteri gravidi adinstar in abdomen ascendit; absoluta urget evacuationis necessitas; quare catheteris, et quidem elastici, oleo illiniti ope eductio lotii debita mansuetudine tentanda, quam quidem facilius in feminis, quam in viris succedere novimus. — Invento autem pertinaci, ob summam tumentis cervicis constrictionem, obstaculo, ac increscentibus ab introducto specillo tormentis, desistendum potius, et ad v e s i c a e p u n c t i o n e m recurrendum, quam plerumque quatuor viis tentare solent chirurgi, nempe per anum, per vaginam, ad perinaeum, et ad hypogastrium.

868. Organica posthuma, quae inflammationem vesicae sequuntur, palliari quidem possunt,

ast radicalem vix unquam admittunt sanationem. Praeter remedia, quibus chronicam nephritidem lenire studemus, a practicis laudari solent mercurialia interne, et externe in usum tracta. Relictae fistulae urinariae opem chirurgicam deposcunt.

METRITIS.

Brotherson, Diss. de utero et inflammatione ejusdem. Edinb. 1776.

Stoelzel, Spec. inaug. de metritidis diagnosi et cura. Lips. 1797.

Berends, Diss. de inflammatione uteri. Fr. ad Viadr. 1800.

869. Uterus femellae humanae, cujus mirifica structura adhuc in contentione est, omnes quidem pro subeundo processu phlogistico includit conditiones, ast nonnisi rarius in parenchymate inflammatur (1), crebrius in tunica mucosa, et creberrime in velamento seroso, quod a peritonaeo recipit.

(1) Walther, de morbis peritonaei. §. 44.

NOSOGRAPHIA.

870. Metritis, sive hysteritis cognoscitur ex dolore fixo ad regionem pubis, ex laesa functione uteri, partiumque contiguarum et consentientium, ex febri inflammatoria comite, atque causis excitantibus, quas utero infensas esse scimus. — Incipit ab horrore, lassitudine, anxietate, quibus calor una cum reliquis phaenomenis febrilibus, ac specialioribus ad topicam adfectionem referendis symptomatibus succedunt, quae

tamen ultima subinde febris exordium anteire solent. In regione pubis emicat dolor fixus, continuus, ardens, aut lancinans, mox per totum abdomen radiatim diffusus, mox ad vaginam, ad lumbos, et os sacrum protensus, tactum omnem reformidans. Non raro dolores hujusmodi per accessus mirum in modum, saepiusque in die exacerbantur, atque tunc spasticam adfectionem inflammatoriae nuptam esse docent, quod quidem praeprimis eminenti sensibilitati uteri tribuendum videtur. Hypogastrium simul tumet ac tenditur, vagina et labiis vulvae dolentibus, aridis, ac inflammatis. Si circa cervicem et osculum est inflammatio, digito vaginae immisso, hoc ipsum clausum, dolens, ac fervens occurrit.

871. Functionem uteri laesam indicat mensium aut lochiorum prius fluentium retentio, vel e contrario haemorrhagia effrenis (Metrorrhagia activa), quandoque abortus, vel saltem ejus periculum sub recurrentibus ad partum doloribus. Accedit urinae difficultas, aut spasmis interceptus fluxus; molesta juxta ilia versus lumbos tensio, sensus torporis et formicationis, vel inflatio leucophlegmatica crurum, ita, ut aegre tantum flecti possint; alvus pertinaciter obstructa, tenesmodes; varicum haemorrhoidalium turgor; specifica matricis sensibilitas, dum levior fuerit morbi gradus, incitata, unde voluptatis illecebrae.

872. Ob insignem inter uterum, ventriculum, diaphragma, cerebrum, aliaque organa philadel-

phiam vix non semper consensualia in graviori morbo evolvuntur symptomata, praesertim nervosa, ubi simul eminens viget systematis sensitivi erethismus. Huc referuntur: cephalaea dira, delirium, obtutus ferox, rubor albugineae, photophobia, vultus distorsio quoties pubis regio contrectatur, nausea, vomitus inanis, vel herbaceus, singultus, suspiria, anhelitus, gulae constrictio spastica, dysphagia, jactatio, meteorismus, subsultus tendinum, convulsiones, lipothymiae. Empiricis vetularum signis adnumerantur lunulae liventes ad palpebras inferiores, atque rubedo unguium, quae non raro in nigrescentem livorem mutari visa est, dum in gangraenam abit metritis. Febris denique per totum morbi iter continuat, inflammationis vehementiae respondens, cum aestu intestino, siti clamosa; angore, lassitudine, ac pulsibus acceleratis, duris, contractis, parvis, aliquando inordinatis.

873. Hysteritis acuta, nisi funesto decursus truncetur exitu, intra septimum et decimum quartum diem finem adsequi solet, atque vel sub consuetis excretionibus criticis, urinis copiosis, sudoribus, plerumque autem sub repristinato mensium, lochiorum, aut haemorrhoidum fluxu, nonnunquam suborto stillicidio mucoso, resolvitur, vel absque manifesta crisi dissipatur illo in casu, ubi topica adfectio simplicis congestionis confinia non excedens, febre mere symptomatica stipatur. — Metritis chronica indefinitum tenet

decursum, a diversitate vitii organici, cujus comitem sistit, modificatum.

874. Levem inflammationis, vel potius congestionis uterinae gradum, menstruationis periodo imminente evolutae colicam catamenialem passim, ast perperam nominare solent; princeps enim turgoris focus in utero et peritonaeo, nequaquam vero in intestinis latet. Quare potius metro-peritonaeitis catamenialis, aut si levior congestionis spastica adfectione comitatae gradus, metro-peritonaealgia symphoretica appellanda foret.

CAUSAE.

875. In metritidis genesi dispositio maximi momenti est, eamque praeprimis in organi structura et evolutione quaerere oportet. Concurrunt omnium practicorum experientiae, uterum in puellis tenerae aetatis ac virginibus necdum menstruatis non inflammari, utut possibilitas inflammationis negari nequaquam possit, dum violentae influunt causae. — Quamprimum autem uterus sanguinolentae adsuevit excretioni, parique tempore systema sexuale eam adipiscitur perfectionem, quae ad persentiendam voluptatem ac ad faecunditatem requiritur, frequenter inflammari solet ob irritabilitatis et sensibilitatis augmentum. Ideo etiam in omnibus illis periodis, sub quibus major in utero viget erethismi gradus, ac major sanguinis versus eum determina-

tur copia, ubi ergo plethora abdominalis incenditur, ipseque uterus in statu congestionis activae existit, maxima in phlogosin subeundam cernitur proclivitas; ita imminente pubertate, tempore menstruationis, sub copula, vel subito post eam, durante graviditate, partu, puerperio, nec non dum suetum mensile tributum natura muliebris persolvere cessat.

876. Plurimum denique uteri inflammationem provocare juvat amor sexualis justo magis evolutus; unde feminae temperamenti vividioris, oppidanae, nobiles, luxui et vitae mollioris illecebris indulgentes, salaces, quae amplexibus abutuntur, aliisve modis stimulum veneris excitant, matricis inflammationes crebrius perpetiuntur.

877. C a u s a e e x c i t a n t e s tum communes aliarum inflammationum versus uterum directae, tum propriae existunt. Earum nonnullae (stimuli positivi absoluti) sine distinctione uteri incendium provocant, aliae (stimuli relativi) nonnisi favente dispositione phlogisticum concitare valent processum. — Notioribus accenseri debent: violentiae mechanicae, vulnera, ictus, percussiones, conculcatio; concubitus rudis et immodicus sub mala proportione genitalium inter coëuntes; sordidum mastuprationis vitium; fasciae abdomini puerperarum strictius circumductae; inepta uteri praegnantis exploratio; abortus causis ordinariis inductus, vel consulto excitatus, acu textoria, pharmacis ecbolicis, cantharidibus, sabina, spirituo-

sis; partus difficilis, praesertim, qui obstetricis manu absolvitur, versio rudis, incautus instrumentorum, forcipis, perforatorii, vectis, ad extrahendum foetum usus; placentae extractio violenta, et maxime ejus a superficie uteri unguium ope separatio; grumus sanguinis, foetus, vel placentae portio, ore uteri clauso in putridam saniem conversa; exstirpatio polyporum uteri; injectiones acres — contra haemorrhagias, aliave matricis et vaginae vitia — tentatae; pessaria rudia; prolapsus uteri; abusus spirituosorum et drasticorum; frigus repentinum aestuanti corpori admissum, in specie perfrigeratio abdominis et crurum, praesertim in femina menstrua et puerpera, atque orta inde uterini fluoris suppressio, quare inter feminas, quae lavando operam navant, haud rarum esse solet malum.

878. Metritidem secundariam, symptomaticam, vel sympathicam excitare valent inflammationes organorum, vaginae, ovariorum, intestini recti, vesicae, peritonaei, intestinorum, eorumque vitia diversi generis, varices, scirrhi, exulcerationes etc.; ipsius demum uteri metamorphoses morbosae, quae saepe saepius inflammationis effectum sistunt, eandemque recenter concitant et sustinent, uti scleroma, polypi, ulcus, carcinoma.

TERMINATIONES.

879. Quemadmodum inflammationes generatim in organis composita structura distinctis, pro

Pulvis stomach: Birkmanni
Von Vogel bei Säure und
Verschleimung des Magens
nach folgender Vorschrift

℞ Rad: ari
calami aromatici
pimpinel. a.
Lap. cancror. ppt.
ad unc. unam.
alcal. mineral. pur.
gr. duas
m. f. p. Dr. ad vitr.
S. täglich 3 bis 4 mahl einen
bis zwey Kaffeelöffel voll mit
Wasser zu nehmen
Vogel Handbuch 6ter Theil
p. 321.

specialis substrati diversitate, atque differente singularum ejus partium textura, varios praediligunt exitus; ita etiam hysteritis, easdem sequendo vitae morbosae leges in varia abire solet posthuma.

880. Inflammatio phlegmonosa parenchymatis in suppurationem et indurationem per eminentiam nititur. Efformatus in utero abscessus, ac ad maturitatem perductus quandoque purulentum vel saniosum, quem continet, laticem in cavum uteri eructat, atque in rodens facile abit ulcus, quod sub doloribus saevis, febri hectica, tumore ad regionem pubis, crurum torpore vel immobilitate, saniei foetidissimae variis intervallis e vagina — cum aliquo levamine — fluxu, secedentibus quandoque flatibus graveolentibus (aedoeopsophia, vel aedopsophia) phthiseos uterinae imaginem praesentat, infausto plerumque eventu terminandae. Interiora versus desaeviens exulceratio, vicinas corrodit partes, vesicam et rectum, fistulas parit, atque faecibus et urinis, foedo spectaculo, per vulvam secedentibus, aegras horrida consumit macie. Rarius in cavum pelveos profunditur sanies, ineluctabili citae mortis periculo. Una cum exulceratione uteri subinde tubercula cartilaginea, vel carnes fungosae ad mucosam uteri superficiem excrescunt.

881. Scleroma uteri, ejusque altior gradus — scirrhus, inflammationis recidivae et chronicum decursum tenentis haud infrequens esse solet consectarium, quod tamen nonnisi in pri-

mordiis aliquam sanationis, vel saltem palliationis spem relinquit. Cognitio hujus mali desumitur e praegressa phlogosi imperfecte resoluta, et crebro recrudescente, e sensu ponderis in pelvi, tensione juxta ligamentorum uteri insertionem, recurrente per vices dolore punctorio, plurimum momentaneo, suppressione menstruorum, vel continuo sanguinis diluti stillicidio, fluore albo, dysuria, stranguria, tenesmo, absentibus, quae suppurationem indicant, phaenomenis. Feminae simili adfectae vitio, sterilescunt, et coitum plerumque aversantur, non ex eo, quod omni voluptate careant, sed quod dolores sub copula patiantur. Os uteri, si exploratur, durum est, inaequale, magisque inferiora petit. Quandoque in decubitu supino obdurescens uterus ad regionem pubis tangitur. Plerumque malo provectiori pallor et squalor faciei, corporisque emaciatio succedit.

882. Ast nonnisi raro intra mox adlatos cancellos consistere solet malum; serius ocyusve in edacem transit cancrum (Metrocarcinoma), cujus genesin ex recurrente in utero scirrhoso inflammatione, eaque in saniosam exulcerationem terminata concipimus, opitulante plerumque specifica alteratae reproductionis labe. Funestissimum hocce malum, quod pro metritidis chronicae effectu non minus, ac fonte permanente declarare oportet, indicant dolores ad uterum perpetui, rodentes, diu noctuque saevientes; effluxus saniei foetidissimae, cruentae, propter acri-

moniam verendas partes corrodentis, metrorrhagia per vices effrenis; febris hectica; vigiliae assiduae, angores perpetui, aversatio ciborum, glandularum axillarium et inguinalium intumescentia, vitae taedium, desperatio, facies hippocratica, siccus marcor, oedema crurum; donec placida mors, unicum sub tantis calamitatibus solatium, finem imponat.

883. Inflammatio, quae serosum uteri velamentum eminenter tenet, mox morbosos efficit cum organis limitrophis coalitus, mox vero repentinam producit laticis serosi, lactescentis, aut puriformis in cavum abdominis effusionem, haud ambiguo aegrae periculo junctam.

884. Frequentissimam lethi, quatenus ab uteri violenta inflammatione pendet, causam sistit gangraena, jam ad tertium, quintum, quandoque ad septimum diem suborta, quam nunciant dolor, ferox prius, derepente evanidus, virium inopinata prostratio, desipientia, sopor, sitis inexplebilis, algor extremorum, facies misera, pulsus exiles, languidi, pallor vel livor cutis, sudores frigidi, vomitus, singultus, meteorismus, alvi foetidae inscia aegra secessus, saniosi liquoris, cadaverosum foetorem spargentis, e verendis fluxus, leipothymiae, convulsiones. Metritis puerperalis a difficili vel instrumentis chirurgicis peracto partu oriunda, favente praeprimis quadam constitutione epidemica, vel endemica, prae caeteris lethalem exitum per gan-

graenam molitur. — Aliae mortis rationes ex posthumis variis, transitu febris in characterem nervosum aut septicum, vel ex complicationibus accidentalibus fluere possunt.

CURA.

885. In cura metritidis, acutae imprimis, ad aegrotantis dispositionem, ad causas occasionales, ad phlogoseos, febrisque comitis vehementiam, ac ad organi functionem laesam respicere oportet. Venaesectio, absolute necessarium in graviori morbo auxilium, in pede libenter institui solet, atque phlogistica morbi natura evicta nec graviditas, nec puerperium, nec uteri haemorrhagia valentissimo huicce praesidio obstabit, utut in hisce casibus majori cautione opus sit. Hirudines ad labia vulvae, perinaeum, vel si haemorrhoidaria fuerit mulier, circa anum adplicantur. Interna remedia eccoprotica blandissima, uti mannata et oleosa, emollientia et refrigerantia, uti emulsa nitrosa cum gummi arabico, decocta mucilaginosa cum oxymelle, reliquam antiphlogisticae indicationis paginam absolvunt. In eundem scopum collimant cataplasmata, vel fomenta relaxantia, tepida, clysteres aperientes, oleosi; spongia emolliente quodam humore imbuta ac sinui replicatim admota. — Effraeni haemorrhagia juncta metritis frigidum admittit tractamen, debita circumspectione limitatum. Ab injectionibus, quae alioquin in uterum non pene-

trant, ac mechanice irritant, abstinendum suademus, nisi cautissima manu ad acriorem materiem eluendam instituantur; quem in finem semper emollientissima liquida seligantur, oportet.

886. Quaecumque ad catamenia, vel lochia pellenda propinentur remedia, semper noxia evadunt. Dum eorum retentio ab inflammatione pendet, optima remedia emenagoga et aristolochica sunt ipsa antiphlogistica, venaesectione non excepta. In pediluviis repetitis quandoque adaequatum invenitur praesidium.

887. Quae spasmis aperte juncta incedit metritis, uti esse solet metritis menstrua, in feminis praesertim sensibilibus et hystericis, prudentem remediorum narcoticorum et nervinorum cum antiphlogisticis combinationem sibi exposcit. Optime his conducere vidimus emulsiones ex amygdalis dulcibus, adjunctis aliquot amaris, ex seminibus papaveris vel citri cum aliquot laudani guttis, vel pulvisculum e grano mercurii dulcis cum opio conflatum, retentis caeterum iisdem, quae supra adduximus, medicamentis relaxantibus. Neque dissuaderi in analogo casu possent injectiones tepidae decocti cicutae, ab Autenriethio propositae.

888. Metritis chronica curam antiphlogisticam moderari, aliisque, juxta latentis in utero vitii naturam variantibus, coindicatis combinare jubet. — Phthisis uterina juxta generales, quae in atrophiis purulentis observandae sunt, regulas

tractanda, habito sedis mali respectu. — Scleromatis initiantis resolutio tentabitur mercurio dulci, cicuta, aconito, belladonna, calendulae floribus, interne, et externe propinatis. — Carcinoma uteri radicalem prorsus excludit medelam; immanium tormentorum lenimen, ac funestae sortis procrastinatio quaeritur in opiatis, analepticis, nutrientibus, aliisve symptomatum urgentium varietati oppositis remediis. Virtus decantata florum calendulae, et oxydi auri (1) ulteriori adhuc eget confirmatione.

(1) Westring, Erfahrungen über die Heilung der Krebsgeschwüre. Aus d. Schwed. von Curt Sprengel. Halle 1817.

FEBRIS PUERPERALIS.

Carl White, von der Behandlung der Schwangeren und Kindbetterinnen. Aus d. Engl. Leipz. 1775.

Th. Kirkland, Versuch über die Kindbettfieber. Aus d. Engl. von Scherf. Gotha 1778.

Hartwig, Diss. de febre puerperarum. Goett. 1803.

Luc. Boër, naturalis medicinae obstetriciae libri septem. Vien. 1812. Lib. IV.

F. E. Naegele, Schilderung des Kindbettfiebers, welches vom Junius 1811 bis zum April 1812 in der Grofsherzogl. Entbindungsanstalt zu Heidelberg geherrscht hat. Heidelb. 1812.

Neubauer, Diss. de febre puerperali. Vien. 1812.

Fiegl, Etwas zur näheren Bestimmung der Natur der Febris puerperalis. In Horn's Archiv für med. Erfahrung. Jahrg. 1813.

889. **Febris puerperalis** (Kindbettfieber) nomine insignimus quamvis feminarum febrim inflammatoriam topica uteri ac peritonaei

adfectione comitatam, quae puerperas eum in modum infestat, ut in strictissimo et quidem causali nexu cum puerperio sit, ejusque gratia peculiarem modificationem, ne dicam specificam naturam contrahit. Sedulo igitur distinguenda erit a febribus puerperarum (Kindbetterinnenfieber), quae ex mere accidentalibus pendent causis, in nullo nexu cum puerperio existunt, variamque naturam et formam offerunt, puerperii statu quandoque regulariter procedente; uti v. g. essent febres intermittentes, gastricae, rheumaticae, contagiosae, aliaeve feminis post partum supervenientes. — Hacce distinctione innumerae illae evitabuntur medicorum tricae circa febris puerperalis naturam, simulque clarior innotescet in formandis indicationibus therapeuticis idea. — Quomodo a febri lactea differat, ex utriusque hypotyposi exacte combinata (§. 601) facile patet.

890. Indolem febris puerperalis saltem in principio, et decursu regulari, semper inflammatoriam esse, extra dubitationis aleam positum censemus, atque hoc intuitu plerosque recentioris aevi medicos sententiae Boëri, doctissimi Scholae Vindobonensis magistri, addictos invenire licet.

891. Id prae caeteris confirmare juvant: 1) Dispositio; latens utpote in cunctis puerperis plethora abdominalis, et turgor uterinus, quem inducit major sanguinis arteriosi et humorum plasticorum pro nutriendo foetu necessariorum ad-

fluxus, energia vitalis incitata, atque contractiones violentae, quae sub diris doloribus foetum expellunt, ac uterum enormiter expansum ad minus volumen cogunt. 2) Causae febrem puerperalem inducere solitae, quas indiscriminatim vel stimulos positivos, vel ejus generis noxias esse novimus, quibus salutaris et spontanea uteri turgidi per lochia depletio suspenditur. 3) Symptomata morbum constanter comitantia. — Modificatur autem adhuc haecce diathesis phlogistica in puerperis per plethoram lacteam, et specificam illam organismi materni post partum evolutionem, qua requisitum pro neonato producere et secernere molitur pabulum.

892. Eapropter tamen alius characteris in decursu febris puerperalis evolutio et coëxistentia possibilis non excluditur, quin imo quotidiana esse exempla characteris nunc gastrici, nunc nervosi aut putridi, diversis morbi periodis extricati, nemo inficias ire poterit. Qualiscunque autem generis ejusmodi characteres febriles fuerint, essentiam febris puerperalis non constituunt, plerumque secundario oriuntur, vel si ab omni initio adpareant, fontem geneseos non in puerperio anomalo, sed in aliis una agentibus potentiis, vel in epidemiae genio agnoscunt, talique pacto semper anomaliam aut complicationem sistunt. Hoc modo concipiendum erit et conciliandum maximi Stollii effatum (1), qui febrim puerperalem specificam esse omni jure negat, eamque a regnante nequa-

quam differre defendit, solum a puerperio modificatam.

(1) Aphorismi de cognoscendis et curandis febribus, §. 789.

893. Febrem puerperalem choro inflammatoriarum topica phlogosi comitatarum aeque maximus practicorum numerus adnumerare consuevit, ea tamen discrepantia, quod a nonnullis ad peritonaeitidem, uti a Petro Frank, ejusque sequacibus, ab aliis ad metritidem, ad epiploitidem denuo ab aliis (1) relegetur. — Etiamsi negari nequit, febre puerperali praesertim graviori peritonaeum, ejusque processus constanter inflammatos, vel saltem irritatos deprehendi; nihilosecius tamen principem incendii focum in utero esse non solum ex momento disponente, sed etiam e symptomatibus, cadaverumque extispiciis facile comprobatur.

(1) Hulme, on the puerperal fever. Lond. 1772. — Leake, Bemerkungen über verschiedene Krankheiten der Kindbetterinnen. Lond. 1775.

894. Conditio, sine qua febris puerperalis existere nequit, est puerperium sive ille feminei organismi physiologicus status, qui partum excipit, maturi utpote foetus a praegnante utero exclusionem. Intimus igitur existit, ac inseparabilis nexus inter uterum, ceu substratum organicum, inter partum et puerperium. Sine utero non datur puerperium; hoc itaque si anomalum redditur, nullibi quam in utero fontem et principem passionis sedem agnoscere poterit; proin-

de puerperium anomalum, sive morbus ex puerperio qualiscunque existere nequit utero illibato. Evicta autem indole inflammatoria puerperalis (§. 891) uteri labes alia non erit, quam congestio activa vel vera phlogosis, quod simul causae procatarcticae, phaenomena et exitus confirmare juvant. Speciale autem hujus metritidis puerperalis substratum mox in uteri membrana interna, velamento peritonaeali, mox in externa, sive mucosa habetur. Pro ejus diversitate et symptomata, et terminationum ratio variare solent.

895. In primo casu dolores acuti per totum abdomen diradiati, atque transitus admodum facilis in hypoclepsin serosam, vel puriformem, et ascitem — phlogosin peritonaei, ejusque processuum, utut ab utero provenientem, sat clare demonstrant, peritonaeitis puerperalis. — In altero e contrario dolor fixus, magisque obtusus et gravativus ad hypogastrium, vaginae inflammatio, stupor crurum, lochiorum suppressio, ac terminatio in gangraenam et sphacelum, uterum κατ' ἐξοχὴν inflammatum designant, — metritis puerperalis. Plerumque contemporanea et uteri et peritonaei phlogosis, metroperitonaeitis puerperalis. — Ubique uteri functio constanter laesa, atque puerperium anomalum essentialem constituit characterem, ac topicae adfectionis originariam et principalem sedem extra omne ponit dubium. Peritonaei autem adeo constans, etsi mere secundaria, passio, si-

ne difficultate concipitur, si perpendimus ejus communionem non solum cum velamento seroso uteri, sed etiam cum ipsa membrana mucosa, quae ad margines fimbriatos tubarum Fallopii peritonaeo immediate nectitur.

HYPOTYPOSIS.

896. Initium febris puerperalis plerumque in eam incidit periodum, qua lactis secretio contingit, primis itaque post partum diebus, quandoque tamen post unam, alteramve ab illa hebdomadam. Ingreditur frigore febrili, subinde vehementi, cui calor intensus suis satellitibus comitatus succedit. Eodem tempore ad hypogastrium emicat dolor mox obtusus, sensum ponderis aemulans, mox acutissimus et lancinans, per totum brevi diffusus abdomen; vel juxta ilia versus lumbos extensus, a compressione vel levissima insigniter crescens, plerumque assiduus; aestus intestinus; meteorismus; anxietas et inquietudo; dyspnoea; tussis sicca. Quandoque symptomata gastrica sociantur, opitulante praesertim epidemia aestiva, vel errore quodam diaetetico: nausea utpote cum linguae sordibus, ructus amari, vomitus, tensio ventris, tormina, alvus dura, vel diarrhoea profusa, biliosa, foetida. Lochiorum cursus redditur parcus, vel penitus supprimitur morbo ingravescente, quae autem ex utero profluit materies, sanguinem sistit muco aut sero permixtum; specifice olentem, subinde adeo acrem,

ut verendas excoriet partes, vel vero humorem mucoso-lactescentem. — Aegrae plerumque dorso incumbere malunt, seque sponte difficulter erigunt, tum propter dolorum abdominis exacerbationem, viriumque valde celerem jacturam, tum propter cruris alterutrius torporem, dolorem, ac oedematosam inflationem; quae tamen a communi leucophlegmatia eo differt, quod tumorem album, dolentem, elasticum, digiti impressi foveam vix retinentem, et dum inciditur, paucas tantum guttas humoris lymphatici densioris dimittentem praesentet, recentioribus nomine phlegmatiae albae dolentis notum (1).

(1) Withe, Untersuchung der Geschwulst bey Kindbetterinnen an den untern Gliedmafsen. Aus dem Englischen. Wien 1802.

Casper, Commentar. de phlegmatia alba dolente. Hallae 1819.

897. Lactis secretio pariter laesa esse solet; mammae saltem dolent, turgent, aut flaccescunt altili liquore privatae. Vultus post paucos non raro dies alienatur, terrorem aut metum exprimens, etenim pleraeque mulieres instans periculum ipsae divinant; hinc frequenter gemunt, profunda suspiria trahunt, ac jectigatione continua molestum angorem exprimunt. — Urinae, nisi lochiis tinctae forent, tenues et crudae, vel jumentariae, interdum cum stranguria excernuntur. Calor urens aridam reddit cutem, praesertim vesperi sub exacerbationis ingressu; nonnunquam vero sudoribus madet superficies, seri lactis odorem

spargentibus, aut miliaribus albis obsidetur, quin tamen inde levamen capiant aegrae. Pulsus solent esse frequentissimi, contracti, duri, ob animi corporisque sensibilitatem a re quavis facile mutabiles.

898. Sub hisce symptomatibus, numero et intensitate variantibus, ac vesperi constanter exacerbatis, morbus, dum regulariter decurrit, intra septimum et decimum quartum ab exordio diem maximum adtingens culmen, sub criticis solvi solet evacuationibus, quas inter sudores profusi, urinae hypostaticae, vel lacteae (1), alvus liquida acidum redolens, ac restitutus fluxus lochialis (ceu crisis idiostatica) frequentissime observantur.

(1) Oswald, in Hufeland's Journal der pract. Heilkunde 14. B. 2. St. S. 131.

899. Quae autem sub sinistris auspiciis decurrit — febris puerperalis (anomala), non raro jam primis suae existentiae diebus vel ex parte febris in characterem vertitur nervosum aut septicum, vel ex parte phlogoseos topicae in repentinam transsudationem aut gangraenam, summe ancipiti semper eventu, terminatur.

900. Febrem puerperalem in nervosum characterem versam denotant consueta hujus diadoches signa: repentinus utpote virium lapsus, pulsus celeres et debiles, calor mordax, anxietas perpetua, ardor in ventre intolerabilis, meteorismus, facies tetra, hippocratica, lingua et cutis arida, desipientia, delirium, sopor, pavo-

res nocturni, animi deliquia, subsultus tendinum, convulsiones.

901. Inflammationis, quae uteri serosum velamentum et peritonaeum tenet, in hypoclepsin transitum indicant: inopinata ac dolosa acerbi doloris cessatio, meteorismus cito evolutus, fluctuatio quandoque post paucas jam horas manifesta; increscente laticis effusi copia, enorme abdominis tensi, ac sub concussione undulantis volumen (hydrocoelia acuta); quandoque recentes per totum peritonaei ambitum dolores ab acris materiei stimulo pendentes; virium prostratio momentanea; vultus tristis, torvus, squalidus, pulsus exilissimi; animi deliquia; sitis flagrans; sudores colliquativi, oedema crurum. Morbo ad infaustum properante exitum, omnia illa succedunt symptomata, quae characteri nervoso propria sunt.

902. Indicia gangraenae, quae acutissimam et gravem haud raro sequi solet metritidem puerperalem, desumuntur ex generalibus summe fatalis hujusce terminationis notis — alibi jam saepius repetitis —, quibus adhuc foetidissimam adjungere oportet medorrhoeam, acris utpote, fusconigricantis, et cadaverosum spirantis saniei, una cum sanguinis grumis, vel membranae deciduae putrefactae particulis commixtae stillicidium. — Sub concursu certarum circumstantiarum, et praeprimis suffragante malefico genio epidemico, metritis puerperalis justo frequentius, et quidem

jam primis morbi diebus in putrescentiam uteri nititur, quam tamen etiam sine inflammatione, vel ea saltem vix animadvertenda, oriri posse, Boëri circa hocce objectum laudabilia conamina evicerunt.

CAUSAE.

903. Dispositionem generalem in febres puerperarum largitur partus brevi absolutus, ac infelix femellae humanae constructio, quae tot, tantasque in graviditate et partus opere anomalias et difficultates creat, ac iniquiorem fere hocce respectu prae caeteris animalibus sortem imponit; — particularem vero pronitatem observare licet in primiparis, difficulter parturientibus, abortum passis, itidem in mulieribus, quae opulenter vivunt, exercitatione corporis vacant, epulis calefacientibus, potibus coffeae tostae, theabromae nucum, vel theae delectantur, ad seram graviditatem cum viro concumbunt, vel etiam, quae duro paupertatis onere oppressae ad partum usque laboribus intendunt. Quare matronae nobiliores, vitae mollis, voluptuosae, ac luxuriosae blandimentis indulgentes multo magis puerperii anomaliis succumbunt, quam rusticae, quae corpus laboribus durant.

904. Causae excitantes febris puerperalis quaerendae sunt: 1) vel in ipso partus negotio, difficili, justo diutius protracto, instrumentis absoluto; 2) vel in aliis citra par-

tum potentiis nocivis, systema sexuale et maxime uterum exstimulantibus, aut lochiorum fluxum supprimentibus. — Ad priores spectant omnia obstacula, quae a natura, casu fortuito, prava vivendi ratione, vel inepta obstetricantis medela partui opponuntur, dolores, uterique contractiones sub enixu violentiores; omnes operationes manu obstetricia, vel instrumentis ad partum expediendum tentatae, uti versio, adplicatio forcipis et vectis, excerebratio, rudis placentae avulsio, vel ejusdem in utero retentio, abortus ecbolicis procuratus, aut accidentalibus violentiis inductus. — Posterioribus accensentur errores diaetetici, quibus ob insatiabilem quandoque sub ultimis praegnationis mensibus ciborum ingluviem facile exponuntur, refrigerium repentinum, animi pathemata excitantia, vestimenta et fasciae, quae abdomen arctius cingunt et comprimunt, denegata puero lactatio, victus nimis lautus, abusus spirituosorum, aromatum, similiumque medicamentorum, quae titulo spasmos sedante a vetulis propinari solent; corporis exercitia validiora corpore nondum firmato; praecox veneris usus; alvi retentio; traumata omnis generis.

905. Ex hocce causarum elencho patet, eas omnes esse stimulos positivos, modo absolutos, modo relativos, quorum actio sive immediate in uterum, sive in alias organismi sphaeras dirigatur, semper ibi eminentes reactiones excitat, ubi major dispositio latet. Imo nonnunquam levissi-

mae, ac pro sana muliere indifferentes potentiae sufficiunt ad incendium in recens enixa, quam veluti vulneratam considerare oportet, provocandum. Inde concipitur solius constitutionis epidemicae, praesertim hyemalis ad altiorem gradum evectae, vel et alius atmosphaericae tensionis, cujus specifica qualitas quandoque aciem sensuum effugit, in producenda febri puerperali potestas, quam nil aliud esse, nisi febrem inflammatoriam cum topica passione uteri et peritonaei, puerperio modificatam jam supra indicavimus.

EXITUS.

906. Ex praemisso febris puerperalis anomalae decursu, ejusque potioribus speciebus (§. 899 — 902) exituum ratio facile intelligitur. — Ex parte febris, sive adfectionis dynamicae universalis in characterem nervosum vel putridum; ex parte inflammationis localis in transsudationem repentinam (quam saepe saepius ceu crisin idiostaticam erroneam considerare licet) et asciten; in gangraenam et putrescentiam uteri, rarius in suppurationem abire observatur. Mediantibus hisce malis, quae nonnisi raro medelam admittunt, lethum parat. — Posthuma febrim puerperalem in casu minus exitiali sequi visa, pendent vel ab organica quadam metamorphosi in systemate sexuali, praegressae inflammationis levioris effectu; vel a metastasibus lacteis, quarum haud rara in praxi habentur exem-

pla. Inde apoplexiae, maniae, melancholiae, amauroses, paralyses, epilepsiae, dyspnoeae, hydrothoraces, parotidum indurationes et suppurationes, ascites chronicus, phthisis uterina vel peritonoea, articulationum caries et anchyloses, aliaque plura. — De quibusdam malis nervosis, praesertim de vesaniis, quae febrem puerperalem excipiunt, notare oportet, eas interdum recenti graviditate dissipari (§. 606).

907. Potiora phaenomena, quae in c a d a v e r i b u s hac febre peremtarum inveniri solent, sunt: abdomen meteoritice expansum, livens; genitalia flaccida; vagina rubicunda, livida, vel nigrescens; uterus in majus volumen expansus, mollior, maculis gangraenosis notatus, materie lymphatico-puriformi obductis; vestigia membranae Hunteri sphacelo corruptae; quandoque tota superficies uteri mucosa putrida dissolutione destructa, livida, atra, foetorem intolerabilem spargens; ovaria, tubae et ligamenta solito plus rubra, innumeris vasculis, quasi arte injectis, perrepta; peritonaeum, omentum, vel etiam intestina phlogoseos, aut saltem congestionis indicia offerunt, pseudomembranis inviscata, conglutinata, granulisque puriformibus obsessa reperiuntur. Latex in cavum abdominis effusus raro uniformis, sed plerumque diversae consistentiae et qualitatis esse solet, serosus, lymphaticus, albuminosus, puriformis, lactescens, caseosus, albicans, flavidus, subfuscus, cruentus, floccis, la-

ciniis, filamentis et membranulis crystallisatis intermixtus, inodorus, vel graveolens. Quousque unitas visceris cujusdam soluta non cernitur (casus in praxi frequentissimus), eousque etiam de vero pure nulla nasci poterit suspicio, atque congeries illa liquoris polymorphi, ceu productum simplex secretionis, per phlogisticum in membranis serosis processum incitatae, simulque in qualitate alteratae considerandum erit.

908. Etiamsi lacti simillimus subinde adpareat ille latex, alienum tamen ab ejus natura esse confirmarunt chemicae analyses egregiorum virorum, Hermstaedtii et Jacquinii junioris. A calore 46° Fahr. corneam quasi tunicam separat; spatio duarum septimanarum putrescit; syrupum violarum viridi colore tingit; admixto alcohole et acido nitroso in coagulum abit; cum oleo vitrioli gelatinam format; ab alcalibus turbatur; destillatus aquam insipidam nauseosi odoris, spiritum volatilem alcalinum, et oleum empyreumaticum largitur; partem butyraceam, aut illi analogam nunquam dimittit. — Quibus positis abunde intelligitur diversum esse ingenium effusi illius in abdomen puerperarum humoris a lactis indole; absonum tamen non videtur, eam inter ac puriformem materiem post graves pneumonitides et carditides in cavum pectoris et pericardii effundi solitam quandam supponere diversitatem; coëxistens enim in puerperis polygalia, vel saltem nisus organismi feminei, qui per puerpe-

rium specificam patitur metamorphosin, in productionem laticis lactei, ac alienata tali pacto sanguinis crasis, omnibus secretionibus tam sanis, quam morbosis particularem imprimit characterem, atque principia quaedam extricare juvat, aliis vitae periodis non visa, praesertim ubi destinata pro emunctione colatoria, ubera nempe, in suo praepediuntur munere. Inde quoque sudores acescentes, urinae et lochia lactea, miliaria alba, metastases supra notatae.

909. Quandoque nulla inflammationis, praeter ejus effectus evidentissimos, vestigia deprehenduntur; quin imo uteri velamentum, ipsumque peritonaeum pallidum et exsangue adparet; unde quorundam rimatorum dubia circa existentiam phlogoseos topicae in febre puerperali. Sed satis, superque compertum habemus, processum phlogisticum formatione recentis producti organici exhauriri et extingui, idque tanto evidentius succedere, quo major illius quantitas et moles fuerit.

910. P r o g n o s i s in febre puerperali semper maxima circumspectione instituenda; morbus enim utut levis, vix unquam indifferens dici poterit, ob adeo facilem in anomalias, et morbosas metamorphoses nisum. — Malum exitum hariolantur: abdominis sensibilitas maxima, dolores acerbi, meteorismus insignis, angores perpetui, dyspnoea, vomitus porraceus, singultus, lingua arida, urinarum cruditas, dejectiones involunta-

riae, ubera collapsa et arescentia; lochia suppressa, saniosa, foetida; repentinus virium lapsus, febris ardens, status nervosus, animi deliquia, algor extremitatum, signa hypoclepseos repentinae, vel gangraenae. — Quae bene sperare sinunt, e generalibus prognostices regulis depromuntur.

CURA.

911. Evicta febris puerperalis regularis indole inflammatoria, quam praeter totius systematis circulatorii reactiones justo magis incitatas, topicus simul in utero et peritonaeo turgor suis phaenomenis sat clare demonstrant, nulla prorsus in formandis indicationibus curativis nascitur difficultas. Medendi methodus generalis ab illa peritonaeitidis et metritidis (§. 885—888) nullatenus differt; speciales tamen quasdam modificationes inculcat, in gratiam puerperii, lochiorum et galactopoëseos necessarias.

912. Praemissa venaesectione, eaque subinde repetita, si casus urgeret, hirudines perinaeo, aut vulvae labiis adplicandae, et cuncta reliqua adparatum antiphlogisticum constituentia subsidia in usum trahenda, quorum efficaciam valentissimi in arte viri, Thompson, Leake, Kirkland, Mursinna, Zeller, Raimann, ipseque Boër testantur, ac propria experientia abunde confirmavit. Ejusdem vero summe proficuae, ubi rationis limites non excedit, medelae abusum damnosum fieri, cuivis medico patebit.

913. Lochiorum fluxum promovere juvabunt fomentationes emollientes, toti abdomini et praesertim hypogastrio impositae, spongia tepido quodam decocto imbuta, ac sinui admota, pediluvia repetita. Ab aristolochicis acribus et stimulantibus sedulo abstinendum. — Impeditam lactis jam secreti ac in uberibus stagnantis excretionem expedient suctio, epithemata mollitiva, fomenta pannis fumo resinoso imbutis facta, cucurbitulae papillas ambientes. Arescente vero ipsa secretione, ac imminente metu alicujus metastaseos, ad derivantia, purgantia et revulsoria recurrendum. — Aridam cutem aperient leniter diapnoica, potus tepidi, sambucina, acetum ammoniacale, ipecacuanhae, ab Anglis adeo decantatae, doses refractae; pares doses tartari emetici, vel etiam alia antimonii praeparata, pulvis Doweri, aut mercurius dulcis opio junctus, postquam phlogoseos impetus antiphlogisticis temperatus fuerit; hisce enim remediis simul processum vegetativum qualitate alteratum ad normam restituere nitimur.

914. Alvum blandis ciere eccoproticis vix non in omni puerperarum febre convenit, quem in finem praeter mannata, saccharina, tamarindos, sales neutros diversi generis, arcani duplicati virtus a practicis per eminentiam extollitur. Purgantium validiorum ac emeticorum usum complicatio gastrica vindicare poterit, absente tamen, quae inde necessario exacerbari deberet, gradus altioris inflammatione.

915. Imminentibus nervosi characteris signis ad revulsiones promptas sinapismis vel vesicantibus faciendas, ad pharmaca nervina, camphoram, moschum, valerianam, chamomillam, opium, et si debilitas crescit, ad stimulantia altioris potentiae recurrere oportebit.

916. Quae infaustum hypoclepseos repentinae exitum petit, febris puerperalis, promptissimis et efficacissimis armis erit oppugnanda. Vesicantia cruribus adplicita, plagarum inde excitatarum continuata irritatio, digitalis, calomel et antimonialia unicam spem largiuntur; et si illis nec rapidae effusioni limites poni, nec desiderata effusi laticis absorptio induci poterit, ad paracentesim sine mora recurrere oportet; ulterior autem cura juxta generales hydropis acuti regulas instituenda.

917. Metritidem puerperalem malignam, quae putrescentiae uteri et characteris septici indicia offert, valentissimis stimulantibus, cardiacis, et putredinem arcentibus pharmacis adgredimur, quae inter cortex chinae, arnica, moschus, camphora, liquor Mindereri et acida mineralia semper principem locum tenent. Requiritur autem, ut simul topicis auxiliis partium sphacelo corruptarum separatio promoveatur, quem in finem peritissimus Professor Vindobonensis proprium instrumentum (Porte-plumaceaux) invenit, consueti ad uterum siphonis fistulae non multum absimile, cujus ope pulvillos vel turundas in uterum

introducit, eumque externae cujusdam partis ad-instar deligandum et tractandum proponit (1).

(1) Boëri, Natur. Obstetr. p. 194 et 207.

OOPHORITIS.

Rücker, Diss. de morbis ovariorum. Viennae 1815.

918. Omnis quidem aevi medicis notum erat, in ovariis ac tubis uterinis varias contingere metamorphoses abnormes, uti vomicas, indurationes, concretiones, etc., quas omnes inflammationis constantes effectus esse novimus. — Nihilominus tamen ad principem eorundem vitiorum fontem, phlogosin utpote, minime adtentos fuisse, vel ex inde patet, quod in plerisque libris nosologicis, silentio praeterita inveniatur. Nemo autem inficias ibit, omni indagine dignam esse inflammationem organi adeo nobilis, in quo germen totius posteritatis ponitur; etenim neque therapeutice, neque prognosis firmis inniti poterit fulcris, nisi exacta prius habeatur morbi notio.

919. Nomen ovarii omnium primo anno 1667 a Nicolao Stenonio fuit introductum; prius enim, uti e. g. a Galeno (De usu partium XIV. C. 12.) testes muliebres vocabantur. Utendo idiomate graeco in designandis morborum generibus inflammatinem ovariorum Oaritidem nominavit Ploucquetius (1) (ab ὤαριον, ovum) aptius Oophoritidis appellatione insigniendam (ab ὤον ovum, et φέρω fero), cujus exactiorem cognitionem nonnisi recentioribus quibusdam me-

dicis, et maxime Claro Medico (2) in acceptis referendam habemus.

(1) Systema Nosologicum. Tubing. 1791. Tom. I. p. 295.

(2) Annalen des klinischen Institutes im St. Jacobs-Hospitale in Leipzig, 1810.

920. Praeter dolorem in alterutro hypogastrii latere, sub tactu auctum, caloris interni aut ponderis sensum, non raro tumorem circumscriptum, et durum supra unum alterumve inguen, atque febrim inflammatoriam — oophoritis adhuc variis stipari solet symptomatibus, quae psychicum statum laesum aperte indicant, uti timiditas et pusilanimitas singularis, anxietas universalis, proclivitas in iram, mox hilaritas animi insolita, mox tristitia ac solitudinis amor, plerumque phantasia exaltata, et incitata cupido sexualis. Interdum convulsivae distensiones observantur. Aegrarum ex oculis et vultu latentis cujusdam gravis curae imago adparet; quandoque clamant, verbis indecoris imaginationis delusae objecta produnt, aut blasphemant, comite continuo motu crurum, quibus cum violentia versus infimam spondae partem nituntur. Praesentia virorum cuncta symptomata intendit. Pulsus est variabilis, nunc magnus et fortis, nunc parvus et contractus; calor parum auctus; urinae parcae et rubrae; alvus adstricta, menostasia, crurum torpor. — Alienati animi status efficit, ut dolorem alioquin levidensem plerumque nauci faciant; si tamen ovarii regio rudius pertangitur, distorsione musculorum

faciei, et crurum motibus vehementioribus inflammationis praesentia patefit.

921. Liquet ex dictis aliquam inter oophoritidem et nymphomaniam subesse similitudinem, quam tanto magis claram videmus, si perpendimus furorem uterinum saepe saepius ex ovariorum vitiis originem depromere, et si animo revolvimus mirificum adfectionum morbosarum systematis sexualis in mutanda psyches humanae conditione influxum, in viris non minus, quam in feminis conspicuum. Differt tamen oophoritis minori gradu alterationis mentalis, symptomatum inconstantia, atque signis inflammationis topicae febrisque comitis.

922. Una cum ovariis utplurimum ligamenta uteri lata, tubae Fallopianae, ipseque uterus inflammari solent; quemadmodum pariter sub gravi metritide, praesertim puerperali, vix non semper testes muliebres in morbosae reactionis sphaeram trahuntur.

923. Causis disponentibus adnumerantur: imaginatio exaltata per lectionem librorum animum commoventium, aut cupidinem sexualem incendentium, imbecillitas voluntatis ludibriis phantasiae reniti nequeuntis, spes frustrata matrimonii desiderati, stimulus in venerem irritatus, et non satiatus, praecipue tempore menstruorum, conjugium infelix, abortus repetitus, partus difficiles, obstinentia repentina amplexuum in illis, quae deditae fuerunt, unde meretrices, dum in-

carceruntur, et viduae haud raro ovariorum malis abnoxiae fiunt.

924. Praesente opportunitate oophoritidem excitare valent refrigerium, praesertim durante quadam cura mercuriali, vel primis puerperii diebus incaute admissum, violentiae abdomini illatae, usus emenagogorum, et ecbolicorum, quibus malitiosae puellae furtivi amoris fructum perdere, vel etiam ex aliis causis silentes menses revocare tentant; partus laboriosus; metastases lacteae; impetigines retropulsae; turbata menstruatio, ac natus inde continuus turgor in utero et ovariis; praecox Venus; systema uterinum in continua appetentia constitutum; abusus copulae post exantlatam brevi uteri aut ovariorum inflammationem, turgore in illis organis nondum resoluto, quem praecipue meretrices lucri causa toties committunt, ac ideo frequenter inconsiderantiae poenas luunt. Waltherus (1) in meretricum cadaveribus ovariorum inflammationes et concretiones haud raro se invenisse testatur.

(1) De morbis peritonaei. Berol. 1785.

925. Terminationes oophoritidis ab illis aliarum inflammationum vix differunt, nisi quasdam a substrato pendentes modificationes excipiamus. Mox in suppurationem abit, eventu lethali, vel etiam felici, si abscessus extrorsum aperitur (quemadmodum in Clinico Vindobonensi casum videre licuit); mox in indurationem (1), in concretiones cum partibus

vicinis: Ipsum hydropem ovarii et tubarum (Hydroarion et Hydrosalpinx) haud raro ceu consectarium lentae oophoritidis considerare oportet, cujus diversa et mirifica ab auctoribus notantur specimina (2). Plerumque ab initio serum morbose secretum substantiam ovarii hinc inde consumit ac destruit, atque in pluribus colligitur cellulis cavis, quae pedetentim in saccos extenduntur sibi contiguos, ac inter se communicantes; interdum unicus formatur saccus pluribus loculamentis divisus. — Occurrunt denique adhuc ovariorum tumores et degenerationes diversissimae, uti melicerides, steatomata, sarcomata, quas generali exallaxeos nomine complectimur, saepe saepius pro chronicae inflammationis effectu habendae. Secundaria, quae ex hisce pathologicis metamorphosibus scaturiunt, mala multifaria esse possunt, uti catameniorum anomaliae, sterilitas, hysterismus, ascites, physconia et tabes.

(1) Schlenker, Diss. de singulari ovarii sinistri morbo. Ludg. Bat. 1722.

(2) Murray, Pr. de hydrope ovarii. Upsal. 1780.
Berends, D. de hydrope ovariorum et tubarum Fallopii. Francof. 1805.

926. Cura ab illa metritidis vix differt, nisi quod ad praevalentem animi alterationem, ad sensibilitatem psychicam, ac ad locum adfectum peculiaris respectus sit habendus. Devicto antiphlogisticis phlogoseos vigore, aut praesente ejus minori gradu, calomel cum opio, zincum, castoreum,

illinitiones nervinae, aut fomenta frigida, optime respondent; non negligendo tamen et illa, quae causas, dummodo notae fuerint, directo modo amovere, vel enervare student.

COLPITIS.

927. Inflammatio vulvae, Colpitis sive Kysthitis (a κόλπος, seu κύσθος, vagina) facile dignoscitur ex generalibus phlogoseos signis; nempe ex dolore et tumore in vagina, aut in labiis majoribus; ex ardore et siccitate, unde omnis tactus, proinde etiam concubitus dolorificus evadit; e mictu ardente et gressu impedito. In altiori gradu tormina ventris, lumbago, febris inflammatoria vel alia contemporanea metritidis symptomata junguntur.

928. Causis, quae phlegmonosam vaginae inflammationem inducere consuescunt, adnumerantur: quaevis violentiae ac irritamenta mechanica, vulnera, coitus nimis frequens, brevi temporis intervallo repetitus, disproportio inter vaginae lumen ac membrum virile, praecipue rudior virginitatis privatio, stuprum violentum in puellis impuberibus, onania priapis artificialibus exercita; partus difficilis, instrumentis promotus; perinaei laceratio; pessaria; injectiones acres; tumores in vagina varii, ejusdem prolapsus (colpoptosis), haemorrhoides, medorrhoea acris, ascarides. — Colpitidem specificam gignunt condylomata, ulcera venerea, leucorrhoea virulenta, cancer.

929. Chronicae phlogoses vulvae haud raro variarum neurosium fontem sistunt, animum peculiari modo dejiciunt, syncopticis aut hystericis symptomatibus stipantur, quandoque nymphomaniam invitant, praecipue si ex indole sua pruritum continuum sustinent, uti v. g. herpes vaginae.

930. Colpitis phlegmonosa, quatenus praeter membranam mucosam interiores simul partes organicas vaginam formantes pro substrato agnoscit, libentissime in suppurationem vel indurationem abire solet. Abcessus vel in vagina, vel in labiis vulvae majoribus formatur, atque pus nunc extrorsum profunditur, nunc introrsum serpit, uterum, vesicam, aut intestinum rectum arrodit, variasque devastationes generat. Ulcera non consolidata quandoque maligna et cacoëthica fiunt, medorrhoeam chronicam malae indolis fovent, vel plane in canceraticam liquationem degenerant. Quae cum excoriatione cuticulae vaginalis jungitur, colpitis phlegmonosa parietum lymphae plasticae ope concretionem, et atresiam (occlusionem, imperforationem) vulvae parit. —

Cura secundum generales regulas suscipienda.

PROSTATITIS.

Wil. Schmid, über diejenigen Krankheiten der Harnblase, Vorstehdrüse und Harnröhre, denen vorzüglich Männer im höheren Alter ausgesetzt sind. Wien 1806.

Home, pract. Beobachtungen über die Behandlung der Krankheiten der Vorstehdrüse. Aus dem Englischen von W. Sprengel. Leipzig 1817.

931. Inflammationem glandulae prostatae, sive adstantis (προΐστημι, praesum) illius utpote organi, quod secretioni liquoris lactiformis, sperma adtenuantis est dicatum, ex sequentibus desumitur indiciis: dolor, sensus ponderis, pressionis, ac veluti heterogenei cujusdam corporis in perinaeo infixi; plerumque tumor durus et palpabilis, sub rudiori compressione dolens; urinae difficultas, stranguria, cum tenesmo et ardore molestissimo, sub quo, praeter paucas urinae guttulas, mucus tenax et albescens, sanguine interdum mixtus excernitur; turgor venarum haemorrhoidalium, tenesmus sub alvo deponenda; et febricula symptomatica. Vehementiori sub inflammatione dolores per totum hypogastrium dissipantur, atque nunc vesicam, nunc intestina manifeste irritata indicant in connubio cum aliis, quae ad cystitidem, vel enteritidem referuntur, phaenomenis.

932. Prostatitis phlegmonosa plerumque acuta et praeceps esse solet, praesertim dum e traumaticis proficiscitur causis; quo in casu etiam libenter in pathologicas nititur metamorphoses, suffragante glandulosa organi structura. In chronico decursu vel simplicem praesentat congestionem, vel recidivam phlogosin organicis vitiis plerumque comitatam.

933. Causae potiores sunt: vulnera, lithotomia; contusiones, uti sub equitatione; metastases et metaschematismi varii generis, prae aliis vero phallorrhoea (fluxus penis) virulenta, vel habitualis derepente suppressa et stimulantibus exasperata, urethritis gravior; haemorrhoides ani, vel vesicae; calculus majoris molis.

934. Exitus communiores sunt: induratio, parectama, et suppuratio, determinati per texturam substrati, et gradum inflammationis. Glandula prostata, quae alioquin jam in statu salutis notabilem duritiem praebet, in scirrhum haud raro terminatur, adeoque increscit, ut pugni magnitudinem aequet. Abscessus vel extrorsum rumpuntur, vel vero, quod frequentius accidit (praesertim post medorrhoeas virulentas repetitas et male tractatas), in fistulas et sinus degenerant, quibus vicinae perreptantur et corroduntur partes. Inde denuo diversa mala secundaria oriri possunt, uti dolores ad perinaeum et vesicam chronici, impotentia gradiendi, aut sedendi, dysuria, ischuria, uroplanesis, i. e. profluvium lotii per vias praeternaturales, quasi profluvium vagum, errabundum, sive sic dictae fistulae urinariae, phthisis lenta.

935. Inflammationi prostatae medemur venaesectione, hirudinibus ad perinaeum adplicitis, cataplasmatibus et fomentis emollientibus, remediis eccoproticis, clysteribus et balneis. Quae ex phallorrhoea incaute cohibita originem cepit,

prostatitis, fluxum primitivum quantocyus revocari jubet, quod cereolis in urethram immissis, injectionibus acribus caute institutis, vel si casus valde urgeret, insitione viri medorrhoici tentamus. Haemorrhoidalis labes suis remediis oppugnanda. Plurimum autem ad phlogoseos resolutionem contribuunt corporis quies, alviductiones blandae et repetitae, abstinentia a potibus et cibis irritantibus, a venere et equitatione.

936. Infausto omine in suppurationem terminata prostatitis deposcit, ut abscessus emollientibus ad maturationem perducatur, ac debito tempore aperiatur. Induratam glandulam resolvere conabimur unctionibus mercurialibus, saponatis, ammoniacalibus, balneis, eccoproticis, et vesicantibus perinaeo impositis; ast effectum votis nonnisi raro repondere videmus. Nonnullis emetica saepius repetita, usus cicutae, et balnea marina laudantur: setaceum ad perinaeum Trampel proposuit (1). Tractamen sinuum et fistularum chirurgicae manui committendum.

(1) Med. chirurg. Bemerkungen.

ORCHITIS.

937. Inflammatio testiculi, Orchitis (ab ὄρχις, testiculus), vel Didymitis (δίδυμος, testis) incipit a tensione molesta juxta decursum funiculi spermatici ad inguen usque propagata, ab intumescentia epididymidis, quandoque a nausea, vomitu, doloribus colicis, ac levi irri-

tatione circuli. Pedetentim tumor increscit, primo pulposus et mollis, dein durus, atque vel totus testis, mox alteruter, mox uterque volumine ita augetur, ut quandoque pugni magnitudinem excedat, vel (quod crebrius accidit) sola epididymis tumefacta cernitur. Dolores insurgunt tensivi, ardentes, lancinantes, qui ad inguina, lumbos, femora, ad regionem sacralem, vel urethram diradiantur, omnem adtactum reformidant, scroto praeprimis pendulo, corpore proinde erecto exasperantur, ac ideo gressum impediunt. Graviori sub inflammatione ipse funiculus spermaticus in sphaeram reactionis morbosae trahitur, inturgescit, inflammatur, ac annulo abdominali quasi incarceratur, unde omnia illa suboriri solent symptomata, quae colicas herniosas comitantur. Secundario modo succedunt febris valida inflammatoria, lumbago molestissima, agrypnia, inquietudo, peculiaris anxietas testium, quae non raro animum perturbat, speciem hypochondriaseos, delirium, vel plane desperationem et vitae taedium parit. — Inflammatio parenchymatis plerumque minus dolorifica esse consuevit, quam illa tunicae vaginalis, vel albugineae. Scrotum vel intactum manet, vel una cum testibus inflammatur, (O s c h i t is).

938. Inter multifarias orchitidis c a u s a s notari praeprimis merentur: violentiae traumaticae, ictus, compressiones, equitatio, operatio hydroceles; vitia testiculorum organica, cirsocele, scle-

roma, hydatides, impeditus testiculorum descensus, eorumque in annulo abdominali constrictio (crypsorchis); rheuma tunicae vaginalis; herpes scroti; spermatis retentio sub concubitu, dum ejaculatio instans praepeditur (spermatischesis). Haec omnia idiopathicum malum creant. Symptomaticam aut sympathicam didymitidem invitant repentina phallorhoeae virulentae, vel habitualis suppressio; metastases et metaschematismi varii, calculi vesicae, incautus candelarum usus, injectiones nimis acres, vel adstringentes etc.

939. Induratio, parectama, et hydrops potiores sistunt inflammationis testium exitus. Induratio sive simplex, sive parectamati juncta fuerit, libenter in scirrhum et cancrum degenerat, sarcoceles nomine communiter insignitum, ad cujus genesin tamen prava corporis constitutio, dyscrasiae, aptorum remediorum neglectus, ineptorum usus, ac diathesis scrofulosa plurimum confert. Orchitis cum eminente tunicae vaginalis irritatione in hypoclepsin facile terminatur, plerumque serosam, unde hydrocele. — Suppuratio et gangraena inter rarissima (quod in organo arterioso-glandulari omnino miramur) pertinet posthuma, quae nonnisi maximum gradum phlogoseos verae excipiunt. — Qualecunque vero vitium organicum testiculi utriusque generandi impotentiam relinquit, nisi superficiale fuerit.

940. Orchitis gravior semper venaesectione

eget, ac multum emolumenti inde plerumque trahit; porro hirudines ad perinaeum, vel ad inguina (nunquam ad scrotum), alviductiones generosae et repetitae, balnea, fomenta, vel cataplasmata emollientia, clysteres laxantes et sorbitiones refrigerantes reliquam indicationis antiphlogisticae paginam absolvunt. Ne testiculus turgens et mole auctus suo pondere tensiones funis spermatici inducat, suspensorio erit sustentandus. — Inflammatio levioris gradus in subjectis admodum sensibilibus cautum opii, hyoscyami, vel camphorae usum admittit. Eodem in casu, praesertim si morbus adhuc in origine versatur, fomenta frigida cum aceto, vel saturno laudem merentur. Nota orchitidis causa quantocyus amovenda; haemorrhoides hirudinibus deplendae; suppressa phallorhoea revocanda.

941. Superstes testiculi durities usum solventium et purgantium sibi exposcit. Pro usu interno commendatione digna sunt emetica repetita, antimonialia; sapones medicati, extracta amaricantia, cicutae, dulcamarae. Externe juvant frictiones mercuriales ad internam femorum superficiem; emplastrum cicutae, mercuriale, saponatum; balnea, et protractus usus suspensorii. Quae resolutionem respuit testiculi induratio, imo sub recrudescente phlogosi in dolentem scirrhum degenerat, orchotomiam sive castrationem sine inducia instituendam jubet.

PHALLITIS.

942. Membrum (Grec. φαλλος) vel totum, vel in parte quadam inflammari potest, et quidem vel urethra (Urethritis), vel glans (Balanitis), vel praeputium (Posthitis), quod ultimum mox supra glandem ita coarctatur, ut haec denudari nequeat (Phimosis), mox infra glandem adeo stringitur, ut super eam impossibilis vel saltem difficilis evadat reductio (Paraphimosis).

943. Inflammatio urethrae distinguitur ardore, tensione et dolore juxta decursum fistulae urethralis, praesertim sub mictu, difficultate urinas mittendi, ac tenesmo continuo, erectionibus molestis et dolorificis, secretione muci tenuis, non raro cruenti, tumore glandularum inguinalium, tensione testiculorum. Plerumque ad foveam scaphoideam profundus conspicitur rubor.

944. Inflammatio balani et praeputii consuetis stipatur inflammationis symptomatibus, ac ideo absque difficultate dignoscitur. Ejus altiorem gradum cum nisu in gangraenam, qui speciem carbunculi colis refert, apud Arabes nomine Ignis Persici insignitum invenimus; olim frequentior fuisse videtur, uti ex Celsi adserto patet, ab impuro potissimum coitu oriundus.

Swediauer, Novum Medicinae rationalis systema. T. II. pag. 452.

945. Causae communiores inveniuntur in irritamentis mechanicis et chemicis omnis generis,

praesertim in abusu veneris, stupro violento, masturpatione, incauta catheteris introductione, candelis, peregrinis intrusis etc. Phallitis syphilitica et urethritis virulenta specificae inflammationis formas constituunt.

946. Phlegmone mentulae terminatur vel in suppurationem et abscessum; vel in indurationem et callositates urethrae corporumque cavernosorum, unde difficultates urinae, membri incurvatio dolorifica sub quavis erectione (phallocampsis), impotentia coëundi, perforatio urethrae incongrua (quos viros hypospadiaeos nominant); vel etiam in gangraenam et sphacelum abit, quod praeprimis de paraphimosi valet.

PROCTITIS.

947. Inflammatio extremitatis intestini recti aut sphincterum, proctitis (a Graeco πρωκτός, anus) discernitur dolore ad anum, ardore, atque continua alvum deponendi cupidine, quin tamen aliquid excerni possit, vel si excretio sequitur, dolorum exacerbatione notabili. Non raro inflammata intestini recti pars extrorsum prominet, (Archoptosis), tumet, rubet, calet, ac dirissimi doloris causam praebet, si sphincteribus constringitur.

948. Causae frequentiores proctitidis sunt: violentiae qualescunque, heterogenea intrusa vel deglutita, et cum faecibus ad anum perducta,

ibidemque impacta; turpis paederastia, oxyurus vermicularis, clysteres acres, rudis canulae aut suppositoriorum introductio, faeces durae, haemorrhoides coecae, rhagades (fissurae), ecphymata venerea, sudor acer, dysenteria pervicax et mali moris, prolapsus intestini recti, animalicula anum irrepentia.

949. Communissimum exitum sistit suppuratio, quae, si recti intestini ac vesicae parietes perfodit, faecalis materiae excretionem per urethram, vel urinalis laticis per anum producit. Obdurescentes recti tunicae haemorrhoides et constipationem plerumque insanabilem sustinent. Intestinum rectum inflammatum et prolapsum libenter gangraenescit; exemplo proctitidis illius, quae in America meridionali et Africae oris occidentalibus communis esse solet.

950. Cura consistit in emollientibus topicis, cataplasmatibus, balneis, vaporibus, hirudinibus, clysteribus oleosis caute injectis, suppositoriis ex butyro cacao confectis, non neglectis simul eccoproticis et potibus diluentibus.

II. FEBRES INFLAMMATORIAE COMITE PHLOGOSI SPECIFICA.

INFLAMMATIONES ILLEGITIMAE, SIVE SPECIFICAE.

951. Inflammationum distinctio in legitimas et illegitimas, quam a pluribus lustris Schola Vindobonensis professa est, non solum rationalibus sanae Pathologiae principiis innititur, sed etiam numerosissimis evicta observationibus firmum in ipsa experientia fundamentum agnoscit, maximamque medenti utilitatem conciliat.

952. Sub inflammatione illegitima, cui rectius specificae nomen impertire placuit, — cum epitheton »illegitima« in stricto sensu inflammationis ideam excludit —, (1) intelligimus illam, quae a phlegmones prototypo plus minusve, ast constanter abludit, ejus characteres generales vel non omnes, vel saltem notabiliter alteratos offert; ad certas organismi sphaeras vel partes limitatur; e specificis et determinatis causis, plerumque relativo modo incitantibus; proficiscitur; ideo vix non semper dispositionem particularem in corpore supponit; in definitos exitus nititur; talique pacto specificum, ac sibi unice proprium et identicum characterem manifestant. E complexu potiorum harum proprietatum concipitur, cur simplex therapia antiphlogistica per se

sola nullibi sufficiat, sed praeter eam semper aliae simul urgeant indicationes, versus specificum characterem, et maxime versus specialem nosogeniae modum dirigendae.

(1) Raimann, specielle Therapie, 1. B. §. 183.

Cardinales differentiae phlogosibus specificis propriae in substrato, in causa efficiente, vel in morbosa quadam praedispositione latent, unde in tres principales prosapias dissiliunt: 1) Inflammationes specificae quoad substratum; 2) Inflammationes specificae quoad causam; 3) Inflammationes specificae quoad diathesin. Quandoque de uno aeque ac altero participant charactere (phlogoses mixtae), uti e. g. exanthemata contagiosa, quae ad primam familiam spectant, quatenus derma pro substrato agnoscunt, ad secundam vero non minori jure pertinent ceu phlogoses e specifico contagio natae, quo in casu tamen praevalens nota decidere debebit.

A. INFLAMMATIONES SPECIFICAE QUOAD SUBSTRATUM.

953. Huicce cathegoriae cunctas inserimus inflammationes, quae determinatas sphaeras organicas, et quidem in specie illas systematis dermatici adficiunt, ex parte substrati ejusque functionis laesae specificum characterem contrahunt, atque citra proprium sibi territorium in nulla alia organismi parte oriri possunt.

954. Juxta tres principales systematis membranacei sphaeras, quarum prima membranas mucosas, altera serosas, et corium externum tertia complectitur, tres quoque huic substrati diversitati innixae inflammationum species in praxi distinguuntur, quarum prima consueto medicorum idiomate utendo, catarrhosa, altera rheumatica, tertia erysipelacea vocatur. Sequendo autem sancitum recentiori aevo morem, quo inflammationum denominationes ab ipsa parte adfecta derivantur, prima Phlegmhymenitis, Orrhymenitis altera, ac tertia Dermatitis dicenda esset.

955. Ut autem harum phlegmasiarum tanto clarior formetur idea, earumque analogiae ex una parte, ex altera vero differentiae pateant, omnium primo proprietates communes praemittere, ac dein particulares subjungere oportet. — Inflammatio catarrhalis, rheumatica, et erysipelacea in sequentibus conveniunt.

956. Quoad substratum. Simplices tantum membranas, velamenta organorum membranacea, cavorum internorum parietes, vel externum corporis amictum plectunt; in textu celluloso, viscerum et glandularum parenchymate, in pulpa nervorum, fibris muscularibus et ossibus nunquam occurrunt.

957. Quoad nosogeniam et causas producentes. Ex iisdem fontibus prosiliunt, pro causa stimulos relative incitantes agnoscunt,

et nonnisi speciali nosogeniae modo discrepant; medicis enim non solum, verum etiam ipsis plebejis abunde notum est, vicissitudines atmosphaericas communissimam esse et catarrhi, et rheumatis, et erysipelatis scaturiginem. — Etiamsi vices atmosphaerae organismo humano diversis ex rationibus infensae fieri possunt, uti humiditate, siccitate, temperie, electricitatis tensione rapide perturbata, elementorum chemica proportione alterata etc.; nihilosecius tamen princeps causa in repentina caloris et electricitatis variatione consistere videtur, dummodo calor ad extremos gelu et fervoris gradus non inclinet, atque electricitas ad potentiam explosionis non evehatur, utriusque igitur actio mere relativa maneat.

958. Si perpendimus unum ex eminentioribus, qui diversis systematis membranacei sphaeris incumbunt, finibus in eo consistere, ut debitum aequilibrium inter imponderabilia, ac speciatim inter calorem et electricitatem atmosphaericam et animalem conservent, hocque officium ita distributum esse debere, ut superficies externa, membranae videlicet mucosae et cutis, quasi isolatoris (sit venia verbo), membranae vero serosae, ceu internae, conductoris potius vices agant; nil mirum sane est, ipsissimas organismi sphaeras a minimis saepe temperiei ac electricae tensionis variationibus adeo facile adfici, ac ad justo vividiores reactiones concitari. Huic adhuc accedit, quod calor specificum fere pro sensu com-

muni, quemadmodum lux pro sensu visus, stimulum suppeditet; coenaestesis vero in systemate dermatico per eminentiam vigeat ob nervos gangliares per superficiem corporis diffusos.

959. Quousque temperiei ac electricae tensionis variantis talis fuerit ratio, ut oscillationis extrema notabilem differentiam non offerant, atque ejus in organismum actio inimica ex sola adfinitate majori cum singulis membranarum sphaeris, et ex sublato normali inter principia imponderabilia atmosphaerae et organismi aequilibrio pendeat, supradictae nascuntur inflammationum dermaticarum species. Quamprimum vero calor ad altiorem potentiam evectus, vel inter summe distantia puncta oscillans stimuli positivi absoluti adinstar agit, quamvis partem organicam inflammare valebit; productum igitur ad phlegmonen quodammodo accedet, sed perspecta causa specifica, ac peculiaribus nonnullis, quos inde adipiscitur, characteribus inter inflammationes specificas quoad causam collocabitur: ambustio, et pernio. — Summe notabilis tandem adhuc inter caloris relativam et absolutam actionem diversitas in eo consistit, quod in primo casu reactiones morbosae etiam in remotis sequi possunt partibus, uti v. g. pedum refrigeratio catarrhos pulmonales producit, in altero e contrario semper idiopathicum nascitur malum.

960. Cur autem ab eadem potentia nociva in uno individuo catarrhus, in altero rheuma, ery-

sipelas denuo in alio producatur, concipi aliter nequit, nisi ex ejusdem causae super diversa organismi systemata diverso agendi modo, e quadam adfinitatis specie, e peculiari ipsius organismi praedispositione, vel ex aliis, quae injuriae externae influxum mox versus unam; mox versus aliam partem dirigunt, circumstantiis. Ita refrigerium, quo transpiratio cutis supprimitur, antagonisticas reactiones in membranis mucosis concitare solet, quas pro varia subjecti constitutione modo in pulmonibus, modo in intestinis, modo in oculis nasci videmus. Eadem perfrigeratio, si praeter sudoris suppressionem simul delicatulae cutis superficiem quidquam potentius infestat, erysipelas gignit; atque non minus rheumati producendo idonea redditur, si membranae serosae irritamenti externi impressioni absecundant.

961. Praeter atmosphaerae inconstantiam adhuc miasmata contagiosa uberem praebent earum inflammationum, quas quoad substratum specificas nuncupavimus, fontem, praesertim catarrhosae et erysipelaceae. Utraque vero prophasis etiamsi stimulum positivum suppeditet, actionem mere relativam exerit. Quare etiam supradictae phlegmasiae ex industria ad libitum produci nequeunt, nisi dispositio praeexistat, quae praecipue per eundem morbum alias exantlatum organismo imprimitur.

962. Quoad symptomata et decursum pariter analogiam offerunt phlogoses spe-

cificae habita substrati ratione. Phaenomena inflammationis generalia neque omnia, neque ea perfectione et proportione, qua phlegmonae propria sunt, evoluta cernuntur; et quae comparent, particulares offerunt modificationes; inde vel tumor notabilis absque rubore, vel dolor acerrimus absque tumore, vel rubedo intensa absque dolore, ipse dolor, oscillatorius et pulsatilis in phlegmone, varius esse consuevit, obtusus, gravativus, tensivus, urens; vel plane alia ejus loco subnascitur sensatio, pruritus, titillatio, tenesmus, uti in catarrhosis; anxietas, tensio, dedolationis sensus, uti in rheumaticis, ardor in erysipelate. Sunt denique adhuc specifica quaedam symptomata, quae pro substrati diversitate variant, uti blenorrhoea, dolores vagi, elevatio epidermidis in vesiculas, ejusque squammarum forma secessus, cutis functio constanter laesa, mox enim arida, mox citra normam madida observatur.

963. Phlogoses, de quibus hic sermo, utut idiopathicae forent, fixam raro tenent sedem, sed vel serpunt ad continguas partes (catarrhosa, erysipelacea), vel ad remotissimas transiliunt (rheumatica); — cujus quidem ratio in membranarum adsociatione et sympathia non minus, quam in ipsa nosogenia latere videtur, quum causae procatarcticae actio raro ad solam quamdam partem limitetur, sed plerumque super integram sphaeram dermaticam extendatur; unde id originem ducit, quod practici d i a t h e s e o s c a t a r r h a-

lis, rheumaticae, vel erysipelaceae nomine indicant.

964. Omnis itaque inflammatio specifica sibi propriam agnoscit diathesin (praeter generalem phlogisticam), quam ipsamet inducit, persistentem morbo etiam sublato, atque hujus in gratiam non solum metaschematismis obnoxia est, sed etiam recidivas libenter patitur. Ut a tertia inflammationum specificarum familia (Vol. II. §. 470) distinguatur, quae ex diathesi quadam morbosa, plerumque cacochymica, ceu fonte nascuntur, et ante eam existere nequeunt, etiam inflammationes cum diathesi vocari possunt. — Propriam autem diximus illam diathesin, sive receptivitatem singularum sphaerarum systematis dermatici in percipiendis ejusdem generis stimulis, atque constantem facilitatem in eundem recadendi morbum, quoniam experientia edocti sumus unam in alteram vix unquam transire, etsi saepius sociatae incedant, sed ejusdem solum morbi, cujus productum sistunt, genesi favere; unde fit, ut, qui catarrhis frequenter obnoxii sunt, a rheumatica labe plerumque immunes vivant, et vice versa.

965. Decursum hae inflammationes quidem tenent acutum, ast minus praecipitem quam phlegmone, neque hujus ad exemplum fracto incendii vigore, illico dissipantur, sed alterum adhuc cyclum absolvunt, sive secundum stadium, persistente per plures dies laesi ab omni princi-

pio muneris alteratione notatum. — Exacerbationibus demum et remissionibus luculentissimis intercalantur.

966. Quoad exitum. Inflammationes specificae quoad substratum solitos quidem exitus non excludunt, praesertim ubi concurrentibus validioribus stimulis ad potentiam phlegmones exaltantur; quousque autem simplices fuerint, particularem in specialia quaedam posthuma agnoscunt nisum, quorum nonnulla inter generales inflammationum terminationes inveniuntur, uti suppuratio, gangraena, hypoclepsis, alia vero his tantum phlegmasiis familiaria sunt, uti blenorrhoea chronica, dolores artuum pervicaces, concrementa tophacea, pityriasis (furfuratio, desquamatio). Inflammatio catarrhalis inter caeteras suppurationi favet, ea tamen cum differentia, quod puris plastici loco plerumque saniosum secernat liquorem, atque sub forma aptharum decurrat. — Inflammatio rheumatica et erysipelacea in pyogeniam non nituntur, sub adversis tamen circumstantiis in ichorosam abeunt liquationem; prior in hyperaesthesiam et hypoclepsin variam, altera in gangraenam eminentiorem proclivitatem patefacit.

967. Si hancce exituum rationem cum aliis dictarum inflammationum attributis, de quibus suo loco, computamus, facile liquet cuivis fere speciei alium naturae animalis characterem, habito trinae partitionis (§. 18) respectu competere,

ita quidem ut inflammationi catarrhosae character reproductionis, rheumaticae character sensibilitatis, et erysipelaceae typus irritabilitatis respondeat.

968. Quoad therapiam. Quatenus supradictae inflammationum species plurimum e cutis functione diversimode laesa, atque e sublato inter imponderabilia atmosphaerae et organismi aequilibrio originem suam repetunt; eatenus etiam in therapia superficies corporis maximum respectum meretur; quare remedia diaphoretica, ac temperatura aequabilis maximas sibi vindicant laudes, quin imo interdum per se sola ad sanationem perficiendam sufficiunt. Speciales itaque, praeter antiphlogisticam, indicationes sunt explendae, quas substratum morbi et nosogeniae modus dirigit; unde non solum analogia inter singulas inflammationes specificas, quas ad varias systematis membranacei sphaeras limitatas esse diximus, sed etiam essentialis eas inter et phlegmonen discrepantia evincitur.

1. PHLEGMHYMENITIS ET FEBRIS CATARRHOSA.

Conradi Schneider, de catarrhis. Lib. VI. Witeb. 1660.

Franc. ab Hildenbrand, Diss. de catarrhis, iisque subdolis et perniciosis. Viennae 1812.

969. Phlogosis, quae membranas mucosas prehendit, uberiori secretione muci ejusque profluvio stipata, ut plurimum ex vicissitudinibus at-

mosphaericis, ac laesa inde cutis functione originem capiens, catarrhosa vel blennodes medicis audit, etiam catarrhus acutus, sive febrilis, exactius phlegmhymenitis (a φλεγμα mucus, et ὑμεν membrana). Rejicimus itaque mere arbitrariam definitionem quorundam medicorum, et praesertim Professoris Bambergensis Marcus, quibus catarrhum nonnisi ad organa respiratoria restringere placuit; ipsa enim vox majorem indicat extensionem, derivata a κατὰ deorsum, et ῥέω fluo, quatenus veteres morbi hujus originem ex humoribus à capite destillantibus explicare voluerunt.

SUBSTRATUM.

970. Unicum inflammationis catarrhosae substratum organicum sistit systema membranarum mucosarum, sive syndrome illarum membranarum externam (stricte loquendo) plerorumque cavorum superficiem obducentium, quae praeprimis muco secernendo inserviunt. Magnus Bichat, qui primus dignitatem systematum dermaticorum enucleavit, ejusque asseclae sequentes tribuunt proprietates:

971. Membranae mucosae duas offerunt superficies, quarum una partibus subjacentibus firmiter adhaeret, altera libera immediatam communicationem cum mundo externo sustinet, externas obducendo corporis humani caveas. Tribus componuntur stratis fere, uti cutis externa, a

qua originem habent, epidermide utpote, corpore papillari, et corio. — Partes earum integrantes sunt nervi, vasa sanguifera copiosa, et glandulae muciparae, quae inter substantiam corii haerent, ductulis suis excretoriis papillare corpus et epidermidem perforant, atque humorem viscidum et albicantem, muci sive pituitae nomine notum, in liberam mucosi textus faciem fundunt. Etiamsi in genere sensibiles dici possunt, nihilominus tamen particularem hinc inde erga certos stimulos manifestant insensibilitatem, praesertim erga illos, quibus continuo exponuntur ac ideo adsuescunt. Ita e. g. quaedam substantiae acres, quae tracheae et bronchiorum superficiem adtingendo violentissimas incendunt reactiones, a stomacho absque ulla molestia feruntur. — Nisus plasticus, in restituendis partibus membranae mucosae destructae, plerumque languidus observatur.

972. Regnum membranarum mucosarum in duas dispescitur sphaeras, separatas quidem, ast particulari sympathia inter se correspondentes. Prima Bichato gastrico-pulmonalis dicta, interiora penetrat per os, per nares, et per anticam oculi faciem, investit cavum narium, saccum lacrymalem, sinus frontales et maxillares, obducit fauces, insinuat se in Eustachii tubam, descendit tum in asperam arteriam et bronchiorum ramificationes, tum per oesophagum in ventriculum et intestina, atque recti ad

finem terminatur. — Secunda sphaera (surface genito-urinaire) irrepit per urethram, investit vesicam et uretheres; apud feminas praeter vias urinarias vaginam quoque obducit, atque in uterum usque prolongatur et tubas. Hinc inde cum serosis nectitur membranis; aut fors rectius dicendo, in serosas transit, uti in oculo, in ductibus salivalibus et hepaticis, in tuba Eustachii et tubis Fallopianis.

Bichat, Abhandlung über die Häute. Aus dem Französ. von Dörner. Tübing. 1802.

NOSOGRAPHIA GENERALIS.

973. Inflammatio catarrhosa proprios agnoscit ac definitos characteres, quibus tum a legitima sive phlegmonosa, tum ab aliis ejusdem prosapiae specificis, rheumatica, et erysipelacea abunde differt.

974. I. Symptomata inflammationis communia particulares quasdam offerunt modificationes; — doloris non est tanta vehementia, ac in phlegmonosa et rheumatica inflammatione, neque tanta assiduitas, remittit enim, iterumque exacerbatur febris comitis more; — ruboris minor intensitas, utut membranae mucosae vasis sanguiferis divites sint, quoniam superficies partis irritatae plerumque tenaci et albicante muco obducta cernitur, qui ex ostiolis excretoriis glandularum muciparrarum continuo propullulat; — neque tanta est tumoris magnitudo, quanta in phlegmone, agitur enim de inflammatione textus simplicioris.

975. II. Inflammatio catarrhalis nonnisi in membranis mucosis occurrit, ac ideo semper superficiale sistit malum, crebrius tamen primam sphaeram, gastrico-pulmonalem, rarius secundam plectit.

976. III. Fixam sedem raro conservat, sed per ejusdem familiae membranas sine lege vagatur; unde catarrhi descendentis et ascendentis idea. Id autem inde concipitur, quod omnes membranae mucosae eundem typum organicum habeant, ad unum idemque systema, ceu partes integrantes homogeneae, spectent, ac ideo peculiari sympathia inter se nectantur.

977. IV. Decursum tenet plerumque minus acutum, quam phlegmone; absoluto enim phlogisticae reactionis cyclo septenario, uno alterove morbosam relinquit secretionem muci, blenorrhoeam. Unde catarrhi cujusvis decursus in duo stadia a plerisque practicis dispesci solet, quorum primum inflammatorium, alterum relaxationis, blenorrhoicum, sive catarrhosum proprie tale nuncupatur.

978. V. Secretio muci quantitate aucta et qualitate alterata essentialem constituit phlogoseos catarrhalis characterem, atque nonnisi sub altiori gradu incendii, morbique principio secretionis fons arescere observatur, quod paradoxam catarrhi sicci ideam conciliat. — Id insuper cuivis catarrhosae inflammationi proprium est, quod, titillatione et pruritu magis vexans, quam

dolore, in quovis fere organo tenesmi speciem inducat, talique pacto synergiam muscularem partium subjacentium vel contiguarum concitet; ita in naso ad sternutandum, in oculis ad nictitandum, in faucibus ad deglutiendum, in ventriculo ad vomendum, in intestinis ad alvum deponendam, in vesica et urethra ad mingendum aut ejaculandum invitet.

979. VI. Sui praesentia particularem inducit ac relinquit dispositionem, quam catarrhosam vocamus, talem utpote membranarum mucosarum conditionem, qua posita idem morbus data minima causa revocatur. Hancce in recidivas proclivitatem cum rheumatica et erysipelacea communem habet.

980. VII. Oritur semper e causis relative incitantibus, quae systemati membranarum mucosarum per eminentiam sunt infensae, in specie ex atmosphaerae vicissitudinibus, ex ejus elementorum chemica proportione alterata, et e quibusdam miasmatibus contagiosis. Illa demum individua prae aliis invadit, in quibus systematis lymphatici labes quaedam latet.

981. VIII. In omnes quidem inflammationibus communes exitus abire potest, praesertim si sub concursu causarum validiorum ad phlegmones potentiam evehitur, eorum tamen nonnullos per eminentiam diligit. Ita libenter relinquit lentam congestionem uberiori muci secessu comitatam, blenorrhoeam habitualem, quod quidem communissimum esse solet consectarium;

pariter tendit in hypoclepsin lymphatico-plasticam, in callositates, excrescentias polyposas, ac in exulcerationem aphthosam

982. IX. Febris tandem, quae inflammationes catarrhales, organorum praeprimis nobiliorum comitari solet, praeter communes febrium inflammatoriarum characteres, propriis distinguitur notis. — Orditur horripilationibus vagis cum inconstanti calore alternantibus, ac fere periodice per plures dies, intermittentium more, ad vesperas plerumque recurrentibus. Subintrante calore febrili, qui vespertinis horis constanter exacerbatur, sublucanis vero remittit, propria quaedam evolvuntur symptomata, uti lassitudo maxima, cephalaea frontalis obtusa, capitis gravedo, coryza, lingua alba, sapor oris limosus, tussicula, tensio molesta in cervice, cutis siccitas urens, vel inaequalis saltem transpiratio, ita ut, quae sudore diffluebat antea, intra pauca momenta arescat; quandoque vesiculosa eruptio ad labia, hydroae nomine nota; urinarum tandem conditio a norma parum abludens. — Quatenus febris catarrhalis existere nequit, quin topica quaedam irritatio in membranis mucosis praecedat et coëxistat, — hac enim absente etiam idea morbi catarrhalis tollitur, — sponte liquet eam non solum ad inflammatorias comitatas spectare, verum etiam symptomaticam potius dicendam esse, quod simul minor in solemnes crises nisus aperte confirmat.

NOSOGRAPHIA SPECIALIS.

983. Quot sunt organa, quae membranis mucosis instruuntur, tot etiam habentur diversae inflammationis catarrhalis formae et species, quarum hypotyposis facile componitur, si characteribus generalibus, mox praemissis, phaenomena laesae functionis adduntur. Quae membranis mucosis carent, organa, uti cor, hepar, inflammatione catarrhali adfici nequeunt. — Potiores in praxi occurrentes phlegmhymenitidis catarrhosae species sunt: Coryza, Ophthalmitis, Antiaditis, Tracheitis, Bronchitis, Pneumonitis, Enteritis, Urocystitis, Colpitis, et Urethritis.

a. CORYZA.

Camerarii, Diss. I. et II. de Coryza sicca. Tubing. 1688 et 1689.

984. Narium catarrhus, gravedo, coryza, Germ. Schnupfen, Ital. Raffreddore, Gal. Rhume, sequentibus semper pathognomonicis stipatur characteribus. Incipit a cephalaea frontali obtusa, *καρηβαρία*, ac pressivo ad orbitas dolore, oculorum rubore, splendore eorumque involuntaria lacrymatione, narium obturatione, calore et siccitate, sternutamentis frequentibus, titillatione molesta, et continua emungendi necessitate. Ad vesperas increbescunt cuncta symptomata, quae febriles non raro concitant turbas, matutinis horis constanter remissa, nisi molestam excipias faucium ariditatem, quam aegri

inde contrahunt, quod dormientes aperto ore respirare cogantur. Ab eadem oppilatione, quae plerumque alternatim mox unam, mox alteram narem prehendit, vox redditur nasalis. Serius humoris serosi, calentis, subsalsi, et acris indecora sequitur destillatio, quo narium pars ima per labrum rubescit et ardet. Post quinque vel septem dies phlogoseos minuuntur phaenomena, leniuntur molestiae; atque serius modo aut ocyus serosi liquoris loco, mucus crassus, albus, flavescens, vel subvirescens majori facilitate emungitur, quod profluvium pituitae alterum constituit coryzae stadium. Pro speciali irritationis sede etiam symptomata tantillum variare solent. Ita propagata versus sinus frontales phlogosis dirissimam cephalalgiam gignit; ubi e contrario dum posticas per eminentiam occupat nares, sensum molestum gravedinis et plenitudinis in profundo faucium, screandi necessitatem, obauditionem, et continuum syrigmum sustinet, adfectae tubae Eustachii causa. — Febris catarrhalis, quae praeter coryzam, ac levem tussiculam nullius alius organi adfectionem notabilem sociam habet, communiter simplex vocari solet.

β. *OPHTHALMITIS CATARRHOSA.*

985. Ophthalmiae catarrhosae essentiales notae sunt: pruritus et ardor ad margines palpebrarum et oculi canthos, absque notabili tumore, rubor per conjunctivam inaequaliter dif-

fusus variae intensionis, aliqua lucis intolerantia, lacrymarum salsarum profusio, praesertim si de rheumatico simul participat charactere, sensus siccitatis in oculis (xerophtalmia), acsi sabulum inspersum foret, quae omnia ad vesperas exasperantur, matutinis tamen horis quamplurimum remissa. Quandoque coryza et febris comes adesse solet. Phlogoseos cyclo absoluto uberior subintrat muci densioris secretio, qui ab aëris contactu coagulatur, in gramias coit, talique ratione palpebrarum margines, praecipue tempore somni conglutinat. Eminens hujus ophthalmiae substratum sistit membrana mucosa palpebrarum, unde rectius blepharitis catarrhalis dicenda. Si vero super bulbum majori vehementia diffunditur, serosa conjunctivae parte mucosi textus characterem assumente, et suffragantibus praesertim injuriis specificis atmosphaerae, in perniciosam convertitur ophtalmoblennorrhoeam, quae in Aegypto aliisque regionibus non minus, ac in quibusdam tictodochiis, brephotrophiis et castris endemica observatur, ac maxime recentiori aevo medicorum adtentionem merito excitavit. Fusiorem hujus morbi ac inflammationis sacci lacrymalis (Dacryocystitidis) descriptionem ophthalmiatris lubenter committimus.

γ. *ANTIADITIS CATARRHOSA.*

Elsner, Diss. Historia literaria anginae catarrhalis externae. Regiom. 1788.

986. Anginam catarrhosam faucium, cum tonsillae, ceu congeries glandularum mucipararum praecipuum sistant phlogoseos substratum, antiaditidis nomine insignimus. Distinguitur rubore mox intenso, mox albicante, atque tumore insigni amygdalarum, quin tamen notabilis evolvatur dolor, dysphagia, continuo ad deglutiendum tenesmo, voce nasali, lingua alba, muci tenacis excreatione, atque symptomatibus febris catarrhosae. Propagata tubam Eustachii versus phlogosis, eadem simul producit symptomata, quae coryzae posticae (§. 984) propria esse diximus. — Graviores et replicatae inflammationes tonsillarum duritiem, et tumorem relinquunt, qui difficulter resolvitur, ac perennem in recidivas proclivitatem fovet.

δ. *TRACHEITIS CATARRHOSA.*

987. Inflammationem laryngis et tracheae catarrhosam, sive primaria fuerit, sive secundaria ex descendente faucium catarrho orta, constituunt ingratus pruritus, titillatio, siccitas, ac urens in ipso larynge dolor, pyrosis, dysphagia, vox rauca, vel aphonia, tussis molestissima laryngea, cum sono peculiari clangoso; sputa mucosa, coerulescentia, aut cinerea, febrisque catarrhalis comes. Suffocata phlogosi ac morbo in secundum vergente stadium, quod nunc septima, nunc undecima vel decima quarta succedit die, mitescit dolor, vox reddi-

tur clarior, placatur tussis ferocia, atque sputa copiosa mox tenuia, mox densa, figurata, flavescentia et puriformia per plures adhuc dies separari continuant, facile tamen ejicienda. — Particularem hujus morbi modificationem sistit angina membranacea, proprio capite fusius pertractanda.

ε. *BRONCHITIS CATARRHOSA.*

Badhams, Versuch über die Bronchitis. Bremen 1815.

988. Inflammationem bronchiorum, quae, coryzam excipiendo, vix non communissimam catarrhi acuti formam constituit, veteribus branchi nomine notam, indicant: sensus ponderis ad supremam sterni partem, titillatio ad furculam, continuus ac implacabilis tussiendi nisus, praesertim sub inspiratione profundiori, quem aura frigida aliave qualiscunque generis irritamenta atmosphaeram inquinantia notabiliter exacerbant; sputa ab initio parca, serius abundantia, sub adtractione aëris sibillus aegro molestus, ab ipsis adstantibus perceptibilis, sensus angustiae et constrictionis suffocativae in gutture; vox non alterata, excepta per vices raucedine transitoria, quae sputorum secessu levatur; respirationis munus parum alteratum esse solet, ac plenaria quandoque conceditur thoracis dilatatio, dummodo ingratus tussiendi conatus, qui inde excitatur, id permittat; neque aliquis in latere pectoris dolor urget, unde a pneumonitide, in quam tamen

libenter transit, desumitur differentia. Caetera symptomata sunt ea febris catarrhosae, bronchitidem, nisi levissima fuerit, constanter comitantis. — Devicta intra unum alterumve cyclum septenarium inflammatione, tussis pertinax cum ubera muci ejectione per plures quandoque septimanas continuare consuescit.

ζ. *PNEUMONITIS CATARRHOSA.*

Charles Hastings, Treatise on inflammation of the mucous membrane of the lungs. London 1820.

989. Omnium creberrimam peripneumoniae in praxi occurentis formam illam esse, quae a catarrhosa pulmonum inflammatione pendet, plurium annorum experientia, atque sedula in variis scholis Clinicis et Nosocomicis observatio abunde confirmavit; neque dissimulare possumus, a multis hucdum medicis essentialem, quae pneumonitidem veram et catarrhosam intercedit, differentiam neglectam esse. A bronchitide quidem eo differt, quod minimas bronchiorum ramificationes, cellulasque aëreas adfectas habeat, ac ideo multo majori respirationis laesione stipetur, cum illa tamen plerumque juncta incedit, ac ideo saepe saepius difficulter distinguitur.

990. Ad diagnosin construendam phaenomena specifica inflammationis et febris catarrhalis cum illis, quae organi functionem laesam denotant, computare oportet, unde, sequens nascitur morbi imago: Exordium ab horripilationibus

vagis, per aliquot dies cum calore alternantibus; cephalaea frontalis; gravedo, sive coryza; faucium ariditas; lingua alba; sapor limosus; oppressio thoracis et constrictionis sensus; respiratio citata, brevis, difficilis; tussis vehemens cum sputis mucosis, modo tenuibus ac fere salivae analogis, modo albuminosis, tenacibus, visci adinstar ductilibus, plerumque copiosis, nisi gravissimus obstet inflammationis gradus; vox per vices tantum rauca; interdum pleurodynia, sputumque cruentum; tensio nuchae, vel artuum dolorifica; cutis sicca, urens, urinarum conditio a normali parum aberrans; alvus pigra, typus manifeste remittens cum luculentissimis exacerbationibus vespertinis; ortus ex injuriis atmosphaericis, relative incitantibus, plerumque epidemicis, aegro rarissime notis, ac a solo medico conjecturandis. Placata phlogosi circa septimum vel ultra diem, immediatus in convalescentiam transitus, quemadmodum id in pneumonitide phlegmonosa accidit, non observatur, sed alterum quoddam subsequitur stadium, blennorrhoicum dictum, quod continuatus distinguit sputorum mucosorum, flavicantium, particulis coctis mixtorum, ac saepe puriformium, facile tamen ejiciendorum secessus, superstite levissima tantum febricula, ad normam adfectionis localis pedetentim solvenda. — Pneumonitis catarrhalis in hocce secundo stadio maximam cum peripneumonia notha germanitatem agnoscit; caeteroquin

per totum decursum omnes illas inire potest anomalias et complicationes, de quibus mentionem alibi fecimus (§. 406).

991. Catarrhosa pulmonum inflammatio sub certis influxibus epidemicis particulares nanciscitur modificationes, insolitamque malitiam, ita ut specificum morbi genus simulet. Prima fere hujus generis pneumonia fuit, quam Valescus de Taranta Monspessulanus anno 1387 observavit; secunda, quam Timaeus memorat, anni 1538. Quae serius a practicis varii aevi observata fuerunt catarrhi epidemici exempla, summa diligentia collegit, et chronologico ordine in classica sua opella exposuit Wittwerus (1). Maxima vero epidemia visa est anno 1782 ex Regni Sinensis limitibus ortum ducens, per Sibiriam in Russiam, et reliquam Europam translata, plerasque ejus provincias successive pervadens (2), quare nonnulli Catarrhum russicum, alii Influenza, aut la Grippe nominarunt. Anno 1800 denuo comparuit in Polonia a Patre visa, exantlata et descripta (3).

(1) Wittwer, über den jüngsten epidemischen Catarrh. Nürnb. 1782.

(2) Baldinger's Magazin. IV. B. 6. St. p. 585.

(3) Hartenkeil's Salzburg. med. chir. Zeitung (1800). II. B. S. 168.

992. Particularia phaenomena, quae huncce catarrhum epidemicum notabant, erant sequentia: horror ab initio morbi validus, febris gravior et magis acuta, virium prostratio insignis et

repentina, faciei turgor, vertigo, cephalaea saeva, non raro deliria nocturna, epistaxis levans, anorexia, nausea, oris amarities, angina laryngea, difficultas respirii cum anxietate asthmatica, tussis ab initio sicca, cum sputis serius cruentis aut mucosis, crassis, pseudomembranulis mixtis, abdomen tensum et dolens, constipatio alvi, abortus in feminis gravidis, dolorificae in cruribus tensiones, tumores glandularum subaxillarium, aut parotidum, quales jam ab Huxhamo sub epidemia anni 1733 observati fuere.

η. *ENTERITIS CATARRHOSA.*

993. Signa pathognomonica catarrhosae intestinorum inflammationis, sive catarrhi intestinalis sunt: ardor in ventre molestus cum siti inexplebili, dolores colici circa umbilicum, si tenuia adfecta sunt intestina, magis tamen vagi quam in enteritide phlegmonosa, qui per vices insurgunt, adtactum tamen non omnem recusant, vespertinis horis tantillum exacerbantur, matutinis remittunt; frequens alvi liquidae, parca muci copia commixtae depositio, tenesmus et ardor ani, dum coli pars inferior, aut intestinum rectum inflammatum est, quo in casu dysenteriae catarrhosae nomine venit. Quo acrior fuerit intestini recti phlogosis (Architis), eo magis quoque urgent symptomata dysenterica; mox continuus fere sustinetur, isque molestissimus ad alvum deponendam conatus, mox

per vices redit, omni hora vel et crebrius; sub initio quidem faecales adhuc excernunter materies, serius autem nil nisi mucus albuminosus, viscidus, puriformis, bile vel etiam cruore permistus, cum ardore et dolore intolerabili exprimitur. Sub repetitis hisce tenesmi accessibus dolores colici plerumque exasperari solent, vasa haemorrhoidalia libenter intumescunt, vel etiam rectum prolabitur. Maximus phlogoseos gradus quandoque omnem supprimit secretionem, urgentibus tanto magis dolore, ardore ac irrito tenesmo; sic dicta dysenteria sicca. Praeter phaenomena topicam adfectionem indicantia, illa quoque vigent; quae febri catarrhali in genere competunt, uti cephalaea obtusa, coryza, lingua mucosa, tussicula, cutis sicca. Plerumque tamen gastrica simul emicant symptomata, quae abundans in primis viis principium pituitosum denotant, favente praeprimis epidemia vernali vel aestiva.

994. Postquam intra septem vel quatuordecim dies cyclus inflammatorius absolutus fuerit, dolores pedetentim placantur, sedatur febris, atque simplex remanet profluvium, creberrimi utpote secessus muci densioris, albicantis, quandoque filamentis et coagulis lymphaticis, vel plane pseudomembranis et ramentis abrasae tunicae intestinalis commixti, quae materies vel furtim expelluntur sine dolore, diarrhoea catarrhosa, vel sub replicato tenesmo secedunt, dy-

senteria, atque catarrhum intestinalem in secundo stadio versari demonstrant, cui etiam enteroblenorrhoeae nomen impertiri potest.

ϑ. CYSTITIS CATARRHOSA.

995. Catarrhus vesicae urinariae stipatur dolore obtuso in regione pubis, ad lumbos et femora saepius sese extendente, stranguria et molesto urinae ardore, muci albescentis, spissi, abundantis, filamentosi aut floccosi una cum urinis secessu, qui, si quieti committitur lotium, fundum vitri petit, sub ejus motu tamen facile ascendit, continuo demum, ac saepius irrito ad mictum et alvi dejectionem tenesmo. Inflammatio tunicae mucosae cystidis urinariae rarissime altiorem inducit gradum, ast eo crebrius id, quod intensitate adtingere nequit, extensione et pertinacia resarcit; paucos dolores excitans, ac nulla prorsus, vel tenuissima febre stipata clandestine serpit; atque vel in chronicam blenorrhoeam vesicae, blennuriam, vel in pathologicas metamorphoses, plerumque insanabiles desinit.

Reil, Fieberlehre. III. B. S. 558.

κ. COLPITIS ET URETHRITIS CATARRHOSA.

996. Catarrhus, qui pudendorum velamina mucosa prehendit, incipit cum ingrato genitalium pruritu, titillatione orificii urethrae aut vaginae ad venerem invitante, tensionis, caloris, et

ardoris sensu, ac ad frequentem mictum stimulo; in viris erectiones dolorificas, labiorumque urethrae et glandis totius ruborem ac tumorem, in feminis dolorem per totam vaginae longitudinem, et turgorem vulvae inflammatorium producit. Sub graviori malo nec febriculae symptomaticae signa desunt. Interdum jam in hocce primo stadio aliquae humoris limpidi, seroso-mucosi guttae stillant; aut exprimi saltem possunt; interdum vero nihil ferme secernitur (si altior phlogoseos gradus) donec morbus in alterum, sive profluvii stadium inclinet. In hoc omnes superius expositae molestiae mitescunt; atque copiosissimus, ab initio tenuis, acer, albescens mucus profunditur, qui serius tenax, spissus et puriformis evadit, quantitate tamen minuitur.

997. Quae medicorum adtentionem hucdum effugiebant phlogoses catarrhales, sunt illae membranae mucosae oris et ventriculi. — Prior a mercurialium protracto usu orta una cum sialadenitide frequenter occurrit; utrum vero etiam a vicissitudinibus atmosphaericis oriri possit, observationibus confirmatum nondum habemus, utut possibilitati nil obstare videatur Unius tantum recordamur casus ante paucos menses obvii, ac omni intuitu memorabilis, ubi totus tractus membranarum mucosarum, quae cavum oris, linguam, gingivas, palatum, fauces et oesophagum investiunt, gravi saepiusque reproducta phlogosi cum continua secretione muci

plastici correptus erat; cujus mali originem repentine suppressus sudor dedit. — Itidem gastritidis catarrhosae ex eodem fonte subortae, quae sub forma vomitus mucosi et gastrodyniae obtusae, febricula inflammatoria comitatae puellam per plures dies detinuit, specimen ante plures annos tractandum habuimus. Quid de simplici irritatione catarrhali ventriculi et intestini duodeni, ceu constanti febrium vernalium comite notandum sit, in capite de febribus gastricis pituitosis subjungemus.

CAUSAE.

998. Quamquam vix non omnes homines in catarrhos proclives dici possunt, dummodo potentiis procatarcticis exponantur, nonnulla tamen individua, caeteris paribus, multo magis disposita esse, quotidiana confirmat experientia. Maximam dispositionem in illos praesertim catarrhos, qui membranas mucosas organorum respirationi dicatorum occupant, ac in praxi frequentissimi sunt, cernere licet in infantibus, pueris et senibus decrepitis; feminae prae viris, homines laxi, inertes, frigidi temperamenti, multo redundantes phlegmate, debiles et venere exhausti prae robustis et vegetis adficiuntur; subjecta porro scrofulosa, vermibus laborantia, impetiginibus obsita, et omnia illa, quorum systema lymphaticum male constitutum; homines denique mutilati, e febribus acutis, et praecipue exan-

thematicis convalescentes, qui facile sudant, calidiori regimini adsvescunt, atque atmosphaerae injurias nimis sollicite vitare student. Quare damnanda omnino anxia, nec tamen ubique possibilis aurae liberioris fuga, ac certa quasi hominum literatorum effoeminatorum aërophobia.

999. Principem vero in catarrhum proclivitatem inducit idem morbus semel aut pluries exantlatus, quo membranis mucosis peculiaris in iisdem injuriis externis percipiendis receptivitas imprimitur. Accidit insuper, ut haecce dispositio ad eam constanter limitari soleat partem, quae jam alias adfecta erat; unde particulares quoque habentur diatheses in coryzas, ophthalmias, anginas, catarrhos bronchiales, dysenterias. Praesente diathesi catarrhosa in quodam individuo, plerumque excluduntur dispositiones in phlogoses specificas alius generis, uti rheumaticas, vel erysipelaceas, et viceversa.

1000. Causae catarrhos excitantes ad duos fontes principales reduci possunt, nempe ad refrigerium et miasmata contagiosa, quibus summe essentialis catarrhi in psycticum (ψύξις, refrigerium), et miasmaticum divisio innititur.

1001. Frequentissimam inflammationum et febrium catarrhalium prophasin sistit refrigerium repentinum corpori aestuanti admissum, vel vero incauta caloris a corpore perfrigerato exceptio; vicissitudo proinde caloris et frigoris. Compertum praeterea habemus, catarrhum multo crebrius ex par-

tis solitariae, pectoris, abdominis, ac praesertim pedum, quam ex corporis totius refrigerio oriri. Requiritur autem, ut temperiei vicissitudo intra determinatos relativae actionis limites consistat, secus vel pernionem, vel ambustionem in eo loco producit, quem immediate adtigit.

1002. Inde facile concipitur sporadici non solum catarrhi origo, dum accidentales occurrunt occasiones, verum etiam epidemiae catarrhosae imperium; illis praesertim anni temporibus, quibus atmosphaericae inclementiae per eminentiam competunt. Ita morbi catarrhales prae aliis vere grassari solent, ubi homines inconstanti et dolosa tempestatis clementia seducti, nimis cito deserunt hypocausta, vestes hybernas praemature deponunt, effluviis humidis glaciei niviumque liquescentium sese exponunt, itinere vel motu corporis validiori sudores proliciente incalescunt, atque aurae frigidae ab arcto acutius spirantis flamen improvidi ad denudatum admittunt corpus. Idem contingit autumno, cum tempestas saepe nebulosa, ventosa, et noctes frigidae sunt, quo maxime contribuit aestivi levioris amictus in serum autumnum protractus usus. Tali ratione constituitur epidemia annua vernalis et autumnalis, sub cujus dominio systema membranarum mucosarum plurimum patitur. Prouti vero hyems aut aestas vicinior redditur, ita etiam morbi catarrhales mox de charactere inflammatorio altioris gradus, mox de gastrico-pituitoso, aut bilioso plus minusve participant.

1003. Non desunt tamen et intercurrentes epidemiae catarrhosae, quae nimirum insolito, atque catarrhis in regula minus favente anni tempore suboriuntur. Ita notabilis quandoque catarrhorum numerus grassatur aestivis diebus, dum ventis aquilonaribus vel subsolanis improvisum inducitur frigus, ac anni tempus characterem autumni induit. Participant tunc ipsae catarrhales adfectiones fortuito obortae de stabili genio epidemico annuo, unde catarrhi aestivi particulares quasdam offerunt modificationes; quippe cutis in sudorem magis prona cernitur, membranae mucosae ventriculi et intestinorum prae illis organorum respiratoriorum plectuntur, atque colluvies gastrica, sive pituitosa, sive biliosa, vix non semper complicatum reddit malum.

1004. Sunt demum adhuc quaedam conditiones chemicae et physicae aëris atmosphaerici, quae una cum temperiei vicibus catarrhorum ortum facilitant; uti electricitatis ratio turbata; principia salina, quibus Caeciam ex ingentibus iis desertis Sibiriae provenientem abundare ferunt; gas carbonicum, quod e fornacibus recenter constructis ac sine praecautione accensis extricatur; exhalationes parietum recens dealbatorum; particulae acres, quas haud immerito Huxhamius, jam, et post eum Weikardus ex aëre absorptas catarrhum gignere posse statuerunt. Ita juxta Watsonii opinionem effluvia maris, dum fluxum patitur, catarrhos generare valent. Huc etiam

referenda esset mira ilia observatio Martini, quod Kildae insulae habitatores protinus catarrho adficiantur, ut peregrini adpellunt.

1005. Alteram, praeter refrigerium, inflammationis catarrhosae, praesertim illius, quae organa respirationi sacrata infestat, causam sistunt miasmata contagiosa, quae particularem cum muco aliisque humoribus analogis adfinitatem habent, ac ideo membranis mucosis per eminentiam infensa sunt. Et revera vix ullus in praxi occurrit morbus contagiosus, in quo systema mucosum, plus minusve, alteratum non foret. Id in primis valet de morbis contagiosis afebrilibus, de Syphilide, Lepra, medorrhoea virulenta, multo magis de febrilibus et acutis, de variola, scarlatina, varicella, maxime autem de morbillis, typho, et tussi convulsiva, in quibus mox membrana Schneideriana, mox velamenta trahcae et bronchiorum, mox tunica villosa intestinorum inflammari consuevit. Secunda sphaera systematis mucosi, quae organis sexualibus et uropoëticis prospicit, ab epidemicis et contagiosis potentiis multo rarius turbatur, longe minorem enim cum mundo externo relationem habet. Utrum autem ejusmodi phlegmhymenitis miasmatica mere sympathicum sistat primitivae adfectionis cutaneae malum, vel utrum idiopathice oriatur ex immediata miasmatis contagiosi super membranas mucosas actione, in contentione adhuc versatur; posterior tamen opinio prae-

placet, atque in capite de febribus contagiosis fusius enucleabitur. — Quatenus adfectiones catarrhales a contagio productae, in gratiam causae producentis, particularem ac specificum characterem agnoscunt, et plerumque contemparanea cutis phlogosi (dermatitide) sociantur, eatenus ad aliam inflammationum familiam releganda veniunt.

NOSOGENIA.

1006. Genesis catarrhi psyctici non solum ex immediato influxu frigoris repentini super membranas mucosas atmosphaerae continuo expositas, quales sunt conjunctiva, membrana Schneideriana, velamenta mucosa faucium et asperae arteriae, verum etiam, et quidem maxime, e cutis externae functione laesa haud difficulter concipitur. Dum a frigore repentino transpiratio superficialis cohibetur, membranae mucosae, quae cum cute, ceu organa quoad structuram summe analoga, in maxima existunt sympathia, cutis munere fungi conantur. Hoc autem ut efficere possint, major postulatur vasorum capillarium exhalantium energia, unde congestionis prima origo, quae sub continuante procatarcticae causae influxu, vel persistente saltem cutis permeabilitate minori, atque suffragante praeprimis subjecti dispositione in veram phlogosin abit, resolutionem eousque recusantem, donec sublata vasorum capillarium indifferentia, post determinatum tem-

poris intervallum, ad pristinam integritatem restituatur.

1007. Hancce communem originis catarrhorum explicationem nequaquam omni ex parte absolutam esse cum praeclaro Sprengelio lubentes consentimus (1). Quommodo enim, si omnia ad solam suppressam transpirationem reduci vellent, ex calore, dum corpori prius perfrigerato admittitur, catarrhus oriri posset? Quommodo exigua saepe portio cutis, quae frigus excepit, ad catarrhum generandum sufficere valeret? Quommodo homines, qui durarunt corpus, frigus sine noxa perferunt, etiamsi ante maxime incaluerint? His insuper accedit, quod Reillius jam evicit (2): ponderabilium humorum, seu vaporum per cutem eliminatorum copiam saepe haud quaquam minui, si membra perfrixerint.

(1) Institutiones Pathologiae specialis. Vol. I. §. 61.

(2) Medic. stat. britann. p. 180. 194.

1008. Clarior omnino habebitur nosogeniae idea, si ad aliam, et quidem dynamicam cutis externae, et membranarum mucosarum cum mundo externo relationem paulo curatius adtendimus. Electricus processus, continuo cum perspiratione junctus, pervertitur sine dubio, cum vel frigus, vel alia atmosphaerae vitia cutis perturbant functiones; prouti e contrario nimis excitatus, vel depressus conflictus electricus perspirationem supprimere juvat. Si jam cutis externa ab aëris vicissitudinibus, — quibus continuo generatur iterum-

que destruitur electricitas, — justo magis sicca redditur, ac pro conductione imponderabilium minus idonea evadit, vicarius nascitur in organis cum cute consentientibus nisus huncce defectum supplendi, sive ad id, quod nimia copia adcumulatur, e corpore educendum. Sublata tali pacto aequabili sentiendi facultatis distributione, ac perturbato nexu polari, qui cutim inter et membranas mucosas continuo viget, juxta antitheseos leges energia vitalis in membranis mucosis intenditur, secretio augetur, atque superficies earum uberiori irroratur humoris copia, nisi reactionis nimia vehementia secretionis fontem arescere faciat.

1009. Cutis siccitas igitur princeps pro catarrhorum genesi sistit momentum, tum quod suppressa, vel saltem imminuta transpiratione superficiali, organa analoga ad analogam functionem substituendam concitet; tum quod, ob infractam conductionis dynamicae facultatem, ac necessariam cum atmosphaera communicationem interceptam, quorumdam principiorum adcumulationi faveat, quorum e corpore eductio (quae necessario per externam quandam superficiem succedere debet) per nullam aliam viam, quam per membranas mucosas effici potest.

1010. Ad hancce nosogeniae rationem confirmandam sequentia adducere juvabit argumenta: 1) Cutis sicca est essentiale morborum catarrhalium symptoma, juxta physicas autem leges

conductioni imponderabilium minus favet; 2) ea ratione, qua cutis humescit, transpiratione promota, molestiae catarrhales minuuntur; 3) mordax, quem in catarrhosa febre saepe saepius observare licet, superficiei calor infractam conductionem aperte indicat; 4) quo uberior fuerit muci secessus, eo minores urgent molestiae, eoque citior instat morbi solutio; 5) derepente suppressa separatio muci periculum insigniter auget; 6) illae conditiones atmosphaerae, in quibus electricitas negativa praevalet, uti aër pluvius et paludosus, mephitica effluvia, catarrhorum origini favent.

1011. Si haecce circa catarrhi nosogeniam prolata, quae nobis saltem probabiliora videntur, cum illis computamus, quae de rheumatismo expósituri sumus, manifesta ob oculos cadit antithesis; quemadmodum enim sub catarrhosae inflammationis decursu sicca cutis conditio requisitae conductioni obstat, ac principiorum phlogisticorum adcumulationem gignit, quam membranae mucosae ad fortiores reactiones concitatae praepedire student, ita e contrario in rheumaticis febribus cutis citra normam sudans conductioni nimis favet, ac ideo in organis internis continuas reactiones sustinet, ut illa principia, quae justo plus secedunt, resarciantur et aequabiliter distribuantur. Animalia pilosa pelle praedita catarrhis frequenter sunt obnoxia, rheumatismis nunquam, vel raro. Diathesis catarrhalis rheumaticam plerum-

que excludit, et viceversa. — Quaenam speciales circumstantiae concurrere debeant, ut haecce effectuum diversitas in conspectum veniat, posita analogarum potentiarum actione, — nisi ad hypotheses recurrere velemus, — determinare nondum licuit. Id tamen extra dubitationis aleam positum est, potiorem causam in peculiari illa et quasi indifferenti superficiei externae natura consistere, quae semiconductorum adinstar modo retinet, modo diffundit imponderabilia, prouti vis vitalis increscit, adcumulatur vel minuitur, atque chemicae, vel solae quantitativae relationes secretionum superficialium alterantur; unde proteiformes illae concipi possunt vicissitudines, quas praesertim catarrhosis et rheumaticis adfectionibus proprias esse novimus. Quantum vero ejusmodi nosogenia adfectionum catarrhalium, e rationalibus principiis constructa, ac observationibus suffulta contribuere valeat ad dilucidanda plurima dubia, quae circa febrium contagiosarum et nervosarum originem, ac naturam sese obtrudunt, in decursu pyretologiae specialis adhuc patebit.

1012. Proximum igitur inflammationis et febris catarrhosae fontem, — quousque tutior defficit explicatio, — quaerimus in cutis functione eum in modum laesa, quo necessaria conducendi facultate privatur, ac principiorum imponderabilium adcumulationi favet; unde in membranis mucosis, altero quasi superficiei externae polo vehementiores excitantur reactiones atque secretio-

nes nascuntur, ad tempus saltem, minuentes nimiam accumulationem.

1013. Quatenus membranarum mucosarum palmaria functio in muci separatione consistit, hujus quoque laesio principalem catarrhosae inflammationis characterem constituit, unde muci secretio pro diverso phlogoseos gradu mox aucta, mox imminuta, vel prorsus intercepta cernitur. Praeter quantitatem vero simul et qualitas muci sub decursu inflammationis catarrhalis notabiles mutationes patitur. Qui in principio acer ac tenuis fuit, devicto primo cyclo septenario plerumque blandior, spissior, ac puri analogus redditur. Quandoque plane contagiosam contrahit indolem, qua posita in aliis hominibus eundem, cujus productum est, morbum producere valet.

1014. Vix ulla in praxi existit catarrhosa inflammationis species, quae sub decursu contagiosum fomitem extricare nequiret. Ita coryzae gravioris per strofia, vel oscula communicatae quotidiana exstant exempla, quorum evidentissimum largitur equorum coryza, seu rhinorrhoea virulenta (Rotz). Ophthalmiae blenorrhoicae, aliis aegyptiacae dictae, contagiosum characterem praeter alios eximii viri Rust (1), et Walther (2) extra omne posuerunt dubium. Anginam membranaceam, quae nil nisi gravem catarrhum trachealem cum nisu in hypoclepsin plasticam sistit, sub certis circumstantiis contagiosam esse plures practici merito defendunt. Exempla bronchitidis

contagiosae plurimorum medicorum observationes testantur, praesertim illae, quae ad catarrhum russicum referuntur. Quis est, qui dysenteriae contagium negabit, maxime illius, quae tempore tumultuum bellicorum grassatur, castris tantopere infensa? Idem valet de colpitide et urethritide catarrhosa, seu de catarrho genitalium.

(1) Rust, über die ägyptische Augenentzündung. Berlin 1820.

(2) Ph. Walther, die contagiöse Augenentzündung am Nieder-Rhein. Im Journal für Chirurgie und Augenheilkunde von Gräfe und Walther. II. B. 1. St. 1821.

1015. Inde autem nondum consequitur omnes catarrhos semper et sine exceptione contagiosos esse; defenditur solummodo processum phlogisticum in membranis mucosis, quamvis saepe in principio insontem, sub certis circumstantiis contagiosum fomitem generare et extricare posse. Ita ipsam influenzam, in principio mere epidemicam, nonnisi sub decursu contagiosam acquisivisse naturam opinamur.

1016. Si perpendimus cunctas phlogoses vegetationis munus alteratum, ac particularem nisum in productiones morbosas includere (Vol. II. §. 248); — si animo pervolvimus omne contagium esse productum animale morbosum determinatae morbi formae, quod alteri organismo animali eundem processum pathologicum, quo producitur, infert, produci autem nequit, nisi determinata et abnormis supponatur vegetationis

adfectio (1); — si addimus membranas mucosas quibus potius reproductionis character impressus est, inter reliquas compagis dermaticae sphaeras maximum et eminentem patefacere in morbos vegetationis laesae nisum, ipsum mucum vero insigni plasticitate pollere, quin imo saepe saepius generationi aequivocae auscultare, ac entium vivorum (entozoorum) scaturiginem largiri; — si tandem in mentem revocamus, quae paulo ante de proxima catarrhorum causa protulimus, scilicet de infracta per cutis superficiem imponderabilium conductione, de adcumulatione principiorum phlogisticorum, eorumque versus membranas mucosas determinatione; — si haec omnia, inquam, paulo curatius perpendimus, ac inter se computamus, tunc omnino spontanea fomitis contagiosi per vitiatam muci secretionem genesis concipi quodammodo poterit.

(1) Hartmann, Theoria morbi. §. 790 et seq.

1017. Requiruntur tamen particulares quaedam conditiones ad ejusmodi contagii evolutionem, quarum nonnullae in aegrotantis organisatione et diathesi, aliae in rebus extra eum positis latent. Inter plures alias, quarum exacta notio necdum habetur, notari merentur alterata atmosphaerae constitutio per ventos acres, per effluvia glaciei niviumque liquescentium, per humiditatem, malaciam, nebulas continuas, exhalationes plurium hominum cohabitantium, praesertim infirmorum et lactantium, ventillatio cubilium

neglecta, electricitas negativa, muci secreti et non excreti fermentatio, nervorum energia alterata. — His etiam addere oportet, quod quousque adfectio catarrhalis intra simplicis congestionis limites consistit, contagioso fomiti generando impar maneat; illa enim, quae inter singulas systematis capillaris sphaeras obtinet, indifferentia nequaquam ita laesa est, ut vegetationis processus inde vitietur.

1018. Differt hocce contagium catarrhosum, sive ophthalmoblennorrhoicum, sive dysentericum, sive illud coryzae, aut anginae membranaceae sumamus, (quibus etiam miasma tussis ferinae addere placeret) ab aliis miasmatum speciebus: quod fixam magis naturam ostendat, in distans non propagetur, sed muci aliusve corporis eo infecti intercessu egeat, ac ideo passu minus celeri dissipetur; quod productione analogi morbi, e quo ipsum nascebatur, nequaquam dispositionem in eundem tollat, cujus contrarium de miasmate varioloso, morbilloso, aliisve valet; quod specificum in cute processum exanthematicum non inducat; quod denique sub circumstantiis secundis, illis utpote, quae ortui favebant, contrariis, enervetur et destruatur.

TERMINATIONES.

1019. Inflammationes catarrhales sub solitis conditionibus propitiis in sanitatem abeunt, mediante perfecta resolutione adfectionis topicae,

quo simul ex parte febris comitis, plus minusve, solemnes ac decisivae crises suam contribuunt symbolam. Intercedit autem inter phlogoseos solutionem et convalescentiam stadium aliquod intermedium, catarrhosum dictum, quod superstes congestio mox activa, mox passiva, atque adaucta muci secretio distinguit. — Phaenomena critica, sub quibus hicce exitus contingit, sunt sudores profusi et aequabiles, urinae hypostaticae; vel etiam hydroa febrilis ad labia.

1020. Quae resolvi recusat, phlogosis catarrhosa, in diversa nititur posthuma, quorum nonnulla a sola adfectione locali, alia a febri comite dependent, atque nisi medelam admittant, lento passu ad exitialem conducunt finem. Substrati natura atque nosogeniae ratio particularia quaedam determinat consectaria, huic inflammationum generi per eminentiam propria. Tali pacto terminatur:

1021. I. In congestionem chronicam et blennorrhoeam, quae pro diversitate partis adfectae variis symptomatibus, varioque periculo stipatur. Notabilis humorum altilium, in muci formationem impensorum jactura, praesertim ex organis nobilioribus, trachea, pulmonibus, intestinis, sub diuturniori morbi decursu tabem sic dictam catarrhalem, sive blennozemicam inducit. Posito hocce malo continua viget, et fovetur in membranis mucosis ad recidivas, et occultas inflammationes disposi-

tio, quae, quo saepius recrudescunt, maxime dum clandestine serpunt, a medico praetervisae, eo majorem infelicis eventus metum incutiunt.

1022. II. In suppurationem, quae triplici sub forma adparet: α) Excoriatione membranae mucosae, ac exulceratione superficiali; β) Abscessu partis inflammatae, in ulcus apertum dehiscente, quod tamen rarius, et quidem tunc nonnisi contingit, ubi simul subjectus textus cellularis, vel organorum parenchyma in reactionis phlogisticae sphaeram tracta fuerint. — γ) Aphthis copiosis, sive tot phlyctaenis acri humore refertis, quae dum rumpuntur in lurida defatiscunt ulcuscula. Notare autem oportet, suppurationes membranarum mucosarum raro plasticum generare pus, sed potius nisum in liquationem saniosam manifestare, unde tanta pendet sanationis difficultas. Pro diversa sede inflammationis catarrhalis, variae quoque nascuntur posthumorum malorum formae, quae diutius persistentes et gradu indies auctae varia phthiseos genera pariunt, ita nascitur ozaena chronica; exulceratio faucium catarrhosa, quae ob luridam superficiem et pervicacem indolem quandoque pro syphilitica imponit angina; phthisis pulmonalis pituitosa; dysenteria et tabes intestinalis purulenta; pyuria diuturna a vesicae exulceratione.

1023. III. In indurationes et callositates, quas praecipue in intestinis et vesica post diuturnas et replicatas phlogoses observare licet.

Eodem tempore, quo membranae mucosae citra normam incrassantur et obdurescunt, plerumque copiosis obsideri solent ulcusculis aphthosis, a quibus earum superficies, ac si tinea exesa foret, corrosa adparet.

1024. IV. In pseudorganisationes proprii generis, quibus nomen polyporum tribuitur. Sunt autem polypi excrescentiae quasi carnosae, molles, pyriformes pedunculo, vel etiam basi latiore membranae mucosae adhaerentes, albicantes aut rutilantes, quae raro dolent, ac humorem acrem et foetidum exsudant. Sistunt morbum membranis mucosis unice proprium, ac prae aliis in pharynge, in naribus, gingivis, in vagina muliebri, et ad intestinum rectum occurrunt. Duos polypos, qui e ventriculis lateralibus laryngis excreverunt, ante plures annos in juvene phthisi tracheali consumpto invenimus.

1025. V. In hypoclepsin lymphatico-plasticam inflammatio catarrhosa sub certis, ac nondum sufficienter notis adjunctis abire quandoque solet, quam veluti crisin idiostaticam erroneam considerari posse jam alibi notatum fuit (Vol. II. §. 288). Inde in cavis amplioribus externis et organis utriformibus majoris dimensionis efformantur pseudomembranae, crassitiei ac extensionis diversae, quae forma squammarum, ramentorum, laciniarum majorum, vel etiam adinstar tubulorum, illius organi, in quo generabantur, figuram retinentium eliminantur. Trachea

et intestina principalem fontem hujus productionis largiuntur, quam nonnulli perperam pro separata tunica pituitaria agnoverunt. Si vero ejusmodi secretio plastica in tubulis minoris diametri contingit, uti v. g. in bronchiorum tractu, tunc suffuratus et coagulatus fomes lymphaticus in filamenta coit compacta, quae ramificationis vasorum aëreorum figuram exacte aemulantia, vel tussi ejiciuntur, vel post mortem inveniuntur, atque communiter polypi spurii appellantur. Differunt a polypis veris, quod organicam unionem cum partibus, e quibus nascuntur, non conservent, atque vasis et nervis careant. Potiores, quae huncce exitum petunt, phlegmhymenitidis formae, sunt tracheitis, bronchitis, et enteritis, quibus tunc epitheton membranaceae vel polyposae impertitur.

J. A. Murray, de polypis bronchiorum. In ejus opuscul. V. I.

1026. VI. In gangraenam raro abit, et solum tunc, ubi organon subjectum huic exitui specialius favet, uti v. g. sunt intestina, vel ubi inflammatio catarrhosa gravis ad phlegmones naturam inclinat.

1027. Notari demum adhuc debet transitus inflammationis catarrhalis in phlegmonen, ad cujus potentiam quandoque evehitur sub concursu plurium causarum relative incitantium, vel si accessus causae violentae, epidemia brumalis, vel subjecti pancratica constitutio ejusdem origini

favet. Hocce in casu decursus aeque, ac terminationum ratio quidquam mutatur, processus enim phlogisticus tunc membranae mucosae cancellos excedit, ac ad subjectas vicinasque protenditur partes.

1028. Catarrhus acutus ex parte febris comitis, sive febris catarrhosa sequentes deligere solet exitus: 1) In febrem inflammatoriam sive angiosthenicam altioris gradus, opitulante praeprimis epidemiae genio, atque irritationis topicae in veram phlegmonen versione. — 2) In febrem nervosam mox acutam, mox lentam, quo quidem cutis siccitas pertinax plurimum confert. — 3) In febrem intermittentem, maxime si sub dominio epidemiae vernalis membrana mucosa primarum viarum catarrhosae phlogoseos substratum sistit. 4) In febrem gastricam pituitosam, quam, sub mox adlata tubi alimentaris conditione, catarrhosae febri summe analogam esse, adtentiori medico omnimode notum.

1029. Inflammatio et febris catarrhalis mortem adfert vel directe, nobilioris utpote organi functionem per phlogisticum processum supprimendo, uti id in laryngitide, bronchitide, enteritide accidit; vel vero modo indirecto, mediantibus diversis illis, quae prius enumeravimus, phlogoseos pervicacis, diuturnae, neglectae, vel male tractatae consectariis.

PROGNOSIS.

1030. Pro diversitate organi adfecti, subjecti aegrotantis, causarum, epidemiae regnantis, decursus morbi, complicationis etc., diversa quoque erit prognosis, quae, utut juxta generales institui debeat regulas, ex parte specificae morbi indolis particularitates quasdam observandas jubet.

1031. Periculosiores ac saepius lethiferi sunt illi catarrhi, qui organa nobiliora occupant, laryngem, pulmones (1), et intestina. Ex adverso vix unquam periculum vitae intentant illi narium, oculorum, vaginae, urethrae, etiamsi singulis partibus, quas adficiunt, tum vehementia, tum diuturnitate, vel decursus anomalia haud indifferentes struere valeant insidias.

(1) Celsus, de Medicin. Lib. IV.

1023. Graviter plerumque plectuntur infantes, maxime illi, qui erethismo magno praediti sunt; hi enim, expectorare cum nesciant, vel suffocantur, vel e convulsionibus, tussis vehementia inductis, pereunt. — Pessime, catarrhis pulmonalibus vexantur senes decrepiti (2), ob debilem laxamque pulmonum compagem, subjecta asthmatica, haemoptoica, habitu donata phthisico, phthisi aut tuberculis laborantia, feminae spasmodicae.

(1) Hippocrates, Aphorismi Sect. III. 12.

1033. Catarrhi epidemici sporadicis graviores esse solent, feminis gravidis senibusque praeprimis infensi. Valescus de Taranta epi-

demice Anno 1387. saviente catarrho omnes decrepitos succubuisse observavit. Maxime autem illi, qui sub circumstantiis sinistris contagiosam adipiscuntur naturam, uti ophthalmoblennorrhoea, angina membranacea, bronchitis epidemica, et dysenteria castrensis, funesti ac periculosi evadunt.

1034. Quae saepius recrudescunt inflammationes catarrhales, perennem fovendo diathesin, difficiliorem non solum admittunt sanationem, sed etiam libenter in suppurationes mali moris transcunt. Catarrhosae adfectiones, quae negliguntur, temperaturae vicissitudinibus, aut remediis contrariis exasperantur, prae caeteris pulmonales et intestinales, facile ad phthisin ducunt.

1035. Catarrhorum complicationes et anomaliae, quarum ratio et fons saepe saepius erui nequit, blennorrhoea profusa, nisus in concrementa lymphatico-plastica, decursus citra modum longus, symptomata nervosa et cephalica, tussis ferox, lienteria, diathesis scorbutica et syphilitica, phlogosis super majorem plagam diradiata, et s. p. discrimen insigniter augent.

1036. Inter cunctas catarrhorum species coryza quidem maxime insons dici potest, quin imo non raro dolores capitis, vertigines, oculorum auriumque fluxiones levat, vel saltem lenit. Si tamen nimis crebro recurrit, negligitur, vel irritantibus, aut perversa in naribus terebrandi consuetudine exasperatur, in excoriationes pertinaces,

ozaenam virulentam, vel polyposas excrescentias abire poterit.

1037. Catarrhosae phlogoses haud raro dolose delitescunt, et clandestinas struunt insidias, quin apertis in conspectum veniant signis, quod praesertim de bronchitide, enteritide et cystitide catarrhali valet, atque hoc intuitu omnino maximas in futuro exitu praedicendo cautiones injungunt.

1038. Quamvis negari nequit catarrhosas inflammationes jam ex suapte natura in fatalia tendere posthuma; nihilominus tamen saepe saepius non ideo, sed quod a plebejis nauci habeantur, regimine neglecto exasperentur, atque ab ipsis medicis, vana de catarrhorum salubritate opinione obcoecatis, debitis auxiliis non oppugnentur, funestum exitum petere solent.

THERAPIA.

1039. Inflammationes catarrhales directam curam vix unquam admittunt; causarum enim producentium talis est natura, ut transitoriam quidem exerant actionem, ast permanentem relinquant in corpore effectum. Porro ex nosogenia patet, vix ullam adfectionem catarrhalem mere topicum sistere vitium, sed systema dermaticum, vel totum, vel saltem insignem partem in sua functione laesum supponere, unde particularis emergit diathesis, quae ablata etiam causa persistit.

1040. Hoc posito sponte liquet, plurimum

indirectam esse debere therapiam, et quidem antiphlogisticam, gradui morbi adcommodatam. Favente subjecti constitutione robusta et plethorica, epidemia hyemali, atque urgentibus phaenomenis phlogoseos topicae gradum altiorem offerentis, aut nobile viscus offendentis, phlebotomia princeps sistit auxilium. Hirudines non minus, ubi acris congestio periculum minitatur, salutarem depletionem praestant, maxime in affectionibus anginosis. Reliqua, in eundem sedantis curae scopum collimantia, remedia sunt — omnis generis refrigerantia, diluentia, solventia, leniter eccoprotica, praesertim vero emollientia, ac inter ea substantiae mucilaginosae, quae irritatas, et muco continuo secedente privatas membranas obliniunt, talique pacto molestias qualescunque, dysphagiam, raucedinem, tussim, ardorem, tenesmum leniunt. Inde laudes Althaeae, Verbasci, Malvae, Cerealium, Salep, mucilaginis gummi arabici, ovorum, ac omnium saccharinorum.

1041. Hisce autem remediis nondum omnis indicationis pagina absolvitur; imo per se sola absolute insufficientia sunt remedia antiphlogistica, nisi ad aliud momentum adtentio vertatur, quod functionis cutaneae laesae restitutionem postulat. Quatenus autem princeps catarrhi, et phlegmhymenitidis cujusvis fons in abnormi cutaneae superficiei siccitate (§. 1009) ac infracta imponderabilium conductione latet, unde vicariae in membranis mucosis, dermatis vices agere conan-

tibus, reactiones concitantur; eatenus etiam principem curae respectum versus corporis superficiem dirigere oportet, conditionem ejus morbosam invertendo, quod diaphoreticis, ac illis, quae expansionem organicam leniter promovent optime praestatur, ita quidem, ut quandoque eis solis catarrhos leviores, praesertim in primordiis dissipare liceat.

1042. Eminente charactere inflammatorio diaphoretica mitiora seligenda erunt, quae inter primum locum tenent sambucina, decocta vel infusa emollientia, tepide sorbillata, acetum ammonicale, refractae tartari stibiati doses, ac aequabilis moderatusque lecti calor. — Catarrho in alterum vergente stadium, diaphoretica potentiora requiruntur, uti antimonialia, sulphur, guajacum.

1043. Quanta igitur subsit differentia inter curam inflammationis phlegmonosae et catarrhalis, etiamsi idem occupet organon, nemo sane erit, qui ex adlatis non perspiciat. In priori generalis therapia antiphlogistica sufficit; in altera semper specialis simul respectus ad morbi atrium, ac ad abnormem systematis dermatici conditionem habendus.

1044. Remediis localibus adnumerantur quaevis emollientia et mucilaginosa, tepide, ac pro diversitate partis adfectae varia sub forma adplicita. In coryza adtractio decocti cujusdam blandi cum lacte, in angina collutoria et gargarismata similia, clysteres in dysenteria, injectiones

cautae in catarrho vaginae cum insigni emolumento adhibentur. Pro organis respiratoriis, quum alius generis topicorum auxiliorum usus impossibilis sit, optime inserviunt vapores tepidi, blandi ex aqua dulci cum lacte, ex infusis aut decoctis emollientibus spongia, charta infundibuli formâ convoluta, aut propria ab anglo medico Mudge (1), inventa machina, huic usui aptissima, excepti. Vapores hi fomentum quasi internum sistunt, membranam mucosam tracheae et bronchiorum immediate alluendo humectant, et emolliunt, congestiones reserant, irritabilitatem compescunt, proinde tussim leniunt, ac separationem tenacioris muci expediunt.

(1) John Mudge, a radical and expeditions cur for a recent catarrhone coughs. Lond. 1778.

1045. Ea ratione, qua phlogistica componitur irritatio, atque catarrhus in alterum vergit stadium, ab antiphlogisticis, praecipue generosioribus, pedetentim recedendum, ac ad illa transeundum, quae superstitem, vel saltem imminentem membranarum mucosarum laxitatem et atoniam corrigere, et muci secretionem moderari valent, quin reactiones vasorum notabiliter exstimulent, habito tamen semper restituendae functionis cutaneae respectu. Eminent praesertim antimonialia, sulphur auratum antimonii, kermes minerale, sal ammoniacus, liquor Mindereri, Polygala amara et Senega, squilla, colchicum, Dulcamara, Ipecacuanha et pulvis Doweri refractis

dosibus, gummi ferulacea, semina Phellanderii aquatici, aliaque similia.

1046. Ipsa emetica in catarrhis tam inchoantibus suffocandis, quam contumacibus et inveteratis sanandis, praecipue sub morbi complicatione gastrica, et sub pituitae collectae copia et tenacitate, magna omnino sunt remedia (1), quatenus universi corporis concussione salutarem diaphoresin cient.

(1) Max. Stoll, Rat. med. T. VII. p. 300.

1047. Opium eximias pariter exerit vires, tussim molestam placat, sopiendo erethismum pulmonum, dolores intestinales lenit, ac alvinas dejectiones inhibet in pervicaci intestinorum coryza, spasmos cutaneos solvit et beneficam diaphoresim sustinet, blandamque noctis quietem conciliat.

Heydek, Diss. de opii usu in catarrhis.

1048. Tonica leniora, postquam omnis abacta fuerit phlogoseos nota, suam quoque defendunt utilitatem, maxime illa, quae ex classe solventium depromuntur, uti taraxacum, cichoreum, carduus benedictus, aut quae mucilaginosa et plastica simul sunt, uti lichen islandicus.

1049. Si residuae in membranis mucosis stases resolvi recusant, si continua et effraenis urget blennorrhoea, vel si sub anomalo febris catarrhosae decursu characteris nervosi signa imminent, vesicantibus suppetias ferre studemus, scopo tum revellente, tum diaphoresin promovente, variis pro diversitate adfectionis locis adplicandis.

1050. Mentione quoque dignum est tractamen frigidum ab Archiatro Regis Poloniae Moneta (1), aliisque nuperi aevi medicis in morbis catarrhalibus cum emolumento in usum tractum, tum forma balnei, aut lotionis universalis, tum forma fomenti, injectionisve ad ipsam partem adfectam; cujus efficacia et agendi ratio non solum praemissis circa nosogeniam et causam proximam catarrhi ideis respondet, sed etiam ea vindicatur experientia, qua compertum habemus post frigidum balneum corpus in transpirationem valde pronum reddi. — Nihilominus tamen hocce auxilium, nisi levis et incipiens, vel prorsus pervicax et rebellis fuerit casus, prioribus, tutius agentibus, nequaquam anteponendum esse censemus, quousque reiterata experimenta omne, quod a priori moveri posset, dubium non solverint.

(1) J. Moneta, Abhandlung, daſs die Kälte und das kalte Wasser in Catarrhkrankheiten u. s. w. Warschau 1776.

1051. Omnes reliquas curae modificationes, quas catarrhorum diversa sedes, anomaliae, et complicationes deposcunt, quivis medicus juxta generales therapeuticas regulas dirigere sciet. Phlegmhymenitis cum nisu in hypoclepsin plasticam mercurii usu eget, quem in connubio cum vesicantibus summe efficacem, ac nullo alio remedio supplendum comperimus.

1052. Regimen denique diaeteticum in eundem cum therapeuticis collimet scopum,

necesse est. Aër sit purus, siccus, moderate calidus, aequabilis; victus tenuis, vegetabilis, digestu facilis, non aromaticus; potus diluens, tepidus; motus corporis moderatus. Omnibus, quae cutaneam transpirationem intercipiunt, aut stimulum localem adaugent, uti refrigerio, clamore, sermocinatione multa, luce nimia etc. sollicite evitatis, aegri continuo ac aequabili foveantur tepore, qui in omnibus ex vicissitudine temperiei ortis malis maximum est remedium.

1053. Convalescentes, ac omnes illi, in quibus catarrhosa delitescit diathesis, maximas exigunt in vivendi ratione dirigenda cautelas, ab eis praesertim cavendo injuriis, quae morbi ortui favent; interdum enim catarrhi per se insontes, exitiales fiunt frequentiori reditu.

1054. In illis adfectionibus catarrhosis, quae contagiosam contraxerunt naturam, plurimum interest, ut ulterior mali ad alia individua propagatio vitetur, quod effici ut possit, eadem requiruntur auxilia prophylactica, de quibus in capite de febribus exanthematicis contagiosis fusius agere oportebit.

1055. Inter varias formas, quas catarrhus tum psycticus, tum contagiosus in praxi offert, praecipua medici adtentione dignae sunt a n g i n a m e m b r a n a c e a, et A p h t h a e, quas, ceu specificas phlogoseos catarrhalis varietates, propriis symptomatibus distinctas, ac speciales in

cura modificationes expetentes, fusius quidquam pertractare utile duximus.

ANGINA MEMBRANACEA.

Francis Home, an inquiry into the Croup. Edinb. 1765. Aus d. Engl. von Mohr. Brem. 1809.

A. Chr. Fr. Michaelis, de angina polyposa, sive membranacea. Goett. 1775.

Hopf, Abhandlung über den Croup, dessen Natur und sicherste Heil-Methode. Hannau 1808.

Sachse, das Wissenswürdigste über die häutige Bräune. II. Bde. Hannov. 1810—1812.

Gölis, tractatus de rite cognoscenda et sananda angina membranacea. Vien. 1810.

Royer-Collard, Abhandlung über den Croup. Aus d. Französ. von Meyer, mit Anmerkungen von Albers. Hannov. 1814.

Jurine, Preisschrift über den Croup. Aus d. Franz. von Heineken. Leipz. 1816.

J. A. Albers, de tracheitide infantum, vulgo Croup vocata; commentatio, cui praemium a Napolione propositum ex dimidia parte delatum est. Lips. 1816.

1056. Morbum hodierno aevo adeo frequentem et exitialem antiquis medicis ignotum fuisse merito miramur. Obscura quidem vestigia apud Ballonium (1), Bonnetum (2), et Tulpium (3), inveniuntur, atque ab anno 1746 ad 1749 epidemica observata fuit haec anginae species in variis Europae provinciis, in Gallia, Anglia, Italia. Ita Martinus Ghisi eam annis 1747 et 1748 apud Cremonenses populariter grassari vidit, et egregie descripsit (4). Paulo serius medici Sueci, Darelius Strandberg, et Rosenstein utiles animadversiones subjunxe-

runt. Primus tamen, qui exactam anginae membranaceae, seb nomine Croup, monographiam dedit, fuit Franciscus Home. Maximum serius meritum circa diagnosin et curam hujus morbi illustratam habet Fr. Chr. Michaelis, inflammatoriam ejus naturam enodans, ac prudentem ab initio antiphlogisticorum, dein emeticorum et vesicantium usum, ipsamque tracheotomiam proponens. Recentissimo tandem aevo J. A. Albers merito ceu princeps hujus argumenti promotor considerari debet, cui plurimas, easque utilissimas observationes et perfectiones in acceptis referendas habemus.

(1) Ballonii, Epidemicor. et ephemerid. Libr. duo et de Venef. Lib. II. pag. 132. (1576).

(2) Theatrum Tabidor. Lond. 1656. p. 55.

(3) Observat. med. Libr. IV. Cap. IX. p. 294. Amstelod. 1672.

(4) Lettere mediche. Tom. II. p. 100.

1057. Anginae membranaceae, seu polyposae nomine intelligimus tracheitidem catarrhosam acutissimam, infantibus eminenter infensam, cum particulari in hypoclepsin lymphatico-plasticam nisu, ita quidem, ut jam primis quandoque diebus lymphatica concrementa in superficie laryngis et tracheae efformentur, quae vocem mirum in modum alterant, anxietatem maximam, et suffocationis periculum inducunt. Horum characterum essentialium gratia varias quoque sortita est denominationes, uti Angina stridula, exsudativa, trachea-

lis humida, suffocatoria, cynanche infantum; Anglis the Croup, Germanis häutige Bräune, Hühnerweh, Stickbräune dicta.

NOSOGRAPHIA.

1058. Invadit mox derepente, mox vero solitis catarrhi incipientis symptomatibus orditur, coryza nimirum, cephalaea, raucedine, tussi, ac febricula vesperi increbescente, unde fit, ut infantes nativam hilaritatem, et consuetam ad jocos aliaque oblectamenta proclivitatem amittant. Hinc tristes, morosi, difficilesque fiunt, ac solito magis incalescunt. His interdum ab ommi initio levis jungitur in larynge dolor.

1059. Post unum alterumve diem tussis, quae primum per intervalla invadit, acrior redditur, ac peculiari stipatur tono rauco, acuto, quasi latrante. Deglutitio quidem plerumque illaesa manet, ast angorem et spirationis impedimentum infantes continuo divexare, tum ex eo desumi potest, quod laboriose respirent, tum quod saepius e somno expavescant et manibus guttur automatice tangant. Dum ingravescunt symptomata, tam localia, quam febrilia, quod noctu constanter fieri solet, tumor non raro ad utrumque laryngis latus emicat. Compluribus etiam manus et pedes tumefiunt. Lingua et tonsillae muco tenaci teguntur, facies valde rubet et turget, vel fugaci tingitur erythemate. Angores et oppressio pectoris

notabiliter augentur dum erigitur, aut sedet aeger; levantur, dum supinus cubat. Vox mutatur, fit stridula, acuta, cum pullorum pipientium sonitu comparanda; rarius adeo rauca et clangosa, ut boni observatores similem existiment illi suis mactatae, aut cani latranti, quod vocis vitium continuum esse solet, quin manifeste remittat. Inspiratio in dies difficilior redditur, sibilans, stridens, augetur anxietas et irrequieti corporis jactitatio, protuberant et lacrymantur oculi, infarciuntur venae frontales et jugulares; cor et arteriae vehementer pulsant; dolor in gutture, ab initio obtusus et levis, pedetentim intenditur praecipue sub laryngis compressione et capitis motu.

1060. Cuncta precipiti passu in pejus ruunt. Tussis frequens et clangosa, nunc arida, nunc parcis sputis mucosis, aut membranularum ejectione comitata, suffocationis metum omni momento injicit, brevissimis rediens intervallis. Ei saepe jungitur vomitus, quo non tantum contenta ventriculi, mucus, bilis, aut ingesta, sed etiam concrementa membranacea e bronchiis ejiciuntur cum levamine transitorio. Coagula illa lymphatica mox praesentant lacinias et lamellas tenues, quasi ramenta squamosa, mox massas amorphas, mox polypos ramosos, aut tubuliformes, figuram tracheae, aut bronchiorum exacte aemulantes (unde opinio quorumdam antiquorum de interna asperae arteriae membrana separata et ejecta) (1), quae nunc mollia et pulposa, nunc tenacia et splendida, al-

ba vel rutilla, punctis aut striis cruentis notata, rarissime tamen veris vasis sanguiferis instructa cernuntur. Minus crebro colorem cinereum aut fuscum referunt.

(1) »Si membranosae tunicae frustulum excernatur tussiendo, gutturis aut asperae arteriae affectum prodit.« — Galeni de locis adfectis. Lib. I.

1061. Una cum tussis ac dyspnoeae incremento augetur febris, calori urenti, cuti siccae, et siti magnae nupta, decursum mox magis continentem, mox plus minusve luculentis remissionibus stipatum agnoscens; pulsus fiunt frequentissimi, vix numerandi, inaequales vel intermittentes, contracti, fictitie debiles; urinarum et alvi conditio a norma raro aberrat; libenter accedunt convulsiones et tendinum subsultus, quae symptomata in plerisque infantum morbis acutis facile adsociantur, ob nervei systematis erethismum. Alia interim subjecta gravi opprimuntur sopore, e quo per vices expergefiunt, tussis vehementia et suffocationis periculo excitati. — Ad sublevandum molestissimae anxietatis sensum, corpus continuo jactant, in nullo ferme situ aquiescere valentes, ac interdum capite ponevorsum flexo levamen aliquod percipiunt; profundiorem spiritum adtrahendi gratia pedes et manus potenter contra spondam adplicant. Larynx sub quovis aspirationis molimine elevatur, aliis quoque potentiis muscularibus validius excitatis, ut thoracis perfici possit dilatatio; unde miselli linguam protru-

dunt, capillos evellunt, arripiunt corpora vicina, clamant, ejulant, donec tandem delassati in lectum recidant, maximam musculorum abdominalium et diaphragmatis luctam offerentes. Diducitur os, hiant nares, inspiratio fit stertens et sibilosa, frons et ringens facies pallidaque sudore frigido, ac viscido obtegitur, livescunt labia et ungues, distorquentur oculorum axes, inordinate tremit cor, imbecilla tussis nil amplius e trachea educere valet, cadentibus cunctis viribus; quo tristissimo sub rerum statu tandem strangulati succumbunt.

1062. Decursus anginae membranaceae plerumque acutissimus, et quidem eo acutior esse consuevit, quo gravior fuerit morbi gradus, ita quidem, ut interdum jam secunda die post pathognomicorum symptomatum ingressum mors sequatur. Ultra undecimam diem nunquam excurrit, sive exitium ferat, sive in sanitatem abeat.

1063. Quamvis anginae polyposae decursus duobus componatur stadiis, quorum primum inflammatorium, alterum exsudativum dici meretur; exacti tamen inter unum alterumve limites ad lectum aegrorum distingui vix possunt, tum quod certi inchoantis transsudationis indices non habeantur, tum quod sonus stridulus particularem huc illuc fluctuantium, earumque ejectio transsudationem jam factam indicet.

1064. Morbus tracheitidi stridulae summe analogus, quem ab initio difficulter, facilius in

decursu discernere licet, est asthma Millari. Format intercapedines, insultibus vere astmathicis et periodicis stipatur, dolore caret, absque tussi, vel ea rarissima et levi, nullisque topicae cujusdam phlogoseos signis comitatum decurrit.

CAUSAE ET NOSOGENIA.

1065. Dispositionem eminentem in funestissimam hancce anginae speciem praebent infantes, a nativitatis momento usque ad annum septimum, nonum, rarius ad undecimum, rarissime vero infestantur adulti. Praeter teneritatem compagis, erethismum ac facilem in congestiones nisum, abundantia principii glutinosi et lymphae in sanguine, infantili organismo propria, ac plastici processus et progredientis metamorphoseos praedominium essentialiter ad hujus morbi, aeque ac plurium aliorum genesin contribuere videtur; quod observatione quoque confirmatur: »infantes vegetos et succiplenos saepius prehen»di, quam debiles et inertes.« Solent etiam virilia subjecta prae femineis esse disposita. Singula argumenta, eaque valentissima, quae pro majori tenerae aetatis dispositione pugnant, eximius Formey (1) classico adumbravit calamo.

(1) Horn, Archiv 1812. B. II. S. 505. — Kritische Bemerkungen über die in Paris gekrönten Preisschriften über den Croup, nebst Ideen über die Natur und Behandlung dieser Krankheit, von Formey.

1066. Cur autem moderno aevo adeo frequens evaserit morbus, quidam medici in pravo pusio-

nes educandi more quaerere voluerunt, praesertim in nimis sollicita capillorum resectione, in amictus ratione pro arcendis injuriis atmosphaericis insufficienti, in ciborum animalium, aromatum, vinique abusu, ne quid dicam de variolarum per vaccinam exstirpatione.

1067. Anginam membranaceam a proprio miasmate originem sumere ab aliquibus defenditur, pernegatur ab aliis. — Etiamsi omnem, sine exceptione, anginam membranaceam contagiosam esse nemo propugnare possit; nihilominus tamen sub certis influxibus maleficis, nondum sufficienter notis, contagiosum produci et extricari posse fomitem, qui ad alia propagatus individua eundem suscitet morbum, veritati omnimode consentaneum nobis videtur, cui etiam expertissimi viri Marcus, et Gölis adsentiunt.

1068. Essentiam anginae membranaceae in statu inflammatorio tracheae consistere extra dubitationis aleam ponunt: symptomata et decursus morbi, dispositio, causae producentes, sectiones cadaverum, plasticae lymphae secretio, quae absque concitata vasorum capillarium vitalitate concipi nequit, atque insignis therapiae antiphlogisticae efficacia. Quod autem illi phlogosi catarrhalis in specie competat indoles, confirmare juvant: substratum morbi, membrana utpote mucosa laryngis et tracheae, symptomata in principio et decursu manifeste catarrhalia, cutis siccitas, causae illis apprime analogae, quae catar-

rhos provocant, atque contemporaneus anginae polyposae cum morbis catarrhosis ortus, vere praesertim et autumno.

1069. Id, quod anginam membranaceam ab aliis catarrhalium inflammationum formis, ac in specie a simplici tracheitide blennode distinguit, est particularis in hypoclepsin lymphatico-plasticam nisus, qui jam primis morbi diebus evolvitur, suffragantibus organismi infantilis constitutione, majori atmosphaerae in coagulandis principiis secedentibus potentia, ac altiori, ad phlegmonen inclinante, morbi gradu.

1070. Hisce deductionibus innixi anginam membranaceam in prima origine, sive sporadica, sive epidemica fuerit, pro catarrho tracheali psyctico, ex atmosphaericis injuriis nato, ast peculiariter modificato agnoscimus, sub cujus decursu tamen, dum funestae concurrunt circumstantiae, aliorum catarrhorum adinstar, contagium evolvi posse contendimus, quod eo clarius patebit, si omnia illa in mentem revocantur, quae de contagio catarrhoso dicta fuerunt (§. 1017. 1018).

EXITUS.

1071. In salutem adeo raro abire solet angina polyposa, ut plus quam medietas infantum hacce clade adfectorum ejusdem victimae fiant. Transitus in sanitatem, intra quintum et undecimum plerumque contingens diem, se manifestat expectoratione concrementorum lympha-

ticorum variae formae et magnitudinis, vel sputorum mucoso-puriformium per plures saepe hebdomadas continuante. Ea ratione, qua pseudomembranae feliciter separatae tussis ope ejiciuntur, imminuuntur quoque respirationis laesae symptomata, vox clarior, rariorque tussis redditur. Quandoque coagula lymphatica ab infantibus excreare nescientibus deglutita, per alvum excernuntur. Febris comes sub consuetis evacuationibus criticis judicatur. — Illam vero transsudationem materiae coagulabilis, in pseudomembranas coactae, ceu crisin idiostaticam erroneam considerare omnino licet, si perpendimus eam non contingere, nisi phlogosis ad maximum culmen evecta fuerit, atque morbi proximam solutionem indicare, dummodo felix succedat separatio.

1072. Ubi gravior et rebellis morbus perfectae salutis restitutionem non permittit, varia sequuntur posthuma, quae vel a residuis, tracheae hinc inde adhaerentibus, lymphae coagulatae particulis, vel a superstite erethismo organorum respiratoriorum, vel a chronica congestione, recidivis favente, pendent; uti sunt: tussis pervicax, anhelitus, raucedo, cacophonia vel aphonia, dyspnoea, asthma. — Ex parte febris comitis morbus non raro characterem nervosum induit.

1073. Exitium sequitur vel sola strangulatione, quam inducunt mox nimius partium inflammatarum turgor, mox mechanica glottidis

per pseudomembranas obturatio, mox spasmus heterogenei corporis stimulo, vel excessivo potentiarum muscularium respirationem expedire conantium molimine excitatus; — vel contemperanea apoplexia, congestionibus in encephalo provocata. Indirectam mortem pariunt exulcerationes laryngis, asthma, tussis chronica, tabes, vel nervosus character secundario evolutus.

1074. Cadaverum dissectorum autopsia sequentia innotuerunt: adspectus qualis in strangulatis adparet, oculi prominentes, venae turgidae, facies livida. Oris ambitus et fauces vel inflammationis speciem prae se ferunt, vel muco tenaci sunt obductae. Larynx tumidus est et inflammatus; ventriculi ejus et glottis, ipsaque fistula spiritalis rutilantis coloris, membranis, aut polyposa massa, quae ramos etiam format in bronchia protensos, ita repleta, ut inter pseudomembranam hanc, et tunicam mucosam latex abundet, quem Home cum pure comparavit. Laryngi autem et glottidi adeo firmiter adhaeret ea membrana, ut scalpello solvi debeat; fabricam ostendit fibrosam, crustae phlogisticae sanguinis similem. Interdum omnes fistulae rami polyposis iis coagulis oppleti erant; rarius, Stieglitzio et Autenriethio testibus, nulla praesto erant; sed albidi tantum laticis guttulae aliquot, ex arida fere stillantes tunica mucosa. Pulmones vel sani sunt, vel cruore livido farcti, ac

jecinoris adinstar duri. Vena cava, ejusque saccus et atria cordis cruore venoso, nigriusculo scatent, aut etiam polyposis concrementis.

Sprengel, Institutiones Pathologiae specialis. Vol. I. §. 229.

1075. Quod in nonnullis cadaveribus indicia phlogoseos membranae mucosae deprehensa non fuerint, ejus existentiam sub morbi decursu nequaquam excludit, et nonnisi ad erroneam, quam Heimius et Schenkius amplecti voluerunt, conjecturam conduceret; phaenomeni enim ratio facile concipitur, si ea in mentem revocamus, quae de peritonaeitide, et metritide puerperali diximus, quod nimirum saepe saepius processus phlogisticus formatione recentis producti quasi exhauriatur.

PROGNOSIS.

1076. Inter cunctos asperae arteriae adfectus cynanche membranacea funestissima dici potest. — Quo graviora fuerint praeludia, quo acutior absque remissionibus decursus, quo vehementiora symptomata respirationis laesae, quo notabilior, et quo magis praeceps vocis alteratio, quo frequentiores suffocativi insultus, eo majus quoque vitae discrimen. — Quo juniora subjecta, eo gravius decumbunt, processus enim phlogisticus praecipitanter decurrit, vires vitales facile exhauriuntur, ac spasmodici insultus suffocationem accelerant. — Infantes robusti, enchymi et plethorici (succis turgentes, quasi farcti) gravius ae-

grotant, quam debiles. — Angina polyposa, quae vere post asperam brummam invadit, autumnali semper funestior. — Morbus primis diebus neglectus, aut perverse tractatus raro sanationem admittit. — Symptomata, quae tristem vaticinantur eventum, sunt: tussis cum spasmis et convulsionibus, potatione, loquela aut fletu facile excitanda; membranularum ejectarum compages solida, tenax; facies valde turgida et livida; anxietas et astasia summa; proclivitas in somnum; pulsus parvi, intermittentes. — Signa contraria laetiorem pollicentur eventum. Inter optimos praenuntios numerantur levis strepitus in trachea, inductus per fluctuantes huc illuc particulas membranaceas, a parietibus solutas; quamvis tussiculam excipiens deglutitio, atque sputa copiosa facile ejicienda.

Raimann, Handbuch der speciellen Therapie. I. Band. §. 312.

THERAPIA.

1077. In cura anginae membranaceae plurimum interest, ut inflammationis vigor ab omni initio dometur, et ut tali ratione praecaveatur exitus in hypoclepsin lymphae coagulabilis, quae ab aëris contactu adeo facile coit. Si hoc succedit, sub secundo rerum statu, tunc etiam maximum periculum ablatum dici potest; quum vero transsudatio jam ingressa, tunc vel optima auxilia ambiguo nonnisi cum fructu adhibentur. Quoniam autem in principio tracheitidis, qualis-

cumque demum generis fuerit, determinari nunquam potest, qualis inflammatio sit successura, an phlegmonosa, an catarrhalis simplex, an membranacea, — quatenus differentiae nonnisi sub decursu patent, ac praecipue tracheitidis membranaceae funesta praesentia, proh dolor! prius vix innotescit (saltem cum certitudine), nisi fatalis jamjam inchoaverit, transsudatio; — has, inquam, ob rationes tamquam sacer canon observari debet monitum, quod in omnibus adfectionibus gutturis jam in principio ad summe efficacia auxilia recurrere nos jubet, ut illud, per quantum fieri licet, praevertamus periculum, quod semel evolutum difficillime removetur.

1078. Sine mora igitur, pro varia infantis aetate, constitutione, morbique gradu, mox venaesectio e brachio ad uncias duas, tres, quatuorve, mox topica depletio per quatuor, sex, vel octo hirudines prope laryngem positas, mox utrumque ordinare oportet. Sanguinis stillicidium e punctis ab hirudine locis pro casus necessitate spongiis humefactis sustineri potest; vel, si hoc non juvat, sub reviviscente morbi ferocia ad alteram recurrendum depletionem. Quas Ferriar, Bard, Midleton, et Albers proposuerunt venaesectiones, ad animi deliquia usque protractas, nequaquam imitari suademus. — In eundem scopum collimabunt potus emollientes et diaphoretici; linctus mucilaginosi, clysteres aperientes, vel etiam eccoprotica ad alvum leni-

ter subducendam, ipsaque cataplasmata emollientia collo imposita.

1079. Praemissis hisce, quae phlogoseos impetum moderari juvant, remediis, ad ea transeundum, quae humorum plasticitatem corrigere, eorum per inflammatam superficiem secessum infringere, atque separationem laticis jamjam suffurati et coacti promovere valent. Huic fini optime respondent mercurialia, in specie calomel et frictiones mercuriales, ast larga dosi et maxima cum assiduitate exhibita. Medici americani, ac inter illos Rush, Kühn, Bard et Anderson primi fuerunt, qui magnas in usum traxerunt mercurii dulcis doses, ita quidem, ut teneris infantibus plus quam viginti grana intra nychthemeri spatium propinaverint. Eorum exempla secuti sunt Angli et Germani, in specie Hamilton, Girtanner, Marcus et Autenrieth. Praeter numerosissimas experientias, quae hujus methodi curativae praestantiam evicerunt, ipsa ratio eam sequi jubet; nullum enim adhuc mercurio efficacius innotuit remedium ad plasticam humorum conditionem infringendam, morbosasque membranarum mucosarum secretiones corrigendas. Ut autem hydrargyri, quod plerumque tarde agere consuevit, promptus habeatur effectus, in morbo adeo praecipitanter decurrente summopere necessarius, generosiores omnino, ac brevibus intervallis exhibitae requiruntur doses, quas, quod mirum sane est, haud raro ab infantibus absque

ullo salivationis indicio absumptas videre licuit. Aegris infra tertium aetatis annum constitutis granum dimidium, aetate majoribus vero duae tertiae, aut et granum integrum cum saccharo confectum quavis hora exhibeatur, et quidem donec plures sequantur alvi pultaceae, mucosae, viridescentis aut fuscae secessus, quibus plerumque notabilis succedit euphoria. Ut cura quantocyus acceleretur, etiam unguentum neapolitanum juxta decursum vasorum lymphaticorum colli inungere juvabit, superimposito dein cataplasmate. Quamprimum vero ptyalismi instent signa, a mercurialibus recedendum.

1080. Inter topica adminicula suam quoque laudem defendunt vapores emollientes, semicupia et pediluvia irritantia, vel si phlogoseos vigor infractus jam fuerit, ac suffocationis metus potius e stasibus passivis, vel ab inerti pseudomembranarum separatione dependeat, vesicans largum, totum collum cingens.

1081. Recentiori aevo a Gallis medicis propositum hepar sulfuris, sive kali sulfuratum desideratam efficaciam nondum patefecit, ac ob acres virtutes nonnisi devicto stadio inflammatorio tentari posset ad promovendam coagulorum lymphaticorum separationem. Infantibus tenerioribus ad sesqui granum omni bihorio vel quadrihorio exhibetur, forma linctus aut pillularum.

Senf, über die Wirkungen der Schwefelleber in der häutigen Bräune, und verschiedenen andern Krankheiten. Halle 1816.

1082. Postquam prius indicatis remediis inflammatio feliciter domata fuit, subintrat separatio membranularum, ea quidem ratione, qua sublata muci naturalis secretio pedetentim restituitur. Inde respiratio per vices summopere angitur, ac vita infantis recenter periclitatur. Maxima nunc circumspectione opus est, ne medicus, spe extinctae prorsus phlogoseos fretus, ad praematurum usum remediorum acriorum, quae passim expectorantia audiunt, seducatur. Quousque signa latentis adhuc inflammatoriae reactionis adfuerint, semper antiphlogisticis lenioribus insistendum, quae in hoc casu optima simul evadunt anacathartica.

1083. Ubi vero vires aegri frangi incipiunt, ac nervosi characteris indicia evolvuntur, antiphlogisticorum usus damnosus omnino fiet. Recurrendum tunc quantocyus ad methodum antagonisticam; qua simul cutis functio optime restituitur; hinc sinapismi aut vesicantia ad suras, ad brachia, ad sternum, inter scapulas, circa collum. Combinantur simul mox alterantia et incidentia remedia, mox nervina, antispasmodica, ac leviter stimulantia, quae tamen in morbi principio, ejusque regulari decursu nunquam indicata esse poterunt, tamquam characteri praedominanti inflammatorio absolute contraria. Potioribus hujus generis medicamentis, quae a variis proponebantur et proponuntur medicis, adnumerari merentur: sulfur auratum antimonii, kermes minerale,

ipecacuanhae vel tartari emetici refractae doses (Bayley), sal ammoniacus, kali carbonicum (Helwag et Vofs) (1), Polygala Senega, Squilla, sulfuretum alcalinum, extractum Hyoscyami (Tribolet) (2), Opium, Camphora, Moschus, maxime cum calomela junctus (Wigand) (3), Valeriana, Assafoetida (Vieusseux, Jurin) praesertim forma clysterum, sal volatilis cornu cervi camphorae nuptus (Wolf Varsoviensis) (4), ammonia pura vel carbonata, tum interne ad tres quatuorve guttas, tum externe collo illinita (Caron) (5); quorum omnium selectum quivis medicus rationalis casui et circumstantiis adaptare sciet. Libenter tamen in connubio cum mucilaginosis, et diaphoreticis, vel sub continuato mercurii dulcis usu, nisi ptyalismus obstet, exhiberi solent.

(1) Hufeland's und Harle's Journal 1815. Bd. II. St. 3. S. 128.

(2) Hufeland's und Harle's Journal 1816. S. 121.

(3) Hufeland's und Himly's Journal 1810. Febr. S. 100.

(4) Hufeland's und Himly's Journal 1810. Jan. S. 109.

(5) Caron, Remarques et observations recentes sur le croup à Paris 1812.

1084. Ab aliis mechanicae concussiones corporis suadentur, per emetica vel ptarmica remedia effectae, ut pseudomembranarum ejectio facilitetur, quorum tamen usus aeque, ac ille vaporum aceti, aetheris sulphurei, vel ammoniae maxima eget circumspectione. Sternutamenta vel tabaco, vel pulvere florum tiliae juxta Lentini consilium excitari possunt.

1085. Propriam denique medendi methodum idem Lentinus proposuit, quae in sequentibus consistit: 1) Hirudines ad collum; 2) unguentum Werlhoofii (Axungiae porci Unc. una, Merc. praecip. albi drachm. una) vel neapolitanum collo infrictum. — 3) Vesicans inter scapulas. 4) Aliquot guttulae Elixirii pectoris Regis Daniae, cujus princeps ingrediens est ammonia. — 5) Adplicatio panni xylini camphora imbuti ad pectus. — 6) Emetica repetita; — quae omnia eousque continuanda jubet, donec fluctuatio membranularum separatarum percipiatur, quarum ejectionem tandem ptarmicis promovere contendit.

Lentins, Beyträge zur ausübenden Arzneywissenschaft. B. 1 et 3.

1086. Proposita ab Homio, Fourcroy et Vicq d'Azyrio tracheotomia hucusque nullos merito sectatores invenit; sistit enim auxilium mere palliativum, semper sumne periculosum, ac nullo in casu cum quadam spe suscipiendum, cum limites phlogoseos, haud raro ad bronchia usque extensae, atque obstaculi, quod respirationem perhibet, sedem exacte determinare nunquam liceat.

L. Valentin, Recherches historiques et pratiques sur le croup. Paris 1812. pag. 615—649.

1087. Residua convalescentium debilitas ac erethismus topicus asperae arteriae tum roborantibus, tum nutrientibus et sedantibus erit corrigendus, cavendo ab omnibus, quae recidi-

vam invitare valerent, praeprimis a spirituosis et refrigerio.

APHTHAE.

Ketelaer, Commentarius de Aphthis nostratibus. Lugd. Bat. 1672.
Stark, Abhandlung von den Schwämmchen. Jena 1784.
J. Arnemann, Commentatio de Aphthis. Goetting. 1787.
Caspari, Diss. de Aphthis. Goetting. 1797.

1088. Aphthae, jam antiquissimis medicis graecis hoc nomine notae, ac fortasse propter igneum illum calorem, quem producunt (ἀπὸ τοῦ ἅπτεσθαι, accendi) ita appellatae, Germanis Schwämmchen, Mehlhund, ceu exanthema proprii generis, quod unice membranis mucosis competit, consistunt in phlyctaenis sive vesiculis parvis, subalbis, vel cinereis, subrotundis, lenticularibus, seroso, glutinoso aut puriformi liquore repletis, quibus ruptis ac decidua epidermide ulcuscula sordida relinquuntur.

1089. Omnium creberrime propullulant in membrana mucosa oris, ad angulos labiorum, ad internam buccarum superficiem, palatum, linguam, fauces; quandoque per oesophagum descendunt, ac per totum tractum intestinorum diffunduntur, rarius quidem in viis aëreis, ast eo frequentius in vagina muliebri erumpunt. Ipsa denique integumenta teneriora, quae cutis externae transitum in membranas mucosas formant, uti illa labiorum oris, ani et glandis, aphthosae eruptionis substratum largiri possunt.

1090. Insistunt autem illae vesiculae semper

basi cuidam inflammatae ac profunde rubrae, quae multum calet, ac molestum ardorem producit. Ruptis sponte, vel tritu vesiculis, epithelium separatur forma crustularum, vel potius lamellarum mollium, et quasi spongiosarum variis e colatoriis secedit, mox consolidatam subtus plagulam, mox exulceratam papillarum mucosarum superficiem relinquendo.

1091. Pro diversitate partis, quam aphthae occupant diversa producunt phaenomena: in ore difficilem ac dolorificam reddunt masticationem, suctionem, loquelam; ptyalismum continuum sustinent, ac praesertim a cibis calidis et acribus exasperantur; in faucibus dysphagiam, in oesophago et ventriculo pyrosin, constrictionem, vomitum, singultum; in intestinis dolores colicos, diarrhoeam et dysenteriam; in aspera arteria raucedinem, aphoniam ac tussim provocant. Quae ab auctoribus observata sunt ramenta, veteribus ξύσματα dicta, sub dysenteriis mali moris secedentia, nil aliud sunt, quam epidermidis separatae portiones.

1092. Prouti aphthae vel primariae vel secundariae et symptomaticae sunt; ita varia esse solet symptomatum et decursus ratio. Aphthae symptomaticae, adultis non minus, quam infantibus communes, sub febribus diversis, praesertim gastricis, pituitosis, gastrico-nervosis et catarrhalibus, sub dysenteria et diarrhoea chronica prorumpere solent, tempore

tamen incerto, ac sub vario principalis morbi adparatu citius tardiusve in conspectum prodeunt, modo indifferens, modo ambiguum vel et periculosum symptoma offerentes. Ita quoque in cachexiis, dum altior viget debilitatis et cacochymiae gradus, non raro aphthosae eruptiones, et quidem mali plerumque moris, comparent, speciatim in phthiseos stadio colliquativo, in scorbuto, et syphilide.

1093. A p h t h a e p r i m a r i a e, quae substantialem, et sui generis morbum constituunt, tenerae praeprimis aetati familiares esse solent, ac sequentem tenent decursum. — Praeviis plerumque symptomatibus gastricis, somnolentia, aut pervigilio ac febriculae irritativae signis, quae per duos tresve dies continuant, insignis evolvitur anxietas et inquietudo. Arreptam vix labris calentibus dilectam alias mammae papillam fastidiunt pusiones, ac vagitu dolorem, difficilemque lactis suctionem et deglutitionem significant; urget sitis flagrans, quam frequenti uberum amplexu, sed, ob sugendi obstacula, toties repetito repulsu exprimunt miselli. Calorem oris vel ipsa matris papilla persentit, vel manus admota, digitusque huic cavo immissus arescentem linguam ac aridos salivae fontes decernit. Quandoque raucedo, singultus, vel convulsiones sociantur.

1094. Quamprimum phlyctaenae plus minusve copiosae, nunc solitariae, nunc confluentes, margaritarum adinstar in superficie linguae, buc-

carum, palati et faucium prorumpunt, priora tantillum remittere consuescunt phaenomena, suborta tamen salivatione uberiori. Post tres quatuorve ab eruptione dies rumpuntur vesiculae illae, ac a dehiscente epithelio cavi oris superficies albida redditur, quasi farina conspersa foret, donec crustarum vel ramentorum forma separetur, quo facto vel consolidatae plagae in conspectum veniunt, vel recens subsequitur eruptio sub corpusculi, alimentis et somno privati, tabescentia ac pallore, sub imminuto urinae, nunc acrioris, fluxu, sub diarrhoea pertinaci, singultu, voce rauca, febrique ardente. Quo copiosiores in ore siccissimo erumpunt, decidunt, iterumque renovantur aphthae, eo libentius confluunt, fauces que obducunt, primum quidem albae, tandem flavae fiunt, bruneae, lividae, excoriatae, exulceratae, cruentae, foetentes, quae mortis periculum tanto securius praedicunt, si aphonia, tussis, vomitus rebellis, dolores colici, ac dysenteria cum secessibus alvi mucosae, dissolutae, epidermidis particulis mixtae aphthas quoque super asperam arteriam, vel fistulam alimentarem diffusas esse indicant. — Tali ratione aphthae neonatorum mox acutum et praecipitem tenent decursum, mox per septimanas et menses excurrunt.

1095. In adultis similis labes aphthosa rarissime occurrit; haud infrequentes contra observantur aphthae solitariae oris et labiorum, ab accidentalibus causis, uti ab osculis, cochlearibus

et poculis impuris ortae, vel etiam in vagina muliebri ex neglecta munditie, ad anum e sudore acri, praecipue in subjectis pinguibus, quae tamen semper indifferentem, ac mere topicum adfectum sistunt.

AETIOLOGIA.

1096. In aphthas prae aliis dispositos esse novimus infantes tenerioris aetatis, omniaque illa individua, in quibus perennis viget diathesis catarrhosa, quae igitur catarrhis frequenter tentantur, vel quae pituitosae primarum viarum colluviei obnoxia esse solent.

1097. Inter causas excitantes referuntur diversa irritamenta, praesertim chemica, quae vel immediate, vel per sympathiam super mucosas membranas agunt. — Aphtharum symptomaticarum multiplex esse potest fons, pro diversitate morbi principis, cujus comitem sistunt: saburrae qualiscunque neglecta evacuatio, vel incautus ea praesente stimulantium usus, cutis functio laesa, uti tempore aestivo, vel post exantlatas febres exanthematicas succedit, mercurialia ad ptyalismum usque porrecta, dyscrasiae humorum, habituales secretiones mucosae, praesertim diarrhoeae et dysenteriae praematuro adstringentium usu suppressae.

1098. Aphthas neonatorum prae aliis inducunt: meconium retentum; lac pravum, pingue, vel nimia copia porrectum; alimenta tenacia, glu-

tinosa, teneroque puerorum ventriculo non subigenda, uti pultes farinaceae male confectae; dentitio; praematurum lactis in ore pueri, ad ubera obdormientis, coagulum; nauseosus ac fatalis usus papillarum artificialium (Sauglappen, Zutzel); nutricis papillae excoriatae, exulceratae, acribus et rancidis illinitae substantiis; neglecta oris, totiusque corpusculi mundities; transpiratio suppressa; perfrigeratio pedum; atmosphaera corrupta.

1099. In Orphanotrophiis et Paidocomiis, ubi plures mox dictarum causarum sub neglecto regimine concurrunt, frequentes ac fere endemicae esse solent aphthae tenellorum, quo praesertim specifica aëris cubilium corruptio, quae e lactis fermentatione, et lactantium nutricumque transpiratione, acidum redolente, nascitur, plurimum contribuere videtur. Ophthalmoblennorrhoeae ac dysenteriae adinstar etiam ipsae aphthae in supradictis institutis libenter contagiosam induunt indolem, ac ab uno ad alterum propagantur individuum, quo tamen semper immediatus requiritur contactus, uti id de omnibus contagiis catarrhosis valet. Efficitur autem propagatio mali vel per ubera, vel per papillas artificiales, vel per linteola et cochlearia pro communi usu inservientia. — Influxum climaticum suam quoque ad aphtharum genesin symbolam contribuere, earum major in certis regionibus, uti in uliginosis Zelandiae et Belgii locis, frequentia testatur.

1100. Circa causam proximam aphtharum diversae inter medicos ventilabantur opiniones. — A nonnullis pro morbo glandularum muciparararum, ab aliis pro fermentationis specificae effectu habebatur; Hufeland particularem supponit secretionis cutaneae anomaliam, ac vicariam reproductionem in superficie oris, faucium et intestinorum, quod aliqua ratione cum nostris circa nosogeniam catarrhorum ideis collineat; — Jahn autem asthenicum glandularum mucosarum statum defendit. Si vero substratum morbi cum symptomatibus eminentioribus, causis procatarcticis et exitibus computamus, facile concipitur, aphtharum causam proximam in mera phlogosi membranarum mucosarum consistere, quae in diversis punctis (glandulis muciparis) potentius evolvitur, secretionem morbosam humoris serosi, epidermidem sublevantis, producit, hacque rupta et non reproducta exulceratam relinquit plagam. Aphthae ad inflammationem catarrhosam ita se habent, uti exanthemata cutanea ad erysipelas, quatenus nil nisi tot separatas, ac a se invicem discretas inflammatiunculas offerunt; idem enim substratum, eandem nosogeniam, eosdemque exitus agnoscunt. Sola igitur forma et extensione a catarrhali phlogosi differunt, cujus ad normam mox idiopathicum, ac mere topicum sistunt adfectum, mox ex aliarum ejusdem systematis tunicarum irritatione juxta

sympathiae et vicariae actionis leges nascuntur, mox e sola cutis functione laesa originem trahunt.

TERMINATIONES.

1101. Aphthae, ceu exanthematica membranarum mucosarum phlogosis consideratae, consuetos phlegmhymenitidis exitus sequuntur. Prae caeteris in excoriationem et exulcerationem superficialem, vel, si humorum dyscrasia faxerit, in gangraenam et sphacelum abeunt. Vigente altiori phlogoseos gradu quandoque plasticus fomes majori secedit copia (hypoclepsis lymphatico-plastica), atque totius cavi oris, linguae, faucium et palati superficiem adinstar mucosae crustae obducit, qua sub forma squamarum et ramentorum separata, subjacens in conspectum venit velamentum, intactum quidem, vel recenti cuticula instructum; ast ruberrimum, ac in recurrentem ejusmodi transsudationem pronum.

1102. Aphthae secundariae, pro diversitate morbi principis, cujus symptoma sistunt, variam dirigunt prognosin; mox enim indifferens, mox periculosum, mox plane criticum dici possunt exanthema, ac ultimo intuitu cum hydroa febrili plurimum conveniunt, quacum haud raro junguntur. — Aphthae primariae puerorum vix non semper discriminis plenum offerunt malum, praesertim si febri vehementi stipantur, super tractum intestinalem, vel asperam arteriam diffunduntur, vel opitulante

genio epidemico ac humorum dyscrasia in sphacelum nituntur. Quae ex epidemico scaturiunt fonte, sporadicis semper pejores sunt, et contagii evolutioni favent. Quo tenacius palato adhaerent crustae lymphatico-mucosae, quo saepius repullulant, et quo major ab illis ardor, dolor, tussis, difficultas spirandi, sugendi et deglutiendi provocatur, quo siccior oris conditio, quo major excoriatio et foetor, quo numerosiores demum evolvuntur, subortis symptomatibus, quae characterem nervosum vel lentam tabem indicant, eo majora ab hocce exanthemate aegrotantibus instant pericula. — Spectata sede quidem aphthae oris magis insontes esse solent; cautum tamen vel ex eo praesagium statuere jubent, quod facile ad interiora serpant, vel repellantur organa funesto plerumque omine, unde jam Celso ulcera serpentia dicta fuere.

CURA.

1103. Aphthae infantum omnibus illis oppugnandae erunt remediis, quibus topicam membranarum mucosarum phlogosin compescere, febrim comitem moderari, secretionem muci corrigere, atque collectam in primis viis pituitam evacuare adnitimur, habito semper diligenti restituendae functionis cutaneae respectu.

1104. Interne optime conveniunt leniter eccoprotica, mannata, oleosa, saccharina, mucilaginosa, emulsa, acidula, salina, magnesia. Ex-

terne pariter emollientibus ac detergentibus lenioribus insistendum, uti essent collutiones oris decocto hordei et melle rosato, succo dauci carotae vel rapae sativae, illinitiones frequentes mucilagine gummi arabici, seminum cydoniorum vel cremore lactis. — Si demum doloris et ruboris imminuta intensio phlogoseos decrementum indicat; ad usum acidorum ac leniter adstringentium transire oportet. — Prae aliis conducunt acidum sulphuricum, borax, vitriolum zinci, vel alumen e vehiculo quodam emollienti cum melle rosarum adhibita. Ejusmodi mixturae parca dosis pluries in die ori illinitur, quod plebeji pariter subtilissimo sacchari pulvere facere solent.

1105. Quousque gastrica vigent symptomata in evacuantibus et absorbentibus unica habebitur salus, atque sub pertinaci casu quandoque ad emetica, vel purgantia efficaciora recurrendum erit. — Imminente charactere nervoso, vel putrido, camphorae mucilagine subactae, corticis peruviani, acidorum mineralium, ac vesicantium necessitas urget. Gangraenescentes sub tali rerum statu aphthae collutoria antiseptica deposcunt, uti infusum rutae, salviae, decoctum quercus cum acido vitriolico aut muriatico. Comes dysenteria doloribus colicis et convulsionibus nupta, quin saburrae signa adfuerint, clysteribus mucilaginosis lenitur, ipsiusque opii cautum usum admittit.

1106. Maximum vero medentis respectum meretur scrupulosa infantis mundities, et amotio omnium illarum circumstantiarum, quae mali ortui obsecundare potuerant; quapropter pravus lactationis artificialis mos rejiciendus, lac maternum corrigendum, quod purgantibus et adaequato regimine diaetetico tentari potest, vel ipsa nutrix mutanda.

1107. Plurimum denique interest, ut morbus prudenti consilio praevertatur, quod praesertim in brephotrophiis male directis necessarium est. — Momenta, quae principem adtentionem postulant, sunt: matura meconii evacuatio; nutricis non adultae, sanae, non iracundae, ac sobriae delectus; recta alimenti, pusionis aetati et constitutioni analogi distributio; summa tum oris, tum corpusculi totius, linteorum ac uberum mundities et puritas; diligens cubilium ventilatio, ut salutaris conservetur atmosphaera; interdicendus papillae artificialis usus; vetanda linteorum urinis aliisve materiebus pollutorum in ipsis hypocaustis exsiccatio; infantes aphthis adfecti ab aliis sedulo separandi.

1108. Aphthae symptomaticae pro varia morbi principis natura, diversam quoque exposcunt medelam internam, cui etiam externa adminicula adcommodata sint, oportet. — Aphthae solitariae oris, vaginae, vel ani, solutione boracis aut vitrioli albi in aqua mellita illiniendae, vel, si rebelles fuerint, lapide infernali tangendae.

2. ORRHYMENITIS ET FEBRIS RHEUMATICA.

Th. Fowler, Bemerkungen über die Cur des hitzigen und chronischen Rheumatismus. Aus d. Engl. Breslau 1795.

Latour's Versuch über den Rheumatismus. Aus d. Französischen von Fischer. Hildburgsh. 1806.

Wilson, Handbuch über Entzündung, Rheumatismus und Gicht. Leipz. 1809.

1109. Nomine rheumatis, rheumatismi, fluxionis intelligitur morbus sui generis, cujus essentiam tensiones molestae, ac dolores vagi ab atmosphaericis influxibus orti constituunt, quondam a specifica materie morbosa perperam derivati. — Recentiorum observationes extra dubitationis aleam posuerunt, primordia cujusvis rheumatismi, semper in quadam congestione, vel vera phlogosi membranarum serosarum et fibrosarum consistere; quae si acutum tenet decursum, febri praesertim intensiori comitata, topicis inflammationibus merito accensetur, ac ideo pyretologiae specialis objectum sistit.

1110. Excluduntur hic loci omnes illae adfectiones dolorificae, quae sub scrofula, scorbuto, syphilide, aliisque cachexiis evolvuntur, ac sine jure rheumatismi spurii nomine a quibusdam insigniuntur; etenim vel absque omni phlogoseos nota decurrunt, vel alius specificae inflammationis, scrofulosae, syphiliticae effectum et symptoma sistunt.

SUBSTRATUM.

1111. Primitivam inflammationis rheumaticae sedem quidem largiuntur membranae serosae, nequaquam tamen unicam, cum constet, sub decursu morbi diuturni et gravioris etiam membranas fibrosas in morbosae reactionis sphaeram trahi.

1112. Priores sistunt membranas teneras, simplicissimas, laeves, pellucidas, albicantes, nitentes, paucissimis vasis sanguiferis, iisque mere superficialibus instructas, nervisque carentes, quae maximam super organismum extensionem habent. — Duas exhibent superficies, quarum una cum subjacentibus cohaeret partibus, altera vero libera semper, ac humore exhalato irrigata, versus interna corporis cava patet, talique ratione nullam immediatam cum mundo externo communicationem agnoscit. — Repraesentant fere omnes membranae serosae saccos, quasi undique clausos, quorum paginae internae ac oppositae semet ipsas quidem contingunt, semper tamen intermedium habent intervallum vaporoso halitu repletum, quo necessaria organorum sustinetur lubricitas. Tum propter identicam structuram, tum ob laxam cum organis subjectis connexionem membranae serosae autocraticam quasi independentiam conservant, ac ideo morbose adfici possunt, quin continguae partes in notabile abripiantur consortium. Etiamsi pro organis internis, quae inde cinguntur, fere idem sint, quod cutis ex-

terna et membranae mucosae pro universo corpore; nihilominus tamen cum iis in perfecta existunt antithesi ob structurae et functionis diversitatem. In organis respiratoriis, et visceribus utriformibus abdominis, quorum externa superficies mucosa, et interna serosa est, illa polaritas evidentissime patet. — In statu normali exiguum sensibilitatis gradum offerunt; dum vero inflammantur, acerrime dolent.

1113. Systema membranarum serosarum in quatuor separari potest sphaeras, quarum prima vaginas nervorum et arachnoideam; secunda involucra viscerum solitaria, uti pleuram, pericardium, peritonaeum, tunicam vaginalem testiculorum, conjunctivam et hyaloideam oculi; tertia vaginas synoviales musculorum et tendinum; quarta capsulas synoviales articulorum complectitur.

1114. Praeter quod membranae serosae certa organa investiant, alia inter se nectant, debitam lubricitatem et motus libertatem conservent seroso vapore, quem continuo exspirant; particulare iis adhuc incumbere videtur munus, a physiologis nondum sufficienter aestimatum, caloris utpote ac electricitatis animalis aequabilis per universum corpus distributio, hujusque aequilibrii conservatio; — sistunt enim homogeneum, proinde etiam ejusdem capacitatis dynamicae interstratum, quod organismi partes tot dissepimen-

torum adinstar perrepit, ac dividit, et tamquam aptior conductor earum indifferentiam et antithesin sustinere juvat. Inde denuo polaris illa inter membranas serosas, et superficiem cutis externam conditio evincitur, haec enim, ceu conductor minus aptus, nimis praecipitem principiorum imponderabilium dissipationem, ac reciprocum potentiarum externarum in corpus influxum arcet, et moderatur.

1115. Alterum, quod praeter membranas serosas, rheumaticis adfectionibus sedem praebet systema, est illud membranarum fibrosarum, cujus tamen territorium nonnisi secundario patitur, malo increbescente. Membranae fibrosae sunt coloris grisei, aut nitide albi, elasticae, compactae, ex fibris parallelis, vel varia directione se invicem decussantibus conflatae, vasis sanguiferis et nervis visibilibus prorsus destitutae; neutram superficiem liberam habent, sed undique cum vicinis arcte cohaerent partibus, vel saltem serosis lamellis obducuntur, unde etiam his adfectis adeo facile in mutuum trahuntur consortium. Utut in statu salutis sensibilitate animali destitutae adpareant, haec tamen a stimulis positivis ad notabilem concitari potest gradum, quod atroces dolores comprobare juvant.

1116. Membranae fibrosae pariter in quatuor sphaeras dilabuntur, illis membranarum serosarum analogas. Prima includit involucra fibrosa systematis nervosi, duram ut-

pote cerebri, medullaeque spinalis meningem, altera thecas et velamina viscerum quorundam solitaria, uti membranam propriam lienis, renum, corporum cavernosorum, scleroticam, et albugineam testiculorum; tertia tendinosas expansiones, sive aponeuroses musculorum; quarta juncturarum ligamenta et capsulas. — Ultimae duae sphaerae suo confluxu et unione periosteum formant.

1117. Finis membranarum fibrosarum multiplex est, sua soliditate et tenacitate formam organorum mollium et parenchymatosorum conservant, eorumque facilem ab injuriis externis destructionem praevertunt, carni musculari idem praestant, simulque pro insertionis puncto inserviunt, fines ossium diversorum inter se nectunt, diversas partes conjungunt, separant alias; postremo sine dubio suam quoque symbolam contribuunt ad aequabilem imponderabilium bioticorum distributionem, atque hoc intuitu cum membranis serosis, quibus fere ubique unitae incedunt, in eundem collimare videntur scopum, quin tamen modus, quo id praestant, hodieque innotuerit.

NOSOGRAPHIA GENERALIS.

1118. Essentiales ac specificae proprietates, quae inflammationi rheumaticae competunt, eamque tali pacto a phlegmonosa non solum, verum etiam ab aliis illegitimis, catarrhosa utpote ac

erysipelacea distinguunt, sunt sequentes, eodem, quem in capite de phlegmhymenitide stabilivimus, ordine exponendae:

1119. I. Generalia phlogoseos phaenomena particulares nanciscuntur modificationes; — doloris, qui eminens rheumatismi παϑος constituit, major est vehementia, quam in catarrhosa, minor tamen constantia, quam in phlegmone, vesperi enim valdopere intenditur, versus auroram remissus, ac peculiaris insuper ipsius doloris qualitas esse consuevit, tensivus nempe est, punctorius, lancinans, vel aurae agitatae sensum adferens, adtactu augendus; — ruboris ac tumoris minor intensitas, vel etiam absentia ex membranarum serosarum sede profundiori, vasorumque sanguiferorum penuria facile concipitur.

1120. II. Proprium agnoscit substratum, et quidem primitivam sedem in membranis serosis figit, unde nobis Orrhymenitis (ὄῤῥος serum, et ὑμεν membrana) compellatur; morbo tamen ingravescente, aut diutinum decursum ineunte fibrosas quoque membranas prehendit. Hac igitur ratione denuo abunde differt (1) a phlegmone, quae qualemcunque sine distinctione partem adficit (2); ab inflammatione catarrhali, quae ad membranas mucosas, et (3) ab erysipelate, quod ad solum derma refertur. Hujus substrati causa semper, plus minusve, profundam, et nunquam superficialem, oculis inspiciendam phlogosin constituit, nisi illam conjunctivae excipiamus, quae fors unicum est velamentum serosum externum.

1121. III. Inflammatio rheumatica raro fixam tenet sedem, sed per ejusdem territorii seroso-fibrosi membranas vagatur; ab inflammatione tamen catarrhosa, respectu hujus inconstantiae, eo differt, quod non solum ejus adinstar ad vicinas serpat partes, sed ad remotissimas etiam transiliat, ita quidem, ut hicce in metaschematismos nisus essentialem phlogoseos rheumaticae characterem efficiat.

1122. IV. Decursum inflammationi catarrhosae analogum habet, minus praecipitem, duobus plerumque stadiis distinctum, quorum secundum latens congestio chronica cum doloribus et morbosa secretione serosa constituit.

1123. V. Secretio seri, vel saltem exhalatio vaporis serosi quantitate aucta non minus, ac ejus qualitas abnormis, a laesa substrati organici functione dependens, quemvis rheumatismum, praesertim chronicum comitatur, nequaquam tamen essentialem notam praebet. Quatenus vero plerumque organa motoria, et praesertim artus plectere solet, dyskinesia et anxietas muscularis inter constantes rheumatismi comites numeratur. Quemadmodum morbosa secretio characterem essentialem inflammationis catarrhosae, ita dolores pathognomicum rheumaticae adtributum ponunt; unde priori characterem reproductionis, alteri illum sensibilitatis potius respondere liquet (§. 967).

1124. VI. Inflammatio rheumatica sui praesentia specificam inducit diathesin rheuma-

ticam dictam; talem utpote organismi conditionem, qua posita perennis non raro, ac summe pervicax in recidivas nisus fovetur. Quae tamen hac diathesi imbuta sunt individua, catarrhis et erysipelate raro adficiuntur.

1125. VII. Dependet semper a causis relative incitantibus, et quidem in specie ab injuriis atmosphaericis, functionem cutis primario, illamque membranarum serosarum secundario laedentibus. — Miasmata contagiosa nullum in membranas serosas influxum exerere videntur. Subjecta sensibilia prae aliis disposita observantur.

1126. VIII. In determinatos nititur inflammationum exitus, praecipue in hypoclepsin varii generis, lithogenesin, ossificationem, in congestiones chronicas et dolorosas; alias vero terminationes, uti suppurationem, indurationem, et gangraenam vel prorsus excludit, vel saltem rarissime init.

1127. IX. Febris tandem, quae inflammationes rheumaticas comitatur, ac ideo rheumatica vocatur, propriis distinguitur notis. Vix unquam derepente invadit, sed praeviae opportunitatis signis annunciatur. Incipit ab horripilationibus vagis, brevibus, raro iteratis, lassitudine, inertia ad motum, atque molestis hinc inde tensionibus musculorum, quibus aestus subsequitur universalis cephalaea, carebaria, siti intensa, quandoque molestiis anginosis comitatus. Eodem tempore dolores vel fixi, vel vagi, tensivi, punctorii, lan-

cinantes, stringentes in variis evolvuntur locis, praesertim in artubus, et quidem crebrius in nucha, humeris et genubus, qui ad vesperam valdopere exasperantur una cum febrilium symptomatum turma, sublucanis vero denuo remittunt horis, tactum reformidant, motum partis adfectae difficilem reddunt, aut prorsus impediunt, urgente tamen continuo ad motum tenesmo. Ubi sedem figit irritatio, serosi humores majori confluunt copia, unde arthritidem tumor albicans, oedematosus in artubus; lacrymatio copiosa ophthalmitidem; diarrhoea enteritidem comitari solet. Quo gravior adfectionum rheumaticarum fuerit gradus, favente praeprimis constitutione brumali, eo magis quoque phlogisticus evolvitur character, ex turgore maximo, orgasmo humorum, pulsuum conditione, ac sanguinis crasi facile dignoscendus. — Respiratio, nisi thoracem plectat rheuma, illibata persistit; lingua semper humida et pura cernitur; symptomata gastrica nonnisi aestivo, vel sordibus complicato rheumatismo competunt; alvus a norma vix aberrat.

1128. Id autem, quod ad febris rheumaticae essentiam spectat, est urinarum et cutis conditio particularis. Urinae per totum ferme decursum sunt vel turbulentae, quales jumenta mejunt, vel profunde rubrae, hypostasin brevi deponentes rubellam aut lateritiam, quin tamen criticae sint. Transpiratio demum superficialis cum in modum aucta esse solet, ut copiosissimo, ast non

levante sudore diffluant aegri, quo vix absterso recens, visibili fere modo, e poris cutaneis propullulat, odoris proprii, acescentis. Quo copiosior fuerit ephidrosis, et quo diutius continuaverit, tanto libentius retenta hinc inde in folliculis cutaneis, hosque irritans materies perspirabilis exanthemata in superficiei cutis provocat papulosa, vel vesiculosa, uti eczemata et miliaria, quae tamen semper accidentalam, ac mere symptomaticam eruptionem constituunt, imminuto sudore sponte evanescentem.

1129. Febris rheumatica post unum alterumve cyclum septenarium frangitur una cum topicis, quae ab inflammatione rheumatica concitantur, symptomatibus, quo quidem etiam conatus critici, ast plerumque imperfecti, suam conferunt partem. Eapropter morbus nonnisi per passus decrescit, superstitibus per indeterminatum tempus doloribus rheumaticis, artuum rigiditate, ac levi febricula vespertinis redeunte horis, donec absoluto hocce secundo, ut ajunt, rheumatismi acuti stadio perfecta subintret convalescentia.

1130. Ex praemissa hypotyposi liquet: 1) febrem rheumaticam semper symptomaticam esse, localis utpote adfectionis effectum et umbram, sine qua existere nequit; 2) characterem inflammatorium, vel saltem irritativum specialibus phaenomenis comitatum, ad essentiam febris rheumaticae pertinere, utut ideo peculiares, quas ex parte epidemiae dominantis vel complicationis ac-

cidentalis contrahere potest, modificationes nequaquam excludantur.

NOSOGRAPHIA SPECIALIS.

1131. Juxta principales systematis membranarum serosarum et fibrosarum sphaeras (§. 1113. 1116), quatuor stabilimus rheumatis ac inflammationis rheumaticae species, quae pro diversitate sedis tot varietates differentes includunt; scilicet: 1) Inflammatio vaginae nervorum, Nevrilematitis, cui etiam illa arachnoideae adjungitur. — 2) Inflammatio membranarum serosarum, quae sua super viscera prolongatione horum involucra formant; Splanchnitis. — 3) Inflammatio membranarum, quae musculos amiciunt, ac inter eorum fibras et lacertos immerguntur; Myositis. — 4) Inflammatio capsularum articularium, Arthritis.

a. NEVRITIS RHEUMATICA.

1132. Etiamsi phlogoses nevrilematis ac pendentes inde nevralgiae quandoque summe acutum teneant decursum; nihilominus tamen febrilem characterem nonnisi raro manifestant; quo perspecto, atque computata simul praevalente passione, quae in acerrimo dolore consistit, cunctas, quas hic inserere possemus rheumatis acuti, species, ad nevrosium classem relegamus: Potiorum nomina adduxisse saltem juvabit: Opthalmodynia rheumatica, quae ab inflammatione retinae pendet, et sic dictam amau-

rosin inflammatoriam ponit; Otalgia rheumatica; Odontalgia; Prosopalgia; Rachialgia, et Ischialgia nervosa.

1133. Meningitidem rheumaticam, sive inflammationem tunicae arachnoideae, quae vel primitivum, vel secundarium a metaschematismo alius rheumatis ortum malum esse potest, indicant: acerbus capitis dolor, qui per vices exasperatur, delirium, aliaque encephalitidi propria symptomata in connubio illorum, quibus febris rheumatica stipatur, habito simul causae producentis vel latentis diathesis respectu.

β. *SPLANCHNITIS RHEUMATICA.*

1134. In rheumatismis viscerum character inflammatorius multo magis evolutus cernitur, quam in illis nervorum, et quidem eo evidentius, quo magis adfectum organon irritabilitatis typum praesefert; uti essent pulmones. — Quamvis nullum fere existat viscus membranis serosis instructum, quod rheumaticae inflammationi non subjiciatur; nihilosecius tamen nonnulla rarius, frequentius alia corripi solent, quo quidem major, minorve organorum internorum cum superficie corporis, et mundo externo relatio plurimum contribuit. Ita rheumaticae adfectiones pericardii, vesicae urinariae, uteri, tunicae vaginalis testiculorum inter rariores spectant, et si occurrunt, plerumque secundariae esse solent infaustae metaptoseos effectus. Multo frequentiora vero sunt rheu-

mata organorum respiratoriorum, et tubi alimentaris, nec non velamentorum serosorum, quae eorundem viscerum amicula largiuntur, pleurae utpote ac peritonaei.

1135. Pleuritis rheumatica distinguitur dolore punctorio, qui per diversas costarum regiones vagatur, interdum ad praecordia, hypochondria, vel ad scapulas protenditur, thoracem transcindit, sub inspiratione et compressione augetur, et cunctis illis comitatus incedit phaenomenis, quae febri et inflammationi rheumaticae propria esse diximus. Praeter pleuram saepe saepius musculorum intercostalium vaginae simul patiuntur, quo in casu dolores magis superficiales, ac levi tumore stipati, longe minor autem respirationis laesio morbum myositidis intercostalis nomine strictius insigniendum jubent.

1136. Quae pulmonum superficiem internam plectit, phlogosis ab atmosphaerae vicissitudine orta, cunctis febris rheumaticae symptomatibus juncta ideam pneumonitidis rheumaticae conciliat, quam tamen absque pleuritidis signis nonnisi raro observare licet. — Differt a pneumonitide catarrhali, quod nulla fere tussi, vel ea rarissima et sicca stipetur, et quod reliqua characteris catarrhosi symptomata, praesertim coryza et cutis sicca deficiant, quorum loco tensiones dolorificae in artubus, sudoresque profusi rheumaticum ingenium abunde patefaciunt.

1137. Quandoque contingit eodem tempore, quo membranae serosae pectoris irritantur, etiam in trachea et bronchiis morbosas excitari reactiones; atque hocce in casu habebitur connubium rheumatis cum catarrho, febris catarrhoso-rheumatica, sive catarrho-rheuma pectoris.

1138. Peritonaeitidis rheumaticae diagnosis pariter nullis premitur difficultatibus, dolores enim abdominis magis superficiales, qui varias peragrant provincias, sub tactu quidem summopere intenduntur, luculentas vero ac spontaneas exacerbationes et remissiones manifestant; febris demum rheumatica comes, latens in corpore diathesis, et causae praegressae notio omne dubium solvere juvant.

1139. Enteritis tandem rheumatica dignoscitur e dolore immani, stringente, lancinante, lacerante, qui per varias ventris plagas sine lege vagatur, quam maxime tamen circa umbilicum furit; tactum a procul recusat, per vices remittit, vel prorsus cessat, iterumque exacerbatur, sub anxietate maxima, inquietudine, corporis contorsione, vomitu, alvo oppilata, vel saltem segni, quibus omnibus febris rheumatica accedit, suis distincta satellitibus, doloribus artuum nempe, urinis hypostaticis, sudoreque largo. Inde simul differentia inter enteritidem rheumaticam et catarrhosam abunde patet; in priori enim velamentum serosum sive peritonaeale ad-

fectum est, dolores eminens πάθος constituunt, et cutis plerumque sudore madet; in catarrhosa vero tunicae mucosae adfectio, morbosa muci per alvum secedentis secretio, atque siccitas cutis oppositam quasi conditionem indicant.

γ. *MYOSITIS RHEUMATICA.*

1141. Frequentissimam sane rheumatismi acuti formam sistit illa, quae serosa musculorum tendinumque involucra, et aponeuroticas expansiones prehendit. Incipit a molesta tensione in parte quadam musculari, quam brevi excipit sensus dedolationis et gravitatis, motus voluntarii segnities et difficultas, dolor tensivus ac lacerans quasi (unde Germanorum denominatio Gliederreissen), nunc fixus, nunc vagus, per vices remittens iterumque exacerbatus, anxietate universali et febri junctus. Plerumque simul locus adfectus intumescere solet, qui tumor duriusculus et tensus insigniter calet, parum rubet, cum aliquo dolorum levamine prorumpens, praesertim si calido et viscido irroratur sudore, quem interdum crystallos salinas phosphoricas deponere visum est. — Potiora loca, in quibus ejusmodi adfectiones rheumatico-musculares oriuntur, sunt: galea aponeurotica capitis, latera maxillae, nucha, musculi faucium, pectoris, dorsi, lumborum et extremitatum, unde etiam diversa sortiuntur nomina: cephalaea rheumatica, siagonagra, angina, notalgia, lumbago

etc. Musculi automatici, uti cor, et diaphragma vix aliquam in rheuma proclivitatem ostendunt.

δ. ARTHRITIS RHEUMATICA.

1141. Inflammationem rheumaticam juncturarum ordiuntur horripilationes, lassitudo ac dedolatio artuum cum invincibili ad motum segnitie, quibus mox succedunt aestus febrilis, ac dolores pungentes, vagi, in uno alterove articulo fixam quaerentes sedem. Plerumque in humeris et genubus primi concentrantur dolores, unde ad alias plures, vel et omnes juncturas diradiantur. Loca adfecta communiter inturgescunt, conspicuo praesertim tumore in phalangibus, laete rubente, calente, adtactum vel levissimum a procul renitente, qui cum erysipelate aliquam analogiam offert, quatenus ruborem sub digiti pressione amittit, cito iterum revertentem, oedemate calido jungitur, ac ab humido tractamine pessime exacerbatur.

1142. Intensio dolorum plurimum variat, quandoque enim adeo leves sunt, ut nec somnum arceant, nec motum impediant. Alias vero ad tantam evehuntur potentiam artuum tormenta, ut omnem fere superent humanam patientiam. Sponte liquet, summe acerbam tunc fieri aegrotantis sortem, ubi universalis arthritis extremitatum non solum, verum etiam trunci juncturas obsidet; sub quavis enim corporis vel minima agitatione, sub quavis artuum tentata flexione aut extensione augentur saevi cru-

ciatus, unde trunci immobilis adinstar lecto adfixi tenentur aegri. Hanc miseriarum summam augent adhuc molestissima anxietas et inquietudo, quam producere ac sustinere juvant: (1) assidua movendi cupido exacte tunc, ubi omnis motus summe dolorificus, vel prorsus impossibilis redditur, ob phlogisticam capsularum intumescentiam; (2) sudores continui et copiosissimi, quibus irrorantur aegri, et quos abstergere eo avidius cupiunt, quo minus id efficere valent; (3) pruritus denique intolerabilis, qui a sudoris acredine, vel ab eruptione miliari, aut sudaminosa pendet, inde scalpendi necessitas, cui tamen satisfacere nequeunt.

1143. Quamdiu intra solos extremitatum cancellos retinetur haecce dolorifica lues, functiones organorum vitalium nobilium illibatae manent, nisi solitas comitis febris symptomaticae, plus minusve vehementis, ac non raro characteris inflammatorii altiorem gradum contrahentis turbas excipiamus; ita mens semper serena manet, respirationis itidem, ac systematis reproductivi munera a normae tramite vix deflectunt. — Si vero morbi imperium ad vertebrarum et costarum juncturas protenditur, tunc vel spirationis, vel functionum medullae spinalis laesiones emicant, uti dyspnoea, inspirationis profundae impotentia, anhelitus, paresis extremitatum inferiorum, ischuria vel incontinentia urinae, aliaque myelitidi propria symptomata.

1144. Febris rheumatica articularem conco-

mitans passionem sub solemnibus exacerbationibus vespertinis plerumque ad decimam quartam diem usque excurrit, intercisis pedetentim solvenda crisibus, quo facto quidem et phlogoseos topicae minuuntur phaenomena, promptum tamen decrementum non consequuntur, sed superstitem per plures dies artuum rigiditatem, sensibilitatem morbosam, doloresque vagos intercurrentes relinquunt.

1145. Arthritis rheumatica passioni podagricae quoad formam quidem analogam, quoad essentiam vero diversam sistit aegritudinem; destituitur enim specifica illa systematis reproductivi et praesertim viscerum abdominalium labe, quae podagrae originem praebet, eamque constanter comitatur. Id tamen cum podagra commune habet, quod, si chronicum init decursum, subinde systematis uropoëtici functiones perturbet, dysuriam et stranguriam provocet, urinarumque qualitatem ita alteret, ut acidi urici et rosacei praedominium manifeste pateat, quod ultimum princeps elementum hypostaseos rubrae, urinis rheumate laborántium adeo communis, constituere videtur.

CAUSAE.

1146. Quamquam nulla aetas, nullaque constitutio humani corporis a rheumatismis immunis vivat; in certis tamen individuis major in hunc morbum proclivitas animadvertitur; uti in cunctis sensibilibus, exhaustis, hystericis, qui

teneram cutis compagem habent, ac vicissitudines atmosphaericas nimis scrupulose evitare student. — Ita quoque compertum habemus, fibrarum muscularium distorsiones, ligamentorumque tensiones violentas rheumaticam invitare diathesin, ipsumque dolorem, qui prius fixus erat, non raro ad plures extendi partes, suffragante mirifico inter organa homogenea consensu.

1147. Eminentem vero in rheumata dispositionem largitur morbus exantlatus, ac justo major in sudores proclivitas, qua posita particularis fovetur in percipiendis injuriis externis receptivitas. Remotiori itaque intuitu etiam cuncta illa disponere juvabunt momenta, quae transpirationem movent, et copiosiores sudores eliciunt, uti labores strenui, cursus, abusus diaphoreticorum spirituosorum, cura mercurialis, regimen nimis calidum. Minus e contrario in rheumata inclinare videmus illos homines, qui catarrhosam diathesin fovent, quo quidem cutis siccitas, atque nisus major membranarum mucosarum in reactiones morbosas plurimum conferre debet.

1148. Existunt demum quaedam dispositiones speciales, in certas utpote rheumatis formas, quas praeprimis morbus semel aut pluries exantlatus, ac epidemiae genius determinant. Ita, qui arthritidem perpessus est, causisque rheumati producendo idoneis recenter exponitur, denuo arthritidem contrahet. Ita tempore hyemali pleuritides, aestivis vero diebus enteritides rheumaticae communiores esse solent.

1149. Causae procatarcticae rheumatismi veri ad unicum reduci possunt fontem, nempe ad refrigerium, sive repentinam caloris et frigoris vicissitudinem. Omnes reliquae a variis medicis adsignatae prophases, uti acrimoniae specificae, impetigines retropulsae, metastases, profluviorum retentiones, saburrae etc., vel ad illas relegandae sunt adfectionum dolorificarum species, quas nonnulli rheumatismi spurii nomine compellant, vel tamquam momentum disponens considerandae.

1150. Potest refrigerium repentinum multiplici titulo et modo in organismum humanum influere, unde non solum variae rheumatismi formae, sed etiam earundem mox sporadica, mox epidemica, vel endemica origo concipitur. — Rheumata epidemica illis grassantur anni temporibus, quibus atmosphaericae vices familiares esse consuescunt, vere utpote ac autumno. Non desunt tamen exempla rheumatismi aestate intercurrentis, si diutius continuans atmosphaerae calor improviso ventorum aquilonarium flatu, vel nocturno frigore nimis rapide temperatur. — Endemico rheumati illa favet conditio climatis, ac loci situatio, quae tempestatis inconstantiae opitulatur, unde in locis uliginosis, ad ripas fluviorum et litora maris, in vallibus, et regionibus zonae temperatae, universim frequentiora sunt. In apricis contra zonae torridae provinciis non minus, ac in septentrionis horridi terris, uti in

Lapponia, immunes a rheumatismis incolas vivere peregrinatores testantur; quod quidem nonnisi ex temperiei majori constantia explicari posset.

1151. Rheumatis sporadici occasiones habentur in atmosphaeris frigidis cellarum, ecclesiarum, cavernarum subterranearum, dum iis aestuans derepente exponitur organismus, in aëris per angustas rimas acti perflatu, in cursitatione vento adverso, natatu, partium diversarum tempore somni denudatione, aliisque innumeris hujus generis influxibus.

1152. Refrigerium humidum multo majorem activitatem habet; quare tempore frigido inopinate suborto, simulque pluvioso aut nebuloso vulgares esse solent rheumatismi. Eandem ob rationem dolosum aurae matutinae vel vespertinae frigus ob humiditatem roridam, somnus in cespite humido captus, incauta corporis a balneo, vel sudore copioso madefacti perfrigeratio adeo nociva observantur.

1153. Quod autem rheumatis ortum nunc in hac, nunc in illa parte determinat, est specialis organismi dispositio, eminens cujusdam partis erethismus, vel vitalitatis augmentum, ipsiusque refrigerii directio. Ita, qui adverso cursitant vento, pleuro-peripneumoniam rheumaticam, qui supino corpore in gramine obdormiunt, aut e balneo egressi madefactum corpus detergere negligunt, arthritidem, qui in lecto ad humidum parietem collocato decumbunt, omagram, qui nudis

pedibus lapideo diutius insistunt pavimento, rheuma crurum vel colicam contrahere solent. Ita quoque rheuma musculare vel articulare in illis praesertim evolvi cernitur musculis, qui tempore conflictus causalis in majori erant contentione.

NOSOGENIA.

1154. Ad nosogeniam rheumatis concipiendam plurimum interest, ut nexus ille, quem causalem moderni nuncupant, reciproca utpote relatio, quae inter morbi substratum, dispositionem, causam procatarcticam, et symptomata viget, eruatur; hoc enim neglecto, neque morbi natura patere poterit, neque explicari, cur ab eadem causa occasionali (refrigerio), modo membranae mucosae, modo serosae adficiantur, unde mox catarrhus, mox rheuma; et cur una diathesis in aliam difficulter transeat, quin imo una alteram fere excludat.

1155. Princeps frigoris effectus est detractio calorici, quae eo promptius succedere debebit, quo magis rapidus illius fuerit influxus, et quo aptior conductor pars ipsa, cui adplicatur. Ex physicis vero notum est, omnia liquida, proinde etiam solida, dum humectantur, caloricum facilius arripere, faciliusque dimittere; unde jam liquet cutis superficiei sudantis major in percipiendis temperiei vicibus pronitas.

1156. Calor animalis, ceu princeps vitae motor, qui processum vitalem — ut praeclari Hart-

manni verbis utar — adhuc dormientem excitat, excitatum fovet, promovetque, per totum organismum aequabiliter, vel saltem stabili quadam proportione distributus sit, oportet. Ut hoc effici possit, duplicis generis et naturae adparatus omnino requiruntur, quorum unus aequabilem caloris distributionem procurat et conservat, alter nimis praecipitem secessum impedit; organa interna itaque meliores conductores, externa minus apti esse debebunt. Si vero calorificationis processus ex qualicunque causa justo magis intenditur, eodemque tempore superficies cutanea requisitam isolandi (venia sit dicto) facultatem amittit, uti fit, si citra modum humida redditur, et si per improvisum refrigerium nimis repentina detractio caloris efficitur, tunc in organismi penetralibus necessario evolvitur nisus et reactio major ad resarciendum id, quod detrahebatur, ac ad pristinum aequipondium restituendum. Hancce vividiorem reactionem nonnisi ad irritabilitatem in vasorum systemate eminenter vigentem, ac in specie ad vasa capillaria referre poterimus.

1157. Cur autem ille vehementior reagendi nisus in membranis serosis, ceu proprio rheumatismi substrato, contingat, solvendum restat. — Si adtente pervolvimus illa, quae de membranarum serosarum fabrica, situ, distributione, munere ac fine praemisimus (§. 1112—1114), patet eas non solum universale sistere vinculum et interstratum, quo multae sibi invicem uniuntur

partes, separantur multae; sed etiam praecipuum esse instrumentum, quod internorum cavorum parietes, contentorumque viscerum liberas superficies rorido vapore humectat, ac suppeditata humiditate necessaria, exitialem adtritum organorum moventium et motorum arcet. — Quod vero simul praecipuum sistant medium, quo aequabilis per organismum caloris animalis aliorumque imponderabilium partitio perficitur et sustinetur, inde concludere fas est, quoniam ceu laminae politae, simplices et continuo uvidulae eam offerant conditionem, quae omnibus conductoribus competit. Ut illud aequipondium eo tutius conservetur, natura eo providere adnixa est, quod omnibus membranis internis adeo homologam structuram conciliaverit, qua sola aequabilis adtingitur capacitas dynamica. — Quamprimum igitur repentina succedit caloris detractio, ejus systematis omnium primo reactiones intendantur oportet, cui aequabilis et congrua distributio incumbit; irritabilitas vero, qua membranae serosae pollent, nonnisi in earum vasis capillaribus latet, haec itaque incitatur, uberior invitatur humorum adfluxus, alvei, qui serosos tantum vehebant, liquores, sanguinem recipiunt, arteriosum characterem induunt, talique pacto congestio activa, et in altiori gradu vera phlogosis enascitur.

1158. Quatenus ab influxu potentiarum dynamicarum et immaterialium, systema sensibile

prae reproductivo, vires vitales prae materia organica adficiuntur; eatenus etiam abnormes, quae ab illis in oeconomia animali concitantur, turbae omnium primo sensibilitatem organicam exaltant, ac dolorem provocant, quem, eximii Kieseri ad mentem, pro expressione sublatae harmoniae inter singulas partes et organismum considerare liceret. — Prouti autem illae contentiones morbosae, restituendo aequilibrio innixae, mox in una, mox in altera parte undatim quasi suscitantur, organico-physicae concatenationis leges sequentes; ita etiam dolores plerumque vagari solent, atque peculiaris illa oritur abnormitas vis sensiferae inaequaliter distributae, quam Jaegero fluctuationem nuncupare placuit. Quod inde specialis rheumatismi in metastases nisus, atque consuetae exacerbationes et remissiones, periodicis diei noctisque vicibus respondentes quodammodo concipi possint, facile liquet. — Rheumaticarum insuper adfectionum instabilitas indicat, earum pathologicam conditionem (stricto in sensu) potius in simplici congestione, quam in vera phlogosi consistere.

1159. Ex hacce rheumatis nosogenia etiam differentia hanc inter, et illam inflammationis catarrhosae ob oculos cadit. Uterque morbus ab eadem proficiscitur causa, diversa tamen ratione ac fere opposita construitur. Si refrigerium ita super corpus humanum egerit, ut transpiratione suppressa, ac infracta per cutis superficiem im-

ponderabilium conductione, vicarias reactiones in membranis mucosis cum cute sympathice nexis producat, catarrhi habebitur origo. Si vero repentinum frigus superficiem cutaneam ita adficit, ut caloricum nimis rapide detrahendo, ejus restituendi necessitatem provocet, talique pacto in membranis serosis justo vehementiores reactiones concitet, rheumatismo producendo idoneum redditur.

1160. Quemadmodum cutis externa cum membranis mucosis, quibuscum habito structurae et functionum quarundam respectu plurimum analogi habet, in nexu sympathico existit; ita e contrario cutim inter et membranas serosas manifestam vigere videmus antithesin, et polaritatem, quam structurae, situs ac functionis diversitas abunde vindicant. Cutis enim plurimis scatet vasis sanguiferis et nervis, externum corporis amictum constituit, debitamque relationem corpus humanum inter et macrocosmum conservare juvat; imponderabilium, praesertim in organismi penetralibus extricatorum, dissipationem arcendo; membranae vicissim serosae vasis sanguiferis paucissimis sunt instructae, nervis visibilibus prorsus carent, internas corporis partes componunt, investiunt, uniunt, separant, humectant, lubricant, ac imponderabilium bioticorum aequabili distributioni, hujusque conservationi praesunt.

1161. Si vero rem ulterius prosequi placet, ultima rheumatogeneseos ratio ex supradictis non-

dum evicta patet; ipse enim calor, atmosphaericus aeque ac animalis, nequaquam efficientiam originariam, sed productum adparens, sive phaenomenon conflictus cujusdam dynamici, ex dualistica, sive polari factorum sibi e diametro oppositorum antithesi orti constituit, quem in macrocosmo processum electricum, in organismo vivo zoo-electricum nominant, sagacissimus Wilbrandius autem utrumque ad generalem polaritatem reducit (1). — Quamvis intima relatio inter electricitatem atmosphaericam et processum zoo-electricum pluribus ac evidentissimis factis evicta et explorata habeatur: quamvis rheumatismi origo et natura ex illius harmonicae relationis turbato aequilibrio absque difficultate explicari possit; nihilominus tamen ardui hujus argumenti enodationem lubenter ad propriam relegamus monographiam, quam brevi, si Deus haec otia dabit, publici juris facere constituimus.

(1) Wilbrand, das Gesetz des polaren Verhaltens in der Natur. Giefsen 1819.

1162. Ut tamen lectores et tirones de probabilitate nostrae opinionis, qua proximam causam rheumatis in sublato aequipondio inter electricitatem atmosphaericam et animalem quaerere haud displiceret, quodammodo convincamus, — quin tamen ideo ejus veritatem apodictice evictam credamus, pluribus omnino ac reiteratis experientiis corraborandam, — praeter cuncta ea

quibus jam prius nosogeniam rheumatismi dilucidare conabamur, ad sequentia argumenta adtentionem provocabimus.

1163. 1) Cutis sudore, aliove modo humefacta rheumatis ortui favet; humida vero corpora electricitatem avide abripiunt. — 2) Quibus arida est pellis, rheumatismo obnoxii esse non solent. — 3) Causae rheumatis sunt tales, sub quibus tensio electricitatis positivae viget, exhalationes telluris, aura rorida, frigus atmosphaerae repentine subortum, praesertim post inundationes, tempestates, imbres, ventos aquilonares. — 4) Dolores rheumatici cum ictus electrici sensu summam analogiam ostendunt. — 5) Qui rheumatismo laborant, minimas aëris atmosphaerici mutationes, et appropinquantes, praesertim procellas, persentiunt. — 6) Sub rheumatismi decursu continua observatur fluidi gasiformis in liquidum permutatio, quam pariter in atmosphaera contingere videmus post explosiones electricas. — 7) Organa, quae imponderabilium evolutioni sunt destinata, nervi utpote et vasa sanguifera, in rheumate ab omni initio patiuntur; systema contra reproductivum, quod chemico magis processui praeest, vix unquam notabiles alienationes offert, nisi secundarias excipere velimus. — 8) In zona torrida, et septentrione, ubi atmosphaerae temperies, sive aestus excessivus, sive gelu vehemens, majorem constantiam offert, electricis proinde vicibus minus favet, etiam rheumata ra-

riora esse solent. — 9) Quemadmodum electricitas directionem concatenationis partium homologarum sequitur, ita etiam adfectiones rheumaticae nonnisi per organa ejusdem naturae et capacitatis migrant, ac saepe fulguris celeritate propagantur ad loca remotissima, intermedias partes intactas relinquendo. — 10) Ad conflictum electricum producendum antithesis polaris requiritur; hanc autem inter cutim externam et membranas serosas, hasque inter et fibrosas (?) aperte vigentem habemus. — 11) Quae electricae conditioni favent, corpora rheumaticos dolores exacerbant, uti frigus, humiditas, superficies metallorum. — 12) Rheumatica tormenta vicissim mitigare juvant corpora idioelectrica omnia, uti pelles animalium, lana, gossypium, atmosphaerae calor temperatus et aequabilis. — 13) Frictio, princeps extricandae electricitatis medium, egregium sistit dolorum rheumaticorum lenimen. — 14) Animalia, quae non sudant, a rheumatismis immunia vivunt.

1164. Superfluum plane foret, singulas de causa proxima et natura rheumatis sententias, quas varii aevi medici somniarunt, singilatim enumerare ac refutare velle, formato enim rationali conceptu nosogeniae, prouti illam synthetice ac analytice deducere studuimus, quivis medicus facile aestimare sciet, quid de materie rheumatica, de acrimonia arthritica, de solidorum atonia, spasmo, vel asthenia sentiendum sit. — Unicum quod mi-

ramur est, hodiedum haud paucos dari medicos, qui rheumatismorum proximum fontem in transpiratione suppressa quaerere non desistunt. Sufficit adduxisse, quod transpiratio eum in modum aucta, ut aegri sudoribus ferme diffluant, constans rheumatismi acuti symptoma constituat, et quod tamen inde nullum obtineatur levamen. Notum porro est, quod in febribus catarrhalibus et nervosis, in quibus cutis continuo arida, rheumaticae adfectiones rarissime oboriantur; quod demum eo major in rheumata vigeat dispositio, quo magis in sudores prona fuerit cutis superficies, dummodo illae, quae catarrhum cient conditiones, excludantur. Tantum ergo abest, ut suppressam admittamus transpirationem, ut potius contrarium cutis statum, quo nimis facilis variorum principiorum e corpore secessus ponitur et fovetur, cuivis rheumati competere procul dubio credamus.

TERMINATIONES.

1165. Rheumatismus acutus, dum sub adjunctis propitiis i n s a l u t e m vergit, ceu morbus febrilis conamina critica quidem non excludit, ea tamen plerumque imperfecta evolvit; unde denuo confirmatur, febrim rheumaticam potius symptomaticam esse. Unicae excretiones, quae cum emolumento contingunt, sunt sudores moderati et aequabiles, ac urinarum saturarum fluxus. Faustae terminationis ratio plerum-

que in faventibus circumstantiis et apto tractamine habetur. Quo vehementior tamen fuerit febris in gratiam topicae inflammationis gravioris ac per plura organa dispersae, vel genii epidemici funestioris, eo magis etiam de criticarum indole participant evacuationes, ad finem primi, vel secundi cycli septenarii subortae.

1166. Adfectiones topicae vero, tamquam congestiones activae, vel verae phlogoses membranarum serosarum et fibrosarum, benigna resolutione dissipatae mox pristinam recuperare sinunt sanitatem, mox relativam tantum admittunt, relicta utpote in eundem morbum subeundum opportunitate.

1167. Quod transitum rheumatis in alios morbos adtinet, duplici ratione considerandus erit, habito utpote localis adfectionis, et febris comitis respectu.

1168. Adfectio rheumatica localis, quae, ex parte substrati vasorum sanguiferorum inopis, simplicissimam structuram offerentis, et causae dynamicae, nonnisi raro in veram phlogosin evolvitur, sed plerumque inter congestionis activae cancellos consistit, nullum ferme in suppurationem, indurationem et gangraenam nisum ostendit. Possibilitas tamen ideo nequaquam excluditur, opitulante praesertim epidemiae genio, medela prava aut neglecta, ac stimulorum concursu, sub quibus inflammatio rheumatica interdum phlegmonosam induit naturam, eodem

vero tempore rheumaticum characterem quasi amittit, fixam tenendo sedem. Communiores exitus sunt: congestiones chronicae doloribus nuptae, metaptoses, hypoclepses variae, et concrementa calcarea.

1169. Frequentissimum rheumatis acuti consectarium praebent congestiones diutinae, quae in membranis primitus adfectis relinquuntur, doloribus plus minusve gravibus comitatae, rheumatalgiae nomine notis Hujus mali origo e superstite vasorum capillarium atonia, sensibilitatis vero augmento, ejusque versus injurias atmosphaericas peculiari receptivitate dependet. Hoc in casu praeter membranas serosas etiam fibrosae constanter adfectae esse solent, quapropter tantam pertinaciam contrahere videtur rheuma apyreticum, quod sub diuturniori decursu sensibilitatem in organis sensiferis, irritabilitatem in muscularibus prorsus exhaurit, unde nevroblakia, vel paresis.

1170. Non mutata morbi indole quandoque forma specialis, ob insignem rheumatis in metaschematismos nisum, mutatur, metaptosis, talique pacto multifariae ejusdem labis nascuntur metamorphoses, quarum celeritatem haud raro admirari oportet. Ita febris rheumatica cum adfectionibus vagis in pleuritidem, vel enteritidem, rheuma artuum in arthritidem vertebrarum (Rachitis rheumatica), chiragra in podagram et s. p. momento fere citius transire solet. Notan-

dum tamen est, quod rheumaticae adfectiones, utut locum libenter mutent, illam tamen systematis seroso-fibrosi sphaeram, quam in principio occuparunt, rarissime deserant; unde rarissimus esse solet rheumatismi muscularis in arthritidem, vel hujus in nevritidem rheumaticam transitus. Organa sensibiliora, debiliora, vel ex aliis morbis praegressis male disposita hisce metaptosibus magis sunt obnoxia. Quae frequentius sedem mutant, rheumata — sub hocce intinere plerumque intensionem amittunt, nisi plures adfectiones derepente evanidae in unum concentrentur locum, praesertim sensibiliorem, uti esset ventriculus, vel intestina.

1171. Inter consueta phlogoseos rheumaticae posthuma hypoclepsis serosa communissimum esse consuevit, cujus genesis ex ipsa substrati natura facile concipitur; evoluta enim congestione, vel vera phlogosi in illis membranis, quae vapori seroso exhalando inserviunt, vasorumque capillarium incitatione aucta, major secernitur seri copia, quae a vasis absorbentibus non recepta in internis corporis cavitatibus colligitur, varias pro diversitate loci hydropis formas constituens. Rheumaticae phlogoses pleurae et pulmonum hydrothoracem, peritonaei, intestinorum, aliorumque abdominis viscerum asciten creant. Nevrilematitis rheumatica chronica pari ratione collectionem laticis serosi in vaginis nervorum, ac speciem hydropis producit. — Sub decursu rheumatis acuti musculorum effusiones in bursis sy-

novialibus tendinum haud raro nascuntur, quas dignoscere licet ex tumore indolente, albo, ab initio molli et fluctuante, plus minusve elastico, serius duro, ac in illis locis suborto, in quibus anatome vaginarum existentiam docet. Creberrime ad genu observatur, nomine tumoris albi, sive spongoseos notus. Quandoque musculorum ac tendinum velamina lympha glutinosa, crassitiem plurium linearum excedente obducuntur.

1172. Effusiones lymphatico-serosae, quae ceu effectus arthritidis rheumaticae ex synovia morbose collecta, et articulorum manticulas expandente formantur, illud topici mali genus constituunt, quod hydrarthron nominant. Ab increscente humoris synovialis copia, ejusque qualitate simul alterata recentes invitantur phlogoses, quibus saepius recidivis, vel chronicum servantibus decursum pessima succedit exulceratio, ossium condylos corrodens, ac funestissimam juncturae destructionem minans, Arthrocace.

1173. Si fomes ab inflammata membranae serosae superficie secedens lymphatico-plasticus fuerit, non solum pseudomembranarum genesi favet, verum etiam coalitus morbosos partium contiguarum producit. Ita pleura cum pulmonibus, peritonaeum cum intestinis concrescit, unde chronicae pullulant viscerum labes. Coalescentes articulorum manticulae, immobilitatem et rigiditatem insanabilem relinquunt, ob extinctam synoviae lubricantis secretionem, ac morbosam inter superficies glenoideas connexionem.

1174. Specificum denique, quod membranis serosis diuturna inflammatione rheumatica adfectis competit, consectarium sistunt concrementa calcarea, sive tophacea, quorum origo ex laticis serosi qualitate eum in modum alterata colligitur, ut e suis vix egressus alveis in solidam ac terream coëat massam, quam e calce, muco et acido urico compositam esse, Wollastonii analyses demonstrarunt. — Ejusmodi concretiones calcareae, quas praesertim in tendinum vaginis, et ad articulationum ligamenta observare licet, sistunt effectum metamorphoseos organicae, per diuturnam phlogosin peculiari ratione modificatae, quae lithogenesi non solum, sed etiam ossificationibus favet, in pleura, meningibus et hyaloidea oculi non raro obviis.

1175. Febris, quae acutis comes it rheumatismis; particulares terminationes vix agnoscit; ejus enim existentia non minus, quam decursus plurimum ab adfectione locali determinatur ac dirigitur. Sub influxu epidemiae hyemalis, vel sub tractamine pravo nonnunquam febris inflammatoriae gravioris gradum adipiscitur. — In characterem nervosum vero nullum prorsus agnoscit nisum, tum ex eo, quod magis symptomatica sit, tum, quod sub ejus decursu cutis semper pervia, imo sudans cernatur, ac ideo adcumulationi principiorum phlogisticorum minime faveat. Hoc igitur intuitu denuo a febri catarrhosa essentialiter differt. Ab

eadem denique cutis conditione explicari potest explorata observatio, quod rheumata nunquam contagiosam indolem contrahere valeant.

1176. Rheuma acutum, febrisque rheumatica comes in mortem directo modo nonnisi rarissime abeunt. Neque hujus ratio conceptu difficilis est, si perpendimus independentem quasi membranarum serosarum ab organis, quae investiunt, existentiam; toties enim morbosas subeunt metamorphoses, quin subjectae partes notabiliter adficiantur. Ipsa demum congestio, vel phlogosis vix unquam illum adtingit gradum, quo vitae infensa reddi posset. Nihilominus tamen rheumaticae inflammationes pleurae, pericardii, arachnoideae, intestinorum, praesertim a funesto metaschematismo exortae, nobilioris organi functionem opprimendo lethales fieri observantur. — Indirectae mortis rationem invenire licet in variis inflammationis gravioris consectariis, in morbi diuturnitate, doloribus pervicacibus, febre lenta, et tabe.

PROGNOSIS.

1177. In futuro inflammationis ac febris rheumaticae eventu praedicendo, praeter generales regulas, quae omnem rationalem prognosin dirigunt, specifica morbi indoles maximum respectum meretur.

1178. Rheumata in genere, etiamsi summe dolorificum sistant malum, plus timoris, quam periculi incutiunt, praesertim si externas magis,

ac ignobiliores partes occupaverint, si levioris fuerint gradus et ab omni initio debitis auxiliis oppugnata. — Nihilosecius tamen ob adeo eminentem in metaschematismos nisum, prognosis semper debita cautione instituatur, oportet, quod quidem prae aliis de rheumate vago sentiendum.

1179. Summe fatales metaptoses sunt illae, quae ad meninges cerebri, vel medullae spinalis, ad pulmones, ad pericardium, ventriculum, vel intestina contingunt, talique ratione improvisum discrimen adferunt. Idem valet de rheumate primario in iisdem locis exorto.

1180. Inflammationes rheumaticae saepius recidivae, pravo regimine, vel inepta cura exasperatae chronicam, ac difficulter eradicandam rheumatalgiam relinquunt. Dum ex parte epidemiae hyemalis ad altiorem evehuntur gradum, vel constitutionis aestivae gratia cum gastricis sordibus complicantur, aliave ratione anomalae redduntur, pertinaciores esse consuescunt.

1181. Rheuma nervorum et articulorum summe dolorificum, ac sanatu difficilius. Facilius obediunt rheumata viscerum et musculorum. Rheuma fixum vago aegrius solvitur, praesertim dum in coxendice sedem figit. Suborta symptomata catarrhalia quandoque rheumaticam diathesin frangere juvant.

THERAPIA.

1182. Ut rheumatismis rationalis opponi pos-

sit medendi methodus, omnium primo ad nosogeniae modum, ad morbi atrium et substratum, nec non ad praevalentem conditionem pathologicam adtendendum.

1183. Quatenus omne rheuma in principio congestionem activam plus minusve intensam, vel veram phlogosin in membranis serosis supponit, febrimque irritativam comitem habet, eatenus antiphlogisticis remediis, gradui morbi rite adcommodatis, oppugnari debebit, quae eodem tempore, quo irritationem universalem compescunt, simul topicum turgorem minuere adnituntur. Suum itaque locum defendunt omnia evacuantia, praesertim eccoprotica, emollientia, diluentia, ipsaque venaesectio, si gravior urget phlogoseos in organo nobiliori, ac febris comitis gradus.

1184. Hirudinibus, nisi altior vigeat inflammationis rheumaticae, fixam sedem tenentis, gradus, nobili cuidam visceri insidias struens, uti esset v. g. meningitis rheumatica, nunquam indigemus, ac in arthriticis adfectionibus prorsus abstinendum hortamur, quas a mechanico sanguisugarum stimulo, ac a refrigerio, sub earum adplicatione vix arcendo, semper exacerbatas vidimus.

1185. Quid porro de hirudinum efficacia sperandum in morbo adeo proteiformi, qui saepe saepius omni fere hora sedem mutat, aut saltem mutare potest? — An hirudines — utut eas pro minuendo turgore locali sufficienter pares esse

posse concedamus — abnormem cutis functionem, ac perturbatam imponderabilium distributionem corrigere valebunt? Nunquam oblituri sumus duorum casuum in Ticinensi Clinico obviorum, ubi levis in principio genuum arthritis ab imperito medicastro hirudinum ope tractata, in ominosam versa fuit phlegmonen, cum imminentis funesti hydrarthri periculo, quam solo fomentationum siccarum usu intra paucos dies sanatam habuimus.

1186. Quamquam priori intuitu (§. 1183) indicationes rheumatis acuti cum illis cujusvis alius inflammationis conveniunt; per se solae tamen morbo debellando nunquam sufficiunt, in quantum illam organismi emendare nequeunt conditionem, quae ab atmosphaericis inducta injuriis proximum affectionum rheumaticarum fontem constituit. Hinc erroneam exercebunt praxin omnes illi medici, qui inflammationes rheumaticas tamquam adfectum simpliciter hypersthenicum considerantes, has solis venaesectionibus infringere student.

1187. Morbi atrium sistit superficies cutis; substratum largiuntur membranae serosae et fibrosae; eminentem prophasin praebent atmosphaerae vicissitudines; rheumatis ortum ponit nimis rapida imponderabilium organismi detractio, atque sublatum tali pacto cutim externam inter et membranarum internarum strata aequilibrium, dynamico intuitu consideratum. Ad haec

igitur momenta etiam in cura princeps adtentio dirigenda, unde sequentes rationales fluunt, indicationes: 1) Illam superficiei cutaneae conditionem; quae rheumatis ortui favet, ac sub ejus decursu persistit, corrigere; 2) causam excitantem arcere; 3) abnormem relationem dynamicam inter organismum et macrocosmum destruere; et 4) laesam inde inter cutim externam ac membranas internas harmoniam ad pristinum restituere; 5) actionem remediorum versus adfecta loca determinare.

1188. Ex praemissis jam innotuit superficiem cutis humectam et sudantem ad rheumatis originem plurimum contribuere, eo quidem intuitu, quod conductioni imponderabilium justo plus faveat. Hinc facile liquet, tractamentum siccum optime convenire debere, quod etiam experientia abunde confirmat. Aër cubilis esto purus, siccus et moderate calidus; cuncta, quae humiditatem pariunt, uti parietes humidi, linteorum exsiccatio in eodem, quo aeger decumbit cubiculo, rheumatis sanationi summopere obstant. Eodem respectu male faciunt balnea, fomentationes humidae et cataplasmata tam frigida, quam calida, a quibus semper sedulo cavendum, nisi fixum rheuma, ad phlegmonosam inclinans indolem, illis egeat. Lecti tepor aequabilis, ac fomenta sicca partibus dolentibus admota optimum praestant lenimen.

1189. Causam rheumatis procatarcticam, vi-

cissitudines utpote atmosphaericas arcendo, cura plurimum expeditur; quare omne vel minimum refrigerium scrupulose vitetur, quod supra dicta aëris ac lecti qualitate adamussim praestabitur. Si fenestrae aperiuntur, aërem debite renovandi gratia, studendum erit, ut oppositi lateris aperturae clausae maneant, ac praesertim subtilioris aurae per rimas trahentis aditus praepediatur.

1190. Tertiae indicationis paginae quidem jam mox adlata subsidia ex asse respondent, aequabilis enim ac moderata temperatura aeque, ac debitus siccitatis gradus ad restituendum inter efficientias imponderabiles organismi et mundi externi aequilibrium egregie contribuit, suffragantibus simul naturae medicatricis viribus rite moderatis. Per eminentiam vero salutaria evadunt omnia corpora idioelectrica, sive cohibentia dolentibus praesertim locis adhibita; uti sunt stupa connabina, gossypium, lana, panni xylini, sericum ceratum, pelles animalium, leporum, cuniculorum etc., quae tanto majorem efficaciam acquirunt, si substantiarum resinosarum, succini, mastiches, thuris, vel baccarum juniperi fumo impraegnantur. — Separatis (isolatis quasi) tali ratione toto corpore aegrotantis, vel illis saltem partibus, in quibus morbosae reactiones sunt enatae, ac infracto potentiarum noxiarum influxu, solae vires vitales, quae sublatum aequipondium restituere continuo adnituntur, ad pristinam harmoniam inter singulas efficientias internas et

sphaeras dermaticas redonandam haud raro sufficiunt ita, ut sine ullo alio adminiculo interno sanatio perficiatur.

1191. Ea ratione, qua abnormis tollitur inter atrium morbi et res ambientes relatio, harmonicus concentus inter cutim et membranas serosas vel sua sponte redit, harumque laesa functio pedetentim repristinatur, vel vero debitorum remediorum adjumento eget, sub quorum selectu praesertim ad praevalentem characterem generalem adtendendum. — Quamdiu rheuma in principio versatur, manifesta congestionis activae, vel phlogoseos verae indicia offerens, nimia vasorum capillarium activitas antiphlogisticis compescenda erit, quod internis aeque ac externis medicamentis obtinebitur; indicatio generalis. Ut autem horum remediorum actio versus membranas serosas dirigatur, iis simul concurrendum adminiculis, quibus electiva versus superficies exhalantes actio competit, qualia sunt diaphoretica; indicatio specialis. Diaphoreticorum itaque in rheumatismis, et febribus rheumaticis usus nequaquam eum in finem adhibetur, ut sudores moveant, quos plerumque ultra normam profusos observare licet, sed ut aequabilem potius producant super membranarum serosarum superficies exhalationem, (— quam propter phlogisticum statum et antagonisticam relationem inter cutim et systema serosum ea ratione infractam supponere licet, qua transpiratio externa adaucta

adparet, —) aliorumque remediorum actionem eo invitent. Suam proinde laudem, etiamsi alio intuitu et scopo a nobis adhibita, omnino merentur decocta et infusa emollientia tepide sorbillata, sambucina, folia theae, acetum ammoniacale, nitrum aliaque plura, medicis ipsisque profanis abunde nota.

1192. Inflammatione fracta, diathesi rheumatica tamen non evulsa, ab antiphlogisticis pedetentim recedendum, ac ad ea transeundum remedia, quae superstitem sensibilitatem temperare, dolores lenire, stases chronicas resolvere, atoniam corrigere, atque simul effectus posthumos, si quidam remanserint, tollere valent. Inter remedia interne porrigenda omnis generis resolventia, praesertim acria, insignem manifestant efficaciam, uti sunt antimonialia, sulfur auratum antimonii, tartarus stibiatus, sapones medicati, sal ammoniacus, flores arnicae, mercurialia, aethiops antimonialis, sulfur, extracta amara, ipecacuanha in refractis dosibus; porro quaedam incitantia resinosa, quae vasculorum serosorum activitatem promovent, uti guajacum, lignum sassafras, china nodosa, sarsaparilla, juniperus. A remediis stimulantibus potentioribus cavendum semper erit, quum, phlogistica nota etiam devicta, continua in eam latet dispositio recidivis favens.

1193. Scopo dolores leniente quidem narcotica quaevis, praesertim opiata, ante cubitum porrecta convenire possunt. Eminent tamen quae-

dam substantiae narcotico-acres, quae praeter tormentorum lenimen simul stases chronicas resolvere ac, systematis lymphatici actionem excitando, absorptionem effusi laticis serosi promovere juvant; uti sunt stipites Dulcamarae, extractum Aconiti et folia Rhododendri Chrysanthi recenter proposita (1).

(1) A. Fr. Metternich, über die gute Wirkung der sibirischen Schneerose in der Gichtkrankheit. Mainz 1810.

1194. Tractamen locale cum indicationibus et indicatis modo expressis in eundem scopum collimare debebit. Si continuatus usus fomentorum siccorum vel sacculorum discutientium, qui e farina fabarum, floribus chamomillae et sambuci communiter conflari solent, incassum tentatus fuerit, ad frictiones siccas, pannis xylinis vel laneis, resinoso quodam fumo imbutis instituendas, ad litus mercuriales, aliusve generis resolventes, vel aromaticos cum ammonia, sapone, tinctura guajaci camphorata, unguento nervino, vel ad ipsa revellentia recurrere oportet.

1195. Circa usum remediorum vicariam in cute reactionem concitantium notari meretur: 1) Quod inter caetera emineant vesicantia proprie talia, illa nempe, quae vesicas trahant, uti sunt cantharides et cortex mezerei; excitant enim secretionem morbosae magis homogeneam. 2) Quod parti dolenti quam proxime adplicanda veniant. 3) Quod melius sit adplicationem vesicantium sae-

pius renovare, quam excitatae plagae diuturnam suppurationem sustinere.

1196. Hancce curam rheumatismi generalem pro varia morbi forma diversimode modificare oportebit, topica praeprimis auxilia adfectis locis specialius adcommodando, ac pro interno usu talia praeferendo remedia, quae versus unum alterumve organon electivam quandam exercere possent actionem. Complicationes et anomaliae juxta generales canones therapeuticos erunt tractandae.

1197. Rheumatismus chronicus, acuti pertinacioris aut saepius recidivi consectarium, ad nevrosium familiam relegatur, quapropter etiam varias medendi methodos, quae ad eum debellandum in usum trahi solent, uti essent mercurialia ad salivationem usque propinata in nevralgiis, electricitas in paresi rheumatica, thermae sulfureae in arthralgiis, moxa in ischiagra etc., ad alium locum relegabimus.

1198. Regimen diaeteticum apte directum ad faciliorem morborum rheumaticorum sanationem plurimum contribuit. Atmosphaera aegrum ambiens esto pura, sicca, temperata. Calor excessivus aeque, ac frigus omnia tormenta exasperat, quod pariter de quavis repentina vicissitudine valet; ut enim pristina inter imponderabilia atmosphaerae et organismi harmonia restitui possit, medii nos ambientis constans, moderata, ac naturae humanae congrua omni intuitu requiritur tensio, sive status quidam indifferen-

tiae. — Victus parcus sit, digestu facilis, vegetabilis; potus temperans, diluens, tepidus, vel egelidus. Quies corporis commendetur, ne superflua articulorum agitatione eorundem irritatio augeatur. — Convalescentes demum quam maxime ab injuriis atmosphaericis caveant, ne diathesis rheumatica per morbum exantlatum inducta, quae per longum saepe tempus clandestine delitescit, in recens erumpat incendium.

3. DERMATITIS.

1199. Inflammatio cutis externae non solum habito substrati respectu a reliquis membranarum phlegmasiis abunde discrepat, sed etiam ejus gratia specificis quibusdam distinguitur characteribus. Quare generales saltem notiones illius systematis, quod morbi sedem largitur, praemittere oportet, ut ultima differentia clarius pateat.

SUBSTRATUM.

1200. Involucrum membranaceum, quod totum amicit corpus animale, ac limitem quasi constituit physicum inter individuam et universam naturam, cutis, sive derma dicitur. Hocce systema cutaneum quatuor componitur stratis, quae in omnibus classis superioris animalibus reperiuntur: corio utpote, textu papillari, reti mucoso, et epidermide.

1201. Corium, sive chorion (Lederhaut), ceu infimum stratum systemati cutaneo

basin largitur, variam in diversis individuis et corporis partibus crassitudinem offert, interna superficie panniculo adiposo adhaeret, atque textui celluloso analogam structuram habet, copiosissimis vasis capillaribus, ac papillis nerveis distinguitur.

1202. Priori adtiguum stratum constituit rete mucosum, seu Malpighianum, quod e subtilissimis capillaribus vasculis in reticulum complicatis constat, a subjecto reti vasculoso corii distinctum est, cui tamen firmius, quam epidermidi adhaeret, cumque pigmento choroideae et iridis congruit. Ab hocce textu varius in diversis partibus color determinatur, quem physiologi a varia inflammabilium, et praecipue carbonici quantitate, cujus pars cum hydrogene juncta, ac per lucis influxum praecipitata sub forma olei pinguiusculi figitur, explicare volunt.

1203. Numerosae illae prominentiae, quae ex corio nascuntur, rete mucosum perforant, quaeque epidermide vestitae ac vario ordine dispositae in superficie cutis, in digitorum praecipue apicibus, in vola manuum et planta pedum distinguuntur, papillae cutaneae audiunt. Docente anatome formantur e nervorum cutaneorum subtilissimis surculis, nevrilemate jam destitutis, ac ideo eminens sensus tactus instrumentum constituunt. Differunt tamen hae prominentiae papillares ab illis, quae capillos conducunt, bulbi capillorum, et a glandu-

lis sebaceis, per cutis superficiem hinc inde sparsis.

1204. Tali ratione textus cutaneus, e pluribus et differentibus stratis inter se connexis, ac ad organicam unitatem conspirantibus conflatus, ad dignitatem proprii systematis evehitur, quod extimum corporis limitem facit, atque, ut injuriis externis tanto securius resistere possit, per omnem suum ambitum membrana diaphana nectitur, quae epidermis, seu cuticula compellatur.

1205. Epidermis nil aliud est, quam coagulum materiei mucoso-plasticae, quae a reticulo Malpighiano secernitur. Cuti subjectae quidem strictim incumbit, unde rugae et plicae in ea quoque advertuntur, organicam tamen, sive vitalem unionem non agnoscit, (vasis enim ac nervis caret), sed nonnisi canalium exhalantium et inhalantium, ac pilorum ope cohaeret, qui cuticulam perforando extrorsum patent.

1206. Cum epidermide plurimum congruunt, ungues, sive laminae latae, elasticae, diaphanae, corneae, quae ultimam digitorum phalangem muniunt. — Constituunt pariter productum secretionis reticuli vasorum subjecti, quod in corneam crystallisando massam pulvisculos digitorum firmat, nervorum summe sensibilium fines tuetur, ac tactui manuumque dexteritati inservit. Epidermidis adinstar vasis et nervis destituuntur, desquamantur et reproducuntur, atque in di-

versis morbis cutaneis varias quoque metamorphoses patiuntur.

1207. Pili denique filiformes textus cutanei prolongationes sistunt, in quibus praeter epidermidem vasculosum simul reticulum, ac proprium pigmentum concurrit, nervis tamen destitutum. Eorum conditio sana vel abnormis a subjecti nutrientis dermatis statu plurimum dependet, unde in morbis cutaneis una cum epidermide saepe saepius morbosas mutationes subeunt, ac decidunt.

1208. In textu cutaneo trinum naturae animalis characterem, sensibilitatem utpote, irritabilitatem, et reproductionem, clarissime evolutas cernimus. — Systema cutaneum maxima pollet sensibilitate, et quidem non solum corporea, sive coenaesthesi, sed etiam specifica, quae sensum tactus efficit. Ope hujus sensibilitatis, in specie ad corium nervis dives, ejusque papillas referendae, adeo multiplicem cum variis organis consensum sustinet. — Irritabilitatis notam pariter in corio, quod vasis sanguiferis abundat, maxime evolutam habemus, unde eminens organi in inflammationes proclivitas derivat. — Reproductionis efficientiam vero in reti Malpighiano praevalere, indicat non solum pigmenti ac smegmatis cutanei, sed praesertim epidermidis, pilorum et unguium formatio. Ubi major illius reticuli et corii portio deperditur, aegerrime restitui solet; cicatrix repletur textu celluloso, formam cutis haud bene imitante, inaequali, paucis

vasis instructo, sensu obscuro praedito, et pilis plurimum destituto. Inde partes cicatrisatae minus etiam perspirant, sensu tactus plerumque carent, ob minorem energiam vitalem rerum externarum influxui minus resistunt, atque in cadavere injici vix possunt.

1209. Dermaticum systema in multiplici relatione cum mundo externo non minus, quam cum reliquis organismi partibus existit, physica nimirum, chemica, et dynamica, atque hoc intuitu diversa munera exercet, cum nonnullis organis sympathice conspirat, cum aliis manifestam antithesin et polaritatem conservat.

1210. Singulae systematis dermoidei partes tanta inter se uniuntur harmonia, ut una ingrate adfecta, etiam in altera facillime morbosae reactiones concitentur. Similis sympathia inter cutim et membranas mucosas viget, quo structurae analogia, ac prioris in alteras transitus immediatus plurimum contribuit; in mucosis enim velamentis eadem distinguuntur strata, quibus derma componitur, solo reticulo Malpighiano excepto, cujus tamen vices cryptae mucosae agere videntur. — Manifestam contra antithesin observare licet inter cutim et membranas serosas, quod quidem ex tanta structurae diversitate haud difficulter concipitur. — Specialiores sympathiae et polaritates, quae inter renes, pulmones, primas vias, textum cellularem, ac inter cutis superficiem vigent, ad cardinalium systematum membrana-

ceorum, quae illis eminentius competunt, relationes reduci possunt, ac plerumque a specifica potentiarum externarum agendi ratione, vel a particularibus individui dispositionibus determinantur. — Hujus harmonicae concatenationis causa amictus cutaneus maximam in oeconomia animali dignitatem sibi vindicat; aliorum in sua functione praepeditorum organorum vices agere nititur, quod si perficere nequit, sub fraterni amoris irrito molimine saepe luens succumbit.

1211. Multifarias inter functiones systematis cutanei eminent sequentes: totum corpus investit; noxias externas avertit; debitam formam, venustatem, et colorem corporis conservat; princeps constituit medium, quo organismus individuus cum universo mundo nectitur, talique pacto multiplices inter unum alterumque relationes sustinet; superflua principia e corpore educit, eaque forma mox vaporosa, mox liquida atmosphaerae communicat; calorici in organismi penetralibus extricati nimis praecipitem dissipationem arcet, eodemque tempore damnosae ejusdem adcumulationi obstat, semiconductoris itaque munere fungitur; pari ratione aequilibrium inter electricitatem atmosphaericam, et analogum principium zoo-electricum sustinere juvat, quo praeter epidermidem pili maximam symbolam conferre videntur; varia elementa externa, praesertim atmosphaerica absorbet; mutat, digerit, variis finibus adcommodat, ac proinde nutritionis

et oxydationis negotium adjuvat; proprii demum sensus, quo physicis corporum qualitatibus discernendis pares fimus, substratum largitur, et tamquam periphaericus systematis nervosi finis, requisitam cum ejusdem centro communionem sustinet.

1212. Potiores hasce notiones circa structuram, scopum, et nexum organicum systematis dermoidei praemittere absolute necessarium duximus, ut phaenomena, quae pathologicam ejus conditionem comitantur, tanto clarius pateant; ut morborum cutaneorum nosogenia rationalis innotescat, atque plures, qui a medicis nonnullis hodieque in hocce objecto committi solent, errores, per quantum fieri licet, evitentur.

1213. Quatenus exacta substrati cognitio tam anatomica, quam physiologica unicam et securissimam sternit viam, quae morbosum ejusdem statum rite dijudicare, ac rationalem curam instituere sinit; eatenus etiam nomina illorum virorum, qui arduo huicce argumento tanta cum diligentia insudarunt, uti sunt Bichat (1), Walther (2), et Wilbrand (3) albo notari merentur lapillo.

(1) Allgemeine Anatomie. Aus dem Französ. von Pfaff. II. Thl. 2. Abtheil.

(2) Physiologie des Menschen. I. Band.

(3) Das Haut-System in allen seinen Verzweigungen. Giessen 1813.

NOSOGRAPHIA GENERALIS.

1214. Praeter quod derma cunctas per eminentiam includat conditiones, quae ad inflammationis genesin requiruntur, hujus tanta frequentia eo facilius concipi poterit, si continuum diversissimorum elementorum fluxum et refluxum, qui inter organismum vivum et mundum externum obtinet, ac perpetuam illam vires vitales inter et injurias externas luctam paulo curatius perpendimus, cutis superficiem tamquam extremum munimentum, cui individualis existentiae tutela praeprimis incumbit, considerantes.

1215. Diagnosis dermatitidis in genere spectatae nullis prorsus premitur difficultatibus, quum metamorphoses morbosae sensibus externis pateant. Symptomata cutis inflammationem comitantia sunt cuncta illa, quae inflammationi summatim consideratae competunt, tumor nempe, dolor, rubor, calor, inque graviori gradu febris inflammatoria. Prouti autem vel sensitiva, vel irritabilis, vel reproductiva systematis dermatici sphaera principem reactionis morbosae focum praebet; ita etiam mox unum, mox alterum symptoma praevalet, eodemque tempore diversus, vel saltem diverse modificatus observatur in organicas mutationes nisus. Inde est, quod in uno casu dolor, in altero tumor emineat, in uno hypoclepsis, in altero suppuratio vel gangraena succedat. Ipsa symptomata secundaria per sympathiam suborta, ob eandem rationem, mox ad

systema nervosum, mox ad systema vasorum, vel ad organa systematis reproductivi reflectuntur.

1216. Utut dermatitis ab aliorum textuum membranaceorum inflammationibus habita substrati diversitate differat, aliquam tamen cum iisdem analogiam aperte demonstrat, praesertim cum phlogosi membranarum mucosarum, quae ex sua natura dermati summopere adfines sunt; atque hoc intuitu dermatitidis conceptus etiam ad mucosas membranas extendi potest, si ipsas sub eadem relatione, quam cutis versus mundum externum conservat, considerare volumus. — Convenit demum dermatitis aliquo modo cum reliquis duabus ejusdem prosapiae inflammationibus, catarrhosa nimirum et rheumatica, quod plerumque ab atmosphaericis vicissitudinibus nascatur, in vagas adfectiones nitatur, atque sui praesentia propriam diathesin inducat; cum phlegmhymenitide autem id adhuc commune habet, quod saepe saepius a specificis miasmatibus provocetur.

1217. Spectata extensione et forma generali inflammationem dermatis bifariam dispescimus: 1) Vel enim phlogosis majorem occupat cutis plagam, ad singulas tamen limitata manet corporis partes; Erysipelas. — 2) Vel vero ad exiguas dermatis portiones restricta, pluribusque in locis comparens, numero id resarcit, quod extensione deficit, atque tot segregatas inflammatiunculas format, quae per singulas partes, vel per totum corpus diffusae, efflorescentiae

cutaneae, sive exanthematis nomine insigniuntur.

1218. Cum exanthematum potiores species a miasmate specifico dependeant, talique ratione ad aliam inflammationum prosapiam, cui simul, ne naturalis ordo turbetur, eruptiones non contagiosas adnectere convenit, a nobis relegentur (Vol. II. §. 469); specialem eorum tractatum ad quartum hujus Nosologiae specialis volumen demandamus, ac praesentis finem adsequimur tractatu erysipelatis, quod omnibus reliquis dermatitidis speciebus prototypum largitur.

ERYSIPELAS ET FEBRIS ERYSIPELATOSA.

G. G. Richter, Diss. de erysipelate. Goett. 1744.
Ph. G. Schroeder resp. de Ziegler, Diss. de febribus erysipelatosis. Goett. 1771.
A. L. Thierens, Diss. de erysipelate. Lugd. Bat. 1790.
L. H. Winkel, Aphorismi de cognoscendo et curando erysipelate. Erlang. 1794.
W. Chr. Ferne, Diss. de diversa erysipelatis natura. Franc. ad Viadr. 1795.

1219. Erysipelas, Rosa, (Germanis Rothlauf, Rose, Italis Risipola), est inflammatio cutis ad majorem plagam extensa, quae praeter febrim comitem, plus minusve vehementem, propriis ac specificis characteribus distinguitur, ac in leviori gradu, dum nempe intra simplicis congestionis activae cancellos consistit, febri ut plurimum destituta, erythrema seu erythema nominari solet.

1220. Erysipelatis etymon probabiliter a graeco *παρα τὸ ἔρεσθαι ἐπὶ τὸ πὲλας* derivatur, id est, quod se in vicina loca trahit; tum quia non ita circumscriptum uti phlegmone, sed latius et in majores plagas diffusum esse solet, tum quia migrare saepe, ac per diversa corporis loca serpere est observatum. Derivatio a graeco *ἐρύθρος*, quod rubrum significat, potius ad erythema spectaret.

NOSOGRAPHIA GENERALIS.

1221. Inflammationi erysipelaceae peculiares competunt characteres, quibus non solum a phlegmone, cui quoad sedem et phaenomena proxime accedit, sed etiam ab aliis illegitimis ejusdem familiae inflammationibus, catarrhosa nimirum et rheumatica, essentialiter discrepat. Haec differentia autem eo clarius patebit, si cum analogo schemate inflammationis catarrhosae (§. 974 — 982), et rheumaticae (§. 1119 — 1127) comparatur.

1222. I. Phlogoseos summatim consideratae symptomata sequentes offerunt modificationes: Dolor proprius est, ex pruriente ardens ac tensivus, minus vehemens, per totam plagam inflammatam aequabiliter diffusus, centro destitutus, per vices remittens. Rubor non est intensus, ut in phlegmone, sed dilutus, roseus, aut pallide flavescens, cujus flavedinis causam in majori copia seri, sanguine admixti, supponere licet. Id vero in hac rubedine maxime peculiare et cha-

racteristicum, quod pressione illata pallescat, remota pristinum illico colorem assumat, quod ita videtur fieri, ut humores rubri, qui vasa capillaria serosa praeter normam intrarunt, a vi premente repellantur, iterumque pressione ablata recurrant. — Tumor semper manifestus, ac insignis quandoque observatur, aequabilis tamen et nusquam punctum aut convexum, aut durum offerens.

1223. II. Unicum erysipelatis substratum est cutis; specialis tamen sedes variare omnino potest, et prouti vel sublime vasorum rete in extrema cutis superficie, vel reticulum Malpighianum, vel ipsius corii substantia phlogoseos focum constituit; morbus varium gradum variasque modificationes contrahere solet.

1224. III. Inflammatio erysipelacea libenter ad vicinas serpit partes, vel etiam ad remotas transilit. Si ejusmodi metastaticae, sive vicariae reactiones systema dermaticum non deserunt, primitivi etiam erysipelatis formam et naturam retinent; quamprimum vero in internis subnascuntur organis, quod sub praeexistente dispositione prava interdum contingere solet tunc erysipelas esse cessant, atque illam contrahunt formam, cui inflammatum a vicario processu organon suffragatur, talique ratione mox ad catarrhalem, mox ad rheumaticam, aliamve phlogosin inclinant.

1225. IV. Erysipelas inter reliquas inflammationes membranaceas maxime acutum observat

decursum, et hoc intuitu cum phlegmone collimat; priorum tamen adinstar immediatum in salutem transitum non admittit, sed mediante quodam stadio apyretico, quod superstite congestione, proclivitate summa in recidivam, et epidermidis desquamatione distinguitur, pedetentim in convalescentiam abit.

1226. V. Proprietatis erysipelati ex parte substrati unice propriae sunt: siccitas, calor urens, et nitor peculiaris loci adfecti, pruritus ardens ad scalptum invitans, epidermidis in vesicas elevatio, vel ejus successiva squamarum forma separatio; quae omnia cutis functionem vario titulo laesam abunde indicant. Siccitas enim transpirationem suppressam, calor mordax superficiem cutis magis idioelectricam, pruritus ardens organicam sensibilitatem nervorum cutaneorum abnormem, vesicae et bullae seri morbosam secretionem, desquamatio epidermidis, quae formationi recentis succedit, processum dermatis reproductivum, sive plasticum alteratum patefacit.

1127. VI. Inflammatio erysipelacea sui praesentia d i a t h e s i n peculiarem corpori imprimit, quae continuum in recidivas nisum fovet. Eandem proprietatem etiam exanthemata non contagiosa agnoscunt.

1228. VII. Causae excitantes erysipelatis cum illis phlogoseos catarrhalis apprime conveniunt; consistunt in stimulis positivis, ast relative incitantibus, et quidem praeprimis in temperiei vi-

cissitudinibus. Miasmata contagiosa dermatitidem sub exanthematis forma producunt. Quidam stimuli chemici absoluti, uti venena quorundam insectorum, violentam suam actionem citra cutim extendunt, atque illam erysipelatis speciem pariunt, quam phlegmonosam vocamus.

1229. VIII. Potiores, quos erysipelas praefert exitus, sunt induratio, oedema, et gangraena. In suppurationem nonnisi tunc transit, dum phlogosis ad subjectum textum cellularem protenditur, vel ad phlegmones potentiam exaltatur.

1230. IX. Erysipelas altioris gradus, vel super notabilem partem extensum, praesertim in subjectis sensibilibus febri stipatur inflammatoria, cujus tamen character a praedominante genio epidemico plurimum modificatur; hyeme enim insignem saepe saepius dyscrasiam phlogisticam, aestate sordium gastricarum signa offert.

1231. Incipit erysipelas a molesta tensione, pruritu, gravitatis et ardoris sensu in illa parte, in qua inflammatio secutura, eodem tempore, vel etiam prius febris irritativae phaenomena subintrant, praevio horrore, plus minusve intenso. Secunda tertiave die tumor elevatur planus, cito crescens, distinctis tamen limitibus non circumscriptus, calidus, nitens, coloris rubro-flavescentis, sub pressione rubedinem amittens, eamque, digito ablato, cito recuperans, dolori nuptus lancinanti, tensivo, urenti, qui una cum febri comite horis vespertinis exacerbari, matutinis

remittere solet. Symptomata generalia, quae febrim erysipelaceam distinguunt, sunt: cephalaea frontalis, lingua sicca, sitis multa, anxietas praecordialis, nausea, vomitus, lassitudo universalis, dysphoria (tolerandi difficultas), artuum dedolatio, alvus stricta, urina crocea vel turbida, cutis arida, pulsus veloces, pleni, saepe suppressi, vel irregulares. — Decursus inflammationis et febris erysipelaceae plerumque acutus intra septimum et decimum quartum diem finem adsequitur, nisi anomaliis citra normam protendatur, vel, posthumi cujusdam mali gratia, in aliam alius characteris febrim transeat.

NOSOGRAPHIA SPECIALIS.

1232. Erysipelas non solum ex parte sedis specialis variis stipari solet phaenomenis, sed etiam habito formae pathologicae, atque characteris praedominantis respectu essentiales offert differentias.

QUOAD SEDEM.

1233. Pro vario partis, quam sibi morbus pro sede eligit, situ, sensibilitatis gradu, et cum aliis consensu, minor, aut major turbarum est cumulus notabilisque discrepantia.

1234. Si ad faciem, quod frequentius accidit, erysipelas prorumpit; ex una utplurimum gena principium est, mox ad alteram et ad frontem, brevique tempore ad capillatam capitis par-

tem extensum; tumor altius, quam in alia parte exsurgit; inflantur quasi ab oedemate, oculosque rubentes abscondunt palpebrae; labium superius, nasusque valdopere crassescunt, aërique per occlusas nares aditus intercluditur omnis, aures rubent, splendent, ac insigniter ardent. Secundo tertiove ab eruptione die et facies, et caput totum ad monstrosam molem increscit, ac flavescente vel sublivido suffunditur rubore, unde physiognomia prorsus deformatur. Quo major erysipelatis faciei fuerit intensio et extensio, eo plura in consensum trahuntur organa, ac praesertim in cerebro morbosae concitantur reactiones, unde cephalaea dira, delirium, sopor, aurium tinnitus, oculorum caligatio, vel conjunctivae inflammatio, photophobia, illacrymatio, gramiarum ad canthos collectio, vel palpebrarum ab iisdem conferruminatio, in tenellis convulsiones, carotidum vibrationes, molestiae anginosae, lingua arida, quandoque symptomata gastrica, spirandi difficultas, aliaque febris gravioris phaenomena. Erysipelas, quod ad faciem orditur, aliquoties ad capillitium propagari, juxta cervicem descendere, ac totum dorsum successivo passu peragrare vidimus, donec intensione semper declinans ad coccygem evanuerit.

1235. In aliis corporis partibus tam notabiles turbae non occurrunt, doloris tamen ac febris vehementia pro partis adfectae sensibilitate plerumque variat. In mammis lacte plenis, in

praeputio et scroto summe dolorificum esse consuevit, ac libenter irritationem in glandulis subaxillaribus, vel inguinalibus provocat. Si membra externa occupat, praeter pruritum et ardorem, immobilitatem artus, inquietudinem ac decubitum difficilem in latus adfectum inducere solet.

QUOAD FORMAM.

1236. Habita formae pathologicae ratione tres potiores habentur erysipelatis varietates, videlicet nudum, sive glabrum, vesiculare et crustosum.

1237. Erysipelas glabrum communem illam sistit dermatitidis speciem, quae planam offert tumoris rosei, flavescentis, vel etiam profundius rutilantis superficiem, quin prominentiis quibusdam notetur.

1238. Interdum vero in superficie erysipelate correpta vesiculae elevantur, illis similes, quae vesicantium stimulo provocantur, mox plures, minores et discretae, phlyctaenae mox in ampliores vesicas confluentes, bullae, ut ovi columbini, aut et gallinacei magnitudinem acquirant, refertae humore seroso, flavicante et acri, inter reticulum Malpighianum et cuticulam exsudato. Hae vesiculae quandoque mature et primo jam die, alias tardius sub decursu morbi, cum sensu ingratae tensionis, pruritus et doloris comparent, sed sine ullo morbi levamine, quin imo saepe saepius intensitatem inflammationis, febrisque

comitis augent. Pro earum diversa magnitudine erysipelas mox phlyctaenodes, mox bullosum sive pemphigodes, in genere vesiculare (blasigter Rothlauf, Blatterrose) nominatur. — Huic erysipelati analogum adfectum sistit Zoster, quem tamen, plurimorum medicorum exemplo tracti, exanthematibus rectius accensendum decrevimus.

1239. Ex erysipelate vesiculari alia nascitur forma, quae crustosum dicitur (räudige Rose), si, ruptis ampullulis, contentus in illis humor seroso-lymphaticus ab accessu aëris coagulatur, ac in crustas coit diversi coloris et crassitiei, mox flavescentes, mox bruneas, mox etiam nigricantes, duras, tensionem augentes, quarum sub operculo collectus acris et rodens humor subjectam cutim irritat, exedit, ac depascentia ulcera producit.

QUOAD CHARACTEREM.

1240. Quot existunt morborum febrilium characteres cardinales, tot etiam hoc intuitu species erysipelatis anomali in praxi occurrunt, quarum essentialis differentia nequaquam in morbi forma externa, sive habitu, sed in praevalente una alterave febris natura latet. Sequentes quinque vix non ab omnibus practicis recenseri solent: erysipelas phlegmonodes, gastricum, nervosum, septicum et oedematosum.

1241. Omne quidem erysipelas, etiam simplicissimum et levissimum, morbum semper praebet phlogisticum, quatenus eminens conditio pathologica in vasorum capillarum incitatione aucta, eorumque turgore consistit; sub quibusdam tamen circumstantiis, accedentibus praesertim stimulis magis absolutis, vel epidemiae genio suffragante, inflammatio non solum ad altiorem intenditur potentiam, sed etiam praefixos transgreditur limites, atque ex cute primitus adfecta ad textum cellulosum propagatur. — Hocce erysipelas, phlegmonodes dictum, distinguitur tumore duriori, magis elevato, magisque circumscripto; rubore profundiori, sub digiti pressione aegrius disparente; dolore vehementi, pulsante, centrali; febri comite angiosthenica altioris gradus, ac facili in suppurationem transitu. Eo momento, quo erysipelas phlegmonosam induit naturam, nisum quoque in metaschematismos amittit, ac fixam retinet sedem, faciem praeprimis, mammas muliebres et articulos adfectans.

1242. Erysipelas gastricum illud vocari solet, quod e sordibus primarum viarum per consensum cutim irritantibus nascitur; vel cui, simplici in principio, gastricus character sub decursu supervenit, sive id ab accidentali indigestione, sive a dominante constitutione epidemica dependeat. — Quae diebus aestivis ex irritamento bilis nascitur dermatis inflammatio, quibusdam medicis speciatim Erysipelas biliosum audit.

1243. Haud raro accidit, ut sub decursu febris erysipelaceae debilitatis verae, ac systematis nervosi in suis muneribus diversimode laesi symptomata evolvantur, unde non solum character febris nervosus determinatur, sed etiam ipsa topica dermatis phlogosis notabiles mutationes patitur, pallescit enim dolore plerumque imminuto, vel prorsus evanescit, atque tunc vel in aliis superficiei cutaneae locis rursus comparet, vel vicariis reactionibus in interno quodam organo subortis suppletur. Haec est idea erysipelatis nervosi, seu charactere nervoso complicati.

1244. Si sub decursu scorbuti, vel febris putridae erysipelata nascuntur; ex parte praedominantis dyscrasiae particulares quosdam contrahere solent characteres, quod pariter contingit, si durante quodam erysipelate simplici, fatales illae accedunt circumstantiae, quae liquationem universalem invitant, ac inflammationis topicae in gangraenam et sphacelum transitui favent, uti sunt populares quaedam constitutiones, aër nosocomiorum vitiatus, summa aegri debilitas, senium, medela prava, diathesis syphilitica etc. Phaenomena potiora, quae hocce erysipelas septicum, sive gangraenosum dignoscere juvant, sunt: virium prostratio summa, lipothymiae, deliria, sopor, stupor, tremores, sudores profusi, petecchiae, partis inflammatae color lividus, plumbeus aut niger, doloris remissio tristis, vesicularum liquore

fusco, ichoroso, acerrimo, et graveolente refertarum proruptio, epidermidis secessus, ac reliqua sphaceli jam tertio quandoque die imminentis signa.

1245. Hujus indolis fuit epidemicum illud erysipelas, quod nomine ignis volatici, ignis sacri, sive Sancti Antonii, Hieropyr, vergente ad finem saeculo undecimo populariter per totam Europam grassabatur, doloribus acerbis, febri ardente, summa debilitate, deliriis, tumore glandularum subaxillarium, vel inguinalium, atque celerrimo partium inflammatarum in pessimum sphacelum transitu distinctum.

Vogels, Handbuch der practischen Arzneywissenschaft. III. Th. — Sprengel, Institut. Pathologiae spec. Vol. I. §. 323.

1246. Aliam speciem dermatitidis malignae sistit erysipelas neonatorum, recentioribus primum temporibus ab Anglis Bromfield, Walsham, Underwood, Gartshore, ac a Germanis Osiander (1), Hufeland (2), Reddelin (3), Sybel (4), aliisque pluribus observatum et descriptum.

(1) Denkwürdigkeiten für Aerzte und Geburtshelfer. II. B. II. Th. S. 370.

(2) Hufeland's Journal der Heilkunde. X. B. 4. St.

(3) Sammlung kleiner Abhandlungen und Beobachtungen über die Rose neugeborner Kinder, und die Verhärtung des Zellgewebes. Lübeck u. Leipz. 1802.

(4) Eine Beobachtung der Rose neugeborner Kinder. (Hufeland's Journal. 1811. Nov.)

1247. Sponte sua ac nullo praegresso morbo,

ad umbilicum, ad pubis regionem et pudenda, rarius ad alias partes rubedo oritur circumscripta, quae ambitum habet monetae minoris, pressioni quidem cedit, sed durior est sueto erysipelate, brevi sese expandit super abdomen, ipsumque funiculum umbilicalem, cum tensione, dolore vel levissimum adtactum reformidante, ac profundum vel lividum colorem contrahit, qui in principio sub premente digito protinus albescit, sed sine foveola relicta. Cuticula, quae supra est, rugosa et flaccida evadit; partis vero inflammatae rigiditas et immobilitas accedit, quae discusso etiam rubore, imo post mortem ipsam remanet. Jam post paucos dies sphacelus evolvitur, ac inflammata loca sanie foetida madent; sequuntur vomitus porracei, alvi liquidae, virescentis ac graveolentis secessus, vel contra pertinax oppilatio; oculi aciem amittunt; lingua et os arescit, aphthisque obsidetur; spirationes creberrimae fiunt; aegrotuli suspiria ducunt, vel ejulant, quandoque aurigine tota tingitur cutis superficies; sub convulsionibus tandem, sopore, trismo, aliisque gangraenae signis ante septimum plerumque ab exordio diem mors sequitur, raro evitabilis. — Funestum hocce malum tenellos a nativitatis momento ad sextam usque aetatis hebdomadam invadit praesertim in tictodochiis, et domibus, quae pusiones expositos recipiunt, obvium.

1248. Quod tandem characteri cachectico,

sive lymphatico respondet, erysipelas oedematosum, notatur tumore pallide rubro, aequabili, fere diaphano, molli, pastaceo, qui foveolam ab impresso digito retinet. Duplicem originis modum agnoscit: vel enim sub decursu erysepelatis levioris, quod summe superficiale vasculorum serosorum rete prehendit, notabilis seri copia in textu celluloso subjecto colligitur, ceu effectus congestionis activae, et absorptionis infractae; vel vero erysipelas super oedematosam evolvitur partem, atque ex parte praeexistentis diatheseos hydropicae illam formam contrahit; unde etiam oedema calidum vocari consuevit. Frequens in palpebris, facie, in dorso manus, in scroto, in vulvae labiis et cruribus observatur, ex nimia per collectionem seri tensione multum dolet, ac in gangraenam haud raro terminatur, praesertim si irritantibus vel scarificationibus provocatum fuit.

DIVISIONES.

1249. Praeter mox adlatas varietates, erysipelas alias adhuc differentias in praxi offert, plus minusve essentiales, quae variarum divisionum ansam dederunt. Ita discriminatur erysipelas in febrile et apyreticum; — in fixum et vagum, sive ambulans; — quod denuo in serpiginosum, vel volaticum dissilit, prouti vel ad vicinas serpit, vel ad remotas volat partes. In benignum et ma-

lignum; — in acutum et chronicum; — in periodicum, habituale, vel accidentale; — in sporadicum et epidemicum; — in essentiale et symptomaticum, sive primarium et secundarium.

1250. Maximae dignitatis distinctio est in erysipelas idiopathicum et sympathicum; plurimum enim ad specialem morbi indolem et originem determinandam, curamque stabiliendam contribuit. — Idiopathicum est, quod e causis cutim directe, ac immediate irritantibus proficiscitur, uti ex aëris intemperie, e stimulis chemicis, venenis. — Sympathicum contra causae excitantis super aliud organon actionem supponit, quo irritato cutis per consensum inflammatur; uti exemplum erysipelatis gastrici e sordibus primarum viarum orti.

1251. Quae a nonnullis medicis adhuc conservatur erysipelatis in internum et externum partitio, rationalis nosologiae principiis prorsus repugnat; si enim derma unicum et exclusivum erysipelatis substratum largitur, ejusque functio laesa et desquamatio essentialem characterem constituit, eo ipso existentia erysipelatis interni excluditur, quod, praeclari Richteri verbis utendo, verum non ens dici potest: — »Die Rose an innern Theilen ist ein Unding.« — Metastaticae phlogoses membranarum internarum, quae post erysipelas derepente repressum enascuntur, huic quidem analogum processum

phlogisticum sistunt, a respectiva tamen organi adfecti textura modificantur ita, ut, absente dermatis typo, etiam erysipelatis characterem amittant.

CAUSAE ET NOSOGENIA.

1252. Peculiarem in erysipelata dispositionem offerunt omnia individua, quibus cutis tensa, turgida, succulenta, delicata, ac injuriis externis minus adsueta, uti sunt homines pingues, plethorici, juvenes, qui omnem auram fugiunt, corpus nimis sollicite tegunt, et fovent, feminae, inprimis gravidae, lactantes, sub catameniorum ingressu. Disponunt porro quaedam diatheses et dyscrasiae morbosae, v. g. stases chronicae in systemate venae portae, morbi hepatis, haemorrhoides retentae, menostasia, hydrops. Maximam vero proclivitatem inducit morbus semel exantlatus, qui quo crebrius recurrit, eo magis habitualis evadit.

1253. Inter causas excitantes, quae erysipelas idiopathicum producunt, primum locum sibi vindicant vicissitudines atmosphaericae, et quidem perfrigeratio partis aestuantis non minus, quam refrigeratae excalefactio. Quo magis rapida fuerit illa vicissitudo, et quo saepius alternaverit, quemadmodum id in coquis et pistoribus, fornacis calori continuo expositis contingit, eo facilius irritatur cutis. Requiritur autem, ut hujus prophaseos influxus intra relativae actionis cancellos maneat, quod alibi jam (§. 959) addictavimus.

1254. Prouti illud refrigerium, aut alia quaevis vicissitudo vel accidentali modo a singulis quibusdam individuis contrahitur, uti v. g. ex incauta partis sensibilioris ac prius calefactae denudatione, ex humiditate frigida sub certis officiis et opificiis, vel vero ab universali anni temporis constitutione determinatur, ac plures homines infestat; ita mox sporadicum, mox epidemicum habebitur erysipelas, veris vel autumni soboles. — Ad sinum ochotensem a nebula algida endemicum oriri erysipelas Pallasius refert (1).

(1) Neue nordische Beyträge. 4. 156.

1255. Si perpendimus refrigerium communem sistere catarrhi, rheumatis ac erysipelatis causam, cutisque superficiem omnium trium inflammationis specierum atrium suppeditare; earum differentiam in substrato et morbi habitu praeprimis fundatam aliter concipere omnino nequiremus, nisi ex diversa nosogeniae ratione, sive ex differenti ejusdem causae super organismum agendi modo. Etiamsi apodictica hoc intuitu certitudo pronunciari nondum possit, summa tamen cum probabilitate supponere licet, ortum catarrhi ex infracta imponderabilium conductione, atque laesa cutim inter et membranas mucosas sympathia, rheumatismi genesim ex nimis facili eorundem principiorum imponderabilium per superficiem corporis secessu, atque alterata inter cutim et membranas serosas polaritate dynamica; erysipelas psycticum

vero ex immediato frigoris, vel caloris repentini super derma influxu pendere, quin tamen peculiares circumstantiae, quae ad hancce diversitatem conflictus dynamici inter corpus humanum et mundum externum contribuunt, exacte determinari possint. Hoc praemisso tamen liquet, cur ad erysipelas producendum semper major frigoris aut caloris requiratur potentia, vel, quod rem exactius exprimit, major differentia inter temperiem organismi et atmosphaerae, quo simul et chemicae aëris qualitates suam symbolam contribuere videntur. Ex eadem ratione erysipelas quoque phlegmonae proxime accedit, illiusque indolem et gradum multo frequentius quam inflammatio catarrhalis et rheumatica contrahere solet.

1256. Reliquis erysipelas idiopathicum, ac mere sporadicum producentibus causis accensentur: quaedam potentiae mechanicae gradus levioris, suamque actionem ad solum derma limitantes, uti scarificationes, incisiones superficiales, puncturae quorumdam insectorum, hirudinum, culicis pipientis, frictio, tensio cutis sub distorsionibus et luxationibus, pressiones a ligaturis, perizomate, periscelide, petaso angusto; — irritamenta chemica, vesicantia et rubefacentia quaevis, unguenta et emplastra acria, olea rancida, sudor super cutim sordidam exsiccatus, stimulus urinarum in infantibus (Intertrigo), succi, vel simplices exhalationes plantarum venenatarum, uti Rhus vernicis et Toxicodendri;

puncturae apum, vesparum; — e principiis imponderabilibus caloricum, quod specificum pro sensu communi, per cutem praecipue diffuso, stimulum praebet, calor ignis, vel insolatio.

1257. Notare tamen oportet, dermatitidem mox adlatis, quae stimulos positivos magis absolutos sistunt, injuriis productam phlegmonosam potius, quam erysipelaceam dici debere; illis enim, quos erysipelati psyctico competere diximus, characteribus destituitur, adfectum mere topicum sistit, febri mere accidentali et symptomatica stipatur, ac nullum prorsus in metaschematismos nisum agnoscit, ceu malum stricte idiopathicum.

1258. Quemadmodum catarrhosa primarum viarum irritatio, aestivo praesertim tempore, frequentissime ex functione cutis laesae originem trahit; ita vice versa ex irritatione morbosa tubi alimentaris vicariae in dermate suscitantur reactiones, sub forma congestionis activae, rarius verae phlogoseos. — Ad ejusmodi erysipelatis sympathici genesin remotiori intuitu omnis generis sordes concurrere possunt, faventibus praesertim idiosyncrasiis; stimulus bilis acrioris, vel pituitae tenacioris; pinguia rancida, vel nimia copia ingesta, ut subigi nequeant, butyrum, lardum, carnes suillae et anserinae; inter pisces cyprini et haleces, mytili, ostreae, cancri, hepar quorumdam piscium, uti catuli marini; potus aquae corruptae et insectis foetae, unde

Archiater Brambilla epidemicum erysipelas in castris ortum vidit.

1259. Quod causas erysipelatis neonatorum adtinet; magna inter medicos dominatur opinionum diversitas. — Sunt, qui hepatis et systematis cholepoëtici labem principem causam sistere existimant (1). Walsham ineptam funiculi umbilicalis tractationem, ac pravam quarumdam obstetricum consuetudinem: »umbilicum, ad praecavendas hernias, profunde imprimendi« inculpat; Renard vetus nutricum lac; alii denuo neglectam meconii evacuationem, fascias nimis arctas, humidas et sordidas, prava alimenta, animi pathemata matris lactantis tamquam praecipuos mali fontes considerant. Summe probabilis eorum nobis arridet sententia, qui malefícam aëris tictodochiorum et brephotrophiorum conditionem pro causa principali declarant; plura enim ibidem concurrere videmus momenta, quae, nisi maxima observetur cura, pestiferam varioque titulo nocivam reddere valent cubilium atmosphaeram, unde in quibusdam pusionibus, tenera cute praeditis, data dispositione, (quo supradictae Walshamio et Renardo suspicatae circumstantiae suam contribuere videntur partem), erysipelas eadem ratione evolvitur, qua in aliis dysenterias, aphthas, ophthalmoblennorrhoeas, aliaque mala oriri compertum habemus. Disponens vero momentum in ipso umbilico latere, ex eo conjicere licet: 1) quod ery-

sipelas plerumque ab illa parte initium sumat, et juxta funiculi umbilicalis decursum propagetur, cujus quoque venam inflammatam quandoque fuisse sectiones Meckelii et Osiandri docuerunt (§. 47); 2) quod in cadaveribus peritonaeum totum incrassatum, vel colluvie purulenta inundatum inveniatur; 3) quod demum hic morbus infantes post sextam a nativitate hebdomadam, ubi umbilicus jam perfecte consolidatus supponi debet, vix unquam prehendat.

(1) Henke, Handbuch zur Erkenntnifs und Heilung der Kinderkrankheiten. I. B. p. 188. 3te Auflage.

TERMINATIONES.

1260. Transitus erysipelatis in sanitatem resolutione phlogoseos topicae, atque criticis evacuationibus ex parte febris comitis obtinet, quod pro morbi gradu et extensione mox quinta, mox septima die succedit, nisi anomaliae intercurrant. Crises apostaticae potiores, quae magis solemnes, quam in febribus rheumaticis esse solent, fiunt per sudores profusos, urinas hypostaticas, ac in erysipelate gastrico per diarrhoeam.

1261. Desquamationem cuticulae in illa dermatis plaga, quae inflammata fuit, ceu idiostaticam consideramus crisin; constantem enim erysipelatis, absoluto maturationis cyclo, feliciter resoluti effectum constituit, quem ex recentis epidermidis per incitatum, phlogoseos ope, processum plasticum productione, prioris vero deciduae secessu concipimus. Hanc opinionem cor-

roborare adhuc plurimum juvat observatio: quod, si erysipelata praemature, et antequam phlogosis criticam explosionem efficere valet, disparent, nunquam desquamari soleant. — Illae demum erysipelatis species, erythemata, in quibus simplex tantum obtinet congestio, — indifferentiae igitur status inter singulas systematis capillaris sphaeras nequaquam ita sublatus est, ut vegetationis processus inde alteretur, ac recentis producti formatio determinetur, — absque desquamatione dissipantur. — Rarioribus in casibus, quod mirum dictu, etiam partes remotae et non adfectae desquamari visae sunt, quale exemplum Marcus habet, post erysipelas alterius pedis, in altero similiter, qui adfectus non fuit, epidermidem secessisse.

1262. Erysipelatis in alios morbos transitus vel per communia inflammationis consectaria, vel per metaschematismos, vel per mutatum febris comitis characterem determinatur.

1263. Induratio textus cellulosi haud raro ab erysipelate relinqui solet, praesertim si pars adfecta refrigerio incaute exponitur, vel adstringentibus tractatur. Si coagulatus fomes lymphatico-plasticus resolutionem recusat, perenne ac portentosum saepe singularum partium augmentum sustinere juvat, unde variarum functionum laesiones, maxime si subjecta organa majoris dignitatis fuerint.

1264. Singularis illa infantum aegritudo, quae

recentiori primum aevo ab Anglis et Gallis observata et descripta innotuit, induratio telae cellularis, scleriasis, sive scleremia (Indurcissement du tissu cellulaire) dicta, nihil aliud esse videtur, quam chronica et clandestine serpens phlogosis in dermate et textu celluloso, cum praedominante plastici fomitis quantitate, qui in ampullas panniculi adiposi effusus et coactus, extremitatum duritiem, rigiditatem et augmentum inducit. Exactiorem hujus morbi notitiam ad cachexias relegamus, quatenus alteratum reproductionis munus eminentem ejus constituit characterem.

1265. Eadem ratione, qua secedens in cellulas corporis cribrosi materies plastica indurationem gignit, serosi laticis in iisdem collectio oedema producit, quod praesertim erysipelas fomentis humidis, tepidis et relaxantibus tractatum, favente diathesi quadam cachectica, ac diutius praepedita loci inflammati perspiratione, sequi videmus.

1266. Suppuratio ex more rarum sistit erysipelatis exitum, nisi hoc ad phlegmonen inclinaverit, vel male tractatum, humidis et pinguibus, vel ex parte latentis cujusdam dyscrasiae pravam indolem induat. Pus tamen plasticum vix unquam generatur, sed tenuis et acer ichor secedit, qui chorion inflammatum a subjecta tela prorsus separat, propter communicationem cellularum late diffunditur, non solum textum adiposum, sed etiam musculorum interstitia implet, corrodit, ipsam cutem adgreditur, et exesam pluribus in lo-

cis cribri adinstar perforat, ulceraque plura producit, per quae sanies manat foetida et fusca, textum cellulosum resolutum forma filamentorum vehens. Inde oriuntur fistulae et sinus amplissimi, caries ossium, sphacelus et febris colliquativa, cum imminenti aegri periculo, nisi magnis discissionibus cutis atona exstimuletur, remediisque tum internis, tum externis apte selectis consolidatio obtineatur, quae deformes plerumque relinquere solet cicatrices.

1267. Post erysipelas vesiculare, maxime chronicum, habituale, ac perverse tractatum haud raro excoriationes remanent pertinaces, per quarum superficiem continua materiei lymphaticae, brevi in crustas coeuntis, vel purulenti laticis secretio sustinetur, unde mox variae impotiginis species, favente praeprimis quadam dyscrasia specifica, mox rebelles exulcerationes (helcoses) provocantur, in cruribus summe vulgares.

1268. In gangraenam erysipelatis magnus esse solet nisus, maxime illius, quod charactere nervoso vel putrido complicatum decurrit; quod subjecta cachectica, exhausta, decrepita, et neonatos invadit; quod partes circuli languidioris occupat, extremitates membrorum, praeputium, scrotum, labia vulvae, maxime si hydrope distenta fuerunt. Quandoque sphacelus ad singula tantum partis adfectae puncta ac ad solum derma limitatur; alias vero non tantum ad substratum textum cellulosum propagatur, sed

etiam in latum extenditur ea ratione, qua serpiginosum erysipelas vicinas peragrat regiones.

1269. Metaschematismorum denique adhuc mentio injicienda, quorum causa erysipelas in varia mala abire potest. Contingit nempe, ut symptomata morbosa in pristina erysipelatis sede, superstite tamen febre, quin imo gradu aucta, vel nervosi characteris indicia offerente, repentine evanescant, et recentia in alio loco compareant, et quidem vel in eodem systemate dermatico, unde nonnisi sedes morbi alteratur, vel vero in organis internis, structurae mox analogae, mox prorsus differentis. Jam alibi retulimus, hasce metastaticas in organis internis inflammationes pro erysipelate declarari non posse, sed pro vicario habendas esse processu phlogistico, ab organi textura et natura modificato, qui in membranis mucosis ad inflammationem catarrhalem, in membranis serosis ad rheumaticam accedit. Quatenus organorum internorum major universim esse solet in oeconomia animali dignitas, quam corticis externi; eatenus etiam omnes metaptoses notabile aegri discrimen injungunt, praesertim si versus meninges, pulmones et pleuram, pericardium, ventriculum vel intestina diriguntur, varia pro diversitate loci symptomata provocando, uti deliria, sopores, spirandi difficultates, asthma, vomitum, cardialgiam, colicam etc. — Erysipelas sympathicum idiopathico facilius in metaschematismos, rarius vero in organicas metamorphoses nititur.

1270. Febris, quae erysipelata comitatur, eminentem propensionem in characterem nervosum ostendit, atque hoc intuitu notabilem analogiam cum febri catarrhosa habet, a febri autem rheumatica essentialiter discrepat. Opitulante genio epidemico, subjecti debiliori constitutione, vel prava medendi methodo transitum hunc facilius oriri videmus. — Si hancce in characterem nervosum proclivitatem cum cutis arida conditione, febribus erysipelaceis aeque ac catarrhosis eminenter propria computamus, et si addimus, similem characteris permutationem febribus rheumaticis et inflammatoriis legitimis, in quibus cutis plerumque pervia et humida esse consuevit, nonnisi rarissime contingere, ad eam invito quasi animo ducimur opinionem, quod ad ortum characteris nervosi cutis pertinaciter sicca plurimum contribuat. Quommodo autem hujus geneseos modus concipi possit, in capite de febribus nervosis adumbrare periclitaturi sumus.

1271. Evoluto charactere nervoso, et suffragante praeprimis complicatione gastrica, vel epidemia aestiva, quandoque dyscrasia septica extricatur, quae e generalibus liquationis imminentis, atque topicis gangraenescentiae signis facile dignosci poterit.

1272. In mortem erysipelas directe nunquam abit, ob inferiorem substrati pro vitae conservatione dignitatem. Remotiori tamen intuitu exitium parat vel ex parte febris in characterem

nervosum aut putridum versae, vel ex parte adfectionis localis in liquationem ichorosam, gangraenam terminatae, aut funesto omine ad interna organa trajectae.

PROGNOSIS.

1273. Etiamsi erysipelas per se spectatum, nisi magnum extensionis et vehementiae gradum adtingat, plerumque indifferens constituit malum; nihilominus tamen maximam in praedicendo eventu futuro circumspectionem deposcit, ob adeo facilem in metaptosin et anomalias nisum.

1274. Spectata sede erysipelas faciei, capitis, mammarum et genitalium, praesertim vagum et ambulans gravius decurrere solet. Sympathicum, ob inconstantem magis naturam, idiopathico periculosius; ac summopere ominosum, si improvise evanescit, subortis nobiliorum organorum turbis. Erysipelas valde dolorosum, quod dermatis partem capillarem adfectam indicat, lividum, chronicum, habituale, anomalum, nervosum praeprimis et septicum, prouti etiam illud, quod neonatos plectit, facile exitiale evadit.

1275. Quod in nonnullis febribus aestivis ad morbi finem cum levamine comparet erythema, multis criticum vocatur, atque in opposita relatione cum illo existit erysipelate, quod ab externis ad interna semper cum discrimine repellitur. Huic observationi innixus est Hippocratis Aphorismus (S. VI. 25.): »Erysipelas fo-

ris quidem intro verti, non bonum; intus vero foras, bonum.«

THERAPIA.

1276. Omne erysipelas, ceu morbus in principio, et dum regulariter decurrit, semper inflammatorius, curam antiphlogisticam sibi exposcit, gradui adfectionis topicae, comitisque febris adaptatam. Plurimum vero interest, ut simul scrupulosus causae producentis et nosogeniae habeatur respectus. Quae igitur in corpus influere continuant, causae, uti substantiae acres, aëris prava qualitas, saburrae primarum viarum, compressiones etc., per quantum licet, infringendae, vel prorsus amovendae erunt.

1277. Venaesectionis et hirudinum necessitas nonnisi raro urget, excepto gravi capitis erysipelate, symptomatibus cephalicis comitato, vel eo in aliis etiam partibus ad phlegmones potentiam evecto. Plerumque sufficiunt remedia eccoprotica, decocta emollientia, diluentia et acidula, ad incitationis tum universalis, tum localis exorbitantiam refraenandam.

1278. Haecce autem cura generalis cum illis simul auxiliis combinetur, oportet, quibus laesa cutis functio, tamquam princeps erysipelatis psyctici fons, ad normam restitui potest. Jam superficiei cutaneae siccitas in febribus erysipelatosis ferme constans, suppressam transpirationem, urens vero calor, partium praesertim in-

flammatarum, debitam cum imponderabilibus atmosphaerae commercium infractum abunde indicant; quare prae aliis diaphoresis blande promovenda erit, quod optime praestatur decoctis et infusis Althaeae, florum Verbasci, Tiliae, vel Sambuci tepide sorbillatis, nitro, aceto ammoniacali, pediluviis, ac moderata atmosphaerae ambientis temperatura.

1279. Maximam denique adtentionem exigit tractamentum locale, quod rite selectum curam summopere adjuvat; si vero rationi et experientiae repugnat, pessimas adducit sequelas. Consistit in fomentatione sicca et calida partis inflammatae strophiis lineis aut xylinis, pellibus animalium, sacculis levibus ex farina secalis, fabarum, furfuribus tritici, vel floribus Sambuci confectis adhibenda. In eundem finem etiam quaedam superstitiosa plebejorum remedia conspirant, uti pannus ruber, charta caerulea (Zuckerpapier), cretae pulvere illinita, dummodo pondere non molestent. Dolenti et graviori erysipelati, praesertim in facie, optime convenire vidimus, si nihil prorsus adplicatur, vel simplex tantum strophiolum, ut aëris ambientis vices arceantur. — Pessime vero in quovis erysipelate nocent humida, sive emollientia, oleosa, sive adstringentia, frigida, stimulantia fuerint; quare ab omnis generis unguentis, et emplastris non minus, quam a remediis saturninis sedulo cavendum, hisce enim tractata erysipelata vel reprimuntur, vel in-

durationem irresolubilem relinquunt, vel in ichorosam exulcerationem, ipsumque sphacelum abeunt. Unicus casus, qui cataplasmatum humidorum calidorum usum sibi vindicat, est erysipelas phlegmonodes, et qui fomentationes frigidas admittit, erythema idiopathicum in principio, praecipue illud, quod ab insectorum puncturis, vel ab acribus substantiis, vel intertrigine ortum duxit.

1280. Erysipelas bullosum deposcit, ut vesiculae tensae acu pungantur, vel forfice discindantur, ac educto humore seroso spongiarum teneriorum ope exsiccentur, ita tamen, ne cuticula avellatur. Si vero serum plorare non cessant partes excoriatae, ac molestum ardorem sustinent, pulveribus absorbentibus inspergi solent, uti polline lycopodii, farina foenu graeci, pulvere cyprio, quo instantaneum saepe adducitur levamen. Crustae, quae a lympha serosa una cum inspersis in solidam massam coacta formantur, oleis blandis, flore lactis, butyro recenti, vel unguento pomato emolliendae sunt, ut earum separatio facilitetur.

1281. E r y s i p e l a s a n o m a l u m, pro diversitate characteris praevalentis variam postulat medendi rationem. Erysipelas g a s t r i c u m, sive sympathicum e saburris ortum, sive idiopathicum in decursu gastricam contrahens notam, emeticis vel purgantibus; n e r v o s u m stimulis diffusibilibus, vesicantibus, atque topicis resolventibus, uti sacculis aromaticis, camphora tritis;

septicum cardiacis et antisepticis tum internis, tum externis tractandum erit. Erysipelas oedematosum talia deposcit, quae vasorum absorbentium inertiam corrigunt, ac urinarum secretionem promovent; interne amara omnia, antimonialia, squillitica, externe sacculi aromatici, frictiones pannis resinoso fumo vel camphora imbutis, vel pulvis chinae cum camphora et myrrha parti adfectae inspersus, quem Petrus Frank profuisse testatur. Relicta atonia et laxitas, post absoluta erysipelatis stadia, quod in extremitatibus frequenter obvenit, illinitionibus spirituosis, adplicatione fasciarum, tibialium vel chirothecarum angustarum emendatur.

1282. Si ad interna repellitur erysipelas, omnium primo causa retrocessionis indaganda, et si fieri potest, auferenda; dein vero omni conamine primitiva passio ad pristinam sedem revocanda. Internum tractamentum pro indole febris praevalente mox antiphlogisticum, mox stimulans esse debebit; externe autem frictiones, cucurbitulae siccae, sinapismi, vesicantia, tinctura cantharidum eidem loco, quem erysipelas dereliquit, vel si non liceat, quam proxime adplicanda veniunt.

1283. Erysipelas neonatorum nequaquam semper indenticam conservat indolem; quapropter etiam cura pro circumstantiarum varietate modificari debet. Ubi signa systematis chlopoëtici laesi, ac hospitantis in primis viis sa-

burrae adsunt, curam ab evacuantibus, solventibus, ac leniter diaphoreticis ordiri oportet. Internus tunc etiam mercurii usus, ut calomel aut hydrargyrum oxydulatum nigrum, suadente Van Velsen (1), tentari omnino poterit. Imminentibus sub decursu symptomatibus characteris nervosi, aut septici, ad remedia nervina et stimulantia expansiva, uti ad camphoram, moschum, ammoniam, aliaque similia transeundum. Externe fotus sicci humido tractamento palmam praeripiunt, nisi sub instantis gangraenae minis ad antisepticas fomentationes confugere casus jubeat, quarum actionem simul tonica et cardiaca potentiora interne simul exhibita acuere juvabunt.

(1) Ueber den Rothlauf neugeborner Kinder, und die Wirksamkeit des Quecksilbers gegen denselben. In Horn's Archiv. Jahrg. 1811. B. II. S. 426.

1284. Debita convalescentiae cura tanto majori adtentione est digna, quo major morbo inest in recidivam nisus. Aegri a quavis temperaturae vice et humiditate enixe caveant, ac praesertim partem prius inflammatam ab externis muniant injuriis, donec desquamata prorsus cuticula decidua, illa, quae recens formabatur, morbosam amiserit sensibilitatem, debitumque roboris gradum adquisiverit. In principio frictiones leves, et balnea aromatica, serius lotiones frigidae cum pauxillo aceti saturnini, aut spiritus camphorati, balnea martialia, aër campestris, ac debitum regimen diaeteticum optime conveniunt.

1285. Mala posthuma, quae per infaustas, minus prospere decurrentis, erysipelatis terminationes inducta sunt, uti suppurationes, ulcera, fistulae, sphacelus, indurationes, juxta generales, alibique (Vol. II. §. 431—456) jam adlatas regulas tractanda erunt, habito tamen semper diatheseos erysipelaceae, ac laesae functionis dermaticae respectu.

1286. Juxta praemissam dermatitidis bipartitionem (§. 1216) naturali ordine exanthematum tractatus sequi deberet. Quum autem maximo eorundem numero, praeter quod systemati dermoideo proprium sistant adfectum, alter simul, multoque eminentior ac specificus character competat, qui a causa producente pendet; totam exanthematologiam ad secundam inflammationum specificarum prosapiam: »B. Inflammationes specificae quoad causam«, relegamus, qua volumen ultimum hujus Pyretologiae specialis ordiemur. Transibimus ibidem ad reliquarum, quae nobis adhuc supersunt, febrium doctrinam, ea quidem ratione, qua ordinem nobis praefiximus, rationali simulque practicae divisioni (Vol. II. §. 20—26, p. 186—187) innixum.

SYLLABUS OPERIS.

FEBRES INFLAMMATORIAE COMITATAE ET INFLAMMATIONES TOPICAE IN SPECIE.

VIENNAE AUSTRIAE.

TYPIS HAEREDUM VAN GHELEN.

1822.

